

Міністерство освіти і науки України
Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
Університет Ауреля Влайку (Румунія)
Університет «Лучіана Блага» (Румунія)
Центральна бібліотека Болгарської
Академії наук (Болгарія)
Коледж Санта-Фе (США)
Державний університет Сан-Паулу(Бразилія)
Університет Метрополітен Лондон (Великобританія)
Національний університет «Одеська політехніка» (м. Одеса)
Західноукраїнський національний університет (м. Тернопіль)
Державний архів Полтавської області
Центральна бібліотека Полтавської міської територіальної громади

Документно-інформаційні комунікації в умовах глобалізації: стан, проблеми і перспективи

**МАТЕРІАЛИ
ІХ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

21 листопада 2024 року

Полтава

Міністерство освіти і науки України
Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
Університет Ауреля Влайку (Румунія)
Університет «Лучіана Блага» (Румунія)
Центральна бібліотека Болгарської
Академії наук (Болгарія)
Коледж Санта-Фе (США)
Державний університет Сан-Паулу(Бразилія)
Університет Метрополітен Лондон (Великобританія)
Національний університет «Одеська політехніка» (м. Одеса)
Західноукраїнський національний університет (м. Тернопіль)
Державний архів Полтавської області
Центральна бібліотека Полтавської міської територіальної громади

Документно-інформаційні комунікації в умовах глобалізації: стан, проблеми і перспективи

**МАТЕРІАЛИ
ІХ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

21 листопада 2024 року

Полтава

Рекомендовано до друку Вченою радою факультету філології, психології та педагогіки Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (протокол № 5 від 19 грудня 2024 року)

Редакційна колегія:

Передерій І. Г. – д. і. н., проф., завідувачка кафедри українознавства, культури та документознавства Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»;

Гомотюк О. Є. – д. і. н., проф., деканка соціально-гуманітарного факультету Західноукраїнського національного університету;

Бородай Т. Ю. – директорка Науково-технічної бібліотеки Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Чередник Л. А. – к. філол. н., доц., доцентка кафедри українознавства, культури та документознавства Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»;

Дерев'янка Л. І. – к.філол. н., доц., доцентка кафедри українознавства, культури та документознавства Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»;

Денисовець І.В. – к. філол. н., доц., доцентка кафедри українознавства, культури та документознавства Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка».

ДЗ4 Документно-інформаційні комунікації в умовах глобалізації: стан, проблеми та перспективи : матеріали ІХ Міжнародної наук.-практ. конф., м. Полтава, 21 листопада 2024 р./ редкол. І. Г. Передерій, О. Є. Гомотюк та ін. Полтава, 2024. 348 с.

Збірник укладено на основі матеріалів ІХ Міжнародної науково-практичної конференції «Документно-інформаційні комунікації в умовах глобалізації: стан, проблеми та перспективи». Зібрання містить статті й тези доповідей, у яких розглянуто актуальні проблеми сучасного документознавства, інформаційної діяльності, соціальних комунікацій, прикладні аспекти застосування інформаційних технологій, а також соціокомунікативні аспекти безпеки інформаційного простору держави та суспільства.

Для науковців, фахівців-практиків, аспірантів, студентів,
Матеріали конференції опубліковано в авторській редакції.

Відповідальність за достовірність фактичних даних, власних імен і цитат несуть автори публікацій.

ЗМІСТ

ДОКУМЕНТОЗНАВСТВО Й ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ У СИСТЕМІ СУЧАСНИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Юрій Палеха

СИСТЕМИ ДОКУМЕНТАЦІЇ ДОРОЖНЬО-БУДІВЕЛЬНОЇ
ОРГАНІЗАЦІЇ.....12

Оксана Тур, Вікторія Шабуніна

ОЦИФРУВАННЯ МУЗЕЙНИХ ПРЕДМЕТІВ У ПЛОЩИНІ НОРМ
ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО АВТОРСЬКЕ ПРАВО ТА СУМІЖНІ ПРАВА».....18

Ольга Анісімова, Анатолій Акулов

ПРОБЛЕМИ І ВИКЛИКИ В ПРОЦЕСІ ВИКОРИСТАННЯ
ВЕЛИКИХ БАЗ ДАНИХ.....23

Оксана Федотова

ФУНКЦІОНАЛЬНІ МОЖЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ДЕРЖАВНИХ
ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ УКРАЇНИ В АНАЛІТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ....26

Юлія Романишин, Христина Крупа

ІНФОРМАЦІЙНО-ДОКУМЕНТНИЙ АУДИТ: ТЕОРЕТИКО-
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ.....30

В'ячеслав Кудлай

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ
З ІНФОРМАЦІЙНОЇ, БІБЛІОТЕЧНОЇ ТА АРХІВНОЇ СПРАВИ В УМОВАХ
ВИМУШЕНОГО ПЕРЕМІЩЕННЯ МАРІУПОЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ.....36

Ольга Мізіна, Марина Чиркова

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СФЕРІ
ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА.....39

Галина Гуменюк

УПРАВЛІНСЬКИЙ ДОКУМЕНТ: ПОГЛЯД ДОКУМЕНТОЗНАВЦЯ
І ДІЛОВОДА.....42

Галина Салата

ВИЩА БІБЛІОТЕЧНО-АРХІВНА ОСВІТА В УКРАЇНІ: НОТАТКИ ДО
ПРОБЛЕМИ МОНІТОРИНГУ ЯКОСТІ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ.....44

Ганна Охріменко

ПРАКТИЧНА ПІДГОТОВКА З БІБЛІОТЕЧНО-АРХІВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
ЗДОБУВАЧІВ ПЕРШОГО (БАКАЛАВРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗА
СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 029 «ІНФОРМАЦІЙНА, БІБЛІОТЕЧНА ТА АРХІВНА
СПРАВА» В НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ «ОСТРОЗЬКА
АКАДЕМІЯ».....47

Ганна Савонова

ПРЕЗЕНТАЦІЯ ЯК СПЕЦИФІЧНИЙ ДОКУМЕНТ ОСВІТНЬОЇ ТА
НАУКОВОЇ РОБОТИ 51

Андрій Крутаков

ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕК В ЕПОХУ ЦИФРОВІЗАЦІЇ: НОВІ
ПІДХОДИ ДО ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА.....56

ЛІНГВІСТИЧНІ ОСНОВИ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА, ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ

Леся Біловус, Наталія Яблонська

ВПЛИВ МОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ НА ПРОФЕСІЙНЕ СПІЛКУВАННЯ В
БАГАТОКУЛЬТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ: СОЦІОКУЛЬТУРНІ ВИКЛИКИ ТА
МОЖЛИВОСТІ.....60

Галина Лукаш, Ольга Анісімова

КОНФЛІКТОГЕНИ ТА ЇХ РОЛЬ У РОЗВ'ЯЗАННІ КОНФЛІКТІВ.....64

Зоряна Шаховал

AKTUALNE PROBLEMY TEORII I PRAKTYKI TŁUMACZEŃIA NA JĘZYK
POLSKI.....67

Людмила Чередник

ІМПЕРАТИВНІ ТА ДИСПОЗИТИВНІ МОВНІ НОРМИ В МЕДІАТЕКСТАХ...73

Світлана Литвинська

ТОПОНІМИ ЯК НАЦІОНАЛЬНІ МАРКЕРИ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНЦІВ...78

Світлана Дорошенко, Людмила Дерев'янка

МОВНА ІДЕНТИЧНІСТЬ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ..80

Оксана Решетілова, Катерина Прокоф'єва

МОВНІ ЗАСОБИ У ДОКУМЕНТОЗНАВСТВІ: СТРУКТУРА ТА ФУНКЦІЇ...82

Ruslana Shramko, Mykhailo Rakhno

АНГЛІЗМИ В ГАЛУЗІ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА Й ІНФОРМАЦІЙНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ: ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ТРАНСФОРМАЦІЇ.....87

Вікторія Вакула

ВИМОГИ ДО ДІЛОВОГО ЛИСТУВАННЯ ЯК ВАЖЛИВОГО СКЛАДНИКА
БІЗНЕС-КОМУНІКАЦІЇ.....89

Антон Бережний

СПЕЦИФІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ІКТ-КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ГАЛУЗЕВОГО ПЕРЕКЛАДУ В ЧАСТИНІ
ЛОКАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ: СУТНІСТЬ ТА
ПЕРЕДОВИЙ ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ.....92

Аліна Гориславець, Руслана Лугова

ЛЕКСИЧНІ НОРМИ В ТЕКСТАХ СУЧАСНИХ ДОКУМЕНТІВ:
ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ І ТИПОВІ ПОРУШЕННЯ.....96

Ірина Темченко

ПОНЯТТЯ ПРО НАУКОВИЙ ТЕКСТ ТА ЙОГО СТРУКТУРУ.....98

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ І СИСТЕМИ У СФЕРІ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА

Вікторія Вощенко

ЗАСОБИ ОПТИМІЗАЦІЇ ДОКУМЕНТООБІГУ СУЧАСНОГО
ПІДПРИЄМСТВА.....102

Людмила Чередник

КІБЕРКОМУНІКАТИВНИЙ ПРОСТІР ЯК КУЛЬТУРОФОРМУВАЛЬНИЙ
ЧИННИК.....105

Карина Гнатченко

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕЛЕКТРОННОГО КАДРОВОГО
ДІЛОВОДСТВА У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....115

Тетяна Кузьменко, Ірина Передерій

ОСОБЛИВОСТІ ВНУТРІШНЬОГО КОРПОРАТИВНОГО САЙТУ ЯК ВАЖЛИВОГО КОМУНІКАЦІЙНОГО ІНСТРУМЕНТУ.....120

Валерія Крицька

АВТОМАТИЗОВАНІ СИСТЕМИ ОБЛІКУ КАДРІВ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ОПТИМІЗАЦІЮ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМИ РЕСУРСАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ.....124

Валентина Сидорук

МЕДИЧНА ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ КОМУНІКАЦІЇ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ.....128

Антон Стрюк

ІННОВАЦІЙНІ ЦИФРОВІ РІШЕННЯ ДЛЯ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ДОКУМЕНТООБІГОМ.....133

Олена Маслівець

РОЛЬ ТА ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ ДОКУМЕНТАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УПРАВЛІНСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДУ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ.....139

Олег Шимко

СИСТЕМИ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ У СФЕРІ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА.....144

Антон Гриб

РОЛЬ ХМАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ЦИФРОВІЙ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА.....148

Вікторія Юницька

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ДОКУМЕНТООБІГУ ТА ІНФОРМАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....151

БІБЛІОТЕЧНА, АРХІВНА ТА МУЗЕЙНА ГАЛУЗІ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Веселіна Георгієва

СИНЕРГІЯ КУЛЬТУРНИХ ІНСТИТУЦІЙ: БІБЛІОТЕКИ, АРХІВИ ТА МУЗЕЇ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА.....156

Ірина Передерій

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВАДЖЕННЯ КОМЕМОРАТИВНИХ ПРАКТИК БІБЛІОТЕКАМИ, АРХІВАМИ ТА МУЗЕЯМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО ЗБРОЙНОГО Й МЕНТАЛЬНОГО ПРОТИСТОЯННЯ.....162

Олена Коноплицька

БІБЛІОТЕКИ ЯК ПРОСТІР ПСИХОСОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ (НА ПРИКЛАДІ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕК М. ТЕРНОПОЛЯ).....168

Ірина Денисовець

ОСОБЛИВОСТІ ЦИФРОВІЗАЦІЇ РОБОТИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ ПОЛТАВСЬКОЇ МІСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ.....174

Ольга Кочерженко

РОБОТА БІБЛІОТЕКИ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....181

Світлана Калайда, Алла Болотнікова

АСПЕКТИ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ РОБОТИ БІБЛІОТЕКИ ПДМУ.....183

Анастасія Чечнева

ОРГАНІЗАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ВІДДІЛУ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО АРХІВНОГО ФОНДУ ТА ДІЛОВОДСТВА В ДЕРЖАВНОМУ АРХІВІ М. КИЄВА.....188

Андрій Юдов

ДО ПИТАННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ КОРИСТУВАЧІВ ЦИФРОВИХ БІБЛІОТЕК.194

Галина Нудищук

БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ У ПРОТИДІЇ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ.....203

Лариса Шаповал

ІНФОРМАТИЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2020-2023 РОКАХ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....208

Пікалова Валерія, Ірина Передерій

ХМАРНІ ТЕХНОЛОГІЇ: ВИКОРИСТАННЯ В БІБЛІОТЕКАХ.....214

Марина Чиркова	
ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В АРХІВНІЙ ГАЛУЗІ.....	220
Дар'я Радченко	
МІЖНАРОДНЕ НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ ОЦИФРУВАННЯ АРХІВНОЇ СПАДЩИНИ.....	225
Марія Сербя	
ПРИСКОРЕННЯ ДИНАМІКИ ОЦИФРУВАННЯ АРХІВНИХ ДОКУМЕНТІВ ЯК РЕАКЦІЯ НА ВИКЛИКИ І ЗАГРОЗИ АРХІВНІЙ ГАЛУЗІ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ.....	231
Марина Чиркова, Ольга Мізіна	
РОЗШИРЕННЯ ФУНКЦІОНАЛУ АРХІВНИХ УСТАНОВ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ.....	240
Валерія Чурікова	
КОНЦЕПЦІЯ «ЧОТИРЬОХ ПРОСТОРІВ» ЯК ВЕКТОР ЗМІН БІБЛІОТЕК....	246
ДОКУМЕНТНО-ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ ТА PR-ТЕХНОЛОГІЇ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ	
Людмила Дерев'янюк, Світлана Дорошенко	
КОРПОРАТИВНИЙ САЙТ ЯК ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЦЕНТР ТА ЗАСІБ ПРЕЗЕНТАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	251
Ярослав Блоха	
РОЛЬ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ТРАНСФОРМАЦІЇ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ.....	254
Ольга Мізіна	
СТВОРЕННЯ ТА ПІДТРИМКА ПОЗИТИВНОГО ОБРАЗУ КОМПАНІЇ ЗА ДОПОМОГОЮ ПРИКМЕТНИКІВ-КОЛЬОРОНАЗВ.....	257
Ірина Недошитко	
ВИКЛИКИ ТА ЗАГРОЗИ РЕКЛАМИ ДЛЯ СУСПІЛЬСТВА ТА ОСОБИСТОСТІ В УКРАЇНА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ.....	262
Ксенія Вангельєва	
ВИДИ КОМУНІКАЦІЇ ПОЛТАВСЬКОЇ РВА З НАСЕЛЕННЯМ В ЗВИЧАЙНИЙ ТА КРИЗОВИЙ ПЕРІОДИ.....	267

Мирослав Васи́лецький

ЦИФРОВІ ПЛАТФОРМИ ТА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ЯК КАТАЛІЗАТОРИ
ТРАНСФОРМАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНИХ МЕДІА В УКРАЇНІ: МОЖЛИВОСТІ,
ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ.....272

Анна Нечитайло

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ РЕКРУТИНГОВИХ АГЕНСТВ.....276

Максим Щербак

PR ЯК СУЧАСНА ФОРМА СОЦІАЛЬНОЇ АНТРОПОЛОГІЇ.....279

Олександр Лагно

ТРАНСФОРМАЦІЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ СВІДОМОСТІ: ВІЙСЬКОВА
РЕКЛАМА В УКРАЇНІ.....282

Ілля Свиденюк

КОМУНІКАТИВНІ МОДЕЛІ У БРЕНДИНГУ РОБОТОДАВЦЯ В УКРАЇНІ:
ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ.....286

Катерина Озімковська

СИСТЕМА ІВЕНТ-ІНДУСТРІЇ У ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ МОЛОДІЖНОЇ
ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ: ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНИЙ АСПЕКТ..289

Олександр Пікалов

ІНФЛЮЕНС-МАРКЕТИНГ ТА ЕВОЛЮЦІЯ PR У ТІКТОК ТА INSTAGRAM..292

Єлизавета Полякова

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В PR.....295

Марк Яковенко

СИСТЕМИ КЕРУВАННЯ ВМІСТОМ ТА ЇХ ВНЕСОК У
ВЕБОПТИМІЗАЦІЮ.....298

ІНФОРМАЦІЙНІ ТА КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ЗАХИСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВЕДЕННЯ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Руслан Гула

КОГНІТИВНЕ ПРОТИБОРСТВО В РЕАЛІЯХ МЕНТАЛЬНОЇ ВІЙНИ.....304

Олександр Лук'яненко

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ
МОСКОВСЬКОГО ПАТРІАРХАТУ В ГІБРИДНІЙ ВІЙНІ РОСІЇ ПРОТИ
УКРАЇНИ.....308

Ольга Жвава

ЗНАЧЕННЯ ДОСЛІДЖЕНЬ ІНТЕРНЕТ-КОМУНІКАЦІЇ У ЗАХИСТІ
НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ.....313

Діана Виноградова

АНАЛІЗ МОЖЛИВОСТЕЙ СИСТЕМИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДІЙ ОРГАНІВ
ВІЙСЬКОВОГО УПРАВЛІННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ.....319

Олександр Мацюк

ЦИФРОВІ ПЛАТФОРМИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО
СПОСОБУ ЖИТТЯ У КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС
ГІБРИДНИХ ВІЙН.....323

Віталій Бажан

РОЛЬ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ СВІТОГЛЯДУ
СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ГІБРИДНИХ КОНФЛІКТІВ.....326

Артур Тимошенко

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ В МЕДІАКОМУНІКАЦІЯХ: ЕТИКА,
МАНІПУЛЯЦІЇ ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ.....330

Максим Товстий

РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ЗАХИСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В
УМОВАХ ВЕДЕННЯ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ.....334

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....338

ДОКУМЕНТОЗНАВСТВО Й ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ У СИСТЕМІ СУЧАСНИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

УДК 930.22:372.8

Юрій Палеха

м. Київ

СИСТЕМИ ДОКУМЕНТАЦІЇ ДОРОЖНЬО-БУДІВЕЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

Мета статті визначити та науково обґрунтувати складники систем документації дорожньо-будівельної організації, охарактеризувати їх зміст, призначення, проаналізувати міжвидові та внутрішні взаємозв'язки між ними.

Методи дослідження. У дослідженні застосовані методи дедукції та сходження від абстрактного до конкретного, що дало можливість обґрунтувати підсистеми документації будівельної організації й визначити роль кожної з них.

Наукова новизна. В статті репрезентовано авторський погляд на побудову підсистем інфраструктурної та профільної (за профілем галузі) документації, що можуть мати місце в документаційному забезпеченні управління дорожньо-будівельною організацією. **Основні висновки.** На основі аналізу складників розроблена комплексна система документації дорожньо-будівельної організації (об'єднання), що дає змогу приймати обґрунтовані управлінські рішення, формувати досконале документаційне забезпечення управління нею.

Теоретичне підґрунтя. Питання дослідження систем управлінської та профільної документації організацій розглядали в своїх публікаціях українські вчені. Так, складові управлінської документації детально розбирав Сергій Кулешов [1]. Особливості формування систем нотаріальної, процесуальної та банківської документації аналізувала Катерина Климова [2]. Детальний аналіз галузевих систем документообігу транспортного підприємства представлений Костянтином Корнійчуком [3]. Документознавчі напрацювання в галузі охорони здоров'я просліджувала Наталія Філіппова [4]. Встановленню типового складу та форм документів, досягненню інформаційної сумісності систем торговельної документації присвячені розвідки Олени Шевченко [5]. Разом з тим комплексний аналіз систем документації на рівні установи дослідниками не проводився.

Мета статті – полягає у комплексному дослідженні складових системи документації дорожньо-будівельної організації, побудові відповідної моделі документації, систематизації її складових та взаємозалежності між ними.

Методи та матеріали дослідження. Методологія проведеного дослідження визначається специфікою об'єкта наукової розвідки й полягає в застосуванні загальнонаукових та спеціальних методів та підходів. Методи дедукції та сходження від абстрактного до конкретного дозволили перейти від дослідження загальних питань документаційного забезпечення до побудови конкретних підсистем документації, встановлення зв'язку між окремими видами документації дорожньо-будівельної організації.

Виклад основного матеріалу. В кожній організації, що є суб'єктом господарювання, незалежно від галузевої належності, мають місце дві системи документації: інфраструктурна (функціональна) і профільна (для фіксування виробничої діяльності в конкретній галузі), сукупність документів яких складає її документаційний фонд, що забезпечує якісне управління нею. До складу інфраструктурної системи документації входять управлінська, нормативно-правова документація та документація інформаційних (комп'ютерних) систем.

Основу інфраструктурної документації складають система управлінської документації (загальний, економічний та блок соціальної документації), яка має місце практично в будь-якій організації, незалежно від галузевої належності. Значна частка документації є уніфікованою згідно класифікатора НК 010:2021.

Система нормативно-правової документації має як інфраструктурне (загальне для всіх підрозділів) так і спеціальне призначення, оскільки включає закони, підзаконні акти й нормативні документи, важливі як для загальних цілей управління так й для правового захисту її профільної діяльності. Документація інформаційних мереж слугує для їх налагодження та впровадження АСУ в ній.

Профільна (виробнича) документація віддзеркалює діяльність дорожньої організації, роботу її основного, допоміжного та обслуговуючих виробництв. *Документація основного виробництва (Д)* організації являє собою сукупність підсистем документації, якими опікуються її основні підрозділи (відділи, служби) та окремі посадові особи. Так, до документації виробничого підрозділу

(Д1) відносяться виробничо-організаційні документи, які готуються разом з планово-економічним відділом на основі проєктно-кошторисної документації і врахування спроможностей організації. Зазначена документація містить проєкти планів дорожніх робіт, сітьові графіки дорожнього будівництва, відповідні графіки доставки матеріалів, проєкти договорів з субпідрядниками і промисловими підприємствами; журнали обліку замовлень на дорожнє будівництво та використання дорожньої техніки, засобів транспортування тощо.

Документація інженерно-геодезичного відділу (Д2) – це виробничо-організаційна та виконавча документація, що містить комплекс організаційних, технологічних, технічних та інших заходів, щодо забезпечення відповідності геометричних параметрів об'єктів дорожнього будівництва вимогам проєктної та нормативної документації. Документація відділу організації праці (Д3) включає в себе різні види документів, які допомагають організувати роботу, унормувати її, вести облік продуктивності праці. Документація диспетчерської служби (Д4) відображає ведення бази оперативної інформації про хід виконання будівельно-дорожніх робіт, їх відповідність запланованим показникам, контроль виконання добових та тижневих графіків, забезпечення мобільності будівництва, звіти керівництву про хід його виконання [6, с.46].

Система документації допоміжних виробництв (Ж) відображає стан організації виробничих процесів щодо забезпечення технічної готовності засобів дорожнього будівництва й включає сукупність документів технічного відділу, відділів головного механіка та енергетика, зони техобслуговування та поточного ремонту, виробничих і допоміжних ділянок. Так, до документації технічного відділу (Ж1) відноситься документація зі створення та використання механізмів, комплексної автоматизації виробництва, впровадження в дорожньому будівництві прогресивних технологій. До конструкторської документації відділу віднесені технічні завдання; ескізний та технічний проєкти і відповідна робоча документація, документація з питань НТІ, стандартизації та сертифікації тощо.

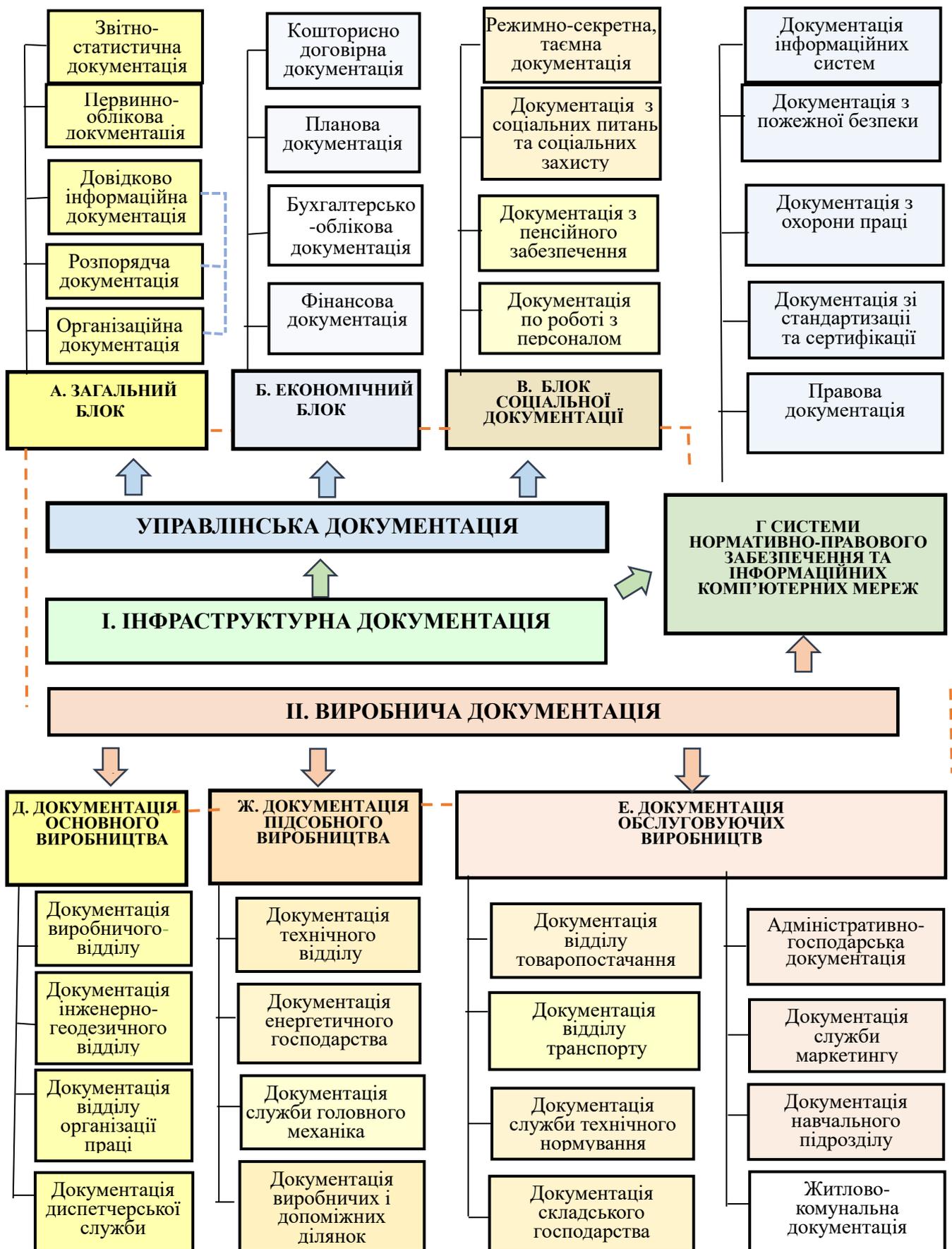
Документація служби головного механіка (Ж2) слугує для відображення технічного стану дорожнього обладнання, організації роботи з експлуатації дорожньої техніки, механізмів, роботи світлових приладів й іншого допоміжного

обладнання. В службі ведуться журнали поставки на майданчики будівельної техніки, транспортних засобів, реєстрації заявок на ремонт, перегону техніки в ремонтну зону, щоденного, одноразового чи передчасного його повернення, складають акти перевірки обладнання, ведуть контроль стану механізмів тощо. Документація енергогосподарства (Ж3) стосується утримання і забезпечення основного і допоміжного виробництв, а також майданчиків енергоресурсами й являє собою розрахунки планового енергетичного балансу організації, визначення потреби в енергопостачанні, обліку енерговитрат тощо.

Документація виробничих і допоміжних ділянок (Ж4) в зонах технічного обслуговування та поточного ремонту включає журнали реєстрації техоглядів, обліку ремонту машин і агрегатів. За необхідності складається акт передання-прийняття будівельних засобів для надання відповідних послуг, або, у випадку надання послуг в присутності замовника, оформлюється відповідний наряд-замовлення на їх надання та відповідний рахунок-фактура.

Система документації обслуговуючих виробництв (Е) відображає обсяги матеріально-технічного постачання, стан забезпечення основного і допоміжного виробництв необхідними транспортними засобами, наявність необхідного обладнання, запчастин, якість виконання робіт, маркетингові заходи тощо.

Так, документація служби товаропостачання (Е1) відображає задоволення потреб організації в постачанні матеріально-технічних ресурсів для основного і допоміжного виробництв. Від того наскільки якісною буде документація служби транспорту (Е2), будуть залежати досконалість процесу постачання товарів. Від злагодженої роботи служби технічного контролю (Е3) залежить якість виконання будівельних робіт, економічні показники діяльності організації. Документація складського господарства (Е4) відображає наявність запасних частин, обладнання, запасів матеріалів, тощо. Адміністративно-господарська документація (Е5) відображає наявність офісного обладнання, запасів матеріалів тощо. У випадку необхідності в організації ведеться маркетингова документація (Е6), документація навчального підрозділу (Е7), а в разі, потреби в організації тимчасового житла – *житлово-комунальна документація (Е8)*. Зведена система документації дорожньої-будівельної організації подана на рис.1.

Рис.1. Складові системи документації дорожньо-будівельної організації

Джерело: розроблено автором

Залежно від специфіки діяльності установи в ній можуть вестись й інші види документації, зокрема документація громадських організацій, соціологічна тощо.

Висновки. Подані на рис.1. складові документації дорожньо-будівельної організації: системи інфраструктурної та виробничої документації являють собою її документний ресурс. Системи документації повинні бути максимально адаптовані до умов організаційно-функціональної структури управління, специфіки діяльності відповідного підрозділу, вимог нормативно-правових актів, технологічних процесів будівельного виробництва, бути інтегровані з інформаційною системою керування документацією, бути взаємообумовленими. Вони не є сталими, оскільки їх склад може постійно змінюватись як за рахунок створення нових видів, виведення з використання старих так і в зв'язку з поповненням чи вилученням із системи документів в результаті проведення експертизи їх цінності тощо. Запропоновані системи профільної (виробничої) документації дорожньо-будівельної організації відображають особливості її функціонування, вони інтегруються з системами управлінської документації й в разі службової необхідності документація одного підрозділу доповнюється документами інших підрозділів, а при складанні річного звіту установи вся документована інформація консолідується.

Джерела та література

1. Кулешов С.Г. Загальне документознавство: навч. посібник. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія» 2012. 124 с.

2. Климова К. І. Дискусійні питання видової класифікації документації: відображення у структурі та змісті навчальних дисциплін: Соціум. Документ. Комунікація. 2022. № 17. С. 106-124.

3. Корнійчук К.С. Формування системи електронного документообігу в транспортному комплексі України: автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій: 27.00.02. Київ, ХДАК. 2019. 20 с.

4. Філіппова, Н. П. Документно-інформаційні ресурси медичної галузі України: теоретичний та прикладний аспекти : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.02. Київ, 2019. 20 с.

5. Шевченко О. В. Система документаційного забезпечення торговельної галузі України: теоретико-методологічні засади : автореф. дис. ... д-ра наук із соц. комунікацій : 27.00.02. Харків, 2016. 39 с.

6. Мельниченко О.І., Сохань В.В. Методи оперативного управління в дорожньому будівництві. *Вісник НТУ «ХПІ»*. 2014. № 2 (1045). С.46.

Оксана Тур, Вікторія Шабуніна

м. Кременчук

ОЦИФРУВАННЯ МУЗЕЙНИХ ПРЕДМЕТІВ У ПЛОЩИНІ НОРМ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО АВТОРСЬКЕ ПРАВО ТА СУМІЖНІ ПРАВА»

Закон України «Про авторське право і суміжні права» (далі – Закон) [1] має велике значення у площині захисту прав інтелектуальної власності та регулювання сфери творчої діяльності, оскільки забезпечує законодавчий фундамент для розвитку та захисту культурних, наукових і мистецьких сфер України.

Ст. 1 Закону подає визначення основоположних термінів, серед яких «твір» та «оригінальність твору». Ст. 6 Закону визначає об'єкти авторського права, серед яких такі: літературні твори; виступи, лекції, промови, проповіді та інші усні твори; музичні твори з текстом чи без тексту; драматичні, музично-драматичні твори, пантоміми, музично-світлові шоу, циркові вистави, хореографічні та інші твори; театральні постановки; аудіовізуальні твори; тексти перекладів для озвучення (у тому числі дублювання); твори образотворчого мистецтва; фотографії; твори ужиткового мистецтва; твори архітектури, містобудування, садово-паркового мистецтва та ландшафтних комплексів; твори художнього дизайну; збірки творів за умови, що вони є

результатом творчої діяльності; ілюстрації, карти, плани, креслення, ескізи; комп'ютерні програми, бази даних (компіляції даних), інші твори.

Ст. 11 Закону визначає систему немайнових (право вимагати визнання свого авторства; право обирати псевдонім, зазначати і вимагати зазначення псевдоніма замість справжнього імені тощо) та майнових прав (дозволяти і забороняти використання твору, як-то: відтворення; включення до складеного твору; включення до іншого твору, крім складеного твору; розповсюдження примірників твору; імпорт примірників твору; здавання в найм або в позичку примірників твору; публічне виконання, публічний показ, публічне демонстрування, публічне сповіщення, інтерактивне надання доступу публіці та інші способи доведення до загального відома публіки; переклад; переробка, адаптація, аранжування та інші подібні зміни твору), що виникають навколо об'єкта авторського права. Майнові авторські права діють протягом усього життя автора або останнього зі співавторів та ще 70 років. Після закінчення цього строку твір переходить у суспільне надбання.

Авторське право і право власності на матеріальний, електронний (цифровий) об'єкт, в якому втілено (зафіксовано) твір, не залежать одне від одного. Відчуження матеріального, електронного (цифрового) об'єкта, в якому втілено (зафіксовано) твір, не означає передання (відчуження) майнових прав на твір і навпаки. Автор має право вимагати від власника матеріального об'єкта, в якому втілено оригінал твору образотворчого мистецтва, доступ до свого твору з метою його відтворення (фотографування, виготовлення примірників твору, переробок тощо), за умови що це не порушує законні права та інтереси власника цього об'єкта.

Увага до проблем оцифрування музейних колекцій засвідчена у працях дослідників [2; 3]. Авторські права на музейний предмет можуть належати музею лише за наявності договору або іншого документа (заповіт), проте частіше майнові авторські права залишаються за автором або його спадкоємцями.

Виникає питання, яке право має музей на твір, що не перейшов у суспільне надбання. Ст. 24 Закону вказує, що «допускається без дозволу суб'єкта

авторського права та безоплатно публічний показ оригіналів творів образотворчого та/або ужиткового мистецтва музеями, в яких вони зберігаються» [1]. Отже, музей має право експонувати твір, на який діють майнові авторські права, якщо музей виступає організатором показу. Передача твору для тимчасового експонування аукціонному дому, галереї, приватному показу тощо вимагає дозволу правовласника.

Допускається безоплатне без дозволу автора інтерактивне надання доступу до твору (доступ публіці через інтернет) за допомогою терміналів (комп'ютерів) у приміщенні музеїв з відкритим доступом для відвідувачів за запитом фізичної особи з метою навчання, наукового або приватного дослідження за таких умов: виключення можливості створення копій цього твору для використання поза приміщенням; надання одночасно доступу лише до однієї копії цього твору.

Музей має право без дозволу та виплати винагороди суб'єкту авторського права відтворити (зробити копію) у будь-якій формі (у тому числі електронній) і на будь-якому носії для збереження або заміни загубленого, пошкодженого чи непридатного примірника твору з фонду музею, за умови, що виготовлення відповідного примірника іншим шляхом неможливе і примірник виготовляється в обсязі, необхідному для такого збереження.

Таким чином, музей, архів, бібліотека мають право на відтворення твору у цифровому форматі без звернення до правовласника, навіть якщо строк дії майнових авторських прав на твір не вичерпано, саме з метою збереження цього твору (наприклад, у закритих хмарних середовищах, на серверах музеїв тощо – тобто на тих носіях, доступ до яких має лише музей, архів або бібліотека). Будь-яке інше використання оцифрованого твору, що не перейшов у суспільне надбання, є можливим лише з дозволу правовласника – автора, його спадкоємця, або організації, якій належать майнові права на твір. Водночас музей має досить широке коло прав щодо використання зображень творів, які перейшли в суспільне надбання. Проте, у будь-якому випадку працівникам музеїв і архівів варто знати про правовий статус такої цифрової копії твору.

Майже завжди оцифроване зображення музейного предмету (наприклад, картини) не буде вважатися об'єктом авторського права, оскільки не є оригінальним. Але якщо фотограф зробив фотографію предмету, яка не є його буквральним відтворенням, таке фото може відповідати критерію оригінальності, а значить – бути новим об'єктом авторського права. Передусім зазначимо, що перед майстром, що здійснює оцифрування, стоїть завдання точно відтворити оригінальний твір, що не передбачає оригінальності, а відтак, і виникнення авторських прав.

Щодо твору живопису, то його фотографія може бути точним відтворенням. Просте сканування завжди є звичайним відтворенням твору (гравюри, ілюстрації тощо). Однак, фотографія не може достеменно відтворити скульптуру, інсталяцію чи інший об'ємний твір. Ракурс, кут, освітлення може надати світлині оригінальності. Натомість, точне відтворення предмета у вигляді комп'ютерної 3D-моделі вже не відповідатиме ознакам оригінальності, попри всю вкладену в таке моделювання працю.

У справі "Бріджменська бібліотека мистецтв проти Corel" 1999 року Окружний федеральний суд Нью-Йорка встановив важливий прецедент щодо авторського права на фотографії репродукцій мистецьких творів [4]. Суд ухвалив, що копії живописних творів, зроблені фотографом з метою максимально точного відтворення оригіналу, не є об'єктом авторського права, оскільки вони не мають елемента оригінальності. Суд дійшов висновку, що оригінальність є ключовою умовою для надання авторських прав, а фотографії, які ідентично відтворюють існуючий твір, не містять достатнього творчого внеску.

Цей підхід має велике значення для права США, але в Європейському Союзі авторське право на репродукції мистецьких творів розглядається дещо по-іншому. Директива ЄС 2019/790 встановлює регулювання авторського права і суміжних прав на Єдиному цифровому ринку, що забезпечує певний захист і стимулює адаптацію авторського права до цифрових реалій. Директива спрямована на створення гармонізованих правил, які враховують використання цифрових технологій, зокрема, фотографічних репродукцій творів у цифровому середовищі.

Важливо зазначити, що у випадку з фотографічними репродукціями мистецьких творів у ЄС можуть визнаватися авторські права на такі роботи, якщо вони містять хоча б мінімальний творчий елемент, необхідний для охорони.

Отже, закон гарантує авторам творів літератури, науки, мистецтва право на їхню власність і контроль за використанням своїх робіт. Це включає право на відтворення, поширення, адаптацію, публічне виконання, а також право на фінансову вигоду від створених ними творів. Окрім авторів, закон охоплює права інших осіб, які сприяють популяризації та розповсюдженню творів, наприклад, виконавців, виробників фонограм, відеограм, організацій мовлення. Це забезпечує також їхню захищеність і право на винагороду за використання їхніх праць. Закон спрямований на боротьбу з порушеннями авторських прав, включаючи незаконне копіювання, розповсюдження та використання творів. Захист авторських і суміжних прав також є частиною міжнародних зобов'язань України, зокрема перед СОТ і ЄС.

Закон постійно оновлюється, щоб відповідати сучасним викликам, пов'язаним із використанням творів у цифровому середовищі, в тому числі в інтернеті. Безперечно, у цифрову епоху права авторів і виконавців мають бути збережені.

Джерела та література

1. Про авторське право і суміжні права : Закон України. *Відомості Верховної Ради*, 2023, № 57, ст. 166. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>

2. Oksana Tur, Viktoriia Shabunina. Information Technologies of Digitization of Museum Collections: World Experience and Ukrainian Realities. Proceedings of the 3rd International Workshop on Information Technologies: Theoretical and Applied Problems (ITAP 2023). Ternopil, Ukraine, Opole, Poland, November 22-24, 2023. Pp. 610-620.

3. Тур О. М., Шабуніна В. В., Саранча В. І. Дигіталізація архівних фондів, музейних та бібліотечних колекцій як чинник збереження національної

культурної спадщини України. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 3. С. 49–56.

4. Правові аспекти оцифрування музейних колекцій. URL : https://nipo.gov.ua/wp-content/uploads/2024/02/manual_otsyfruvannia_muzeinykh_kolektsii-web.pdf.

Ольга Анісімова, Анатолій Акулов

м. Вінниця

ПРОБЛЕМИ І ВИКЛИКИ В ПРОЦЕСІ ВИКОРИСТАННЯ ВЕЛИКИХ БАЗ ДАНИХ

На основі відкритих даних суспільство має можливість побачити, наскільки ефективно працює Уряд держави, забезпечуючи належний контроль та прозорість, бізнес та стартапи створюють нові моделі роботи, продукти та сервіси. На базі державних даних реалізуються успішні соціальні та комерційні проекти. Важливість відкритості даних для громадян полягає у тому, що вони отримують набагато більше можливостей безпосередньо бути проінформованими та брати участь у прийнятті рішень на рівні держави.

Відповідно до матеріалів аналітичної записки [1] було виявлено 3 важливих проблеми із викритими базами даних в Україні на період 2018 року та розроблені рекомендації щодо їх усунення (рис. 1).

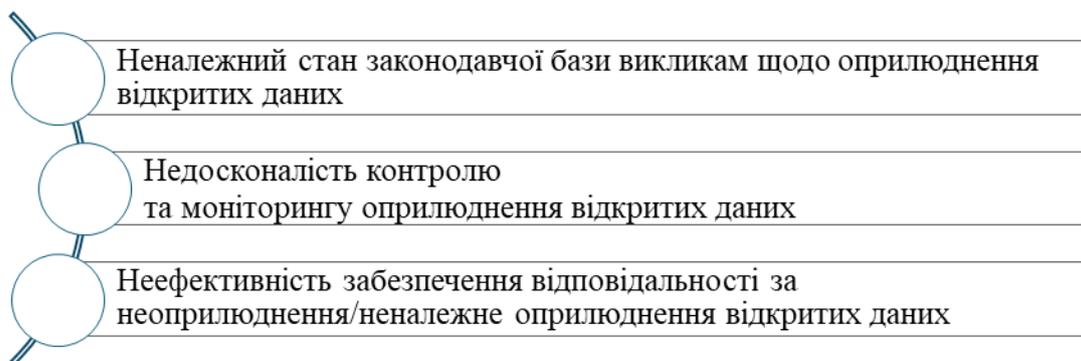

Рисунок 1 - Проблеми із викритими базами даних (за [1])

Найважливішою проблемою є якість даних. Це по-перше недостовірність даних. Дані можуть бути неповними, застарілими або неправильно зібраними, що ускладнює їх використання. По-друге форматування. Відсутність єдиних стандартів у форматуванні даних може призводити до труднощів у їх обробці і аналізі.

Проблема конфіденційності даних зараз набуває особливого значення. Майже усюди вимагають дозвіл щодо використання даних для можливості обробки, тому що використання особистих даних без згоди може порушувати закони про захист приватності (наприклад, GDPR). До того ж неправильне використання даних може призвести до порушення авторських прав.

Проблема доступності даних полягає в ускладненому доступі, це наявність технічних проблем та складність пошуку на відповідних платформах та використанні різних мов та несталіх термінів.

Незважаючи на поширення цифрових навичок є проблема нестачі досвіду у великій кількості користувачів великих баз даних. Це відбувається через обмеженість кількості курсів або відсутності ресурсів для навчання

Наступний блок проблем стосується технічних шумів: сумісність та обробка. Різні платформи і формати даних можуть ускладнювати інтеграцію та аналіз даних., а великі обсяги даних можуть вимагати значних обчислювальних ресурсів для їх аналізу та потужних процесорів у комп'ютерів.

Існує ризик неправильної інтерпретації даних. Дані без контексту можуть бути сприйняті неправильно, що погіршує їхнє застосування.

Наразі через посилення кіберзлочинів існує ризик ненавмисного або несанкціонованого доступу до персональних даних, що може призвести до їх витікання.

Відкриті бази даних можуть потребувати специфічних знань для їх коректного аналізу та інтерпретації, що може зробити їх недоступними для ширшої аудиторії.

З початку повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну з 24 лютого 2022 року діє воєнний стан. Відповідно до Ст. 64 Конституції

України: «Конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України. В умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень». Такі обмеження можуть стосуватись і інформаційних прав, доступу до публічної інформації.

Важливо відмітити, що більшість органів влади були не готові до нових реалій і не знали як протистояти викликам, які з'явилися. Навіть ті розпорядники, у яких не було труднощів, пов'язаних з евакуацією, відсутністю працівників на робочому місці (наприклад, через їх мобілізацію чи виїзд за кордон) і знищенням приміщень та документів, зіштовхнулись із проблемами відкритих даних, справедливого балансу між відкритістю та захистом національної безпеки.

Так, на початку повномасштабного вторгнення частина розпорядників цілковито заблокували доступ до інформації (офіційні вебсайти, набори відкритих даних тощо).

Згідно з дослідженням Христини Буртнік «Доступ до публічної інформації та виклики для судової влади в умовах війни», проведеним фундацією DEJURE та оприлюдненим на початку 2023 року, зазначено, що «чинне законодавство не досконало регулює всі виклики, пов'язані з війною», а «законодавець не переглянув, яка відкрита інформація може зашкодити інтересам національної безпеки, територіальної цілісності, життю і здоров'ю населення тощо, та не відніс таку інформацію до обмеженої у доступі, а також дозволив розпорядникам своїми підзаконними актами не оприлюднювати деяку інформацію, приховати її із сайтів, реєстрів та інших ресурсів, але законом не відніс її до обмеженої у доступі, що викликало питання чи можна надавати таку інформацію на запити». Такі ж проблеми можна спостерігати й щодо доступу до відкритих даних [2].

Отже, ці проблеми можуть ускладнювати використання відкритих баз даних, але їх можна подолати через навчання, вдосконалення механізмів

доступу та впровадження стандартів якості. Необхідно завжди перевіряти достовірність важливої інформації, отриманої з відкритих баз даних.

Джерела та література

1. Аналітична записка проблемні питання у сфері забезпечення оприлюднення публічної інформації у формі відкритих даних. URL: <https://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/Analytical-note-on-Open-data-FINAL.pdf> (дата звернення: 10.11.2024)

2. Буртник Х. Доступ до публічної інформації та виклики для судової влади в умовах війни. URL: <https://drive.google.com/file/d/1IJxcaMh36n-fyExi9ouE37-Ulf-tlRBo/view>

Оксана Федотова

м. Київ

ФУНКЦІОНАЛЬНІ МОЖЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ДЕРЖАВНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ УКРАЇНИ В АНАЛІТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Інформаційно-аналітична діяльність відіграє надважливу роль в сучасному українському суспільстві, оскільки забезпечує ефективність прийняття державними управліннями виважених й обґрунтованих рішень.

Прискорення темпів розвитку інформаційних технологій зумовлює потребу впровадження різного роду інформаційних систем, застосування яких оптимізує аналітичну роботу. У цілому інформаційна система являє собою сукупність засобів та методичних прийомів, що допомагають суттєво полегшити суб'єктам інформаційної діяльності операції зі збирання, реєстрації, обробки, зберігання, надання інформаційних відомостей [1].

Інформаційні системи функціонують на базі відповідного комп'ютерного устаткування та передбачають використання актуальних програмних продуктів. Сучасні електронні технології суттєво покращують ефективність дистанційного

обслуговування споживачів. Спеціалісти з аналітичної діяльності мають можливість моделювати ситуацію у конкретній сфері задля її всебічного дослідження. Оброблені інформаційні дані дозволяють прорахувати стратегію та тенденції розвитку галузі у контексті управлінського процесу [2].

Еволюція інформаційних систем сприяла вдосконаленню процедури оброблення даних задля ухвалення найкращих варіантів керівних рішень, що спричинило розробку принципово нових програм та модернізацію вже існуючих [3].

Слід зазначити, що на сучасному етапі підвищується роль державних інформаційних систем, які використовуються для підготовки поточних та перспективних планів розвитку України, проведення обліку показників функціонування певних ланок народного господарства, розробки державного бюджету та з'ясування стану контролю за його використанням тощо. Серед них можна назвати такі автоматизовані інформаційні системи, як: державної статистики (АСДС), планових розрахунків (АСПР), фінансових розрахунків (АСФР), обробки інформації з цін, управління національним банком, обробки науково-технічної інформації та ін. [4].

Впровадження ефективної інформаційної систем дає можливість у досить стислі строки вирішити проблеми оперативної обробки даних; повноти інформації; своєчасності й достовірності відомостей; функціональної та адаптивної надійності системи; економічної доцільності її застосування.

Досить важливе місце у процесі прийняття результативних управлінських рішень посідає сучасна, ґрунтовна інформаційно-аналітична система під назвою «СОТА», створена зусиллями апарату РНБО України. Репрезентована 2021 р., система включає повні та верифіковані дані, що стосуються базових сфер життєдіяльності держави, а також аспектів національної безпеки. Функціонуючи за підтримки Big Data спеціаліста, що займається створенням, обслуговуванням та оптимізацією систем для оброблення та зберігання великих масивів даних, «СОТА» дозволяє вдосконалити операції зі збереження, зведення та аналізу інформації з різнопланових джерел задля покращення

достовірності відомостей; провести якісний моніторинг безпекової ситуації у низці напрямків; поліпшити скоординованість роботи державних органів влади [5].

Досить затребуваною інноваційною розробкою є також інформаційно-аналітична система «EvaluEd», впроваджена 2022 р. Державною службою якості освіти України. Завдяки її функціям заклади здатні виконувати самоаналіз освітньої роботи для: покращення якісної характеристики пропонованих освітніх послуг; оцінки наявних умов для навчання й трудової діяльності; налагодження плідної співпраці суб'єктів освітнього процесу. Очільник навчального закладу може замовити деталізований звітний документ, що містить результати оцінювання на підставі аналізу 4-х основних напрямів його функціонування, а також показників, виявлених за допомогою методів анкетування здобувачів освіти, зовнішнього спостереження, дослідження документації [6].

Фінансова галузь державного управління, а саме Міністерство фінансів, також має свою новітню та багатофункціональну інформаційно-аналітичну систему «LOGICA». Головною метою її створення є: підвищення ступеня автоматизованості процесів у галузі управління фінансовими ресурсами на регіональному рівні шляхом використання інноваційних технологій під час підготовки бюджетної документації, оброблення відомостей, включених до неї, та оптимізація обміну даними з профільним міністерством. Система зорієнтована на створення дієвого механізму інформаційної взаємодії, який відбиває показники місцевих та регіональних бюджетів, включені до бюджетних і звітних документів, між учасниками обміну інформацією для виконання ними власних функціональних обов'язків [7].

Отже, за результатами дослідження можна підсумувати, що державні інформаційні системи посідають важливе місце в аналітичній діяльності, оскільки надають управлінцям швидкий доступ до необхідної інформації згідно з їх потребами. На сьогодні застосування інформаційних систем дозволяє максимально оптимізувати обробку отриманих відомостей та поповнення баз

даних, вдосконалити процедури щодо виконання різних видів аналізу; моніторити різноманітні джерела; готувати планові, звітні аналітичні матеріали тощо.

Джерела та література

1. Іванова Т. В., Баранов В. В. Сучасний стан розвитку інформаційних систем. *Наукові записки Кіровоградського національного технічного університету*. 2010. Вип.10. Ч.1. С.224-226.

URL: <https://dspace.kntu.kr.ua/server/api/core/bitstreams/61a0926f-0e50-49b9-8359>

(дата звернення: 30.10.2024).

2. Варенко В.М. Інформаційно-аналітична діяльність: навч. посіб. Київ: Університет «Україна», 2014. 417 с.

3. Яровий К.О., Гончар Л.В., Бабаян Д.П. Інформаційні системи і технології як невід’ємна частина в управлінні підприємством. *Інноваційна економіка*. 2021. №7–8. С.119–123.

4. Береза А. М. Основи створення інформаційних систем: Навч. посібник. Київ: КНЕУ, 2001. 214 с.

5. Палій С. Сучасні тенденції розвитку інформаційно-аналітичного забезпечення у контексті прийняття ефективних управлінських рішень (на прикладі органів державної влади України). *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2022. № 10. С. 166–174.

6. ІАС «Evalued» // Державна служба якості освіти України. URL: <https://sqe.gov.ua/diyalnist/informaciyno-analitichna-sistema-evalued/> (дата звернення: 30.10.2024).

7. Міністерство фінансів впровадило в дослідну експлуатацію ІАС «LOGICA». Міністерство Фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/ministerstvo_finansiv_vprovadilo_v_doslidnu_ekspluatatsiiu_ias_logica-2412 (дата звернення: 30.10.2024).

ІНФОРМАЦІЙНО-ДОКУМЕНТНИЙ АУДИТ: ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ

Ефективність здійснення переважної більшості видів діяльності установ та організацій значною мірою залежить від якості управління та форм контролю за їхнім виконанням. Особливо це актуально в теперішніх умовах інформаційного суспільства, імплементації процесів цифрової трансформації, високого ступеня глобалізації та посилення регуляторних вимог до управління інформаційними ресурсами, як одних із ключових стратегічних активів установи. Організації масштабно задіюють інформаційні технології, що створює нові виклики та, одночасно, ризики. Саме в таких умовах набуває особливої важливості явище аудиту, який допомагає контролювати робочі процеси, виявляти вразливі місця, мінімізувати та запобігати їхньому виникненню.

Зважаючи на історичні передумови, розуміння процесу аудиту часто асоціюється з перевіркою фінансової звітності. Слід зазначити, що такий підхід до визначення аудиту не сповна розкриває трактування його змісту, оскільки з розвитком технологій та ускладненням бізнес-процесів сфера застосування аудиторської діяльності значно розширилася. З огляду на це, важливим для теорії і практики аудиту є правильне визначення терміну, яке б враховувало його мету, завдання, різновиди та сфери діяльності [1].

У зарубіжній і вітчизняній літературі, міжнародних та українських чинних законодавчих актах немає єдиного підходу щодо визначення терміну «аудит» у зв'язку з варіативністю його видів, об'єктів, спрямованості тощо. Слово «аудит» походить від латинського «audire», що означає «він чує», «слухати», «слухач». Цей багатозначний термін у широкому сенсі означає перевірку або оцінку чого-небудь – як особистості, організації, системи, процесів, так і підприємств, продуктів або проєктів [2]. В українській мові

слово «аудит» є специфічним терміном, для якого немає безпосередніх повних відповідників лексичного значення. Однак, певні слова можуть відображати схожий сенс або частину його тлумачення в конкретних контекстах [3]. Синонімічні значення поняття «аудит» представлено на рис. 1.

Рисунок 1. Перелік синонімів до поняття «аудит» у вигляді хмари слів

Варто зауважити, що зазначені на рис. 1 слова можуть вказувати на схожі процеси, але вони не завжди замінюють термін «аудит» у всіх контекстах. Існують відмінності у трактуванні терміну в різних сферах та галузях діяльності, а саме [3]:

1) фінансова галузь: аудит – це об’єктивна перевірка фінансових звітів компанії з метою підтвердження їх достовірності;

2) ІТ-сфера: аудит – це аналіз і оцінка інформаційних систем з метою забезпечення їхньої безпеки та ефективності;

3) галузь екології: аудит – це оцінка діяльності організації з погляду екологічної відповідальності та сталості;

4) сфера здоров’я та безпеки: аудит – систематичний перегляд процедур та практик, пов’язаних зі здоров’ям та безпекою, для виявлення потенційних ризиків;

5) соціальна сфера: аудит – це аналіз соціальних програм та практик організації з метою забезпечення етичності та відповідальності;

6) виробнича галузь: аудит – систематичний аналіз виробничих процесів з метою знаходження можливих відхилень та покращення якості продукції;

7) галузь освіти: аудит – це оцінка навчальних програм, методик та ресурсів з метою визначення ефективності освітнього процесу;

8) логістична сфера: аудит – це оцінка логістичних систем та процесів з метою оптимізації транспортування та зберігання товарів;

9) сфера митної справи: аудит – комплекс заходів, які забезпечують проведення перевірок дотримання митного законодавства після завершення митного оформлення [4].

Для формування чіткого бачення специфіки трактування терміну в розрізі документно-інформаційної сфери, у таблиці 1 подано перелік релевантних та змістовно відповідних визначень.

Таблиця 1.

Визначення поняття «аудит»

№ з/п	Визначення	Джерело
1	Аудит – це систематичний процес незалежного огляду та оцінки фінансових звітів, системи внутрішнього контролю або інформаційних систем з метою оцінки їх правильності, відповідності встановленим стандартам та законодавству.	Termin.in.ua [3]
2	Аудит – це об’єктивний аналіз для вдосконалення організації компанії, заснований на спостереженнях, перевірках, опитуванні та вивченні відповідних документів.	DQS Україна [5]
3	Аудит – це систематичний, незалежний і документований процес для отримання об’єктивних доказів та їх об’єктивної оцінки для визначення ступеня виконання критеріїв аудиту.	Стандарт ISO 19011 [6]
4	Аудит – це процес, за допомогою якого компетентний незалежний працівник нагромаджує і оцінює свідчення про інформацію, яка підлягає кількісній оцінці і належать до специфічної господарської діяльності, щоб визначити і виразити у своєму висновку ступінь відповідності цієї інформації встановленим критеріям	Рудницький В. С. [1, с. 5]
5	Аудит – це процес оцінки та аналізу діяльності, який виконується з метою виявлення проблем, визначення потреб у вдосконаленні та розробки стратегії для покращення результатів і ефективності.	Reporter.zp.ua [7]

Таким чином, на основі опрацьованих тлумачень, доцільно резюмувати, що аудит – це один із різновидів контролю, що функціонує як незалежна, об’єктивна оцінка системи, процесів або продуктів із виявленням відхилення

від встановлених стандартів або нормативних вимог, що дозволяє зробити висновки щодо їх ефективності та відповідності.

Акцентуємо увагу, що для реалізації аудиту застосовуються певні методологічні засоби, одним з яких є інформаційний аудит. Дослідники С. Б'юкенен та Ф. Гібб визначають інформаційний аудит як «процес виявлення, моніторингу та оцінювання інформаційних ресурсів організації з метою впровадження, підтримки або покращення управління інформацією в організації» [8, с. 34]. Вважаємо, що інформаційний аудит необхідно аналізувати саме як методологічну основу сучасного аудиту, оскільки він забезпечує систематичний аналіз інформаційних потоків та систем, що лежать в основі будь-якої діяльності організації. Він застосовується як базовий інструмент в інших видах аудиту, забезпечуючи об'єктивність, повноту, всебічність, актуальність даних та дозволяє охопити всі аспекти діяльності організації. Наприклад, управління інформаційними потоками, оцінка точності даних, конфіденційності, доступності, відповідності тощо. Інформаційний аудит суттєво впливає на прийняття організаційних рішень створюючи структуру, яка дозволяє раціональне та продуктивне керування даними тому, що інформація комплексно й нерозривно існує в усіх напрямках роботи. Головна мета інформаційного аудиту полягає в оцінці якості, достовірності та ефективності використання інформації, а також у виявленні потенційних ризиків пов'язаних із інформаційною безпекою.

Окрім цього, інформаційний аудит зумовлює функціонування документного аудиту, як комплексного аналізу документації та перевірки її відповідності вимогам, адже документи є матеріальним носієм інформації. На відміну від інформаційного аудиту, який в основному зосереджується на інформаційних потоках, документний аудит стосується конкретної політики, практики та цілісності документів і оптимізації документообігу в організації. Поєднання інформаційного та документного аудиту дозволяє отримати більш повне й об'єктивне бачення діяльності установи. На основі аналізу нормативних [9] та наукових [10; 11; 12] джерел в яких розглядаються питання

управління документами, інформаційного супроводу діяльності установи, системи документування, окреслено практичні підходи до інформаційного аудиту вважаємо за доцільне розглядати ці поняття сукупно, як «інформаційно-документний аудит».

Схематичне відображення висвітлених теоретичних засад пов'язаності інформаційно-документного аудиту та його методологічного підґрунтя для функціонування процесу аудиту подано на рис. 2.

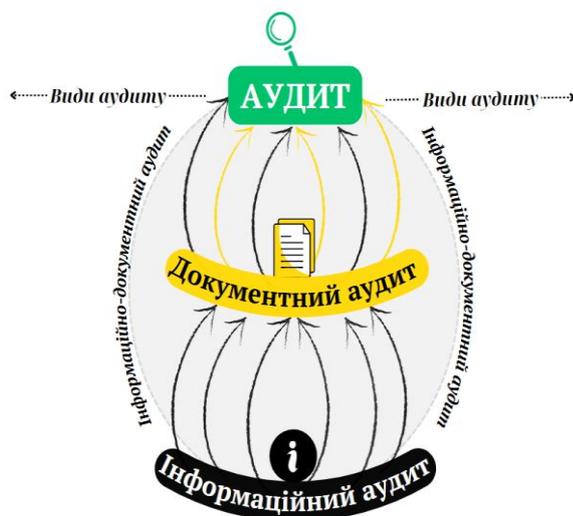

Рисунок 2. Взаємопов'язаність поняття інформаційно-документного аудиту

Отже, з огляду на розглянуті теоретико-концептуальні засади, можна підсумувати, що сучасне трактування аудиту виходить за межі традиційного фінансового аналізу та охоплює різні сфери діяльності. Це підкреслює значення комплексного підходу до аудиту, який враховує всі аспекти управління інформаційними ресурсами та документообігом, дозволяючи організаціям ефективніше реагувати на внутрішні й зовнішні зміни. Інформаційно-документний аудит, як інтеграція підходів інформаційного та документного аудитів дозволяє всебічно та цілісно оцінювати якість та ефективність інформаційних потоків, відповідність документації встановленим вимогам тощо.

Джерела та література

1. Рудницький В.С. Методологія і організація аудиту. *Економічна думка*. URL:https://library.wunu.edu.ua/images/stories/praci_vukladachiv/old-teacher/%D0%A0%D1%83%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9%20%D0%92.%20%D0%A1./organizatsija_auditu.pdf (дата звернення: 04.11.2024).
2. Суков О. До вас їде ревізор. Що таке аудит і навіщо він потрібен. *Dsnews*. URL: https://www.dsnews.ua/ukr/economics/k-vam-edet-revizor-hto-takoe-audit-i-zachem-on-nuzhen-21042021-422907#google_vignette (дата звернення: 30.10.2024).
3. Аудит – що це таке, суть, види, визначення та приклади. URL: <https://termin.in.ua/audyt/> (дата звернення: 30.10.2024).
4. ІТ-трансформація Митниці: Розпочато дослідну експлуатацію інформаційної системи «Митний аудит». URL: <https://customs.gov.ua/news/it-transformatsiia-62/post/it-transformatsiia-mitnitsi-rozpochato-doslidnu-ekspluatatsiiu-informatsiinoi-sistemi-mitnii-audit-522> (дата звернення: 30.10.2024).
5. Що потрібно знати про аудит. *DQS Україна*. URL: <https://www.dqsglobal.com/uk-ua/navchajtesya/centr-znan%27-dqs/scho-potribno-znati-pro-audit> (дата звернення: 30.10.2024).
6. ДСТУ ISO 19011:2019 Настанови щодо проведення аудитів систем управління (ISO 19011:2018, IDT). [На заміну ДСТУ ISO 19011:2012; чинний від 2021-01-01]. ДП «УкрНДНЦ», 2020.
7. Що таке аудит простими словами? *Reporter.zp.ua*. URL: <https://reporter.zp.ua/shho-take-audyt-prostymy-slovamy.html> (дата звернення: 30.10.2024).
8. Buchanan S., Gibb F. The information audit: An integrated strategic approach. *International Journal of Information Management*, 1998. Vol. 18. Issue 1. P. 29-47. DOI: [https://doi.org/10.1016/S0268-4012\(97\)00038-8](https://doi.org/10.1016/S0268-4012(97)00038-8).
9. ДСТУ ISO 15489-1:2018. Інформація та документація. Керування записами. Частина 1. Поняття та принципи. (ISO 15489-1:2016, IDT). [Чинний від 2019-01-01]. ДП «УкрНДНЦ», 2020.

10. Попчук О. В. Документне забезпечення управлінської діяльності організацій: навч.-метод. посіб. Рівне: Рівнен. держ. гуманітар. ун-т. 2012. С. 116.

11. Lateef A., Funmilola O. Information audit as an important tool in organizational management: A review of literature. *Business Information Review*. 2019. Vol. 36(1). P. 15–22. DOI: 10.1177/0266382119831458

12. Романишин Ю., Дзись К., Кушецька Х. Теоретичні засади інформаційного інжинірингу в інформаційно-цифровому суспільстві. *Інформація, комунікація, суспільство – 2022*: матеріали XI Міжнародної науково-технічної конференції ICS-2022 (Львів – Чинадієво 19-21 травня, 2022 р.) Львів: Видавництво Львівської політехніки. 2022. С. 195-196.

В'ячеслав Кудлай

м. Київ

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ІНФОРМАЦІЙНОЇ, БІБЛІОТЕЧНОЇ ТА АРХІВНОЇ СПРАВИ В УМОВАХ ВИМУШЕНОГО ПЕРЕМІЩЕННЯ МАРІУПОЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Вимушене переміщення Маріупольського державного університету внаслідок воєнних дій стало безпрецедентним викликом для всіх аспектів його діяльності, зокрема й для системи підготовки фахівців з інформаційної, бібліотечної та архівної справи. Ця ситуація вимагала негайної адаптації та впровадження інноваційних підходів для забезпечення безперервності освітнього процесу та підтримки якості освіти на належному рівні [1].

Переміщення університету супроводжувалося втратою фізичної інфраструктури: навчальних аудиторій, бібліотечних фондів, архівів, лабораторій. Студенти та викладачі опинилися в новому середовищі, часто без доступу до необхідних ресурсів та обладнання [2]. Психологічний тиск,

пов'язаний із втратою домівок та звичного способу життя, негативно вплинув на мотивацію та концентрацію учасників освітнього процесу.

Одним із перших кроків стало впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Використання платформ для дистанційного навчання (Zoom, Microsoft Teams, Moodle) дозволило оперативно організувати лекційні та практичні заняття в онлайн-форматі. Для забезпечення інтерактивності були застосовані віртуальні дошки, чати, опитування в реальному часі.

Університет активізував процес оцифрування власних бібліотечних та архівних фондів. Створення електронних каталогів, цифрових копій рідкісних видань та документів забезпечило студентам і викладачам доступ до необхідних матеріалів незалежно від їхнього місцезнаходження [2]. Співпраця з національними та міжнародними електронними бібліотеками розширила спектр доступних ресурсів.

З урахуванням різних умов, в яких опинилися студенти, було запроваджено індивідуальні плани навчання. Це дозволило врахувати особисті потреби та можливості кожного студента, забезпечити гнучкість в освоєнні навчального матеріалу [1]. Викладачі забезпечують проведення регулярних консультацій, надання додаткових матеріалів та завдань.

Особлива увага приділялася розвитку цифрової грамотності студентів та викладачів. Проводяться тренінги та семінари з використання сучасних програмних засобів для роботи з інформацією, управління бібліотечними та архівними системами [2]. Це сприяє не тільки адаптації до нових умов, але й підвищенню конкурентоспроможності випускників на ринку праці.

Розуміючи важливість психологічного стану учасників освітнього процесу, університет організував службу психологічної підтримки. Проводилися групові та індивідуальні консультації, вебінари з тем стресостійкості, управління емоціями [3]. Соціальні заходи, хоча й в онлайн-форматі, допомагали зберегти відчуття спільноти та підтримки.

Активізувалася співпраця з іншими закладами вищої освіти, як в Україні, так і за кордоном. Укладено угоди про академічну мобільність, спільні наукові та

освітні проєкти [3]. Це дозволило студентам продовжувати навчання за програмами обміну, отримувати доступ до ресурсів партнерських університетів.

Перегляд робочих програм навчальних дисциплін з акцентом на сучасні тенденції в інформаційній, бібліотечній та архівній справі став необхідністю, тож в процесі навчання активно використовуються відкриті освітні ресурси (Open Educational Resources), які надають безкоштовний доступ до якісних навчальних матеріалів [3]. Це сприяє розширенню навчального контенту та стимулювало самостійну роботу студентів.

Набутий досвід став основою для розробки стратегій дій у випадку можливих майбутніх криз. Університет працює над створенням системи управління ризиками, планів безперервності діяльності [3]. Це дозволить швидко реагувати на зміни та забезпечити стійкість освітнього процесу.

Отже, вимушене переміщення Маріупольського державного університету, незважаючи на всі труднощі, стимулювало впровадження інноваційних підходів у підготовку фахівців з інформаційної, бібліотечної та архівної справи. Застосовані стратегії не тільки забезпечують безперервність освіти, але й сприяють підвищенню її якості, адаптації до вимог сучасного інформаційного суспільства. Подальший розвиток цих інновацій є запорукою успішної діяльності університету та його випускників у майбутньому.

Джерела та література

1. Освітня програма «Документознавство, керування документаційними процесами» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Маріупольський державний університет: офіційний веб-сайт. URL: <https://mu.edu.ua/uk/educational-programs/dokumentoznavstvo-keruvannya-dokumentacijunimi-procesami>.

2. Петрова Ірина, Кудлай В'ячеслав. Фахова підготовка в галузі інформаційної, бібліотечної та архівної справи в Маріупольському державному університеті: 20 років досвіду. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія, № 3, 2023. URL: <https://journals.uran.ua/bdi/article/view/291000>.

3. Сайт Маріупольського державного університету: всі новини. URL: <https://mu.edu.ua/category/vsi-novini>.

Ольга Мізіна, Марина Чиркова

м. Полтава

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СФЕРІ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА

З початком нового тисячоліття в Україні відбулося помітне зростання наукового зацікавлення фахівців та активізація дослідницьких проєктів у напрямі трансформації інформаційної діяльності та наукової інституціоналізації документознавства, бібліотекознавства, архівної справи [1, с. 49].

На думку С. Кулешова, документознавство – це наукова дисципліна, що розробляє питання теорії документа, вивчає закономірності генезису та еволюції документа, загальні для всіх наук проблеми функціонування документів, практики їх створення та роботи з ними [2, с. 46].

З розвитком інформаційних технологій документознавство зазнало значних змін, перетворившись на динамічну галузь, яка постійно адаптується до нових викликів. Новітні засоби обробки даних, таких як автоматизація процесів сканування, розпізнавання тексту та перекладу надають документознавству потужні інструменти для збору, зберігання і поширення інформації, зокрема дозволяють швидко та ефективно обробляти великі обсяги документів; електронні архіви та бази даних забезпечують надійне зберігання документів і швидкий доступ до них; пошукові системи та алгоритми дозволяють знаходити необхідну інформацію у великих обсягах даних, а Інтернет та соціальні мережі відкривають нові можливості для поширення інформації та співпраці.

Розвиток інформаційних технологій відкриває перед документознавством широкі перспективи, натомість він також породжує ряд викликів та проблем, які потребують вирішення. 1). *Безпека інформації та технічні проблеми.*

Збільшення кількості кібератак створює загрозу для цілісності даних, що зберігаються в електронних архівах, а несанкціонований доступ до конфіденційної інформації та технічні збої в роботі обладнання можуть призвести до витоку або навіть втрати актуальних даних та серйозних наслідків, тому необхідне впровадження нових технологій, що потребує значних фінансових інвестицій через високу вартість обладнання та програмного забезпечення. 2) *Сумісність форматів*. Постійне оновлення форматів файлів ускладнює довготривале зберігання документів та забезпечення доступу до них у майбутньому. Багато матеріалів, що створено за допомогою програмного забезпечення, яке більше не розробляється, може бути несумісними з програмними продуктами, що відповідають сучасним стандартам інформаційних установ. 3) *Недостатня підготовка одержувачів інформації*. Не всі споживачі інформаційних ресурсів мають достатні знання та навички для ефективного використання програмного забезпечення для комп'ютерної обробки документів, декому з них бракує цифрової грамотності. 4) *Юридичні аспекти*. Використання електронних документів підіймає питання щодо авторського права та захисту інтелектуальної власності, а також законодавче регулювання електронного підпису і його юридичної сили.

На наш погляд, розв'язання наявних проблем та подолання існуючих викликів сьогодні у розвитку інформаційних технологій у сфері документознавства вирішується за допомогою: 1) впровадження інноваційних технологій, таких як штучний інтелект, машинне навчання та блокчейн, що дозволяють ефективніше управляти великими обсягами даних, забезпечити їхню безпеку та цілісність; 2) розробки нових програмних продуктів та платформ, які будуть адаптовані до сучасних вимог та забезпечать інтеграцію різних інформаційних систем; 3) створення єдиного цифрового архіву, що об'єднає всі документи та забезпечить легкий доступ до них з будь-якого пристрою; 4) переведення документів у більш сучасні формати та використання відкритих стандартів, які забезпечують довготривале збереження даних; 5) проведення тренінгів та семінарів для користувачів, а також розробки зручних інтерфейсів та

інтуїтивно зрозумілих програмних продуктів; б) удосконалення чинного законодавства, зокрема розроблення чітких юридичних норм, що регулюють використання електронних документів та захист інтелектуальної власності.

Застосування штучного інтелекту для автоматизації процесів аналізу та класифікації документів, а також для створення інтелектуальних пошукових систем відкриває нові можливості для оптимізації робочих процесів, підвищення ефективності пошуку інформації та прийняття обґрунтованих рішень, дозволить значно скоротити час на рутинні завдання, забезпечить високу точність класифікації документів, що є особливо важливим для великих обсягів інформації. Технологія блокчейн може забезпечити підвищену безпеку та довіру до електронних документів. Нові технології віртуальної та доповненої реальності можуть бути використані для створення інтерактивних документів та віртуальних бібліотек. Аналіз великих обсягів даних дозволить виявляти нові закономірності та тенденції, технології віртуальної та доповненої реальності, які в поєднанні з аналізом великих обсягів даних, дозволять створити інтерактивні віртуальні середовища, що адаптуються до індивідуальних потреб користувачів. Це відкриває нові горизонти для розвитку науки, освіти та бізнесу, дозволяючи краще розуміти складні системи та явища, а також створювати інноваційні продукти та послуги.

Отже, на сучасному етапі інформаційні технології відіграють важливу роль у сфері документознавства, трансформуючи традиційні процеси роботи з інформацією та долаючи виклики сьогодення. Сучасні системи документообігу забезпечують високу ефективність та зручність роботи з документами. Однак, для успішного розвитку цієї галузі необхідно розв'язувати такі проблеми, як захист інформації, удосконалення чинного законодавства, сумісність форматів та підвищення цифрової грамотності користувачів, створення єдиного цифрового архіву та впровадження інноваційних технологій, зокрема таких, як штучний інтелект, машинне навчання та блокчейн, розробки нових програмних продуктів та платформ.

Джерела та література

1. Ковальська Л. Сучасні концепції в інформаційній, бібліотечній та архівній галузі: тенденції розвитку. Інформація та соціум: збірник матеріалів ІХ Міжнародної наук.-практ. конф., м. Вінниця, 07 червня 2024 р. / ДонНУ імені Василя Стуса. Вінниця, 2024. С. 49–54.
2. Кулешов С. Г. Документознавство : Історія. Теоретичні основи. УДНДІАСД, ДАККІМ. Київ, 2000. 162 с.
3. Добровольська В. В. Інформаційно-документаційне забезпечення розвитку соціокомунікаційного простору культури в Україні. Київ : НАКККіМ, 2020. 352 с.
4. Ковальчук Н. В. Роль сучасних інформаційних технологій в організації документування управлінської діяльності бібліотеки. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2019. № 1. С. 96–101.

Галина Гуменюк

м. Полтава

УПРАВЛІНСЬКИЙ ДОКУМЕНТ: ПОГЛЯД ДОКУМЕНТОЗНАВЦЯ І ДІЛОВОДА

Важливим питанням встановлення офіційних і службових контактів між підприємствами, установами та організаціями є комунікація за допомогою ділових паперів.

На сьогоднішній день значна увага з боку українських вчених-документознавців приділяється особливостям управлінського документа.

Провідний науковець у галузі документознавства, автор численних наукових праць Сергій Кулешов акцентує увагу на тому, що сукупність управлінських документів можна диференціювати за певними ознаками.

Зокрема, в установі управлінські документи можна групувати за такими ознаками:

- за послідовністю створення;
- за рівнем доступу;
- за юридичною силою.

Автор зауважує, що зміст таких класифікацій розглядається у навчальному курсі діловодства [1].

Представник Харківської документознавчої школи, професор Наталія Кушнарєнко розглядає управлінську документацію як сукупність ділових документів. Професор Західноукраїнського національного університету Ірина Шкіцька на сторінках навчального посібника «Управлінське документознавство» говорить про його складну структуру, виділяє основу управлінської документації та периферію у якості її створення та функціонування [4].

Відомі автори значної кількості посібників для студентів – документознавців Юрій Палєха та Наталія Леміш наголошують на широкому розумінні феномену документа та документно-інформаційної діяльності, характеризують термін «документ» всеохопнішим, хоча він містить значну кількість як визначень так і підходів до його вивчення [3].

На увагу заслуговують матеріали спеціаліста у сфері діловодства, члена Вченої ради Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства (УНДІАСД) – Олени Загорецької. Вчена у своїй статті «Теорія діловодства як галузь наукових знань» окреслює межі поняття «управлінська документація» відповідно до Державного класифікатора управлінської документації. Характеризуючи завдання управлінського документознавства, автор виокремлює головні завдання наукової дисципліни, а саме: вирішення проблем створення і обігу електронної управлінської документації. Важливим з її точки зору є питання гармонізації змісту вітчизняного управлінського документознавства зі змістом загальноприйнятих (світових) норм управління документацією [2].

Не менш важливою вважаємо думку провідного фахівця УНДІАСД Світлани Сельченкової, яка виклала у посібнику з діловодства вимоги до оформлення організаційно-розпорядчих документів на основі вимог державних стандартів та розглянула питання організації документообігу і виконання документів.

Отже, можна зазначити, що вивчення особливостей управлінських документів, процесів їх створення та обігу є нагальним питанням сьогодення у документальному забезпеченні управління.

Джерела та література

1. Кулешов С.В. Управлінське документознавство: навч. посіб. Київ: ДАКККиМ. 2003. 57 с.
2. Загорецька О.М. Висвітлення проблем організації загального діловодства “Архіви України”. *Студії з архівної справи та документознавства*. Київ, 2002. № 5 С. 348–355.
3. Палеха Ю. І., Леміш Н. О. Загальне документознавство: Київ: Ліра-К, 2012. 432 с.
4. Шкіцька І. Ю. Управлінське документознавство: навч. посіб. Тернопіль: ТНЕУ, 2020. 382 с.

Галина Салата

м. Київ

ВИЩА БІБЛІОТЕЧНО-АРХІВНА ОСВІТА В УКРАЇНІ: НОТАТКИ ДО ПРОБЛЕМИ МОНІТОРИНГУ ЯКОСТІ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

Інформаційно-комунікаційна ера прискорює глобалізацію економіки, а отже, підготовка фахівців будь якої галузі вимагає нових компетентностей та навичок. Зокрема, фахова підготовка професіоналів інформаційної складової

різних галузей економіки України, у тому числі бібліотечно-архівної, вимагають перегляду традиційних форм навчального процесу. Потреба у якісному навчанні, що відповідає потребам часу, спонукає до здійснення компетентнісного процесу отримання знань, що сприятиме формуванню компетенцій з успішної реалізації у професійній сфері.

Навчальні програми закладів вищої освіти України мають сприяти розвитку особистісних рис та навичків здобувачів, що у майбутньому сприятиме конкурентоспроможності здобувачів освіти на глобалізованому ринку праці. Поєднання академічних знань і особистих навичок – основний фактор, що є рубіконом у досягненні високих результатів професійної діяльності.

Для здобувачів зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» вкрай необхідними є набуття умінь та навичок, що є необхідними і актуальними в глобальному цифровому просторі і комунікації, а використання інформаційних технологій – базове вміння інформаційно-комунікаційної епохи, де технології не стоять на місці та швидко розвиваються. Ці особливості та характеристики є важливими для сучасного ринку праці та потребують уваги під час формування освітньо-професійних програми.

Нормативно-правові документи Європейського простору вищої освіти базуються та регламентують наступні постулати: заклад вищої освіти відповідальний за якість наданої освіти здобувачам; гарантія якості відповідає різноманіттю вищої системи освіти та сприяє розвитку культури якості і враховує потреби, очікування здобувачів, зацікавлених сторін. Варто зазначити, що Рекомендації Європейського простору вищої освіти враховуються при здійсненні державної освітньої політики України щодо Європейської інтеграції в освітній і дослідницький простір. Відтак, означене актуалізує питання про моніторинг якості освітніх послуг, як важливий фактор забезпечення ефективності і якості освіти [1].

Беззаперечною є константа про необхідність використання системи моніторингу професійної діяльності установ консолідованої інформації, у тому числі, як складової менеджменту діяльності бібліотечних та архівних установ;

аналіз критеріїв і факторів у підходах оцінювання; збалансованість результатів експертних оцінок якості освітніх послуг в умовах глобалізованої економіки інформаційно-комунікаційної ери [2].

Важливо враховувати методологічну базу, зокрема залучення використання комплексу методів. Скажімо, методи аналізу і синтезу, класифікації та узагальнення. Необхідно залучати метод експертних оцінок, оскільки вирішення питань, пов'язаних з якістю, яка здебільшого базується на моделях, побудованих на основі опрацювання інформації, отриманої, як результат експертного опитування [3].

Якість навчальної діяльності включає різні аспекти, зокрема: наявність державного стандарту вищої освіти зі спеціальності, згідно освітньо-кваліфікаційних рівнів та ефективність його реалізації; професіоналізм професорсько-викладацького складу закладу вищої освіти; якість організації навчального процесу; методичне забезпечення освітньої діяльності; якість освітніх компонент, що викладаються на різних освітньо-кваліфікаційних рівнях. Означені складові взаємодіють одна з одною і впливають на загальну якість освіти та репутацію закладу вищої освіти, привертають у вагу стейкхолдерів професійної діяльності.

Відтак, система управління якістю освітніх послуг повинна відповідати діючим українській та європейській нормативно-правовій базі, імплементована до міжнародного правового поля, одним із елементів якого є обов'язковий моніторинг вище окресленої проблеми. Зокрема, система управління структурно поділяється на три узагальнені рівні: збір інформації та стабілізація параметрів, узгодження локальних підсистеми першого рівня, оптимізація системи управління, що підтверджує правильність вибору об'єкту затвердження; моніторинг, відповідно, також повинен охоплювати всі вищезазначені рівні.

Джерела та література

1. Бачинська Н., Тверитникова О., Дроздова Т. Салата Г. (2024). Менеджмент архівних і бібліотечних установ: експертне оцінювання якості діяльності. *Вісник Національного технічного університету «ХПІ»*. Серія: Нові рішення у сучасних технологіях, 2(20), 17–23. URI: <http://vestnik2079-5459.khpi.edu.ua/issue/view/18274>
2. Бачинська Н., Салата Г., Касьян В. (2024). Адаптивний підхід як інструмент бібліотечного менеджменту в умовах турбулентного зовнішнього середовища. *Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері*, 7(1), 9–23. DOI: <https://doi.org/10.31866/2617-796X.7.1.2024.306995>
3. Тверитникова О.Є., Салата Г.В. Менеджмент якості архівної та бібліотечної справи: до проблеми імплементації міжнародних стандартів. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 2. С. 48–53. URI: <http://elib.nakkkim.edu.ua/handle/123456789/4944>

Ганна Охріменко

м. Острог

**ПРАКТИЧНА ПІДГОТОВКА З БІБЛІОТЕЧНО-АРХІВНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ ЗДОБУВАЧІВ ПЕРШОГО (БАКАЛАВРСЬКОГО) РІВНЯ
ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 029 «ІНФОРМАЦІЙНА,
БІБЛІОТЕЧНА ТА АРХІВНА СПРАВА» В НАЦІОНАЛЬНОМУ
УНІВЕРСИТЕТІ «ОСТРОЗЬКА АКАДЕМІЯ»**

Практична підготовка здобувачів вищої освіти – один із важливих видів навчальної роботи, під час якої студенти набувають виробничі навички і вчаться приймати самостійні рішення у реальних виробничих умовах. Для здобувачів спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, згідно з Стандартом вищої освіти №1378 від 12 грудня 2018 року, ключовою є формування інтегральної компетентності – це здатність розв’язувати складні спеціалізовані завдання та практичні

проблеми у галузі інформаційної, бібліотечної та архівної справи [4]. Відповідно проходження практик з бібліотечних та архівних технологій має комплексний характер та є основою для наступних етапів у практичній підготовці здобувачів у сфері документаційного забезпечення управління та інформаційно-аналітичної діяльності.

Зокрема, освітньо-професійна програма «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти в Національному університеті «Острозька академія» передбачає щорічну практичну підготовку здобувачів. Навчальна практика з бібліотечно-архівних технологій є логічним продовженням апробації теоретичних знань для закріплення практичних навик з освітніх компонентів «Архівна справа» (5 кредитів ЄКТС) та «Бібліотечна справа» (6 кредитів ЄКТС). Тривалість практики (з відривом від аудиторного навчання) – 10 робочих днів, що в сукупності забезпечує 3 кредити ЄКТС до виконання навчального плану здобувача [3]. За останні два роки – 2023 р. та 2024 р. основними базами практик стали Наукова бібліотека Національного університету «Острозька академія», Архівний відділ Рівненської РДА (віддалене робоче місце у м. Острог), Державний архів Рівненської області, Державний архів Волинської області, КЗ «Публічна бібліотека Нетішинської міської територіальної громади», Рівненська обласна універсальна наукова бібліотека.

Здобувачі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», які проходили практику у бібліотечних установах здійснювали низку завдань: 1) вивчали історію розвитку установи в контексті розвитку регіону та ознайомлювались з перспективними напрямками діяльності; 2) ознайомлювались з нормативною базою та правилами внутрішнього розпорядку установи, методами роботи установи; 3) допомога у підготовці подієвостей: оформлення книжкової виставки, проведення майстер-класів тощо; 4) здійснювали базові технологічні операції: обслуговування користувачів на абонементі та у читальних залах, особливості оформлення каталогу та облікових документів для користувачів (Фото1) [2].

Фото 1

Архіви та архівні структурні підрозділи як бази практичної підготовки забезпечували здобувачів освіти такими видами діяльності: 1) вивчення структурно-функціональної схеми установи чи місце відділу у загальній структурі організації; 2) проведення інтуркутажу з техніки безпеки та особливостями роботи з архівними документами; 3) підшивання та нумерування справ постійного зберігання; 4) упорядкування та розміщення в архівосховищі справ відповідно до фондоутворювача, тематики та хронології (Фото 2) [2].

Фото 2

Окрім того, здобувачі освіти за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, за результатами практики виконували індивідуальне завдання – 1) розробка професіограми фахівця бібліотечної та/або архівної справи; 2) формування матриці аналізу використання новітніх технологій на базі проходження практики.

Практична підготовка здобувачів також підкріплена науково-дослідною роботою – зокрема, студенти у контексті виконання індивідуальних робіт з освітньої компоненти «Бібліотечна справа» здійснювали підготовку наукових тез для участі у щорічній конференції «Бібліотечна справа у сучасних інформаційно-комунікативних процесах: тенденції та перспективи». Були запропоновані теми, які передбачали розгляд ролі соціальних мереж у діяльності бібліотеки, зокрема в умовах війни; впливу інформаційних технологій на сучасні бібліотеки; особливостям використання ІІІ у роботі працівників бібліотечної установи; іміджу бібліотек у сучасному комунікаційному просторі [1].

Таким чином, практична підготовка здобувачів за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Національного університету «Острозька академія» має комплексний характер та передбачає вивчення професійних компетентностей фахівців з бібліотечної та архівної справи, аналіз використання інноваційних технологій у діяльності архівів та бібліотек, а також здійснення науково-дослідної роботи за тематикою діяльності бібліотек.

Джерела та література:

1. Матеріали ІХ конференції «Бібліотечна справа у сучасних інформаційно-комунікативних процесах: тенденції та перспективи» (24-31 травня 2024 р., м.Острого). URL: <https://conf.oa.edu.ua/index.php/libconf/libcon202405/schedConf/presentations>.

2. Навчальна практика з бібліотечно-архівних технологій. Матеріали практики. Національний університет «Острозька академія». URL: <https://moodle.oa.edu.ua/course/view.php?id=1092>

3. Освітньо-професійна програма «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти в Національному університеті «Острозька академія». URL: https://www.oa.edu.ua/ua/osvita/ects/info_prog/bachelor/fakultet_mizhnarodnih_vidnosin/029_informacijna-_bibliotechni_ta_arhivna_sprava/

4. Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Галузь знань «Культура та мистецтво». Наказ МОН України 1378 від 12 грудня 2018 р. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/029- Inform.bibliot.ta.arkh.spr-bakalavr.28.07.pdf>

Ганна Савонова

м. Полтава

ПРЕЗЕНТАЦІЯ ЯК СПЕЦИФІЧНИЙ ДОКУМЕНТ ОСВІТНЬОЇ ТА НАУКОВОЇ РОБОТИ

Поширення комп'ютерів різних моделей, а також модифікація програмного забезпечення сприяла кардинальним змінам в освітній та науковій роботі вченого ХХІ століття.

Сучасний науково-педагогічний працівник просто зобов'язаний мати високий рівень інформаційної компетентності, а презентації вже давно стали невіддільною складовою його роботи. Тож, якщо скористатися пошуковою системою Інтернету, то незалежно від того, яку використовують користувачі

всесвітньої павутини, можна знайти багато викладених для широкого кола людей презентацій. І це говорить про те, що презентації вже стали самостійним інформаційним документом, який теж потребує класифікації, систематизації, а також теж повинен розглядатися з позиції інформаційної цінності та авторського права.

Для створення презентацій найчастіше використовується класична комп'ютерна програма PowerPoint, але молодь поступово віддає пріоритет іншим програмам, таким як: Canva, Google Презентація, Slides, Keynote, Visme, Piktochart тощо. Усі вони мають свою недоліки та переваги. Наприклад, PowerPoint – безкоштовний і входить в любий пакет Office від Microsoft, але його інструменти доволі обмежені, а тому презентації в PowerPoint виглядають нудними. Натомість Visme чи Canva мають більший спектр інструментів, що дозволяє зробити презентації яскравішими, зі значною кількістю аніме та переходів, але новачкам важко з ними швидко розібратися, і до того ж подібні програми не є повністю безкоштовними. І все-таки незалежно від того класичну програму обирає науковець для своєї роботи чи сучаснішу варто пам'ятати про головні задачі, які повинна виконувати презентація.

Переважаючі презентації в науково-педагогічній діяльності використовуються як наочний матеріал для полегшення лекційного матеріалу для здобувачів освіти. Візуалізація матеріалів через презентацію сприяє запам'ятовуванню інформації, формуванні асоціативних зв'язків між текстом, малюнком до тексту та промови лектора. Презентація часткового нагадує комікси, де текст доповнюється зображеннями і це нагадує мозку період комфортного (емоційно безпечного) знайомства з інформацією в ранні дитячі роки, коли батьки читали нам книжки та демонстрували ілюстрації до тексту. У такому разі навіть складна інформація сприймається легше, що є цілком природно, якщо врахувати переважаючи кількість людей на планеті з розвинутою візуальною пам'яттю, а також здатність людського мозку краще опрацьовувати візуальний, а не символічний матеріал. «При презентації

відбувається представлення аудиторії певної інформації, тобто презентація є однією з форм комунікації. При цьому вона поєднує в собі усне мовлення, ілюстративні матеріали, які пропонуються аудиторії у вигляді малюнків, схем, матеріальних об'єктів, а іноді є і можливість випробувати, оглянути ці об'єкти, щоб скласти про них свою власну думку. Таким чином, ефективність такої форми комунікації, як презентація обумовлена тим, що тут можуть бути одночасно задіяні кілька каналів сприйняття» [1, с. 12].

Презентація також допомагає науковцю представити результати своєї діяльності, що також активно використовується на наукових конференціях та семінарах. Зазвичай така презентація є структурованою та має на меті – візуальне доповнення самої доповіді науковця. До того ж такий вид презентації дозволяє зекономити час і представити дослідження глибше, ніж це б дозволяла 10-ти хвилина доповідь. І самі слайди презентації також можна буде використовувати для ілюстрування наукової статті чи монографії. А ті ж самі інструменти Google Презентації дозволяють співавторам корегувати матеріали одночасно, перебуваючи на відстані один від одного.

Кожна презентація робиться з певною метою. «У загальному випадку презентації за програмними цілями можна поділити на переконуючі та інформаційні. 1. Переконання як мета презентації. Найчастіше метою презентації є саме переконання аудиторії, до якої звертається виступаючий. Наприклад, презентація нового продукту має на меті переконати потенційних покупців у тому, що цей продукт їм потрібен. Презентація бізнес-проекту покликана залучити інвестиції, і навіть презентація підсумків виконаної роботи теж має на меті переконання. ... 2. Інформування також може бути метою презентації. При цьому типі презентацій основний акцент робиться на передачу інформації. Зазвичай вони проводяться для передачі технічної інформації, наукових матеріалів, огляду статистичних досліджень або іншої інформації, пов'язаної зі складними технологіями. Презентація допомагає в цьому випадку більш наочно і доступно подати складний матеріал, домогтися його засвоєння і розуміння аудиторією. Наприклад, метою такої презентації

може бути залучення уваги аудиторії до певної інформації, а очікуваним результатом – її сприйняття, розуміння і використання в подальшій роботі» [1, с. 14].

Презентація також допомагає і самому науковцю систематизувати результати та спростити їх до схем і таблиць, що ефективно не лише при підготовці доповіді, але й під час роботи над складними науковими проблемами. Хоча у такому разі – презентація представляє собою не готовий продукт назагал, а прототип, якій можна використовувати науковцю під час структурування текстової інформації, при роботі зі значною кількістю інформації або під час обговорення попередніх результатів з іншими науковцями (співавторами чи науковими керівниками). Зазвичай така презентація має паперовий вид, адже навіть при наявності різних комп'ютерних програм для креслення чи інтелектуальних мап контакт з фізичною матерією покращує мозкову діяльність людини та сприяє залученню усіх видів пам'яті до інтелектуальної діяльності.

Що ж стосується електронних презентацій як остаточного продукту наукової або освітньої діяльності, то вони представляють собою специфічний документ і мають автора чи групу авторів, а тому ці презентації також варто оцінювати з позиції інтелектуальної власності. Якщо презентація демонструє результати наукової діяльності автора/ів, то її цінність повинна визначатися на рівні цінності наукової роботи: монографії, наукової статті чи тез, отже презентація повинна бути визнана науковим документом з усіма відповідними критеріями, а також захистом авторських прав.

Презентація наукового рівня повинна зберігатися в електронних наукових бібліотеках з повною інформацією про автора/ів, дати виходу та кількості слайдів. До того ж така презентація повинна розглядатися як такий вид документа, на який може посилатися або сам автор або інші науковці у своїх матеріалах.

Якщо ж презентація є частиною навчально-методичної діяльності науково-педагогічного працівника, не містить власні напрацювання з якоїсь

проблеми, але створена для полегшення сприйняття навчального матеріалу студентами чи учнями, то така презентація може дорівнювати науково-методичному документу (навчальному чи навчально-методичному посібнику, методичним рекомендаціям, методичним вказівкам, конспекту лекцій), входити у звіти методичної діяльності освітянина та зберігатися на відповідних освітніх платформах з зазначенням дати видання та інформація про автора як «автора-укладника» чи «лектора».

Отже, як можна зазначити існує серйозна прогалина в документознавстві щодо недооцінки ролі наукової чи навчально-методичної презентації як специфічного документу. Наразі відсутні єдині вимоги до таких матеріалів, не враховується кількість та якість слайдів, повнота та цінність інформації. На жаль, цей результат інтелектуальної роботи також не захищається нормативно-правовими документами, не зараховується ні в наукову, ні в методичну роботу науково-педагогічного працівника, на презентації навіть не розповсюджуються вимоги щодо академічної доброчесності, і це при тому, що освітяни докладають чималих зусиль на створення цієї продукції.

Виникає питання, якщо сьогодні науко-освітнянська спільнота визнає електронні наукові збірники як самостійні документи з представленими в них результатами наукової діяльності, тоді чому такими же самостійними документами не визнавати презентації? Презентації представляють собою один із результатів духовного виробництва інформаційного суспільства, що вже повинно привертати увагу до проблеми класифікації презентацій та формуванні певних вимог до цього продукту.

Джерела та література

1. Сусліков Л. М., Студеняк І. П. Презентація наукових результатів: навчальний посібник. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2019. 300 с.

ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕК В ЕПОХУ ЦИФРОВІЗАЦІЇ: НОВІ ПІДХОДИ ДО ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА

Інформаційна діяльність бібліотек в епоху цифровізації зазнала значних змін, що стосуються як способів зберігання інформації, так і її доступу. Важливим аспектом стало впровадження нових технологій, які дозволяють оптимізувати роботу з документами, розширити можливості користувачів та забезпечити швидкий доступ до джерел знань. Однією з ключових змін є перехід від традиційних паперових документів до електронних, що дозволило зберігати значно більші обсяги інформації в цифровому форматі, забезпечуючи її швидкий пошук та обробку.

З розвитком цифрових ресурсів бібліотеки почали активно використовувати інформаційні системи для каталогізації, що спростило пошук необхідних джерел. Крім того, відбулося розширення доступу до глобальних баз даних, що дозволяє користувачам отримувати необхідні матеріали з будь-якої точки світу. Особливо важливою стала інтеграція цифрових технологій для створення електронних бібліотек і архівів, де зберігаються рідкісні та цінні документи. Це дозволяє не лише зберігати оригінали в належному стані, але й надавати їх у відкритий доступ для широкого загалу.

Цифровізація також вплинула на способи взаємодії з користувачами. Бібліотеки перейшли на нові форми обслуговування, такі як електронне бронювання літератури, дистанційне консультування та навчання. Це забезпечує більшу зручність та доступність для відвідувачів. Важливим аспектом стало і впровадження нових стандартів безпеки та збереження інформації, адже цифрові ресурси потребують захисту від кіберзагроз.

Ще одним нововведенням є розвиток відкритого доступу до наукових досліджень і публікацій. Бібліотеки активно підтримують політику відкритих даних, надаючи дослідникам і науковцям можливість безперешкодного доступу до результатів досліджень. Це значно сприяє науковій комунікації та пришвидшує розвиток різних сфер знань.

Загалом, цифровізація значно розширила функції бібліотек, зробивши їх не лише сховищами знань, але й інтерактивними інформаційними центрами, що активно сприяють розвитку наукових та освітніх процесів у суспільстві.

Цифровізація бібліотек також змінила підходи до збереження документів, що є важливою складовою сучасного документознавства. Сьогодні бібліотеки активно впроваджують технології оцифрування, що дозволяє зберігати цінні й рідкісні матеріали у цифровій формі, таким чином захищаючи їх від фізичних пошкоджень, старіння або втрати. Це забезпечує доступ до таких матеріалів не лише науковцям, але й широкій аудиторії, незалежно від географічного місця перебування. До того ж, технології збереження великих обсягів даних, як-от хмарні сервіси, дозволяють уникати ризиків, пов'язаних з пошкодженням фізичних архівів.

Іншим важливим аспектом є автоматизація процесів, що значно полегшила управління бібліотечними фондами. Впровадження сучасних інформаційних систем та програмного забезпечення для бібліотек дозволяє вести більш точну статистику використання документів, аналізувати попит на різні категорії літератури, а також автоматизувати процеси видачі та повернення книг. Це також сприяє підвищенню ефективності роботи бібліотекарів, оскільки вони можуть більше часу присвячувати консультуванню користувачів і пошуку необхідних ресурсів.

Особливої уваги заслуговує питання розширення комунікаційних можливостей бібліотек у цифрову епоху. Завдяки соціальним медіа та інтерактивним платформам бібліотеки отримали можливість підтримувати зв'язок зі своїми користувачами через онлайн-середовища. Вебінари, віртуальні виставки, онлайн-конференції та цифрові ресурси для навчання тепер стали

звичною частиною бібліотечної діяльності. Це дає змогу бібліотекам адаптуватися до нових умов і продовжувати відігравати важливу роль у суспільному житті.

Цифрові ресурси також дозволили бібліотекам розширити доступ до освітніх і навчальних матеріалів, що особливо актуально в контексті дистанційного навчання. Використання електронних підручників, мультимедійних матеріалів та інтерактивних навчальних платформ дозволяє студентам і викладачам отримувати необхідні знання без фізичного відвідування бібліотеки. Це також значно полегшило процеси самонавчання, що стало особливо актуальним під час пандемії та обмежувальних заходів.

У цифрову епоху бібліотеки також відіграють важливу роль у розвитку інформаційної грамотності. Вони стають платформами для навчання користувачів навичок роботи з інформацією, таких як пошук, аналіз і критичне осмислення джерел. Це особливо важливо в умовах інформаційного перевантаження та зростання кількості фейкових новин і дезінформації. Бібліотеки сприяють підвищенню медіаграмотності суспільства, навчаючи користувачів відповідально підходити до інформації та ефективно використовувати її у навчанні та наукових дослідженнях.

Таким чином, цифровізація бібліотек трансформувала не лише їхню діяльність, але й саму концепцію документознавства, яке тепер охоплює не лише фізичні, але й цифрові документи. Сучасні бібліотеки стали центрами інтеграції технологій, освітніх інновацій і культурних ініціатив, продовжуючи виконувати свою ключову місію – забезпечення доступу до знань і інформації в умовах цифрової ери.

Джерела та література

1. Бібліотечно-інформаційний комплекс в умовах трансформації наукових комунікацій : Звіт про наукову роботу / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського / О. Василенко, Т. Гранчак, Т. Коваль [та ін.]. Київ, 20 [4]. 249 с.

2. Василенко О. М. Бібліотечно-інформаційні комплекси: дослідження основних напрямів стратегічного розвитку. Бібліотека. Наука. Комунікація. Розвиток бібліотечно-інформаційного потенціалу в умовах цифровізації : матеріали Міжнар. наук. конф. (6–8 жовт. 2020 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. наук. б-к та інформ. центрів акад. наук – членів МААН; відп. за вип. М. В. Іванова. Київ, 2020. С. 12–16. URL: http://nbuv.gov.ua/sites/default/files/all_files/202011_artilces_field_dopmat_files/tezi_nbuv_2020_2.pdf

3. Василенко О. М. Проблеми наукової комунікації професійного середовища у бібліотекознавчих проєктах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Бібліотечний вісник. 2021. № 3. С. 22–38. DOI: <https://doi.org/10.15407/bv2021.03.022>

4. Василенко О. М. Сучасні підходи до визначення показників соціальної ефективності основних напрямів діяльності бібліотек. Підвищення ефективності діяльності бібліотечно-інформаційного комплексу в умовах цифровізації : наук.-метод. зб. / наук. ред.: О. Г. Яковенко; відп. ред. О. М. Василенко; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2022. С. 7–16.

5. Горєва В., Кулаковська Т. Аналіз ефективності діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського як наукової установи: нормативно-правовий та науково-організаційний аспекти. Бібліотеки національних академій наук: проблеми функціонування, тенденції розвитку / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, МААН, Рада дир. наук. б-к та інформ. центрів; редкол.: А.Онищенко (поперед.) [та ін.]. Київ, 2020. Вип. 18. С. 21–51.

6. Гранчак Т. Концептуальна модель гнучкої бібліотеки. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2020. № 6. С. 10–23.

7. Гранчак Т. Наукова бібліотека в процесах сучасної наукової комунікації. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського*. Київ, 2022. Вип. 66 Бібліотеки в сучасній системі наукових комунікацій. С. 18–33.

ЛІНГВІСТИЧНІ ОСНОВИ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА, ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ

Леся Біловус, Наталія Яблонська

м. Тернопіль

ВПЛИВ МОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ НА ПРОФЕСІЙНЕ СПІЛКУВАННЯ В БАГАТОКУЛЬТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ: СОЦІОКУЛЬТУРНІ ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

У сучасному глобалізованому світі багатокультурні комунікації набувають все більшого значення, особливо в професійному контексті. Мовна компетенція, яка включає не тільки знання мови, але й розуміння культурних особливостей та норм поведінки, стає критичним фактором успіху в міжнародних взаємодіях.

Мовленнєва компетенція визначається як здатність ефективно використовувати мову в різних комунікативних ситуаціях, включаючи здатність розуміти та інтерпретувати культурні контексти. Також вона може використовуватися в різних формах комунікації. І хоча мовна компетенція часто розглядається в лінгвістичному аспекті, вона також включає соціокультурні знання, що дозволяють індивідам адаптувати свою комунікацію відповідно до культурних норм та очікувань. Ця проблема є важливою, оскільки Україна зміцнює зв'язки з європейськими та світовими державами. Нові соціально-економічні, культурні та політичні реалії в нашій країні, а також розширення міжнародних контактів, вимагають переосмислення ролі, функцій і значення професійного мовлення у підготовці молоді до життя та роботи в багатокультурному середовищі. В багатокультурних середовищах професійне спілкування може зіштовхуватися з різноманітними викликами, такими як мовні бар'єри, культурні стереотипи, різні стилі комунікації та різні норми

поведінки. Водночас, ці середовища надають унікальні можливості для взаємного навчання, інновацій та розвитку культурної компетенції.

Висока мовна компетенція сприяє ефективному професійному спілкуванню в багатокультурних середовищах, адже особи, які володіють декількома мовами та добре розуміють культурні контексти, матимуть меншу кількість комунікативних непорозумінь та конфліктів у своїй роботі. І навпаки, недостатня мовна компетенція часто призводитиме до виникнення непорозумінь, зниження рівня довіри та ефективності роботи.

Основні соціокультурні виклики, з якими стикаються професіонали в багатокультурних середовищах, акцентують увагу на кількох ключових аспектах:

1. Мовні бар'єри – навіть при володінні спільною мовою, різні рівні компетенції можуть спричиняти труднощі в спілкуванні. Висока мовна компетенція дозволяє їх зменшити, що є критичним для ефективної взаємодії.

2. Збільшення рівня розуміння і толерантності. Люди з високим рівнем мовної компетенції здатні краще розуміти культурні контексти і перспективи інших, що сприяє збільшенню толерантності та зниженню конфліктів, адже негативні культурні стереотипи та упередження можуть впливати на сприйняття та оцінку комунікативних партнерів.

3. Різні стилі комунікації. Вміння адаптувати мовні стратегії до специфіки аудиторії дозволяє підвищити ефективність професійної комунікації та досягати більш успішних результатів, позаяк культурні відмінності у стилях комунікації (наприклад, прямота – непрямота, індивідуалізм – колективізм) можуть ускладнювати взаєморозуміння.

4. Підтримка міжнародних команд і проектів. У міжнародних командах висока мовна компетенція є важливим фактором для побудови довіри, співпраці та спільної роботи.

5. Формування позитивного іміджу. Особи з високим рівнем мовної компетенції часто володіють більш адаптивними навичками в міжкультурному

спілкуванні, що сприяє формуванню позитивного іміджу компанії або організації на міжнародному ринку.

Та навіть попри виклики, що зумовлює багатокультурне середовище, воно також надає значні можливості. Взаємне навчання та збагачення є ключовими аспектами, що сприяють як професійному, так і особистому розвитку. Цей процес відбувається через обмін знаннями, культурними практиками та досвідом між представниками різних культур. Представники різних культур привносять у робочі процеси свої унікальні знання та навички, а це сприяє розвитку нових методів та підходів у професійній діяльності. Вивчення різних професійних стандартів і практик допомагає розширити горизонти та підвищити ефективність роботи. Важливим також є спілкування з колегами з різних культур, воно підвищує розуміння та повагу до культурних відмінностей, що зменшує можливість конфліктів та непорозумінь. Це сприяє розвитку емпатії, толерантності та вміння адаптуватися до різних культурних контекстів.

Взаємодія з представниками різних культур стимулює креативне мислення та інновації, оскільки різні культурні перспективи можуть надихати на нові ідеї та рішення. Мультикультурні команди часто генерують більше оригінальних ідей та підходів до вирішення проблем.

Обмін культурними практиками, такими як традиції, звичаї, мистецтво та кухні, збагачує особисте життя та сприяє кращому розумінню світового культурного розмаїття. А це сприяє розвитку відкритості до нового та бажання постійно вчитися і вдосконалюватися.

Також робота в багатокультурних середовищах вимагає від фахівців високого рівня комунікативних навичок, включаючи вміння слухати, виражати свої думки ясно та ефективно, а також адаптувати свій стиль комунікації до потреб інших, що сприяє загальному покращенню комунікативних навичок і є корисним як у професійному, так і в особистому житті.

Таким чином, вплив мовної компетенції на професійне спілкування в багатокультурному середовищі є надзвичайно важливим фактором для професійного та особистого розвитку. Це не лише сприяє підвищенню

професійної компетентності та ефективності, але й допомагає створювати гармонійні та продуктивні міжкультурні відносини. Мовна компетенція є ключовим фактором успішного професійного спілкування в багатокультурному середовищі. Вона допомагає подолати мовні бар'єри, зменшити кількість комунікативних непорозумінь та сприяє створенню ефективних робочих команд. Соціокультурні виклики, що виникають у таких середовищах, можуть бути подолані через підвищення рівня мовної та культурної компетенції. З іншого боку, багатокультурні середовища надають унікальні можливості для професійного розвитку, взаємного навчання та інновацій.

Джерела та література

1. Гнатенко Я. В. Формування міжкультурної компетентності майбутніх бакалаврів з міжнародної економіки у процесі професійної підготовки: дис. ... канд. пед. н. : 13.00.04. Полтава, 2021. 258 с.

2. Дабагян І. М. Особливості формування міжкультурних компетенцій студентів Німеччини. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету*, 2019, С. 116.

3. Зінченко В. М., Степаненко О. К., Ніколенко К. В., Лопатинська І. С., Дацюк Т. К. Вплив євроінтеграційних процесів на формування комунікативної компетентності юриста. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи Спецвипуск. Т.1. 2022. С. 93-100.

4. Котченко Т. Е. Вплив лінгвокраєзнавчої компетенції на розвиток міжкультурної комунікації. *Молодий вчений*, 2016. № 1. С. 66-69.

5. Пришляк О. Ю. Формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій: теоретичний контекст монографія / за наук. ред. В. П. Кравця. Тернопіль: Осадца Ю. В., 2021. 556 с.

6. Юхимець О. І. Інтегративний зміст комунікативної компетентності майбутніх правознавців. *ScienceRise: Pedagogical Education*, 2017. № 11(19). С. 44–48.

КОНФЛІКТОГЕНИ ТА ЇХ РОЛЬ У РОЗВ'ЯЗАННІ КОНФЛІКТІВ

Конфліктогени – це слова або вислови, які призводять до виникнення конфлікту та непорозуміння між співрозмовниками [3, с. 41]. Основна причина більшості конфліктів – нетерплячість. 9 із 10 конфліктів можна уникнути, якщо просто витримати паузу і дати людині висловити власну думку. Інколи людина не хоче вас в чомусь переконувати, а просто поспілкуватись.

Дієвість конфліктогенів пов'язана із особливістю нашої психіки. Ми дуже чутливі до слів інших людей, хоча ті ж слова з наших вуст в нашому глибоко інтелектуальному розумінні – норма. Наша чутливість до чужих слів пов'язана із природнім бажанням захистити себе і свою гідність. На конфліктоген ми завжди хочемо відповісти більшим конфліктогеном. У конфлікті часто працює ефект доміно, коли на одну конфліктну фразу приходиться відповідь в рази сильніша і неприємніша. Реагуючи на різкі образливі слова і висловлювання на свою адресу, більшість людей відповідають грубістю, деякі промовчать і лише одиниці не звернуть жодної уваги. Цікаво, але спостереження показують, що близько 80% конфліктів виникає попри бажання їх учасників [2, с. 11]. Конфлікт наближається, коли спочатку виникає відчуття дискомфорту, а потім наростає напруга. Простежимо алгоритм: Дискомфорт – виникнення проблемної ситуації. Напруга – інцидент і ескалація. Криза – протидія. Завершення конфлікту – від конфліктної взаємодії до пошуку рішення. Часткова нормалізація відносин – переживання учасників, осмислення ними своєї позиції. Повна нормалізація відносин.

Існує дуже прості правила безконфліктного спілкування: не вживати конфліктогени і не відповідати конфліктогеном на конфліктоген.

Конфліктогени – це специфічні психологічні або поведінкові фактори, які сприяють загостренню конфліктів, провокуючи негативні емоції та реакції. Це можуть бути слова, дії чи навіть мовчання, які викликають напруження.

Конфліктогени можуть стимулювати та загострювати конфлікти, проте, якщо їх правильно розпізнавати та контролювати, можна запобігти розгортанню серйозних протистоянь [1]. Найкращий спосіб вирішення конфлікту – не починати його, або припинити на початку. Для цього дуже важливо знати слова конфліктогени, які можуть провокувати конфлікт і не відповідати на них іншими конфліктогенами.

Конфліктоген №1: заперечна частка *Ні*: *Ні, послухай мене. Ні, я не це маю на увазі. Ні, то неправильно. Ні, це не так. Ні, так не буде.* Усі речення такого плану ведуть до виникнення конфліктів. Ми не любимо коли нам прямо кажуть, що ми неправі, коли заперечують нашу думку не дослухавши і коли не дають нам висловитись. Ми можемо бути 100 разів помилятися, не розуміти предмету чи ситуації, але коли чуємо слово «ні» то реагуємо, як червоний колір на бика [2, с. 37].

Конфліктоген №2: *Зроби, прочитай, подивись, послухай...* Все, що влітає в наші вуха в наказовому тоні, викликає спротив. І часто якщо не вголос, то в думці вже готові відповіді на зразок: я сам знаю, що робити, не розкажуй, мені що, немає чого робити. Перше, що хоче зробити людина коли їй наказують – жорстко і безпринципно відсікти атаку [2, с. 56].

Конфліктоген №3. *Ти ніколи цього не робиш. Ти ніколи мене не слухаєш. Ти ніколи не маєш часу.* Взагалі слова-узагальнення – це страшно драгівливі паразити. Їх треба уникати у власному лексиконі

Конфліктоген №4: *Краще би ти зробив так* – коли чуєш поради від компетентних в даній темі людей, то це сприймається нормально. Але коли ми від абсолютно некомпетентних людей, які нічого в цьому не розбираються чуємо поради і думки, то це дратує [2, с.60].

Розглянемо види конфліктогенів:

1. Вербальні конфліктогени. Це негативні висловлювання, критика, образи, Використання провокативних слів або сарказму, Поширення чуток чи клевету.

2. Невербальні конфліктогени: мова тіла, яка виражає зневагу (погляд, жести, міміка), ігнорування, недбалість до співрозмовника.

3. Емоційні конфліктогени: прояви гніву, роздратування, агресії, надмірне емоційне забарвлення мови або надмірна впевненість у власній правоті.

4. Соціальні та організаційні конфліктогени: різниця в соціальному статусі, конкуренція, несправедливість або нерівність у розподілі обов'язків та ресурсів, нечіткість або неоднозначність правил і процедур.

Причинами виникнення конфліктогенів часто називають особистісні фактори, зокрема, рівень емоційної зрілості, здатність до самоконтролю; культурні відмінності: різні культури по-різному трактують певні жести, поведінку, вербальні та невербальні вирази; соціальні ролі та очікування: люди часто проявляють конфліктогенну поведінку, прагнучи відповідати певним стереотипам або змагатися за статус та попередній досвід: негативний досвід спілкування в минулому може призвести до використання конфліктогенів, щоб уникнути подібних ситуацій [3, с. 22].

Механізми дії конфліктогенів: конфліктогени провокують відповідні емоції у співрозмовника, активуючи захисні механізми, такі як гнів, страх, агресія чи відчуження. Деякі конфліктогени діють на підсвідомому рівні, оскільки людина може не усвідомлювати вплив своєї поведінки на інших. Конфліктогени часто викликають ланцюгову реакцію: одна негативна дія веде до іншої, і конфлікт розгортається за принципом «око за око».

Розуміння та усвідомлення конфліктогенів дозволяє ідентифікувати та зменшити негативний вплив на комунікацію. Спеціалісти з конфліктології рекомендують уникати агресивної поведінки, перефразувати провокативні висловлювання, використовувати активне слухання. Важливо також працювати над розвитком емоційної зрілості та самоконтролю, щоб не піддаватися емоційному впливу конфліктогенів. Застосування технік ненасильницького спілкування допомагає контролювати прояв конфліктогенів і знижувати напруженість між сторонами [1].

Приклади успішного використання контролю над конфліктогенами

У професійних конфліктах: Компанії часто проводять тренінги для працівників, які вчать розпізнавати та контролювати конфліктогени. Це сприяє поліпшенню робочих відносин і запобігає ескалації конфліктів.

В особистих стосунках: Подружжя, яке вчиться усвідомлювати власні конфліктогени, може знизити рівень непорозумінь і уникнути дрібних сварок, які призводять до більш серйозних конфліктів.

Висновки. Конфліктогени відіграють важливу роль у конфліктах, але їх можна ефективно контролювати, розуміючи механізми їхньої дії та застосовуючи відповідні методики. Використання практик ненасильницького спілкування та розвиток емоційної компетентності дозволяють не лише запобігати виникненню конфліктів, а й ефективно розв'язувати їх на ранніх стадіях.

Джерела та література

1. Лукашенко Н. Конфлікт: як йому запобігти, що таке конфліктогени, практичні техніки вирішення. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2019/11/20/238970/> (дата звернення: 03.11.2024).

2. Кінг Л., Гілберт Б. Як розмовляти будь з ким, будь-коли і будь-де. Секрети успішного спілкування. Київ: Моноліт-Bizz. 2023. 204 с.

3. Попова О.В. Формування вмінь ділового спілкування фахівців технічного профілю: монографія. Харківський національний університет педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди. 2016. 233 с.

Зоряна Шаховал

м. Хмельницький

AKTUALNE PROBLEMY TEORII I PRAKTYKI

TŁUMACZENIA NA JĘZYK POLSKI

Tłumaczenie na język polski, jako jeden z kluczowych aspektów komunikacji międzykulturowej, napotyka szereg złożonych problemów pojawiających się zarówno w teorii, jak i praktyce. Język polski posiada unikalne cechy gramatyczne, leksykalne i kulturowe, które często nie mają bezpośrednich odpowiedników w innych językach. Komplikuje to zadanie tłumaczy, którzy muszą zachować dokładność i adekwatność

przekazywanych treści, dostosowując je jednocześnie do polskiej rzeczywistości językowej. Problemy ekwiwalencji, transformacji tekstu i adaptacji kulturowej są szczególnie dotkliwe w przypadku tłumaczenia tekstów bogatych terminologicznie, literackich lub prawniczych, gdzie dokładność i zgodność z oryginałem są niezwykle ważne.

Ponadto wraz z rozwojem technologii i aktywnym wykorzystaniem tłumaczeń maszynowych pojawiają się nowe wyzwania, związane z koniecznością redagowania automatycznie generowanych tekstów, które często nie uwzględniają niuansów kulturowych i kontekstu. W warunkach globalizacji i rosnącej ilości informacji rośnie zapotrzebowanie na szybkie i wysokiej jakości tłumaczenia, co zwiększa wymagania wobec tłumaczy i wymaga poszukiwania nowych podejść do rozwiązywania istniejących problemów. Rodzi to pytanie o potrzebę głębszego poznania aktualnych problemów tłumaczeń na język polski, opracowania nowych metod i podejść, a także podnoszenia kwalifikacji tłumaczy, aby zapewnić wysoki poziom jakości ich pracy.

Jednym z kluczowych teoretycznych problemów tłumaczenia na język polski jest problem ekwiwalencji, który wymaga od tłumacza znalezienia odpowiednika dla każdego elementu tekstu źródłowego. Ekwiwalencja to nie tylko zgodność poszczególnych słów lub wyrażeń, ale także zachowanie ogólnej treści, cech stylistycznych i niuansów kulturowych zawartych w tekście oryginalnym. Problem ten staje się szczególnie trudny, jeśli chodzi o słowa i wyrażenia, które mają określone znaczenie lub są używane w określonych kontekstach. Jednak ze względu na różnice w strukturze gramatycznej i składzie leksykalnym języków często trudno jest znaleźć równoważne wyrażenia. Język ukraiński, podobnie jak polski, ma swoje specyficzne struktury gramatyczne, które mogą nie mieć bezpośredniego odpowiednika w innych językach. Dotyczy to na przykład koniugacji, konstrukcji przeczących, złożonych idiomów i wyrażeń regularnych. Ponadto słowa, które są niejednoznaczne, mogą mieć różne interpretacje w zależności od kontekstu, co komplikuje proces tłumaczenia.

Wraz z problemem ekwiwalencji pojawia się problem niejednoznaczności, gdyż w praktyce tłumacze często stają przed problemem doboru właściwych ekwiwalentów, szczególnie jeśli chodzi o słowa czy terminy niejednoznaczne. Na przykład słowo

«zamek» w języku polskim może oznaczać zarówno «zamek» - budynek, jak i «zapięcie», co stwarza pewne trudności przy tłumaczeniu z innych języków.

Kolejnym istotnym problemem jest transformacja tekstu, która obejmuje zmiany w strukturze zdań i kolejności słów, aby uzyskać naturalny przekład. Transformacja jest integralną częścią procesu tłumaczenia, ponieważ języki mają różne reguły gramatyczne i składniowe, co wymaga od tłumacza wprowadzenia pewnych zmian w konstrukcji zdań. Na przykład w języku ukraińskim kolejność słów może być bardziej swobodna niż w innych językach, co pozwala na przekazanie pewnych akcentów, ale to także komplikuje tłumaczenie na język ukraiński. W języku polskim układ wyrazów może być luźniejszy niż w wielu innych językach, co pozwala na przekazanie różnych akcentów i niuansów w zależności od kontekstu. Jednak swoboda ta stwarza również trudności, ponieważ niewłaściwy dobór kolejności słów może prowadzić do zmiany znaczenia lub naruszenia stylistyki tekstu. Jest to szczególnie istotne przy tłumaczeniu beletrystyki, gdzie konieczne jest zachowanie stylu, rytmu i intonacji autora. Transformacja może również obejmować dostosowanie tekstu do realiów kulturowych i społecznych języka docelowego, co dodatkowo komplikuje proces. Tłumacz musi nie tylko zrozumieć tekst oryginalny, ale także dostosować go w taki sposób, aby brzmiał naturalnie i zrozumiale dla osób mówiących po polsku, co wymaga wysokiego poziomu umiejętności i wiedzy.

Niezwykle ważnym aspektem pracy tłumacza jest zachowanie specyfiki kulturowej oryginału. Każdy język jest nasycony kodami kulturowymi, odniesieniami historycznymi i lokalnymi realiami, które mogą być niezrozumiałe dla obcego czytelnika. Tłumacz musi nie tylko przetłumaczyć słowa na język polski, ale także dostosować treść w taki sposób, aby zachować tożsamość kulturową i informatywność tekstu. Jest to szczególnie ważne w tekstach artystycznych, gdzie ogromne znaczenie ma przekaz emocji i stylu autora. Specyfika kulturowa często wymaga od tłumacza zastosowania metod adaptacyjnych, aby tekst był zrozumiały dla polskiego czytelnika. Może to obejmować wyjaśnienie, transliterację lub zastąpienie niektórych pojęć, które nie mają bezpośrednich odpowiedników w języku polskim. Należy pamiętać, że zachowanie specyfiki kulturowej tekstu jest jednym z kluczowych zadań tłumacza. Jak zauważają badacze K. Krasnorużewa i L. Bondarczuk, literatura ukraińska jest ściśle

powiązana ze zjawiskami historycznymi, cechami demograficznymi, socjologicznymi i politycznymi kraju. Dlatego tłumaczenie tekstów artystycznych z języka ukraińskiego na język polski jest niezwykle ważne, ponieważ warto zdać sobie sprawę, że konieczne jest nie tylko tłumaczenie pewnych słów i pojęć, ale także analiza i tłumaczenie osobliwości sfery społeczno-kulturowej kraju [2, s.153].

Naukowcy zauważają, że niezwykle ważne jest znalezienie specjalisty, który byłby w stanie swobodnie przetłumaczyć dzieła sztuki z języka ukraińskiego na język polski. Taki specjalista musi dobrze znać historię Ukrainy, aby poprawnie stosować terminy historyczne często pojawiające się w dziełach ukraińskich i rozumieć ich użycie w języku. Znajomość ówczesnego systemu społeczno-politycznego Ukrainy pozwoli tłumaczowi znaleźć właściwy odpowiednik ukraińskiego terminu historycznego, który w momencie tłumaczenia krążył w literaturze narodowej i nie był używany w języku innego kraju.

Tłumaczenie specjalistycznej terminologii, na przykład z zakresu medycyny, prawa czy techniki, wymaga dogłębnej znajomości zarówno języka oryginału, jak i języka polskiego. Błędne tłumaczenie terminów może mieć poważne konsekwencje, szczególnie w tekstach prawnych, gdzie każde słowo ma ważne znaczenie. Według O. Kushnira i O. Łytwynienki tłumaczenie specjalnej terminologii kolejowej okazuje się dość trudne, ponieważ tłumacze muszą dokładnie przestudiować znaczenie każdego terminu, szukać tekstów na podobny temat w specjalistycznych źródłach obcojęzycznych i ponownie na podstawie znaczenia oblicz, który dokładny odpowiednik jest odpowiedni w tym kontekście. Wymaga to oczywiście dużo czasu i często zagłębiania się w bardzo konkretne koncepcje zawodowe. Na przykład termin «semafor» ma polskie odpowiedniki «semafor» i «tarcza». Pierwsze określenie ma szersze znaczenie, drugie służy jedynie do wskazania semaforów na tych torach, po których mogą wjeżdżać wyłącznie pociągi, zaś «tarcza» informuje, że przed nami koniec toru i nie można jechać dale [3,s.4].

Zdaniem naukowców sporo kłopotów sprawiają także «fałszywi przyjaciele tłumacza», których zawsze jest wielu, ale zwłaszcza w językach pokrewnych, takich jak polski i ukraiński. Ich nazwa naukowa to „homonimy międzyjęzykowe. Dlatego bardzo ważne jest, aby w przypadku najmniejszych wątpliwości sprawdzić w

słownikach lub podręcznikach, czy podobne słowo faktycznie ma podobne znaczenie, czy też jest jakaś różnica. Na szczęście znaczna część polskich terminów kolejowych jest w rzeczywistości bardzo podobnych do ukraińskich lub jest do nich całkowicie analogiczna: lokomotywa, wagon, szynacja, nasyp, peron. Odrębnym problemem mogą być określenia, dla których nie ma bezpośrednich odpowiedników, np. Dróżniczówka (mały dom położony przy drodze lub torze, używany jako kasa biletowa, dla spacerowiczów, administracja czy nawet jako przestrzeń mieszkalna); mada (bardzo śliska powierzchnia szyn na skutek przyklejania się kurzu, brudu, liści; wydłuża drogę hamowania i utrudnia ruszanie). Ponieważ nie wszystkie leksemy ukraińskie mają odpowiednik w języku polskim, przeniesienie treści może nie być całkowicie poprawne i powodować niedostateczne zrozumienie dzieł innego kraju.

Warto zrozumieć, że błędne tłumaczenie choćby jednego słowa lub nawet spójnika może całkowicie zmienić znaczenie tekstu, a co za tym idzie, może on zostać błędnie zinterpretowany. W wyniku jednej niedokładności możesz mieć poważne problemy. Zatem, jak zauważają badacze K. Krasnorużewa i L. Bondarczuk, niepoprawnie przetłumaczony tekst historyczny może zniekształcić fakty historyczne i prowadzić do nieporozumień politycznych między krajami. Niedokładnie tłumacząc tekst prawniczy możesz ponieść straty materialne, a w najgorszym przypadku otrzymać wezwanie do sądu [2, s.153].

Dziś problemy stylistyczne stają się dość istotne. Tłumaczenie beletrystyki, zwłaszcza poezji, również stwarza poważne wyzwania. Tłumacz musi zachować nie tylko treść, ale także rytm, rym i bogactwo emocjonalne tekstu. Wymaga to wysokich umiejętności i często staje się przedmiotem dyskusji naukowych. Oczywiście, problemy globalne nie pojawią się podczas nieprawidłowego tłumaczenia tekstów artystycznych, ale musi być dokładne, aby zrozumieć przypadkowe powiązania, zachowania bohaterów dzieł, przeanalizować ich działania i kompetentnie je ocenić.

Y. Korostil, szczególnymi trudnościami w tłumaczeniu są jednostki frazeologiczne, w szczególności międzyjęzykowe homonimiczne jednostki frazeologiczne o zwodniczej formie zewnętrznej (ta sama lub podobna budowa), ale o innym znaczeniu: «odręki» oznacza «szybko»; w języku ukraińskim ręcznie oznacza „w sposób ręczny” (na przykład odręczna kartka); w języku polskim «niebieskiptak» to

osoba lekkomyślna, nieodpowiedzialna, nie mająca odpowiedniego zajęcia, żyjąca kosztem innych, «darmoid», ukraiński odpowiednik to wiatr w głowę; zamiast tego ukraiński frazeologia niebieski ptak jest symbolem szczęścia, ideałem [1, s.23].

Nowoczesne technologie, takie jak tłumaczenie maszynowe, znacznie uprościły proces tłumaczenia, ale stwarzają też nowe wyzwania. Tłumaczenie maszynowe, takie jak Tłumacz Google i inne podobne narzędzia, stało się integralną częścią życia wielu osób i organizacji, ponieważ pozwala szybko uzyskać tłumaczenie tekstów o różnym stopniu złożoności. Algorytmy tłumaczenia maszynowego zwykle działają w oparciu o modele statystyczne lub sieci neuronowe trenowane na dużych zbiorach danych. Jednak nawet najbardziej zaawansowane systemy nie zawsze potrafią poprawnie zinterpretować kontekst lub uwzględnić subtelności właściwe żywemu językowi. Na przykład słowa o wielu znaczeniach, idiomy, odniesienia kulturowe i specjalistyczna terminologia często stają się przeszkodami w tłumaczeniu maszynowym. Narzędzia te potrafią dosłownie przetłumaczyć tekst, co prowadzi do utraty treści lub w najgorszym przypadku pojawienia się tekstów nie odpowiadających oryginałowi ani pod względem treści, ani stylu. Pomimo poprawy jakości tłumaczenia maszynowego, w dalszym ciągu nie jest ono w stanie w pełni uwzględnić niuansów kulturowych i subtelności języka. Jest to szczególnie istotne w przypadku tłumaczeń na język polski, które charakteryzują się złożoną strukturą gramatyczną i bogatym słownictwem. Wraz z rozwojem technologii cyfrowych zmienia się także rola tłumacza. Dziś tłumacze muszą nie tylko opanować język, ale także umieć pracować z nowymi technologiami, korzystać z automatycznych systemów tłumaczeniowych i dbać o jakość tekstów w szybko zmieniającym się środowisku informacyjnym.

Aktualne problemy przekładu na język polski odzwierciedlają złożoność i wielowymiarowość tej działalności. Tłumacze stają przed wieloma wyzwaniami, które wymagają zarówno wiedzy teoretycznej, jak i umiejętności praktycznych. Pomimo znaczących osiągnięć w dziedzinie tłumaczeń, w szczególności dzięki najnowszym technologiom, wiele problemów pozostaje aktualnych i wymaga dalszych badań i udoskonaleń. Znaczenie tłumaczenia dla komunikacji międzykulturowej podkreśla potrzebę ostrożnego podejścia do każdego aspektu tej działalności.

Literatura

1. Korostilj Ju. M. Perekład ukrajinsjkykh frazeologhizmiv na poljsjku movu na prykladi romanu S. Zhadana «Mesopotamija» : praca maghistersjka. 2020. URL: <http://elar.khnu.km.ua/jspui/handle/123456789/9780>.
2. Krasnoruzheva K. S. Osoblyvosti perekladu ukrajinsjkykh tvoriv poljsjkoju movoju. Zbirnyk tez dopovidej Vseukrajinsjkoji studentsjkoji naukovo-praktyčnoji internet-konferenciji Arvativsji chytannja, 21 kvitnja 2021 roku – 2021. S. 152–154.
3. Kushnir, O. O. Problemy tłumaczenia terminologii kolejowej / O. O. Kushnir, O. O. Lytvynenko // Komponent humanitarny w świetle współczesnych paradygmatów edukacyjnych: materiały Vseukr. zdalna nauka i praktyka konf. z międzynarodowego z udziałem., Charków, 14–15 kwietnia 2016 – Kh.: Narodowa Akademia Nauk, 2016. S. 161-164.

Людмила Чередник

м. Полтава

ІМПЕРАТИВНІ ТА ДИСПОЗИТИВНІ МОВНІ НОРМИ В МЕДІАТЕКСТАХ

Медіатекст як особливий вид комунікації відіграє значущу роль у формуванні громадської думки, інформуванні та впливі на суспільство. Його структура та зміст визначаються різноманітними мовними правилами, які регулюють використання мови в залежності від комунікативних цілей. Важливе місце серед цих норм займають імперативні та диспозитивні норми, які задають стиль і тон комунікації.

Імперативні норми – це суворі правила, що обов’язково мають бути дотримані у процесі створення медіатексту [1]. Їх недотримання може спричинити спотворення інформації або порушення етичних, юридичних чи професійних стандартів.

Окреслимо основні характеристики імперативних норм, з-поміж яких найголовнішими, на думку дослідників, є такі.

1. Точність передання фактів і цитат. У новинах або журналістських розслідуваннях необхідно точно передавати факти, цифри й цитати. Наприклад:

Президент України зазначив: «Економіка зростає на 3% порівняно з минулим роком».

Зазначимо, що будь-яке спотворення цитати або цифри може бути розцінено як порушення журналістських стандартів.

2. Заборона на мову ворожнечі та дискримінацію. Використання образливої або дискримінаційної лексики заборонено. До прикладу, неприпустимою є така фраза: *Громадяни певного регіону не заслуговують на допомогу через їхні переконання.*

Обов'язковою є коректна нейтральна мова: *Дискусія про розподіл допомоги залишається предметом обговорення.*

3. Дотримання стилістичних стандартів. Новинні медіатексти зобов'язані використовувати офіційно-діловий стиль та уникати емоційної забарвленості. Наприклад: *Міністерство інфраструктури повідомило, що будівництво нової траси завершиться до кінця року.*

Водночас неприпустимо вживати такий варіант: *Чинovníки знову обіцяють дорогу, але хто знає, чи це правда.*

4. Дотримання авторського права та джерел інформації. У медіатексті завжди необхідно вказувати джерела інформації, якщо вона не є оригінальною. Приклад: *За даними звіту ООН 2023 року, чисельність населення світу досягла 8 мільярдів.*

Варто також підкреслити, що уникнення посилань на джерела вважається професійним порушенням.

5. Заборона на поширення неправдивої інформації (фейків). Медійники зобов'язані перевіряти факти, перш ніж публікувати матеріал. Приклади:

Правильно: *За офіційними даними Міністерства охорони здоров'я, кількість вакцинованих становить 70% населення.*

Неправильно: Кажуть, що 90% людей вже вакцинувалися, але ніхто точно не знає.

6. Коректність заголовків. Заголовки повинні відповідати змісту статті, уникати маніпуляцій або клікбейту. Наприклад:

Коректно: Наука зробила прорив у лікуванні діабету.

Неприпустимо: Діабет виліковано назавжди!

7. Заборона на порушення приватності. У публікаціях не дозволяється розголошувати особисту інформацію без згоди людини. Приклади:

Коректно: Відомий актор заявив про плани одружитися, але ім'я обранниці не розголошується.

Неправильно: Актор одружується з Оленою Іваненко, яка працює в банку.

Слід наголосити, що дотримання імперативних норм є важливим для:

- 1) забезпечення достовірності та об'єктивності інформації;
- 2) збереження професійної репутації журналістів та медіа;
- 3) попередження юридичних і етичних конфліктів;
- 4) захисту прав читачів на якісну та правдиву інформацію[3, с. 33].

Імперативні норми є основою, на якій базується довіра до медіа, тому їх дотримання є обов'язковим у сучасному інформаційному просторі.

Диспозитивні мовні норми – це гнучкі правила, що залишають автору свободу вибору мовних засобів залежно від цільової аудиторії, жанру та стилістичних завдань[4, с. 390]. Вони не є обов'язковими, але допомагають створити більш ефективний і цікавий текст. Наведемо приклади використання диспозитивних мовних норм у конкретних медіатекстах та визначимо їхні характеристики.

Насамперед важливо правильно зробити вибір щодо стилістичного забарвлення тексту. Автор може обрати офіційний, нейтральний або емоційний стиль залежно від жанру тексту. Приклади: 1) у новині: *Уряд затвердив бюджет на наступний рік*; 2) у блозі: *Цікаво, на що ми будемо жити наступного року з таким бюджетом?*

У процесі вибору диспозитивних мовних норм слід обдуманно використовувати художні прийоми. Безумовно, у медіатекстах допускається вживання метафор, порівнянь або інших художніх засобів для привернення уваги, але вони мають бути доцільними. Наприклад: 1) у новині: *Економіка країни відроджується, мов фенікс із попелу*; 2) у рекламі: *Ваша кава – це ковток енергії для кожного ранку!*

Не менш важливим є і структурування тексту. Автор може обирати, як організувати текст: лаконічно, розбиваючи на короткі абзаци, або деталізовано, додаючи пояснення. Наприклад, у новині мають переважати короткі абзаци, основна інформація подається на початку. І навпаки, в аналітичній статті використовуються довгі абзаци, детальний аналіз із прикладами.

У медіатекстах дозволяється змінювати рівень формальності мови залежно від цільової аудиторії. Приклади: 1) офіційний стиль: *Законопроект ухвалено Верховною Радою*; 2) розмовний (у блозі чи подкасті): *Ну що, друзі, у нас новий закон – і що це значить?*

Крім того, обережно треба ставитися до використання іноземних слів або жаргону. Хоча у текстах, що орієнтовані на молодіжну чи вузькоспеціалізовану аудиторію, можна використовувати сленг, жаргон або іншомовні слова. Наведемо приклади: 1) у молодіжному тексті: *Цей бренд точно став мастхевом сезону!*; 2) у професійній статті: *Цей алгоритм працює за принципом machine learning.*

Під час створення тексту важливим є вибір тону звернення до аудиторії. Автор може обрати теплий, дружній тон або залишатися нейтрально-офіційним. Наприклад: 1) дружній тон: *Привіт! У нас є для тебе чудова новина – новий гаджет вже у продажу!*; 2) офіційний тон: *Компанія анонсувала вихід нового пристрою.*

У медійному тексті значущими є акценти на окремих деталях. Це залежить від мети тексти чи необхідності підкреслити певний аспект у висвітленні події. Наприклад: 1) в аналітичній статті: *Головною проблемою залишається брак фінансування*; 2) у статті про успіх компанії: *Попри труднощі, компанія продемонструвала зростання на 20%.*

Слід звертати увагу на побудову заголовків, які можуть бути формальними чи інтригуючими, залежно від жанру тексту. Приклади: 1) формальний: *Уряд затвердив план боротьби з інфляцією*; 2) інтригуючий: *Як уряд планує рятувати економіку від інфляції?*

Загалом, варто підкреслити, що диспозитивні мовні норми забезпечують «гнучкість і різноманіття медіатекстів, дозволяючи авторам адаптуватися до потреб аудиторії, мети тексту та сучасних тенденцій у комунікації»[5]. Вони допомагають створювати більш динамічні, емоційні та зрозумілі матеріали, зберігаючи при цьому професійний підхід.

Отже, збалансоване використання імперативних і диспозитивних норм у медіатекстах забезпечує не лише дотримання професійних стандартів, але й креативність і доступність комунікації.

У добу інформаційного суспільства саме інтеграція цих норм допомагає медіа залишатися інструментом ефективного впливу на аудиторію, зберігаючи водночас етичність і достовірність.

Джерела та література

1. Башманівська Л. А. Актуальні питання мови медіатекстів. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/36314/>
2. Дашкова К. В. Поняття медіатексту в сучасній лінгвістичній науці. *Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету*, 2019. Вип. 31. С. 46–50.
3. Єльнікова Н. І. Медіатекст як об'єкт лінгвістичних досліджень. 22-й Міжнародний молодіжний форум «Радіоелектроніка та молодь у XXI столітті». Зб. матеріалів форуму. Т. 11. Харків: ХНУРЕ, 2018. С. 33–34.
4. Сизонов Д.Ю. Медіатекст та медіадискурс у сучасному медійному просторі. *Studia Linguistica*. 2013. Вип. 7. С. 389-393.
5. Четверікова О. Особливості дослідження медіатексту. URL: http://www.aphn-journal.in.ua/archive/22_2018/part_2/16.pdf

ТОПОНІМИ ЯК НАЦІОНАЛЬНІ МАРКЕРИ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНЦІВ

Питання національної ідентичності для українського народу є ключовим і чутливим. Наразі це особливо важливо, адже народ боронить свою державність від ворога. У цю добу випробувань і кривавих боїв українська нація має бути консолідованою, мужньою, незламною. Про силу духу українців, про їхні найкращі якості постійно потрібно наголошувати в ЗМІ, в соціальних мережах, але головне – в навчально-виховному процесі молоді [6, с. 31].

На заняттях із дисципліни «Лінгвістичні основи документознавства» здобувачів вищої освіти навчають грамотно оформлювати реквізити документів, зокрема «Адресат» і «Місце складання документа» [2; 3]. Складовими цих реквізитів є топоніми [5, с. 95]. Навіть у багатьох зразках реквізиту «Назва організації» також простежуються топонімічні назви (наприклад: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, ВСП «Козелецький фаховий коледж ветеринарної медицини Білоцерківського аграрного університету», Жовтоводська міська громада Кам'янського району Дніпропетровської області тощо). Важливо не лише надати знання й сформувати навички правопису власних назв [4], але й лаконічно розповісти про ті географічні назви, що репрезентують славу минувшину й сучасність українського народу [5].

Тривалий час формувався образ українського народу як багатостраждального мученика, народу-жертви, меншовартісного народу тощо. Від цієї хибної практики необхідно рішуче відмовитися. Слушно зауважив науковець М. Борисенко: «В період значних змін в суспільстві напевне має змінюватися і спосіб мислення населення, його самовідчуття у просторі та часі. Іноді цю трансформацію можна прочитати на карті держави» [1, с. 22].

Молоде покоління українців потрібно виховувати не лише на кривавих поразках і жертвах, а на переможних битвах. Варто акцентувати увагу на

древньому Києві, який упродовж віків є головним столичним градом і, немов фенікс, відроджується з попелищ і чинить опір ворогам. Також висвітлити без проросійських ідеологічних нашарувань історію Одеси, Миколаєва, Херсона, Харкова, Дніпра, Запоріжжя, Переяслава, Білгород-Дністровського, Севастополя, Керчі (Криму загалом) та ін. Навіть маловідомого села Морівська Чернігівської обл., в якому народився воїн-захисник і богатир Ілля Муромець.

Серед топонімів-символів страдницької історії найчастіше згадують Батурина, Берестечко, Крути. Це важливо, але зараз потрібно більше культивувати знання топонімів-символів перемоги українського війська – Жовті Води, Конотоп, Мотовилівка, Хуст, Кременець тощо. І нинішні міста-фортеці – символи військової майстерності й сили українського духу, а саме: Бахмут, Маріуполь, Миколаїв... А також Чорнобаївка, Авдіївка, острів Зміїний та ін.

Так, не все наразі змогли відстояти й захистити, але обов'язково повернемо. Українці – це нація героїв!

Джерела та література

1. Борисенко М. Топоніміка України 1920–1930 років (історичний аналіз). *Етнічна історія народів Європи: зб. наук. праць*. 2001. Вип. 8. С. 21–25.
2. Лінгвістичні основи документознавства: практикум / уклад.: С. В. Литвинська, Т. М. Дячук, У. П. Кошетар. Київ: НАУ, 2023. 36 с.
3. Литвинська С. Лінгвістичні основи документознавства: навч. посіб. Київ: Талком, 2020. 128 с.
4. Литвинська С. Опрацювання новацій українського правопису 2019 р. на заняттях з навчальної дисципліни «Лінгвістичні основи документознавства». *Інформація та соціум: матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф.* ДонНУ імені Василя Стуса. Вінниця, 2020. С. 16–17.
5. Литвинська С., Шелегеда О., Ніколаєно С. Реквізити «Адресат» і «Текст» у діловому листуванні: оформлення топонімів і катойконімів. *Документно-інформаційні комунікації в умовах глобалізації: стан, проблеми та перспективи: матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф., 23 листоп. 2023 р.* Полтава, 2023. С. 94–99.

6. Сібрук А., Литвинська С. Українська мова як маркер національної ідентичності (на прикладі вивчення дисциплін мовознавчого циклу в ЗВО України). *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Філологія*. 2023. Вип. 5 (10). С. 30–36.

Світлана Дорошенко, Людмила Дерев'янка

м. Полтава

МОВНА ІДЕНТИЧНІСТЬ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Протягом усіх років незалежності в Україні проводилася досить маніпулятивна політика щодо державної мови з боку влади, що дало хибне розуміння суспільством безпеки національних цінностей, створило «розміту» регіональну ідентичність значної частини українців. Поняття національної ідентичності і факторів, які впливають на її розвиток, є складним і вивчається психологією, політологією, філософією, мовознавством, літературознавством тощо.

Ураховуючи те, що національна ідентичність має тісний зв'язок із домінантним етносом держави, геополітичним розташуванням, розвитком і становленням нації як такої, в Україні воно є чи не найгострішим, адже саме на основі мови формується національна ідентичність як основне підґрунтя самовизначення й самоідентифікації особи.

Механізмом збереження мов на власних територіях стають законодавчі норми щодо захисту, уживання та статусу мов. Тому сучасна європейська мовна політика скерована на захист мовної ідентичності територій від розмивання мовних кордонів і мовного розшарування, що зумовлене глобалізацією та міграціями, а в деяких випадках (як це маємо, зокрема, в Україні) – мовними агресіями сусідніх держав.

У грудні 2023 року Київський міжнародний інститут соціології провів опитування «Мова та ідентичність в Україні на кінець 2022-го» за його результатами значно збільшилася частка респондентів, які в повсякденному житті спілкуються українською мовою. 41 % опитаних зазначили, що спілкуються винятково українською, ще 17 % указали, що переважно говорять українською. Натомість тих, хто розмовляє тільки російською, виявилось 6 %, переважно російською – 9 %. Проти 2017 р. частка україномовних зросла на 8 %, а російськомовних зменшилася на 11 %. У родинному колі тільки або переважно українською спілкуються 52 % респондентів, тільки або переважно російською – 16 %. Це істотна зміна проти 2017 р., коли тільки або переважно українською спілкувалися 51 %, а тільки або переважно російською – 25 %. На роботі чи в навчанні українською спілкуються навіть трохи більше, ніж вдома: про вживання тільки або переважно української заявили 68 % тих, хто працює, а російської – 11 %. У 2022 р. значно збільшилася частка людей, які вважають російську мову взагалі неважливою. Таких виявилось 58 %, тоді як у 2014 р. їх було всього 9 %. Показово, що навіть у традиційно російськомовних регіонах – на Півдні та Сході – такої думки дотримується 46 % мешканців. На Півдні й Сході України значно зросла кількість громадян, котрі пов'язують себе з українською національністю. Якщо 2017 р. таких було 64 %, то 2022 р. – 90 % [1].

У процесі формування національної ідентичності важливим є усвідомлене сприйняття народом своєї окремішності та розвиток власних цінностей, особливо мови як ключового фактору національної ідентичності. Важливим є поступове відходження від радянської ідеології та культурних цінностей, включаючи російську мову. Важливим у цих процесах є соціально-політичні обставини, зокрема повномасштабне вторгнення агресора на територію України [2]. Під час війни мова стала найважливішим фактором розрізнення між "своїми" та "чужими", що спонукало частину українців, зокрема в російськомовних регіонах, переходити на українську мову. Також українці відмовляються використовувати на законодавчому рівні будь-яку іншу мову, окрім державної української. Особливо помітні зміни відбулися за останні роки,

81

коли мова сприймається не лише як чинник національної ідентичності, а й як гарант цілісності держави.

Джерела та література

1.Кулик В. Мова та ідентичність в Україні на кінець 2022-го. *Збруч. 07 січ. 2023.* URL: <https://zbruc.eu/node/114247>

2.Ревуцька С. Мова як складова національної ідентичності у контексті нацбезпеки. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Філологія, 2022. Вип. 3(5). С.30-37.*

Оксана Решетілова, Катерина Прокоф'єва

м. Дніпро

МОВНІ ЗАСОБИ У ДОКУМЕНТОЗНАВСТВІ: СТРУКТУРА ТА ФУНКЦІЇ

Документознавство, як наука про документи, їх створення, обробку та зберігання, нерозривно пов'язане з мовою. Мовні засоби відіграють ключову роль у формуванні документів, адже саме через них передається інформація, знання та ідеї.

Мовні засоби у документознавстві можна поділити на кілька основних категорій: лексичні, граматичні, стилістичні.

Лексичні засоби є важливим елементом документознавства, оскільки вони формують основу для передачі інформації через документи. Вони включають в себе слова, терміни та фрази, які використовуються для створення текстів, що виконують різноманітні функції – від інформування до переконання [1].

Слова та терміни, що використовуються у документах, можуть бути загальноживаними або спеціалізованими. Спеціалізована лексика є важливою для точності та однозначності інформації. Основні аспекти лексичних засобів становить:

– спеціалізована лексика. У документознавстві часто використовуються терміни, які мають конкретне значення у певній галузі. Наприклад, у юридичних документах можуть зустрічатися терміни, пов'язані із правознавством, а в наукових – спеціалізовані наукові терміни. Використання точної термінології забезпечує однозначність та зрозумілість інформації.

– синоніми та антоніми. Важливим у документознавстві є вміння використовувати синоніми для уникнення повторів та підвищення стилістичної різноманітності тексту. Антоніми можуть бути корисними для підкреслення контрастів та створення більш насиченого змісту.

– фразеологізми та сталі вирази. Вони додають тексту експресивності і можуть допомогти передати певні емоції або настрої. Наприклад, у рекламних або мотиваційних документах використання фразеологізмів може зробити текст більш привабливим.

– лексичні поля. Використання слів з одного лексичного поля (групи слів, які мають спільне значення) допомагає створити єдність і цілісність документа. Це особливо важливо у наукових або технічних текстах, де необхідно дотримуватися теми.

– загальноживана лексика. У документах, спрямованих на широку аудиторію, важливо використовувати зрозумілі слова, щоб забезпечити доступність інформації для всіх читачів.

Лексичні засоби в документознавстві виконують ключову роль у формуванні змісту документів та забезпеченні їх зрозумілості. Правильний вибір слів і термінів може суттєво вплинути на ефективність комунікації та сприйняття інформації. Тому фахівцям у сфері документознавства важливо володіти навичками роботи з лексикою для створення якісних документів.

Наступною категорією мовних засобів у документознавстві є стилістичні засоби. Стилiстичні засоби – це елементи мови, які використовуються для підвищення виразності, точності та ефективності тексту. У документознавстві стилістичні засоби допомагають сформулювати чітко, зрозуміле і професійне

спілкування. Вони відіграють важливу роль у створенні документів різного жанру, таких як звіти, інструкції, контракти та інші. Це різноманітні стилістичні фігури, які використовуються для підвищення емоційного впливу тексту. Наприклад, метафори, порівняння або риторичні запитання можуть надати тексту певної емоційності. Стилiстичні засоби у документознавстві є важливими інструментами для створення ефективних і професійних текстів. Вони допомагають підвищити зрозумілість, точність і виразність документів, що є критично важливим у діловій комунікації. Правильне використання стилістичних засобів сприяє досягненню поставлених цілей і забезпечує успішну взаємодію між авторами документів і їх читачами [2, с. 19].

Щодо граматичних засобів, то у документознавстві вони відіграють важливу роль у забезпеченні зрозумілості, точності та логічності викладу інформації. Граматичні засоби – це правила побудови речень, вживання часів, відмінків тощо. Граматика забезпечує зрозумілість та логічність викладу інформації. Граматичні засоби – це елементи мови, які використовуються для структурування та організації тексту. Граматика допомагає формувати речення, що передають конкретні значення, а також регулює взаємозв'язки між частинами тексту. До основних аспектів граматичних засобів відносять:

- синтаксис (розділ граматики, що вивчає структуру речень). У документознавстві важливо правильно будувати речення, щоб забезпечити зрозумілість і чіткість викладу. Наприклад, складносурядні та складнопідрядні речення можуть використовуватися для вираження складних ідей або відносин між різними частинами інформації.

- морфологію (вивчає форми слів і їх зміни). Використання правильних форм дієслів, іменників та прикметників є важливим для точності висловлювань. Наприклад, вибір між одниною та множиною може змінити значення речення.

– часові форми дієслів. Вони допомагають визначити, коли відбуваються дії (минуле, теперішнє, майбутнє). У документах, таких як звіти або інструкції, коректне використання часів є критично важливим для передачі інформації.

– зв'язки між реченнями. Використання сполучників (таких як «і», «але», «тому що») допомагає створювати логічні зв'язки між реченнями і абзацами. Це забезпечує плавність тексту і полегшує сприйняття інформації.

– структуру абзаців. Граматичні засоби також включають організацію абзаців. Кожен абзац повинен мати чітку тему і логічну структуру, що дозволяє читачеві легко слідкувати за основними думками.

Граматичні засоби в документознавстві є невід'ємною частиною ефективної комунікації. Вони забезпечують точність, зрозумілість і логічність тексту, що особливо важливо при створенні офіційних документів, звітів та інших матеріалів, де чіткість викладу має першорядне значення. Правильне використання граматики сприяє кращому сприйняттю інформації та підвищує якість документів.

Окрему категорію мовних засобів у документознавстві складають синтаксичні структури. Синтаксичні структури – це організація та поєднання слів у реченнях, що визначає їхню граматичну правильність і зміст. У документознавстві синтаксичні структури відіграють ключову роль у формуванні чітких, зрозумілих і логічних текстів. Синтаксис впливає на читабельність документа і його сприйняття [2, с. 277].

У документознавстві важливо дотримуватись формального стилю, що передбачає використання точних термінів і уникнення розмовних виразів [3]. Синтаксичні структури повинні відповідати жанру документа (наприклад, звіт, інструкція, контракт і т. і.).

Функції мовних засобів у документознавстві_взаємопов'язані і разом сприяють ефективному управлінню документами та їх використанню у різних сферах діяльності. Мовні засоби у документознавстві виконують низку функцій, серед яких можна виокремити найважливіші:

– інформативна функція (основна мета документа – передати інформацію; лексичні та граматичні засоби забезпечують точність та зрозумілість викладу);

– комунікативна функція (документи створюються для комунікації між авторами та читачами, мовні засоби допомагають встановити контакт та зрозуміти наміри автора);

– організаційна функція (структурованість документа (заголовки, підзаголовки, абзаци) сприяє легшому сприйняттю інформації; синтаксичні засоби допомагають організувати текст у логічну послідовність);

– емоційна функція (стилістичні засоби можуть викликати емоції у читача, що робить документ більш запам'ятовуваним, це особливо важливо у рекламних або мотиваційних матеріалах);

– нормативна функція (у деяких документах (правила, стандарти) мовні засоби використовуються для визначення норм і вимог, яких мають дотримуватися користувачі).

Мовні засоби у документознавстві є невід'ємною частиною процесу створення та обробки документів. Їх структура та функції сприяють ефективній передачі інформації, комунікації між авторами та читачами, а також організації та емоційному впливу тексту. Розуміння цих аспектів є важливим для фахівців у сфері документознавства та інформаційної діяльності, оскільки дозволяє створювати більш якісні та ефективні документи.

Джерела та література

1. Гордієнко Г. В. Термінологічна проекція тексту службового документа: документознавчо-лінгвістичний зріз. // Термінологія документознавства та суміжних галузей знань : зб. наук. пр. Київ: 2011. Вип. 5. С. 58-68.

2. Зубков М. Г. Сучасна українська ділова мова: Підруч. для вищ. та серед, навч. закладів. Харків: ФОП Співак Т. К., 2011. 400 с.

З. Савченко С., Михайлюк О. Документ, документація, документообіг: методики аналізу (дидактичний аспект) // Термінологія документознавства та суміжних галузей знань : зб. наук. пр. Київ, 2014. Вип. 8. С. 26-36.

Ruslana Shramko, Mykhailo Rakhno

м. Полтава

АНГЛІЗМИ В ГАЛУЗІ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА Й ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ: ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Англiзми стали невід'ємним складником українського мовного середовища, стрімко ввійшовши до повсякденного спілкування й зміцнивши свій статус в усіх чинних функційних стилях української літературної мови поч. ХХІ ст. [1]. Значний обсяг та невинний рівень активності таких одиниць у найрізноманітніших галузях діяльності людини слугують вагомими критеріями їхнього аналізу як повноцінного прошарку лексичної системи української мови на етапі сьогодення [2].

Інформаційно-комунікативні технології є однією з тих галузей, що за останні десятиріччя демонструють найдинамічніший розвиток, зважаючи на кількість винаходів та актуальну потребу в їхньому домінуванні [3]. Різноманітні гаджети й корисні пристрої, що полегшують та пришвидшують спілкування людини, сприяючи поширенню інформації й употужнюючи, зосібна, документообіг у межах офіційно-ділового стилю, а також фахової комунікації, отримують свою назву українською мовою залежно від багатьох параметрів, серед яких укажемо передусім наявність близької за значенням чи асоціативним рядом одиниці, функціонування апелювання з родовою / спорідненою семантикою, можливістю надати опис такої одиниці запропонувати релевантні варіанти відповідної графеми тощо.

Частина таких англiзмiв є повноцiнними iнтернацiоналiзмами [4], що набули в українській мові відповідних графем роду, числа й відмінка (на зразок

алгоритм, девальвація, дискретний, інтеракція, капіталізм, модернізм, стагнація, синергія, флуктуація тощо). Окремі новозапозичені лексеми ще не опрацьовані граматичною системою української мови, перебуваючи на її маргінесі. Сюди зараховуємо лексеми-варваризми (і серед них ті, що потрапили до української мови за посередництва англійської (*nota bene, in-кварто, bona fide, ad hoc*), лексеми, що тяжіють до інтернаціоналізмів / «глобалізмів» (вайфай, гугл, зум, імейл, *інтернет*, ковід, скап, ютуб, SWAT-аналіз, SEO-аналіз та ін.).

Окремо слід згадати про ті іноземномовні морфеми, що набули активного поширення в українській мові, поповнивши склад її словотворчих формантів і тим самим стимулювавши вторинну деривацію (*веб-, -інг, кібер-, -мейкер, -мент, онлайн-,* тощо): *вебдизайн, онлайн-конференція, кіберзлочинність, іміджмейкер, менеджмент, булінг.*

Запозичення й подальша адаптація таких англізмів на українському ґрунті безпосередньо пов'язана з перекладацькими трансформаціями, найактивнішим серед них вважаємо транскодування. Це, зосібна, транскрипція (*теймер, джинси, івент, кежуал, лайфгак, трейдер, промоутер, паверліфтинг, плейліст*), а також транслітерація (*тендерний, клієнт, паціфіст, процесор, дуплекс*).

Почасти натрапляємо на калькування (*блютуз-адаптер, вінгість, зум-сеши, таргет-реклама, тверк*) чи гібридні утворення (*вебстиліст, жабінг, зум-посиденьки, макакінг*).

Отже, англізми стали функційно активною частиною мовного сьогодення українців. Швидка інтеграція таких одиниць до лінгвального простору та їхня висока продуктивність є тими чіткими показниками, що вказують на входження до лексичного прошарку української літературної мови XXI ст.

Джерела та література

1. Shramko R. H., Rakhno M. Yu. Anglicisms as effective means of code switching in forming the lingual-sociocultural and translation / interpretation

competencies of bachelor students – future graduates of the Ukrainian institutions of higher education. *Development vectors of philological sciences in the modern context*: International scientific conference, April 3–4, 2024. Wloclawek, Republic of Poland. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2024. 144 p. P. 138–140. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-431-3-36>.

2. Шрамко Р. Г., Прийма Л. Ю. Англiзми в сучасному українському масмедійному дискурсі: семантико-функційний аспект. *Закарпатські філологічні студії*. 2023. Вип. 28. Т. 2. С. 62-72. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2023.28.2.11>.

3. Рахно М. Ю., Шрамко Р. Г. Застосування АІ під час навчання мови як іноземної в ЗВО України: виклики й перспективи. *Актуальні питання лінгводидактики: традиції та новаторство* : зб. матер. Міжнар. наук.-практ. онлайн-конференції. Запоріжжя : ЗДМФУ, 2023. 122 с. С. 78–80. <https://doi.org/10.6084/m9.figshare.24599550>.

4. Прийма Л. Ю. Граматичне освоєння англiцизмiв у сучасній українській мові. *Лiнгвістичні студії* : зб. наук. пр. /Дон. нац. ун-т імені Василя Стуса ; гол. ред. Ж. Краснобаєва-Чорна. Вінниця : ДонНУ ім. Василя Стуса, 2020. Вип. 40. Т. 2. С. 71–80. <https://doi.org/10.31558/1815-3070.2020.40.2.8>.

Вікторія Вакула

Науковий керівник – к.філол.н., доц. Чередник Л. А.

м. Полтава

ВИМОГИ ДО ДІЛОВОГО ЛИСТУВАННЯ ЯК ВАЖЛИВОГО СКЛАДНИКА БІЗНЕС-КОМУНІКАЦІЇ

Сучасний світ сповнений обміном інформацією, думками, ідеями, і на сьогодні, набагато простішим є будівництво комунікації, ніж це могло бути десятки років тому, оскільки бар'єр віддаленості між відправником та одержувачем зникає завдяки сучасним технологіям. Однак, важливим

залишається, особливо для ділової комунікації, вміння правильно створити таке повідомлення, яке несло б у собі достовірні факти та чітко сформульовану думку.

Успіх професійної діяльності багато в чому залежить від вміння письмового ділового мовлення. Саме письмове мовлення являє собою спілкування за допомогою писемних текстів, що у службовій комунікації може бути представлене у різних формах. Отже, це ділові папери: накази, положення, акти, плани, інструкції тощо, і окрема група – листи. Вони, насамперед, поділяються на низку підвидів: листи-повідомлення, листи-запрошення, листи-подяки, гарантійні, супроводжувальні листи тощо.

Слід підкреслити, що писемне мовлення є складнішим видом мовленнєвої діяльності, ніж говоріння і представляє собою специфічний, активний, продуктивний вид мовленнєвої діяльності, який передбачає вміння кодувати інформацію з урахуванням графічного каналу зв'язку [1].

Як зазначалося раніше, одним із поширених форм документації є листування. Вони виступають важливим видом обміну інформацією і мають за мету встановлення офіційних контактів між організаціями, майбутніми партнерами, установами. Також, вони інформують про певні факти, пояснюють і спонукають до дій.

Ділове листування сьогодні – це не тільки традиційні паперові документи або їх сучасні електронні аналоги. Це, на думку вчених (З. Мацюк, Н. Станкевич, С. Шевчук) – ще й діловий імідж установи, який працює на неї не тільки при особистому спілкуванні за столом переговорів, але й представляє її на відстані без безпосередньої участі. Тому у діловому спілкуванні слід дотримуватися певних правил[1]. Незалежно від сфери застосування таких листів, які визначатимуть специфічні вимоги до них, є і такі норми, яких доцільно дотримуватись за ділового листування постійно. Отже, діловий лист має:

1. Містити усі зовнішні ознаки і структуру відповідного жанру листування. Сюди відносять коректну рубрикацію тексту, поділ його на змістові частини, відповідно до питань, яких стосується лист.

2. Відповідати правилам і вимогам виготовлення документа. Службовий лист будь-якої організації має бути складений та оформлений на спеціальному бланку, у разі відсутності якого використовують загальний бланк з обов'язковим відтворенням довідкових даних про організацію: поштової адреси, номерів телефонів, факсів, телексів, рахунків у банку, адреси електронної пошти, інших відомостей у разі потреби.

3. Описувати об'єктивні відомості про певні події та явища – достовірність інформації в комунікації важлива у встановленні ділових зв'язків.

4. Супроводжуватись доказами, додатковими матеріалами. Так, надіслані вкладення мають стосуватися тематики листа і бути прикріпленими у різних форматах.

5. Мати офіційно-діловий стиль викладу тексту, включати чітку та зрозумілу аргументацію, висновки та складатися грамотно і без виправлень. Сюди відносять уникання композиційних, стилістичних, логічних, синтаксичних, пунктуаційних та морфологічних помилок. Цей пункт важливий і з огляду на те, що текст у письмовій комунікації – найважливіший її елемент, а тому нехтувати ним не варто.

Звичайно, необхідно звернути увагу на дотримання усіх норм етикету листування, бути ввічливим у своїх висловлюваннях та дотримуватися часових рамок надання відповіді.

Отже, нині ділове листування залишається актуальним способом комунікації, і за умови правильного його оформлення, таке письмове спілкування стане запорукою успіху організації в бізнесі. Ділові листи набули певних рис, до них висувають вимоги які полегшують роботу з листами не тільки під час складання, а й за використання їх за призначенням.

Джерела та література

1. Бабинець М. М., Козубовська І. В. Особливості ділового листування в менеджменті. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота»*. Випуск 28. Ужгород, 2018. С. 10-12.

2. Ткаченко А. О. Етикет ділового спілкування. Філологія XXI століття : матеріали VII Всеукраїнської наук.-практ. конф. студентства та наукової молоді, 27 квіт. 2017 р., м. Харків. С. 31-36.

3. Ділове листування, правила ефективних переговорів. URL: <https://www.promodo.ua/blog/dilove-lystuvannya>.

Антон Бережний

Науковий керівник – к.пед.н., доц. Агейчева А. О.

м. Полтава

СПЕЦИФІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ІКТ-КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ГАЛУЗЕВОГО ПЕРЕКЛАДУ В ЧАСТИНІ ЛОКАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ: СУТНІСТЬ ТА ПЕРЕДОВИЙ ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ

Серед провідних завдань сучасних закладів вищої освіти, які здійснюють підготовку перекладачів, особливо таких, які спеціалізуються на галузевому перекладі є формування відповідних компетентностей, з-поміж яких виділяються своєю значущістю ті, що забезпечують високий рівень їхньої конкурентоспроможності на ринку праці. Зважаючи на масштабні глобалізаційні процеси, повсюдне проникнення новітніх інформаційних технологій в усі суспільні царини, загальний стрімкий розвиток процесів інформатизації суспільства, чільне місце серед зазначених компетентностей безперечно належить ІКТ-компетентності, високий рівень опанування якої дозволить майбутнім перекладачам ефективно реалізуватися у професії з урахуванням усіх наймодерніших вимог до останньої, а також з урахуванням внутрішньої спеціалізації ринку перекладацьких послуг. Щодо останньої, то за

свідченням дослідників Р. Тарасенка та С. Амеліної, розподіл ринку за спеціалізаціям перекладацької діяльності ще кілька років тому виглядав приблизно так: 68% – це технічний переклад, 20% – локалізація ПЗ, 7% – усний переклад, 5% – переклад аудіо- та відеоматеріалів [1, с. 49]. Крім того, протягом останніх кількох десятиліть ринок технічних перекладів став нерозривно пов'язаним із широким застосуванням ІТ, які охоплюють практично всі технологічні операції реалізації перекладу.

Найзатребуванішими тут з погляду комплексності застосування є системи автоматизованого перекладу (Computer Assisted Translation або CAT-tools). Це пояснюється, зокрема тим, що саме ці модерні технологічні інструменти дозволяють якісно виконувати новітні перекладацькі завдання, як-от локалізація програмного забезпечення і продуктів, а також вебсайтів, що в умовах дедалі глибшої глобалізації та розвитку міжнародних зв'язків є надзвичайно актуальним. Отже, виходячи з цього, сучасна професійна підготовка фахівців галузевого перекладу вимагає постійного вдосконалення змісту, а також модернізації форм та методів, зокрема, в частині належного формування у них ІКТ-компетентності.

Серед згаданих вище порівняно нових завдань, які додалися до професії перекладача протягом недавнього часу у зв'язку з тотальною інформатизацією всього суспільного життя, – локалізація програмного забезпечення та продуктів. Локалізація програмного забезпечення – це спеціалізований процес адаптації комп'ютерних програм та застосунків для регіонального використання. Слід зауважити, що локалізація ПЗ не обмежується лише перекладом, а передбачає також і зміну елементів програми відповідно до культурних уподобань чи особливостей клієнта. Локалізація зазвичай необхідна для належної адаптації креативного маркетингового контенту з метою його гармонійного резонування на міжнародному рівні.

Отже, якість та ефективність ПЗ залежить не тільки від мовного перекладу. Щоб забезпечити якісне обслуговування клієнтів, провідні компанії використовують стратегію локалізації для адаптації відповідних продуктів до регіональної специфіки. Якщо переклад програми – це просто спосіб подолання

мовних бар'єрів, то локалізація як ширший процес полягає в уточненні та налаштуванні програмного забезпечення для задоволення культурних, функціональних і мовних очікувань з боку глобальних ринків.

Для успішної конкуренції в сучасній глобальній економіці компанії повинні адаптувати й локалізувати цифрові мультимедіа (з вебсайтами включно) для найкращої відповідності очікуванням кінцевих користувачів. Незалежно від того, чи оптимізовано ваше програмне забезпечення для настільного комп'ютера, мобільного застосунку або великомасштабного підприємства, користувачі вимагають, щоб програми були доступні їхньою рідною мовою [2]. Також локалізація передбачає ще й приведення програмного продукту у відповідність до нормативно-правової бази, стандартів, норм і правил, які діють у конкретній країні, для якої і здійснюється таке завдання. Виконавцями локалізації зазвичай виступають перекладацькі агенції, тож і вимоги до сучасного перекладача кардинально змінилися.

Цей ринок неабияк потребує фахівців з добре сформованими навичками у сфері, як загальних, так і спеціалізованих ІКТ. Саме тому, що у ХХІ столітті суттєво зріс попит на переклад онлайн-контенту (маркетингові сайти, різноманітні портали, соціальні медіа) з комп'ютерною підтримкою та іншими адаптаційними елементами включно з боку потенційного споживача відповідних інформаційних ресурсів, сформувалася загальна послуга локалізації, виконання якої на практиці адресували перекладацьким агенціям. Отже, усвідомлення необхідності задовольнити такі нібито абсолютно не перекладацькі, а типові завдання ІТ-фахівців, має вирішальне значення для ефективності та успіху перекладачів у нинішньому конкурентному середовищі перекладацьких послуг. Природньо, що такі новації потягнули за собою й потребу трансформації фахової перекладацької освіти.

Вивчення передового зарубіжного досвіду підготовки відповідних фахівців показує, що її інформаційно-комунікаційно-технологічній складовій там приділяється чільна увага. Зокрема, відбувається модернізація змісту окремих освітніх компонент за рахунок упровадження відповідних модулів, а також вводяться цілком нові навчальні дисципліни, як-от, наприклад, «Вступ до

локалізації програмного забезпечення і вебсайтів» (Нью-Йоркський університет, США), «Локалізація програмного забезпечення» (університет Кент-Огайо, Каліфорнійський державний університет Монтерей, США), «Створення вебсайтів» (Бабель Університет, Японія). Вони покликані забезпечити належне опанування інноваційних ІКТ у перекладацькій сфері. Існує також практика впровадження абсолютно нових спеціалізацій [3, с. 344-345].

Така трансформація перекладацької вищої освіти у провідних західних країнах абсолютно суголосна сучасним міжнародним стандартам професії. Так, зокрема, європейський стандарт перекладацьких послуг EN 15038 (Translation services – Service Requirements) регламентує умови здійснення та забезпечення якості перекладів, а також передбачає здатність сучасного кваліфікованого перекладача до виконання цілої низки видів робіт, серед яких, зокрема, підготовка та переклад документа з використанням САТ-інструментів, створення термінологічних баз, баз пам'яті перекладів, адаптація, локалізація, інтернаціоналізація та глобалізація.

Джерела та література

1. Амеліна С., Тарасенко Р. Особливості формування інформаційної компетентності майбутніх перекладачів в аспекті підготовки до здійснення процесів локалізації програмних продуктів. *Інформаційні технології і засоби навчання*. Київ, 2016. Том 53. №3. С. 49-60. URL: https://www.researchgate.net/publication/322525579_Osoblivosti_formuvanna_informacijnoi_kompetentnosti_majbutnih_perekladaciv_v_aspekti_pidgotovki_do_zdijsnennja_procesiv_lokalizacii_programnih_produktiv (дата звернення 31 жовтня 2024).

2. Husbands G. Survey: Global Companies and Localized Marketing Communication. *Multi Lingual Computing & Technology. Localization*. 2005. Oktober/November. Supplement №75. Pp. 3-7.

3. Амеліна С., Тарасенко Р. Інновації у формуванні інформаційної компетентності перекладачів: досвід зарубіжних університетів *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету ім. Т. Г. Шевченка*. Чернігів, 2016. № 140. С. 344-348.

Аліна Гориславець, Руслана Лугова
Науковий керівник – к.філол.н., доц. Дерев'янка Л. І.

м. Полтава

ЛЕКСИЧНІ НОРМИ В ТЕКСТАХ СУЧАСНИХ ДОКУМЕНТІВ: ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ І ТИПОВІ ПОРУШЕННЯ

Правильність як одна з ключових вимог до тексту документа виявляється в дотриманні літературних норм, що діють у мовній системі. Лексичні норми регламентують використання слів відповідно до їхнього лексичного значення і не допускають уживання жаргонних, діалектних, просторічних слів, змішування російських та українських мовних елементів [2, с. 15].

Помилки у висловах, уживаних у діловому мовленні, часто пов'язані з неправильним використанням або підбором слів, що спотворюють зміст і негативно впливають на сприйняття текстів документів. Основними причинами виникнення таких помилок є вплив інших мов та звичка до старих формулювань, які втратили свою актуальність. Іноді це зумовлено низькою увагою до стилістики мови, коли автор документа зосереджується на змісті документа, нехтуючи його мовним оформленням. Щоб уникнути таких помилок, необхідно враховувати нові рекомендації мовознавців, а також постійно працювати над удосконаленням власної культури мовлення.

Однією з найтипівіших лексичних помилок у текстах документів є змішування лексем російської та української мов (так званий суржик), наприклад: *Я, Іванова Тетяна Петрівна, фахівець бухгалтерії, отримала від завгоспа Омеляненка Віктора Андрійовича, для виробничих потреб 1 (один) бувший у користуванні ноутбук ASUS (2020 року), за який нестиму матеріальну відповідальність (Розписка).* Кальковане словосполучення *бувший у користуванні* слід замінити власне українським відповідником *раніше використовуваним* або *вживаним*.

Трапляються випадки невиправданих запозичень, коли в документах уживають слова з іноземних мов (здебільшого, з англійської), які не є

необхідними, оскільки в українській мові функціонують їхні відповідники. Запозичення є в кожній мові, адже не існує ізольованих мов, бо між людьми, які є носіями різних мов, існують певні взаємозв'язки (економічні, політичні, соціальні), а отже, під час спілкування лексеми з однієї мови потрапляють до іншої. Запозичення, на думку авторитетних мовознавців, – це закономірний процес, однак коли іншомовні слова використовують надто часто й багато, мова ризикує втратити свою самобутність. Спостережено вживання в текстах документів лексем *фідбек* (український відповідник – *відгук*), *дедлайн* – (український відповідник – *кінцевий термін*), *апгрейд* – (український відповідник – *оновлення, удосконалення*).

Порушенням лексичної норми є поєднання однокореневих слів для підкреслення експресивних відтінків позначуваних ними понять (тавтологія). Слід уникати цієї грубої лексичної помилки, тому правильним є словосполучення *виконати роботу*, а не *зробити роботу*, *за свідченням очевидців*, а не *за свідченням свідків*, *проголосували одностайно*, а не *проголосували одноголосно* [1, с. 1].

Свідченням низької культури мовлення укладача документа є наявність у текстах ділових паперів слів, які мають однакове лексичне значення (плеоназм). Зазвичай такі слова, уживані окремо, є нормативними, а їхнє поєднання спричиняє лексичну помилку: *прейскурант цін* (помилково) → *прейскурант* (правильно); *народний фольклор* (помилково) → *фольклор* (правильно), *своя автобіографія* (помилково) → *автобіографія* (правильно) [1, с. 1].

Отже, з огляду на те, що однією з вимог до тексту документа є точність, яка виявляється в умінні оформляти й виражати думки адекватно предметові або явищу дійсності, завдання укладача документа полягає в тому, щоб з усіх наявних мовних ресурсів вибрати найдоречніші і найпридатніші саме для цієї комунікативної ситуації, уникаючи лексичних, граматичних, стилістичних, орфографічних і пунктуаційних помилок.

Джерела та література

1. Найпоширеніші лексичні помилки в українській мові. BUKI school. URL: <https://bukischool.com.ua/blog/leksychni-pomylky>.

2. Лисенко А. В., Ісаєнко Т. К., Дорошенко С. М. Українська мова за професійним спрямуванням. Полтава : ПолНТУ, 2015. 280 с.

Ірина Темченко

Науковий керівник – к.філол.н., доц. Чередник Л. А.

м. Полтава

ПОНЯТТЯ ПРО НАУКОВИЙ ТЕКСТ ТА ЙОГО СТРУКТУРУ

Науковий текст є видом письмової комунікації, який передає інформацію з метою подальшого розвитку знань у конкретній галузі. Він орієнтований на дослідження, аналіз та об'єктивне пояснення явищ чи фактів.

Науковий текст слугує основним засобом передачі знань, зосереджених на точній і раціональній комунікації між дослідниками, студентами, викладачами тощо. Розуміння особливостей та функцій наукового тексту є надзвичайно важливим для ефективного засвоєння інформації, обміну ідеями та для об'єктивної і критичної оцінки досягнень у певних наукових сферах.

Основне призначення цього типу текстів – викладати наслідки досліджень про людину, суспільство, явища природи, обґрунтовувати гіпотези, доводити істинність теорій, класифікувати й систематизувати знання, роз'яснювати явища, активізуючи інтелект читача для їх усвідомлення.

Основними функціями наукового тексту є інформаційна (передача знань), комунікативна (взаємодія вчених між собою), переконувальна (аргументування теорій), методологічна (використання методів) та узагальнювальна (формування нових знань).

Відомо, що за сферами наукового знання наукові тексти поділяють на: науково-технічні, науково-природничі та науково-гуманітарні.

Дослідники виділяють такі основні особливості наукового тексту, як: «змістовність, проблемність, раціональність, понятійність, обґрунтованість та аргументованість, стислість і ясність, структурованість, наявність схем, таблиць, графіків, діаграм, карт, систем математичних, фізичних, хімічних та інших знаків і позначок» [1, с. 21].

Крім того, тексту притаманні «онтологічність (тлумачення явищ об'єктивної дійсності, що існують незалежно від свідомості людини), методологічність, аксіологічність, комунікативність» [3, с. 12].

Існують різні типи наукових текстів, з-поміж яких можна назвати наукові статті, дисертації, реферати, монографії та огляди літератури. Кожен тип має власні специфічні вимоги до структури і змісту.

Щодо класифікації жанрів наукового стилю, то їх виокремлюють такі: власне науковий та науково-популярний.

Власне науковий (академічний) використовують учені та вузькопрофільні фахівці. Його мета полягає в знаходженні та представленні нових знань або відкриттів. Підстиль характеризується суворою, академічною манерою викладу. У власне науковому стилі пишуться монографія, дисертація, наукова стаття, курсова робота та дипломна робота.

Функція науково-популярного підстилю полягає у популяризації наукових відомостей, тому інформація подається в доступній, і нерідко – у цікавій формі. Особливістю науково-популярного підстилю є поєднання в ньому полярних стильових рис: логічності та емоційності, об'єктивності та суб'єктивності, абстрактності й конкретності. На відміну від наукової прози в науково-популярній літературі значно менше спеціальних термінів і інших власне наукових засобів. До жанрів науково-навчального підстилю відносяться: навчальний посібник, лекція, семінарський доповідь, відповідь на іспиті та інше.

Науковий текст завжди співвідносний із комунікативною ситуацією та її антропоцентрами: автором й адресатом, суб'єктом мовлення та його партнером (або партнерами) у комунікації. Під комунікативною ситуацією визначаємо

наукову функціонально-комунікативну сферу, у якій створюється науковий текст.

Процес складання наукового тексту вимагає дотримання певних принципів, що враховують його особливості, а саме: змістової насиченості, професійної значущості, наукової інформативності, новизни наукового тексту, змістової завершеності, проблемності, принцип доступності фахівцеві однієї чи кількох галузей, інтертекстуальності.

Одним із важливих питань у дослідженні наукового тексту є виокремлення властивих йому кваліфікаційних ознак, так званих категорій, що характеризують його як зразок зв'язного мовлення. Під категорією тексту розуміють кваліфікаційну типологічну ознаку. У категоріальному аспекті для наукового стилю властиві «змістова й структурна цілісність, концептуальна стрункість, композиційна пропорційність, зв'язність, логічність, послідовність, інформативність, діалогічність» [2, с.11].

Щодо структури наукового тексту, то він складається складається із:

- 1) «вступної частини, де окреслено проблему, мету, завдання, методи дослідження;
- 2) основної, де подано опис дослідження;
- 3) висновкової, у якій узагальнено результати дослідження, подано стислі й чіткі висновки та рекомендації» [3].

Чітка структура і логічна послідовність дає змогу читачеві зрозуміти задум автора та покращити загальне сприйняття роботи.

Використання специфічної наукової термінології у мові, абстрактних понять, строгої логічної структури та часто формального стилю допомагає досягти точності та однозначності у викладі.

Отже, науковий текст – це спосіб подачі наукової інформації, результат наукового дослідження, що має чітку логічну структуру та орієнтований на професіонала.

Усі типи наукових текстів – доповідь, дискусія, монографія, підручник, стаття – по-різному демонструють наукове знання, його семантику.

Науковий текст має ключову роль у розвитку знань, забезпечуючи об'єктивність та системність, а його структура робить інформацію зрозумілою та доступною для подальшого використання в дослідженнях.

Джерела і література

1. Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови: Навчальний посібник з алгоритмічними приписами. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 392 с.
2. Баган М.П. Культура української наукової мови: посібник. Київ: Видавничий центр КНЛУ, 2022. 48 с.
3. Джусанлієва Г.Д., Ковальська Н.А. Науковий текст в аспекті культури мови. *Український смисл*, 2012. № 1. С. 12 – 23.

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ І СИСТЕМИ У СФЕРІ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА

Вікторія Вощенко

м. Полтава

ЗАСОБИ ОПТИМІЗАЦІЇ ДОКУМЕНТООБІГУ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА

На сьогодні інноваційні технології застосовуються у всіх сферах, у тому числі й забезпечують діяльність сучасних підприємств. Автоматизація системи документообігу дозволяє економити час і ресурси, проте деякі документи все ще існують у паперовому форматі.

Документообіг в електронній формі передбачає створення, оброблення, форматування, надсилання, зберігання та знищення документів на електронних носіях. Всі ці функції передбачають застосування перевірки цілісності та за потреби з підтверджують факт отримання таких документів.

Сучасні підприємства у своїй роботі користуються різними системами ведення документообігу, що дозволяє скоротити кількість працівників у різних відділах, прискорює процес оформлення документації, а також сприяє оптимізації потоку інформації, пришвидшенню й спрощенню процесів діловодства.

Як відомо, паперовий документообіг потребує велику кількість часу. Швидке оперативне оформлення документів є головним конкурентним чинником і перевагою в умовах сучасного ринку. Використання спеціальних програм для впровадження електронного документообігу сприяє пришвидшенню роботи з документами та забезпечує можливість більш успішного контролю діяльності підприємства.

Розглянемо деякі програми електронного документообігу, які можна вважати ефективними засобами оптимізації діяльності сучасних підприємств, установ та організацій.

BAS Документообіг КОРП є повноцінною програмою автоматизації документообігу. Її функціонал передбачає здійснення діяльності згідно із законодавством України. Ця система дає можливість опрацьовувати будь-які документи та має 45 сформульованих інструкцій. Папки можна сортувати керуючись структурою підприємства або за типами документів. Для кожної з них встановлено права доступу користувача. Файли зберігаються безпосередньо в базі даних або на зовнішньому носії. За допомогою конфігурації існує можливість здійснювати облік і фіксацію кореспонденції, як вхідної та вихідної. Під час цих процесів реєстраційні номери формуються автоматично. Реєстрація супроводжується такими процесами:

- документ розглядається автоматично, а потім ставиться на контроль;
- інформування осіб відповідальних за виконання;
- підтримка регламентованої тривалості виконання;
- оформлення справ, (закриті справи переміщуються на збереження або знищення);
- складання звіту по вхідній документації.

Під час пошуку файлів можна використовувати реквізити, змістовні частини або повний текст. При використанні повнотекстового формату береться до уваги морфологія української та англійської мов [1].

Робочий процес можна контролювати за допомогою конфігурації. Щодня формується звітність, де позначаються проєкт, зміст, час і завдання. Такі відомості дозволяють відстежити витрати часу працівниками. За необхідності існує можливість спільної роботи з типовими програмними продуктами.

FREDO ДокМен є сервісною програмою, яка призначена для взаємодії з конфігураціями лінійки BAS. Робота в такій системі можлива тільки при наявності FREDO Звіт. FREDO ДокМен – це сервіс обміну будь-якими електронними документами з контрагентами для користувачів систем

автоматизації бізнесу BAS. Тісна інтеграція програми FREDO ДокМен з типовими конфігураціями BAS дозволяє обмінюватися між контрагентами рахунками, актами виконаних робіт, товарними накладними та іншими документами безпосередньо з конфігурацій систем автоматизації бізнесу без створення зовнішніх проміжних файлів [2].

Опції, які є доступними при роботі сервісу:

- наявність шаблонів для створення документів;
- вилучення інформації з типових рішень, за допомогою лише однієї кнопки;
- можливість накладання підпису на документи;
- здійснення шифрування документації;
- надсилання файлів (при цьому існує можливість здійснювати пряме з'єднання, використовувати сервер обміну ПТАХ або e-mail);
- одержання документів від контрагентів, які використовують FREDO ДокМен або M.E.Doc;
- здійснення пакетної роботи з документацією;
- застосування кваліфікованих електронних підписів;
- можливість довільного підпису, що дозволить завантажувати файли для підпису та подальшого надсилання на будь-яку електронну адресу.

Також варто згадати про модуль FlyDoc, який підключають до програмних продуктів лінійки BAS. Він надає можливість, використовуючи сервер ПТАХ, надсилати файли користувачам FlyDoc, FREDO ДокМен, M.E.Doc. Такий модуль містить набір інструментів, що забезпечують обмін такими файлами, як рахунки, акти виконаних робіт, прайс-листи, додатки до податкових накладних [3].

Проте FlyDoc має певний недолік. Якщо розробити новий шаблон у своїй програмі з метою надсилання контрагенту або отримати новий шаблон від контрагента, необхідно, щоб в системі отримувача / відправника був такий самий шаблон. Зауважимо, що розроблення такого зразка (шаблону) в середньому коштує 20 тис. гривень.

Отже, як підсумок зазначимо, що електронний документообіг майже повністю витіснив паперовий. Складний процес пошуку документів, надсилання їх контрагентам тощо призводить до уповільнення темпів роботи сучасних підприємств та зниження рівня прибутку. Використання електронного документообігу забезпечує пришвидшення всіх операцій, пов'язаних з документами. Для організації ефективної діяльності сучасних підприємств можна користуватися такими програмними продуктами, BAS Документообіг КОПП і FREDO ДокМен. Такі системи допоможуть виконувати безліч різних завдань, підвищать контрольованість і продуктивність роботи з інформаційними ресурсами.

Джерела та література

1. BAS Документообіг КОПП URL: <https://www.conto.com.ua/products/bas-dokumentooobig/> (дата звернення 11.11.2024).
2. Сервіс FREDO ДокМен URL: <https://fredo.com.ua/docmen> (дата звернення 11.11.2024).
3. FlyDoc URL: <https://erp-s.com/it-solutions/it-services/flydoc.html> (дата звернення 11.11.2024).

Людмила Чередник

м. Полтава

КІБЕРКОМУНІКАТИВНИЙ ПРОСТІР ЯК КУЛЬТУРОФОРМУВАЛЬНИЙ ЧИННИК

Із розвитком інформаційних технологій та поширенням Інтернету відбувається формування нового комунікативного середовища, яке має назву кіберкомунікативний простір. Ця сфера стає основним механізмом обміну інформацією, зміни культурних практик, впливу на людське мислення, цінності та стиль життя. Кіберкомунікативний простір (КП) поступово стає

культуроформувальним чинником, що впливає на структуру і зміст всієї культури.

Метою нашої статті є визначення поняття «кіберкомунікативний простір» та окреслення його основних характеристик.

Термін «кіберпростір» є порівняно молодим і досьогодні не існує його єдиної дефініції.

Слово має англійське походження (англ. Cyberspace) й означає «інтерактивне інформаційне середовище, яке функціонує за допомогою комп'ютерних систем» [3, с. 44].

Щодо етимології поняття, то воно є сполученням двох слів «кібер» та «простір». Відомо, що слово «кібер» походить від грецького κυβερ та означає «над». Згідно з одним із визначень, наданому у великому тлумачному словникові сучасної української мови, під простором розуміють «вільний великий обшир; просторінь; територію»[2, с.58]. Тобто, в адекватному тлумаченні, кіберпростір – це якась надтериторія. Проте, більш логічно розглядати кіберпростір як скорочення словосполучення «кібернетичний простір», тобто простір, який створений, працює на основі принципів, методів кібернетики.

Відомо, що вперше термін «кіберпростір» було введено у вжиток канадським письменником-фантастом, есеїстом та публіцистом американського походження Вільямом Гібсоном у 1982 р. в новелі «Пекучий Хром» («Burning Chrome»). Зазначимо, що письменника називають ще першопрохідцем кіберпанку (англ. cyberpunk) – піджанру наукової фантастики, що виник у 1980-х роках, і концентрується на зображенні високих комп'ютерних технологій, що сусідують з низьким рівнем життя людей. У 1984 році це поняття було більш детально розкрито у творі «Нейромант» (англ. «Neuromancer»). На думку Гібсона, кіберпростір (анг. cyberspace) – це «злагоджена галюцинація, яку щодня зазнають мільярди звичайних операторів у всьому світі. Це логічне представлення відомостей, збережених в пам'яті та на магнітних носіях комп'ютерів всього розумного людства. Потоки даних, що протікають у просторі розуму; скупчення та сузір'я інформації»[6].

Дослідження проблем мереживого суспільства була однією з актуальних у ХХ столітті. Відомо, що нею цікавилися такі відомі науковці, як, наприклад, канадський філософ, філолог, літературний критик, класик медіазнавства, Маршалл Маклюен, який ще до появи інтернету передбачив вплив електронних медіа на культуру. Його концепція «глобального села» є базовою для розуміння того, як кіберпростір об'єднує людей та змінює культурні взаємодії.

Вагомими є й дослідження іспанського соціолога Мануеля Кастельса, який вивчав мережеве суспільство і кіберпростір як культуроформувальний чинник. У своїй праці «The Rise of the Network Society» він аналізував вплив інформаційних технологій на суспільство та культуру, зокрема розвиток цифрової комунікації та глобалізації. Так, на думку М. Кастельса, культура Інтернету – це «культура творців Інтернету»[7]. Водночас, під самим поняттям «культура» він розуміє «набір цінностей і переконань, що визначають поведінку людини»[7]. У своїй роботі «Галактика Інтернет», присвяченій згаданій проблематиці зокрема, він зазначає, що для «культури Інтернету характерна чотиришарова структура: техномеритократична культура, культура хакерів, культура віртуальної спільноти та підприємницька культура»[7]. І всі разом ці культури визначають ідеологію свободи, настільки поширену на сьогодні в Інтернет-співтоваристві.

Новітні технології, що сприяють появі нових видів комунікацій і впливають на культуру спільнот, досліджував також американський соціолог, критик, письменник Говард Рейнгольд, автор книги «The Virtual Community», в якій розглядав соціальні взаємодії в кіберпросторі та формування віртуальних спільнот.

Американська соціологиня Шеррі Теркл вивчала вплив цифрового середовища на ідентичність та міжособистісні стосунки. У своїй книзі «Alone Together» вона досліджувала, як інтернет та соціальні мережі змінюють уявлення про індивідуальність, формуючи нові культурні патерни.

Один із засновників теорії колективного інтелекту французький філософ, культуролог, філософ медіа, автор цієї концепції П'єр Леві впродовж багатьох років аналізував, як кіберпростір створює нові можливості для культурного

розвитку через спільне використання знань, цифрову співпрацю та обмін інформацією.

В іноземних та міжнародних документах поняття «кіберпростір» почало зустрічатися з кінця XX ст. У липні 1990 р. Джон Перрі Барлоу разом із Мітчеллом Капором, які були одними з основоположників Усесвітнього павутиння, опублікували маніфест «Перетинаючи електронні кордони» (Across the Electronic Frontier), у якому розвинули сутність терміну «кіберпростір», підкресливши його інтерактивний складник.

У цьому контексті можна згадати визначення кіберпростору, надане Верховним судом США, як «унікального носія, відомого його користувачам як кіберпростір, що не знаходиться на певній території, але доступний кожному в будь-якій точці світу через Інтернет»[8, с. 175].

У рекомендації «Про розвиток та використання багатомовності та загальному доступі до кіберпростору», прийнятій на 32-й сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО у 2003 р., кіберпростір визначався як «віртуальний світ цифрової та електронної комунікації, пов'язаної з глобальною інформаційною інфраструктурою»[9, с. 158].

У 2013 році групою експертів НАТО було запропоновано визначення кіберпростору як середовища, «яке сформовано з фізичних та нефізичних елементів, та характеризується використанням комп'ютерів та електромагнітного спектра для зберігання, зміни та обміну даними з використанням комп'ютерних мереж»[4, с. 80].

Сьогодні тема кіберкомунікативного простору продовжує бути популярною серед зарубіжних дослідників, які вивчають його, як культуроформувальний чинник, аналізуючи вплив цифрового середовища на соціальні, культурні та психологічні аспекти. Основними напрямками є вивчення цифрової ідентичності, соціальної динаміки в інтернет-просторі, впливу соціальних медіа на культуру та комунікацію, а також питання цифрової соціалізації та змін у культурних цінностях.

Наукові дослідження українських науковців також висвітлюють різні аспекти кіберкомунікації і є важливими для розуміння ролі цифрового

середовища у формуванні сучасних культурних цінностей та соціальних взаємодій. Серед них заслуговує на увагу робота О. Онищенко та В. Шейка «Кіберкультура і гуманітаристика: виклики та перспективи», в якій автори розглядають кіберпростір як новий культурний феномен і досліджують, як саме він впливає на гуманітарні науки та культурологію. Також вони аналізують роль інтернету у створенні нових культурних форм та у формуванні соціокультурних цінностей, зокрема національної ідентичності.

Філософському осмисленню кіберпростору як середовища, яке радикально змінює суспільство та культуру, присвячено праці А. Зайцева. Так, у статті «Філософія кіберпростору: суспільство і культура в умовах цифровізації» він звертає увагу на нові комунікаційні й соціальні структури, які виникають у цифровому просторі, та на значення кіберкомунікації як культурного чинника.

Дослідження О. Цибулько «Соціальні мережі як простір формування культурних цінностей» присвячено впливу соціальних мереж на культурні цінності, особливо серед молоді. Автор вивчає, як кіберкомунікативний простір сприяє формуванню нової соціальної реальності, зокрема нових форм особистісної ідентичності та соціалізації.

У праці Л. Сітнікової «Кіберкультура і трансформація соціокультурних процесів» аналізується, як кіберпростір впливає на соціокультурні процеси та формування нових культурних цінностей. Авторка вважає кіберкультуру «особливим феноменом, який став важливим культуроформувальним чинником у сучасному суспільстві»[5, с. 124].

Український соціолог С. Коноплицький вважає, що кіберкультура – це, насамперед, «субкультура, яку можна співвіднести з сукупністю соціальних груп, сфокусованих на комп'ютерних технологіях»[3, с. 189].

Представники кіберкультури зустрічаються не лише у віртуальному світі (на різних форумах, в чатах тощо), але й у реальному житті. Комп'ютерні клуби, фірми, Інтернет-провайдери, магазини комп'ютерних аксесуарів, радіоринки, спеціалізовані виставки – це все традиційні місця спілкування для нового Інтернет-покоління – представників кіберкультури [5, с. 244].

Отже, дослідження українських науковців допомагають розуміти глобальні культурні трансформації, зумовлені розвитком кіберпростору, та окреслюють його роль у формуванні сучасної соціальної динаміки і нових форм культурних проявів.

На українських теренах найбільш повне визначення терміну «кіберпростір» представлено в Законі України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» від 5 жовтня 2017 року № 2163-VIII, у якому зазначено, що «кіберпростір — це середовище (віртуальний простір), яке надає можливості для здійснення комунікацій та/або реалізації суспільних відносин, утворене в результаті функціонування сумісних (з'єднаних) комунікаційних систем та забезпечення електронних комунікацій з використанням мережі Інтернет та/або інших глобальних мереж передачі даних»[1].

Отже, узагальнивши все вище зазначене, можна сказати, що кіберкомунікативний простір – це «середовище, що виникає внаслідок інтерактивного обміну інформацією за допомогою цифрових технологій»[???]. Його складниками є соціальні мережі, інтернет-форуми, блоги, вебсайти, онлайн-ігри та інші цифрові платформи, де відбувається комунікація між користувачами. Особливістю такого простору є висока швидкість передачі інформації, а також можливість миттєвої взаємодії між індивідами, які знаходяться на значній відстані один від одного.

В умовах сьогодення кіберпростір стає потужним засобом формування нових культурних практик та стилів життя. Із-поміж основних культуроформувальних аспектів кіберкомунікативного простору дослідники виділяють, зокрема, такі:

1) **Формування нових цінностей і норм.** Інтернет створює середовище, де можуть виникати та поширюватися нові соціальні і культурні цінності. Важливими сьогодні є таке поняття, як «кіберетика» – філософське вивчення етики, яке стосується комп'ютерів, що охоплює поведінку користувачів і те, що комп'ютери запрограмовані робити, і як це впливає на окремих людей і суспільство.

2) **Цифрова ідентичність як культурний артефакт.** Цифрова ідентичність стає основою культурної ідентичності у кіберпросторі. Віртуальні профілі, аватари, акаунти в соціальних мережах створюють новий вимір самовираження і презентують видимий прояв особистісних рис і цінностей. Цифрова ідентичність не лише демонструє, як людина хоче виглядати перед іншими, а й відображає загальні культурні тенденції та норми, поширені у суспільстві. Це створює культурний артефакт, який є частиною кіберкультури та впливає на її розвиток.

3) **Міжкультурна взаємодія та глобалізація.** Кіберпростір стирає межі між культурами, даючи змогу людям із різних частин світу обмінюватися знаннями та досвідом. Інтернет створює глобальний культурний простір, де ідеї, тренди, мистецькі та соціальні рухи швидко поширюються між різними країнами. Міжкультурна комунікація сприяє взаємозбагаченню культур, розвитку нових стилів та смаків, однак також призводить до культурної уніфікації, коли локальні особливості можуть зникати або підлаштовуватися під загальні глобалізаційні тенденції.

4) **Уплив кіберкомунікацій на традиційні цінності та соціальні норми.** Кіберкомунікаційний простір є потужним чинником впливу на традиційні культурні та соціальні цінності. Оскільки більшість комунікацій у кіберпросторі відбувається в швидкому темпі, це часто сприяє зміні традиційних підходів до спілкування, моралі та етикету. У результаті виникає кіберетика – комплекс норм поведінки у віртуальному середовищі. Також через розширення можливостей самовираження у цифровому світі змінюється сприйняття особистих кордонів, відкритість до різноманітних точок зору, толерантність та інклюзивність.

5) **Феномен цифрового мистецтва та культурного контенту.** Кіберкомунікаційний простір сприяє розвитку нових форм мистецтва та контенту, таких як цифрові інсталяції, NFT (невзаємозамінні токени), віртуальна реальність та інтерактивні проєкти. Художники, музиканти, письменники використовують можливості кіберпростору для створення та поширення своїх творів, що поглиблює межі класичного мистецтва і створює

нові культурні традиції. Цифрове мистецтво дозволяє митцям звертатися до глобальної аудиторії, встановлювати зв'язок із шанувальниками та створювати унікальні види мистецького самовираження.

б) Уплив алгоритмів та штучного інтелекту на культурний простір.

Алгоритми та штучний інтелект відіграють важливу роль у формуванні культурного середовища кіберкомунікаційного простору. Вони визначають, який контент бачать користувачі, впливають на формування думок, смаків та поведінкових моделей. Алгоритми, базовані на персоналізованому підході, можуть формувати цифровий простір користувача, забезпечуючи доступ до релевантного контенту, однак це також сприяє появі так званих «інформаційних бульбашок», де люди стикаються лише з тими точками зору, що підтверджують їхні погляди.

Тобто, кіберкомунікативний простір сьогодні є невід'ємною частиною культурного середовища, яке трансформує основи взаємодії, самовираження і передачі знань. Він об'єднує численні цифрові платформи, що дозволяють людям обмінюватися інформацією та ідеями, формуючи нову культуру комунікації та інформаційного обміну.

Варто підкреслити, що кіберкомунікативний простір суттєво впливає на мовні практики та змінює основи міжособистісної комунікації. Він формує нові комунікативні стратегії, стилі та навіть цілі жанри спілкування, адже унікальні особливості цифрового середовища змінюють те, як люди виражають свої думки та емоції. Соціальні мережі, месенджери, форуми й інші цифрові платформи стимулюють появу нових мовних форм і структурують комунікацію відповідно до технічних можливостей та культурних тенденцій. Окреслимо найбільш важливіші, на наш погляд, впливи на мову.

1) Спрощення мови та скорочення повідомлень. Однією з ключових особливостей мови в КП є тенденція до спрощення та скорочення. Через швидкий темп обміну інформацією та обмеження символів (як у випадку з твітами чи текстовими повідомленнями) люди адаптують мову, скорочуючи слова і використовуючи аббревіатури, емодзі, та скорочені форми слів, такі як «LOL» (від «laugh out loud» – дуже сміятися) чи «brb» (від «be right back» –

скоро повернуся). Це сприяє появі нового формату комунікації, в якій короткі повідомлення стають достатніми для передачі головного змісту.

2) **Емодзі та гіфки як новий засіб вираження емоцій.** Емодзі та гіфки стали своєрідним візуальним доповненням до текстових повідомлень, що дозволяє виражати емоції, тон та інтонації. Візуальні символи допомагають створити підтекст та настрій, який може бути важко передати лише текстом. Це збагачує комунікацію, роблячи її більш емоційною, але водночас іноді ускладнює розуміння повідомлення, якщо емоційні символи використовуються в неоднозначному або іронічному контексті.

3) **Виникнення нових лексичних одиниць та сленгу.** У кіберкомунікативному просторі активно формуються нові слова та сленг, пов'язані з явищами цифрового простору. Наприклад, слова на кшталт «гуглити», «зашарити», «зумити», «хейтер», «лайкати» з'являються внаслідок використання нових технологій та популярних платформ. Ці лексеми часто відображають культурні і соціальні процеси в цифровому середовищі, та можуть швидко входити в побутову мову, перетворюючи сленг на частину загальноновживаної лексики.

4) **Уплив кіберпростору на синтаксис та пунктуацію.** Мовні структури в КП часто спрощуються, а іноді навіть порушуються задля економії часу чи вираження емоцій. Наприклад, у месенджерах та соціальних мережах поширена тенденція до опускання великих літер, знаків пунктуації чи навіть цілих слів. Це створює певний ефект неформальності, сприяє більшій гнучкості у мовленні, але може спричинити і втрату чіткості у висловлюваннях. У деяких випадках відсутність пунктуації стає способом відтворення розмовного стилю, що наближає текстову комунікацію до усного мовлення.

5) **Уплив на граматику та орфографію.** Зміни у правописі також стають помітними. Поширення «мови Інтернету» призводить до виникнення нових правил правопису і навіть граматичних інновацій. Деякі користувачі свідомо змінюють написання слів задля стилізації або гумору, створюючи нові орфографічні варіації («прівет», «пака», «чьо» замість «привіт», «пока», «чого» тощо). Хоча подібні новоутворення часто розглядаються як порушення

стандартної граматики, вони слугують засобом самовираження та ідентифікації у певних спільнотах кіберкомунікативного простору.

б) Англiцизми та iншi запозичення. Оскільки більшість популярних платформ походить із англomовних країн, англійська мова впливає на комунікацію в інших культурах. У мову входить велика кількість англiцизмiв, особливо у сфері технологій, культури та розваг. Це не тільки збагачує мову новими поняттями, але й може поступово витіснити традиційні лексичні одиниці.

Отже, кіберкомунікативний простір є динамічним та багатовимірним середовищем, яке істотно змінює основні аспекти культури та соціальної взаємодії. Він відкриває нові можливості для самовираження та комунікації, але також піддає сучасну культуру численним викликам, що пов'язані з адаптацією до цифрових технологій і глобалізаційних тенденцій.

Кіберкомунікативний простір формує унікальні умови для міжкультурної взаємодії, розвитку культурних практик та становлення нових ідентичностей, що мають значний вплив на культурні та соціальні процеси у суспільстві.

Розвиток кіберпростору вимагає глибокого осмислення та виваженого підходу, що забезпечить збереження культурного розмаїття та сприятиме позитивним змінам у суспільстві.

Джерела та література

1. Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» від 5 жовтня 2017 року № 2163-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2163-19>

2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005.

3. Вступ до інформаційної культури та інформаційного права. Монографія. / Брижко В.М., Гавловський В.Д., Калюжний Р.А., Попович В.М., Цимбалюк В.С., Швець М.Я., Яременко О.І. / За ред. М.Я. Швеця, Р.А. Калюжного. Ужгород: ІВА, 2003. 240 с.

4. Гончаренко О. А. Кіберкультура : навч. посіб. Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2022. 116 с.
5. Девтеров І.В. Соціологізація людини в кіберпросторі: монографія. Київ: КТУУ «КП», 2012. 360 с.
6. Роль та місце кіберкультури в інформаційному суспільстві. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_2010_21_32.pdf
7. Кастельс Мануель. Інтернет-галактика. Міркування щодо Інтернету, бізнесу і суспільства / пер. з іспан. А.Б. Волкова, Е.Г. Ганиш. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Kastels_Manuel/Internetgalaktyka_Mirkuvannia_schod_o_Internetu_biznesu_i_suspilstva/
8. Краснякова А. М. Мережа інтернет як комунікативний простір національної та громадянської самоідентифікації кіберпокоління. *Проблеми політичної психології*. 2018. № 21. С.174-184.
9. Цимбалюк В.С., Новицька Н.Б. та ін. Інформаційна культура: навч. посіб. /За заг. ред. М.Я.Швеця, Р.А.Калюжного. Ірпінь: НУДПС України, 2007. 254 с.

Карина Гнатченко

Науковий керівник – к.філол.н., доц. Мізіна О. І.

м. Полтава

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕЛЕКТРОННОГО КАДРОВОГО ДІЛОВОДСТВА У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Перехід на електронне кадрове діловодство є невіддільною частиною цифрової трансформації сучасних навчальних закладів. Цей процес дозволяє оптимізувати роботу з персоналом, підвищити ефективність управління кадрами та забезпечити зберігання персональних даних у безпечному електронному форматі.

Кадрове діловодство відіграє важливу роль у функціонуванні кожної організації, зокрема й навчального закладу. Воно охоплює широкий спектр процесів: від приймання працівників на роботу, звільнень і ведення обліку робочого часу. Зазвичай ці завдання виконуються вручну або за допомогою стандартних офісних програм. Проте, зі збільшенням обсягів роботи та для підвищення ефективності дедалі більше навчальних закладів впроваджують електронне кадрове діловодство. Це дає змогу автоматизувати та значно спростити багато рутинних процедур. В Україні питання електронного кадрового діловодства вивчали ряд авторів, які досліджували організацію кадрового документообігу та вимоги до електронного документообігу, зокрема Ю. Палеха, Є. Пашутинський та ін. [1, с. 200; 2, с. 34–35].

Упровадження електронного кадрового діловодства в Україні регламентується низкою нормативно-правових актів України, які визначають вимоги до захисту персональних даних, використання електронних документів та інші аспекти, зокрема: Закон України «Про загальну середню освіту» (ст. 38, п. 4), Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» № 851, 2013 р. зі змінами від 07.11.2018; Наказ МОН №676 від 25.06.2018 «Про затвердження інструкції із ведення шкільної документації у закладах загальної середньої освіти»; Наказ МОН України від 10.05.2011 № 423 «Про затвердження єдиних зразків обов'язкової ділової документації у загальноосвітніх навчальних закладах усіх типів і форм власності» (зі змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки № 725 від 01.06.2020); Наказ МОН України від 10.05.2011 № 423 «Про затвердження єдиних зразків обов'язкової ділової документації у загальноосвітніх навчальних закладах усіх типів і форм власності» (зі змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки № 725 від 01.06.2020) тощо.

Електронне кадрове діловодство є важливим етапом розвитку української освіти. Воно дозволяє підвищити ефективність управління персоналом, забезпечити прозорість кадрових процесів та створити комфортні умови для роботи працівників навчальних закладів. Відповідно до статті 9 Закону України

«Про електронні документи та електронний документообіг», ЕДО визначається як сукупність процесів, що охоплюють створення, обробку, відправку, передачу, отримання, зберігання, використання та знищення електронних документів, при цьому забезпечується перевірка їх цілісності та, за потреби, підтвердження факту отримання цих документів. Основним елементом електронного документообігу є електронний документ, в якому інформація фіксується у вигляді електронних даних і містить обов'язкові реквізити документа [3].

Основними завданнями електронного кадрового діловодства вважають:

- 1) автоматизовану обробку даних: облік кадрів, формування наказів, оформлення звітів, ведення журналів обліку та наказів;
- 2) цифрове зберігання документів: електронне зберігання трудових книжок, особових карток, заяв, договорів та інших документів;
- 3) надання доступу до даних: можливість віддаленого доступу до електронних документів через спеціалізовані системи або платформи;
- 4) захист даних: використання сучасних методів шифрування та автентифікації для забезпечення безпеки даних [4].

Вибір конкретної системи ЕДО залежить від багатьох факторів, включаючи розмір школи, бюджет, необхідний функціонал та інтеграцію з іншими системами. Виокремимо деякі популярні рішення на українському ринку:

1. «Is Pro» – це програмний комплекс, який спрощує роботу з кадрами. Він бере на себе рутинні завдання, такі як заповнення та зберігання документів, облік відпусток та лікарняних. Завдяки «Is Pro» можна легко знайти потрібну інформацію про будь-якого співробітника та керувати всіма кадровими процесами в одному місці [5].

2. Програмне забезпечення «М.Е.Дос» для автоматизації документообігу дозволяє створювати, підписувати, реєструвати та відправляти електронні документи, зокрема податкові та бухгалтерські звіти. Включає функції для ведення реєстрації та архівування документів, забезпечує можливість підпису за допомогою електронного цифрового підпису (ЕЦП) та інтегрується з

державними порталами для подання звітності. Також «М.Е.Дос» підтримує обмін документами з контрагентами та банками [6].

3. Програма кадрового обліку «Чиж-Кадри» – автоматизоване програмне забезпечення для ведення кадрового обліку, яке допомагає організаціям ефективно керувати даними про працівників, їхню оплату праці, відпустки, лікарняні та інші аспекти трудової діяльності. Вона дозволяє автоматизувати процеси, зберігаючи всі документи в електронному вигляді, що знижує кількість помилок та покращує швидкість роботи кадрової служби [7].

4. Одним з найпотужніших інструментів для створення баз даних є Microsoft Access, який дозволяє створювати електронні таблиці для зберігання інформації про працівників, їхні контакти, кваліфікацію та робочі графіки. Access зручний для створення та управління різними видами звітів, форм для введення даних і автоматизованих обчислень. За допомогою Access можна з'єднати різні програми в одну систему та забезпечити швидкий доступ до інформації [8].

5. Microsoft Excel не є спеціалізованим програмним забезпеченням для автоматизації кадрового обліку, але досить часто використовується для організації електронного кадрового діловодства у закладах загальної середньої освіти завдяки своїй гнучкості, доступності та можливості швидко обробляти великі обсяги даних. Excel дозволяє створювати різноманітні таблиці для обліку робочих годин, зарплат, відпусток, лікарняних та інших кадрових даних. Основними перевагами використання Microsoft Excel для кадрового обліку є гнучкість у налаштуванні, обчислювальні можливості, інтерфейс і простота використання, підтримка великих обсягів даних. Excel можна налаштувати для обробки базових задач, таких як ведення таблиці обліку робочого часу, розрахунок заробітної плати, створення форм звітності тощо [9].

Електронний документообіг має як ряд переваг, так і свої недоліки. До переваг електронного документообігу відносять: 1) економію часу: швидке створення, обробку та передачу документів; 2) збереження простору: відсутність потреби в паперових архівах; 3) зручність доступу: можливість роботи з документами з будь-якої точки через Інтернет; 4) покращену безпеку:

можливість захисту документів паролями, шифруванням; 5) екологічність: зменшення використання паперу; 6) покращення прозорості кадрових процесів: уся інформація про працівників зберігається в єдиній системі, що забезпечує легкий доступ до необхідних даних.

Недоліками ЕДО можна вважати: 1) залежність від технологій: технічні збої можуть призупинити процес; 2) необхідність навчання персоналу: працівники можуть потребувати часу для освоєння системи; 3) ризики кібербезпеки: недотримання заходів безпеки може призвести до втрати даних або їх витоку; 4) високу вартість впровадження: початкові витрати на програмне забезпечення та обладнання досить дорогі [5].

Отже, перехід навчальних закладів на електронне кадрове діловодство є важливим етапом модернізації. Використання спеціалізованих програм, таких як «Is Pro», «М.Е.Дос», «Чиж-Кадри» та Microsoft Access, Microsoft Excel значно оптимізує роботу з кадрами. Завдяки цим системам, всі кадрові документи зберігаються в електронному вигляді, що забезпечує швидкий доступ до необхідної інформації, підвищує рівень захисту даних та дозволяє інтегрувати систему з іншими інформаційними ресурсами закладу. Попри численні переваги, впровадження електронного кадрового діловодства в українських школах супроводжується певними труднощами, пов'язаними з необхідністю оновлення технічного оснащення, навчання персоналу та забезпечення безпеки даних. Натомість переваги електронного кадрового діловодства значно переважають недоліки, що робить ЕДО важливим елементом сучасного управління кадрами в навчальних закладах. Електронне кадрове діловодство є важливим етапом розвитку української освіти, що дозволяє підвищити ефективність управління персоналом, забезпечити прозорість кадрових процесів та створити комфортні умови для роботи працівників навчальних закладів.

Джерела та література

1. Палеха Ю. І. Кадрове діловодство : навч. посіб. 5-е вид., допов. Київ: Ліра-К, 2009. 455 с.
2. Пашутинський Є. К. Діловодство кадрової служби : практ. посіб. 4-те вид., змін. та доп. Київ : КНТ, 2009. 332 с.
3. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 № 851-IV : станом на 1 січня 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text> (дата звернення: 11.11.2024).
4. Що таке електронний кадровий документообіг? – SmartPoint DMS. URL: <https://dms.smart-it.com/blog-post/what-is-hr-document-management/> (дата звернення: 11.11.2024).
5. IS Pro. URL: <https://ispro.ua/> (дата звернення : 11.11.2024).
6. М.Е.Дос – своєчасна звітність та простий обмін документами. URL: <https://medoc.ua/> (дата звернення: 11.11.2024).
7. Програма кадрового обліку «Чиж-Кадри» URL: <https://kadri.chizh.ua/> (дата звернення : 11.11.2024).
8. Microsoft Access – Вікіпедія. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Microsoft_Access (дата звернення: 11.11.2024).
9. Excel для кадровика: швидка допомога URL: <https://kadroland.com/events/1314/3401> (дата звернення: 11.11.2024).

Тетяна Кузьменко, Ірина Передерій

м. Полтава

ОСОБЛИВОСТІ ВНУТРІШНЬОГО КОРПОРАТИВНОГО САЙТУ ЯК ВАЖЛИВОГО КОМУНІКАЦІЙНОГО ІНСТРУМЕНТУ

Внутрішні корпоративні сайти (портали) стали незамінним інструментом для сучасного бізнесу, суттєво впливаючи на ефективність роботи компаній.

Вони слугують єдиним цифровим центром, де зосереджена вся необхідна інформація для співробітників. Завдяки корпоративним сайтам, компанії можуть здійснювати максимально ефективну комунікацію, підвищувати ступінь залученості співробітників у виробничі процеси, оптимізувати їх та збільшувати загальну продуктивність праці персоналу.

Швидкий доступ до актуальної інформації, можливість взаємодії в режимі реального часу, автоматизація рутинних завдань та створення сприятливого корпоративного середовища — все це робить внутрішні корпоративні сайти незамінними помічниками в бізнесі. Крім того, вони сприяють підвищенню лояльності співробітників, покращують співпрацю між підрозділами та допомагають компанії досягати своїх цілей.

Корпоративний портал — це потужний інструмент для підвищення ефективності роботи. Портал забезпечує безпечне та контрольоване середовище для зберігання та обміну конфіденційною інформацією. А саме для управління документами, забезпечуючи їхню безпеку та доступність для всіх авторизованих користувачів. Вбудовані інструменти аналітики дозволяють відстежувати ефективність маркетингових кампаній, поведінку користувачів та оптимізувати сайт. Завдяки сучасним системам безпеки, дані будуть захищені від несанкціонованого доступу [1].

Корпоративний сайт перетворює односторонню комунікацію на двосторонній діалог. Інтерактивні елементи, такі як чат-боти, форми зворотного зв'язку, коментарі, дозволяють співробітникам швидко отримувати відповіді на свої питання, висловлювати свої думки та вносити пропозиції.

Портал перетворює традиційні засоби внутрішньої комунікації, такі як розсилки та дошки оголошень, на інтерактивний майданчик для обміну інформацією та ідеями. Співробітники можуть публікувати новини, обговорювати проекти, ділитися досвідом, що сприяє підвищенню залученості до роботи компанії та формуванню корпоративної культури.

Внутрішній корпоративний сайт може бути інтегрований з інструментами для спільної роботи, такими як системи управління проектами, документообігу, що дозволяє командам ефективно працювати над спільними завданнями,

незалежно від їхнього місцезнаходження. Також може слугувати платформою для навчання та розвитку співробітників. Онлайн-курси, вебінари, бібліотека ресурсів – все це сприяє підвищенню кваліфікації персоналу та адаптації до нових викликів [1,2].

Аналізуючи все зазначене вище, можна стверджувати, що такий вебресурс об'єднує всіх співробітників єдиним інформаційним простором, що дозволяє значно покращити комунікацію між підрозділами та окремими працівниками, сприяючи взаєморозумінню та результативній співпраці.

Таким чином, немає сумніву в тому, що ідея внутрішнього корпоративного порталу для колективу компанії — це відмінна ідея, яка значно покращить ефективність роботи та взаємодію між співробітниками [3, с. 46].

Основні функції корпоративного порталу для внутрішньої комунікації включають новини компанії, календар подій, корпоративний блог, форуми та чати, базу знань та систему обміну файлами.

Отже, основні переваги внутрішнього корпоративного сайту, на нашу думку, такі:

1) **єдине джерело правдивої інформації:** всі співробітники мають доступ до актуальної та достовірної інформації про компанію, її цілі, стратегії та новини. це допомагає уникнути плутанини та поширення неправдивих чуток, домислів;

2) **швидкий обмін інформацією:** важливі новини, оголошення та зміни можуть бути оперативно доведені до відома всіх співробітників. Це значно прискорює процес комунікації та підвищує ефективність роботи;

3) **співпраця та обмін знаннями:** форуми, чати та інші інструменти для спільної роботи дозволяють співробітникам обмінюватися ідеями, досвідом та знаннями, незалежно від їхнього розташування;

4) **формування корпоративної культури:** публікуючи матеріали про історію компанії, її цінності та досягнення, можна створити єдиний дух та сприяти лояльності співробітників;

5) **підвищення залученості співробітників:** долучаючи співробітників до створення контенту для такого сайту, компанія демонструє свою довіру та

повагу до їхньої думки. Це підвищує мотивацію співробітників та створює у них відчуття своєї вагомості ролі в житті компанії;

6) **оптимізація бізнес-процесів:** внутрішній сайт може використовуватися для автоматизації багатьох рутинних завдань, таких як затвердження документів, подання звітів тощо;

7) **зручний доступ до інформації:** співробітники можуть швидко знайти необхідну інформацію, не витрачаючи час на пошук у різних джерелах;

8) **зниження витрат на друк:** зменшується кількість друкованих матеріалів, що веде до економії коштів;

9) **підвищення прозорості:** вся важлива інформація є доступною для всіх співробітників, що підвищує рівень довіри до керівництва.

Внутрішній корпоративний сайт давно перестав бути декоративною візитівкою компанії в інтернеті. Сьогодні це потужний інструмент, який відіграє ключову роль у зміцненні корпоративної культури та підвищенні ефективності внутрішньої комунікації. Він є не лише джерелом актуальної інформації для співробітників, але й платформою для обміну знаннями, співпраці та розвитку.

Для того, щоб корпоративний сайт став дійсно ефективним інструментом внутрішньої комунікації, необхідно регулярно оновлювати та актуалізувати контент, забезпечити зручну навігацію по сайту, створити інтуїтивно зрозумілий інтерфейс, заохочувати співробітників до активної участі в житті компанії, виявом чого буде й залученість до творення та використання контенту сайту та використовувати сучасні технології для підвищення ефективності комунікації. Запровадження корпоративного сайту – це довготривала інвестиція в розвиток компанії, яка принесе свої плоди у вигляді підвищення продуктивності праці, задоволеності співробітників та зміцнення загальної корпоративної культури.

Джерела та література

1. Білоногов М. Що таке корпоративний сайт? URL: <https://www.centum-d.com/shho-take-korporativnij-sajt/> (дата звернення: 08.11.2024)

2. Попов Б. О. Організація PR-комунікації бізнесових організацій за допомогою корпоративних сайтів. URL: <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/handle/12345/19651> (дата звернення: 08.11.2024).

3. Коваленко, М. П., Іванов, І. В. Сучасні тенденції розвитку корпоративних сайтів. *Економічний простір*. Львів. 2022. № 3. С. 45-52.

Валерія Крицька

Науковий керівник – викладач Руслан Зеленський

м. Миргород

АВТОМАТИЗОВАНІ СИСТЕМИ ОБЛІКУ КАДРІВ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ОПТИМІЗАЦІЮ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМИ РЕСУРСАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Сучасні умови глобалізації та жорсткої конкуренції створюють передумови для пошуку нових підходів до управління персоналом, які б забезпечили ефективне використання людського ресурсу та підвищення конкурентоспроможності підприємства.

Упровадження інноваційних технологій у процесі управління персоналом дозволяє суттєво оптимізувати роботу кадрових служб, зробивши їхні операційні процеси автоматизованими, контрольованими та технологічно складними. Сучасні автоматизовані багатофункціональні системи кадрового обліку та організації документаційного забезпечення управління дозволяють вирішувати найскладніші завдання з управління людським ресурсом підприємства.

Цифрова трансформація управління персоналом перетворюється на процес, що стимулює розвиток організації, розкриває її внутрішній потенціал та сприяє ефективному керуванню. Формування та впровадження стратегії цифровізації в управлінні персоналом стає ключовим фактором досягнення високих бізнес-результатів, а інноваційні кадрові технології – важливим інструментом раціонального використання людського капіталу та ефективного вирішення кадрових завдань.

Як відомо, основною функцією управління людськими ресурсами є ведення кадрового обліку та здійснення фінансово-економічних розрахунків з працівниками. Кадрове управління реалізує комплекс методів і процесів, пов'язаних з обліком штатних та позаштатних працівників організації, веденням кадрового документообігу, розрахунком і нарахуванням заробітної плати, ротацією персоналу, професійним навчанням тощо.

Загалом, кадровий облік – це сукупність процесів та заходів, що регламентують трудові відносини між роботодавцем та працівником. Він включає такі аспекти: ведення документації щодо приймання, переведення, звільнення працівників; формування особових справ співробітників; створення штатного розпису, таблицю обліку робочого часу; складання та контроль за дотриманням графіка відпусток; створення та реєстрація кадрових наказів [2, с. 38]. Автоматизація цих процесів значно полегшує управління персоналом, знижує ймовірність помилок та підвищує продуктивність кадрового відділу.

У сфері управління персоналом автоматизація характеризується створенням ефективної цифрової інформаційної системи, зручної для всіх працівників відділу кадрів. Головною метою автоматизації обліку кадрів є надання інформаційної системи з єдиними та узгодженими даними щодо завдань кадрового обліку, розрахунку заробітної плати та відображення оплати праці в бухгалтерському обліку як організації загалом, так і її окремих підрозділів зокрема. Саме автоматизація передбачає не лише широке використання інформаційних технологій в управлінні персоналом, але й суттєву зміну змісту, методів та організаційних форм кадрового обліку.

Сучасні кадрові технології оптимізують та автоматизують більшість бізнес-процесів компанії, а ефективна робота системи управління персоналом можлива лише за умови використання автоматизованих систем обліку персоналу. Автоматизовані системи кадрового обліку характеризуються такими властивостями, як: висока точність, надійність, зручність використання та безпека даних. Вони дозволяють мінімізувати помилки, що виникають при ручному введенні даних, забезпечують захист конфіденційної інформації та надають зручні інструменти для роботи з кадровими даними [1].

Сучасні автоматизовані інформаційні системи управління персоналом за функціональною спрямованістю традиційно поділяються на декілька основних груп: багатofункціональні експертні системи, експертні системи для групового аналізу персоналу, програми для розрахунку заробітної плати, а також комплексні системи управління персоналом.

Варто також зазначити, що до специфічних функцій сучасних автоматизованих систем управління людськими ресурсами можна віднести також інтеграцію з іншими інформаційними системами підприємства, що дозволяє створити єдине інформаційне середовище для підвищення ефективності управлінських процесів, забезпечення оперативного доступу до актуальних даних та полегшення прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Інтегровані автоматизовані системи кадрового обліку складаються з функціональних компонентів, які забезпечують розрахунок заробітної плати, облік співробітників, рекрутинг, управління талантами, управління ефективністю та навчанням, а також взаємодію користувачів із системою [1].

Ринок інформаційних технологій пропонує широкий вибір програмних продуктів для розв'язання актуальних проблем управління персоналом та оптимізації бізнес-процесів у компаніях різного рівня організаційного розвитку та різних напрямків діяльності.

Одним із відомих інструментів для управління персоналом є Oracle HCM Cloud – програмний продукт, який включає модулі для ведення кадрового обліку, управління робочим часом, заробітної плати, планування навчань та інших аспектів управління персоналом [5]. Oracle HCM забезпечує комплексне управління персоналом, включаючи кадрове моделювання, побудову прогностичних моделей, оцінку ефективності, організацію системи мотивації, використання адаптивного аналізу для проведення бізнес-аналітики

Для оптимізації бізнес-процесів підприємства часто використовують SAP ERP – систему, яка інтегрує всі аспекти діяльності компанії в єдину платформу. SAP ERP забезпечує управління фінансами, логістикою, виробництвом і збутом, допомагаючи знизити операційні витрати та підвищити ефективність роботи [7].

Ще одним потужним інструментом управління персоналом для бізнесів будь-якого розміру та галузі діяльності є BambooHR – хмарне програмне забезпечення, яке дозволяє користувачам керувати всіма аспектами управління персоналом, такими як кадровий облік, зарплати та оплата праці, відпустки та інші види відпочинку, процес найму та розвитку персоналу, навчання та розвиток, інформаційна безпека та інші аспекти управління персоналом [4].

Значний інтерес викликає OrangeHRM – програмний продукт із відкритим вихідним кодом, що забезпечує базові функції для обліку відпусток, управління робочим часом та створення звітів. Висока гнучкість і можливість налаштувань робить цю систему зручною для невеликих компаній з обмеженим бюджетом, які прагнуть автоматизувати основні кадрові процеси [6].

Для комплексної автоматизації розрахунку заробітної плати та ведення кадрового обліку також використовують систему ADP Workforce Now [3]. Вона надає як традиційні можливості обліку, управління персоналом та розрахунку заробітної плати, так і гнучкі механізми вибудовування технологій кадрового менеджменту, єдиної кадрової політики на основі наскрізного та прозорого управління людським ресурсом.

Розглянуті програмні продукти забезпечують автоматизацію основних бізнес-процесів підприємства, у тому числі управління персоналом, та налаштовуються під конкретний профіль і потреби підприємства.

Отже, впровадження програмного забезпечення для автоматизації системи управління персоналом допоможе створити інформаційну базу кадрів компанії, прискорити підготовку кадрових документів, підвищити продуктивність праці співробітників та забезпечити ефективний моніторинг і оцінювання загальних показників роботи персоналу.

Джерела та література

1. Автоматизовані системи управління персоналом. *Вікіпедія. Вільна енциклопедія*: вебсайт. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Автоматизовані_системи_управління_персоналом (дата звернення: 15.10.2024).

2. Будько О. В., Лобас І. С. Удосконалення організації обліку праці та розрахунків з персоналом на підприємстві. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2020. № 2. С. 37–41.

3. *ADP Workforce Now*. URL: <https://online.adp.com/> (дата звернення: 15.10.2024).

4. *BambooHR*: вебсайт. URL: <https://www.bamboohr.com/> (дата звернення: 15.10.2024).

5. *Oracle Human Capital Management*: вебсайт. URL: <https://www.oracle.com/applications/human-capitalmanagement/index.html> (дата звернення: 15.10.2024).

6. *OrangeHRM*: вебсайт. URL: <https://www.orangehrm.com/> (дата звернення: 15.10.2024).

7. *SAP ERP*: вебсайт. URL: <https://www.sap.com/ukraine/products/erp.html> (дата звернення: 15.10.2024).

Валентина Сидорук

Науковий керівник – к. філол. н., доц. Денисовець І.В.

м. Полтава

МЕДИЧНА ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ КОМУНІКАЦІЇ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ

Активна цифрова трансформація сучасної сфери охорона здоров'я зумовлює пошуку нових наукових рішень для підвищення якості медичних послуг, оптимізації управлінських процесів та удосконалення інформаційних систем, які забезпечують автоматизацію роботи медичних закладів, електронний документообіг та інтеграцію медичних даних.

Ефективне використання медичних інформаційних систем (МІС) уможливорює підвищення прозорості фінансових потоків, покращення комунікації між лікарями та пацієнтами, а також забезпечує доступ до актуальних методів діагностики та лікування. Сучасна МІС є інтегрованою інформаційно-телекомунікаційною платформою, яка забезпечує автоматизацію діяльності суб'єктів господарювання у сфері охорони здоров'я. Вона дозволяє створювати, зберігати, переглядати та обмінюватися медичною інформацією в електронній формі, сприяючи підвищенню ефективності управлінських процесів [3, с. 112].

Стандартна МІС складається з інтегрованих модулів, які охоплюють різні аспекти автоматизації діяльності медичного закладу:

- реєстратура та електронні медичні картки пацієнтів – забезпечують централізоване зберігання та управління даними про пацієнтів;
- модуль для оброблення даних медичних досліджень;
- робоче місце лікаря – персоналізований інтерфейс для ведення прийому, оформлення призначень, моніторингу стану пацієнтів та ведення електронних медичних записів;
- модуль для планування та оптимізації методів використання медичного обладнання та приміщень (модуль розподілу ресурсів);
- управління фінансами та облік;
- адміністративна інформації та засоби комунікації співробітників (комунікаційні платформи);
- журнал призначень забезпечують електронну виписку рецептів, контроль за видачею та використанням лікарських засобів.
- система звітності та аналітики – використовують для генерування статистичних даних й аналітичних звітів для прийняття управлінських рішень.

МІС як комплексна автоматизована система розв'язує основний спектр завдань закладу, що надає медичні послуги на різних етапах: облік контингенту, підтримка клінічного та амбулаторно-поліклінічного етапів

лікувально-діагностичного процесу, аналітики та медичної статистики, економіки лікування, матеріального та управлінського обліку, управління бізнес-процесами медичної організації та взаємодії зі сторонніми програмними продуктами.

Розглянемо найважливіші функції сучасних МІС:

- 1) збирання і опрацювання даних про пацієнтів;
- 2) впровадження електронних медичних карток для оптимізації роботи персоналу медичного закладу;
- 3) синхронізація з державними системами обліку для реєстрації та оновлення даних;
- 4) формування у цифровому вигляді інформаційних ресурсів закладу.

Медична інформаційна система дозволяє здійснювати управління великими масивами даних про пацієнтів і результатами діяльності медичної організації, вести звітність та статистичні дані. Система також забезпечує розмежування доступу для різних груп користувачів [3, с. 113].

На сьогодні в Україні використовують різні медичні інформаційні системи, найбільш розповсюджені з них: e-Health, Doctor Eleks, EMCiMED, МедІнфоСервіс.

Медична інформаційна система, яка вможливорює автоматизацію ведення обліку медичних послуг та управління медичною інформацією в електронному вигляді на території України є e-Health. e-Health є національною електронною системою охорони здоров'я, яка забезпечує оперативну взаємодію між пацієнтами, лікарями та державними органами. Система підтримує реєстрацію декларацій з лікарями, електронні рецепти, направлення та медичні записи. Вона є основою для фінансування медичних послуг через НСЗУ та сприяє підвищенню прозорості та підзвітності у сфері охорони здоров'я [1].

Наступною розглянемо комплексну МІС Doctor Eleks, розроблену українською компанією ELEKS [6]. Система пропонує дієві рішення для стаціонарних та амбулаторних закладів, зокрема: електронні медичні картки, управління ресурсами, фінансовий облік та аналітику. Гнучкість та

масштабованість системи дозволяють адаптуватися до потреб різних медичних закладів. МІС забезпечує комунікацію із зовнішніми лабораторіями та страховими компаніями, спрощену процедуру розрахунків за надані послуги, структуроване зберігання даних медичної карти пацієнта, роботу з діагностичним обладнанням тощо [3, с. 114].

Ще одна інформаційна система, якою у своїй діяльності послуговуються приватні медичні центри та лабораторії, – EMCiMED [5]. Система надає інструменти для управління потоками пацієнтів, лабораторними дослідженнями, фінансами та маркетингом. Система підтримує інтеграцію з лабораторним обладнанням та має функціонал для онлайн-запису пацієнтів. Система має модульну структуру, що дозволяє налаштувати її під специфічні потреби кожного закладу без необхідності реорганізації сучасних бізнес-процесів. Основні модулі містять: реєстратуру, управління персоналом, управління організацією, поліклініку, стаціонар, лабораторію.

Розглянемо систему «МедІнфоСервіс», яка призначена для автоматизації лікувальних процесів в амбулаторіях, поліклініках та стаціонарних лікувальних закладах. Вона фокусується на автоматизації документообігу та управлінні медичними даними. Система також має модульну структуру й підтримує інтеграцію з іншими програмними продуктами. Основне призначення ІС «МедІнфоСервіс» – ефективний обмін інформацією між різними підрозділами медичного закладу [4].

Впровадження інформаційних медичних систем в Україні стикається з низкою серйозних викликів, які сповільнюють процес цифрової трансформації охорони здоров'я та обмежують потенціал ІМС як ефективного інструменту комунікації.

Одним із найбільш серйозних викликів є недостатнє фінансування медичних закладів, особливо в державному секторі. Зазначена проблема обмежує можливості медичних установ у придбанні сучасного обладнання, програмного забезпечення та проведенні навчання персоналу. Відсутність високошвидкісного інтернет-з'єднання, недостатня кількість комп'ютерів та

серверів ускладнюють впровадження та ефективне використання інформаційних систем.

Наразі в Україні немає повноцінно впроваджених національних стандартів щодо обміну медичною інформацією та сумісності різних ІМС, що ускладнює обмін даними та координацію між ними. Недостатня кількість нормативно-правових актів щодо електронного документообігу, електронних підписів, зберігання та захисту персональних даних створює невизначеність для медичних установ.

Медичний персонал також часто стикається з труднощами під час переходу на нові інформаційні системи. Відсутність достатніх навичок роботи з комп'ютерною технікою, страх перед збільшенням навантаження та відповідальності можуть викликати опір змінам.

Для подолання зазначених викликів та ефективного впровадження МІС у роботу вітчизняних закладів охорони здоров'я необхідно:

- 1) підвищити рівень фінансування медичної галузі, зокрема для оновлення ІТ-інфраструктури та забезпечення доступу до сучасних технологій;
- 2) розробити та впровадити національні стандарти обміну медичною інформацією, адаптуючи міжнародні протоколи до українських реалій;
- 3) організувати навчальні програми для медичного персоналу, спрямовані на підвищення цифрової грамотності та мотивацію до використання МІС;
- 4) удосконалити законодавчу базу, забезпечивши чіткі правові рамки для електронного документообігу та захисту персональних даних.

Застосування комплексних інформаційних систем, які дозволять організувати управління медичними закладами на сучасному рівні, суттєво підвищить не тільки якість лікування і рівень медичних послуг, але й ефективність, тобто рентабельність, використання медичних ресурсів [2, с. 16].

Отже, медичні інформаційні системи відіграють ключову роль у забезпеченні ефективної комунікації у сфері охорони здоров'я. Вони сприяють підвищенню якості медичної допомоги, оптимізації управлінських процесів та покращенню взаємодії між медичним персоналом, пацієнтами та

адміністративними структурами. Подолання наявних викликів та активне впровадження ІМС є необхідними дієвими кроками на шляху до створення сучасної та ефективної системи охорони здоров'я в Україні.

Джерела та література

1. Електронна система охорони здоров'я в Україні: вебсайт. URL: <https://ehealth.gov.ua/> (дата звернення: 01.11.2024).

2. Качмар В. О. Медичні інформаційні системи – стан розвитку в Україні. *Український журнал телемедицини та медичної телематики*, 2010. Т. 8. № 1. С. 12–17.

3. Левківський В. Л. Аналіз структури та функціональних можливостей медичних інформаційних систем України. *Вісник Херсонського національного технічного університету*. № 3 (86). 2023. С. 111–118. DOI: <https://doi.org/10.35546/kntu2078-4481.2023.3.14>

4. Медична інформаційна система МедІнфоСервіс: вебсайт. URL: <https://www.infomed.sk.ua/> (дата звернення: 01.11.2024).

5. Медична інформаційна система EMCiMED: вебсайт. URL: <https://emci.ua/products/emcimed/> (дата звернення: 01.11.2024).

6. Doctor Eleks: вебсайт. URL: <https://ehealth.eleks.com/> (дата звернення: 01.11.2024).

Антон Стрюк

Науковий керівник – к. філол. н., доц. Мізіна О. І.

м. Полтава

ІННОВАЦІЙНІ ЦИФРОВІ РІШЕННЯ ДЛЯ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ДОКУМЕНТООБІГОМ

Стрімкий розвиток інноваційних цифрових технологій зумовлює необхідність їх ефективного впровадження у роботу підприємств. Сьогодні все

більша кількість підприємств переходить на електронний документообіг, оскільки він не тільки економить час, але й полегшує роботу співробітників, знижує витрати та автоматизує основні процеси. Електронний документообіг розкриває можливості удосконалення, довготривалого збереження документів, управління електронним архівом, враховуючи процедури списання та ліквідації документів [1, с. 582].

Зауважимо, що система електронного документообігу (СЕД) є спеціальним програмним забезпеченням або сервісом, який допомагає керувати електронним документообігом та автоматизувати обробку документів у цифровому форматі. Вона дозволяє створювати, відправляти, отримувати, зберігати і контролювати документи компанії.

Основними факторами, на які варто звернути увагу при виборі СЕД, є функціональність системи, її масштабованість, можливість інтеграції з наявними ІТ-системами, рівень безпеки даних та загальна вартість. Зокрема, функціональність має відповідати специфічним потребам організації, включаючи підтримку необхідних типів документів та бізнес-процесів. Масштабованість забезпечує можливість розширення системи, а інтеграція з іншими системами дозволяє уникнути дублювання даних та процесів.

Сучасна СЕД дозволяє керувати рухом документів в організації, слідкувати за їхнім статусом, підписувати їх за допомогою кваліфікованого електронного підпису, контролювати доступ до них тощо. Зазвичай таке рішення має функціонал для автоматизації рутинних процесів – налаштування маршрутів узгодження, нагадування про терміни, розсилка повідомлень, затвердження документів і подібне.

Впровадження системи електронного документообігу є складним багатоступеневим процесом, який потребує ретельного планування, узгодження та виконання. Кожен етап має свої особливості, що впливають на успішність впровадження системи:

1. Аналіз потреб організації. На цьому етапі оцінюється поточний стан документообігу, виявляються проблеми та визначаються вимоги до майбутньої системи. Зокрема, проводиться детальний аналіз кількості та типів документів,

швидкості їх обробки та процесів взаємодії між підрозділами. Також враховуються специфічні вимоги організації, зокрема: необхідність інтеграції з іншими системами чи підтримка певних форматів документів. Цей етап включає консультації зі співробітниками, які будуть користуватися системою, та залучення експертів для оцінки бізнес-процесів.

2. Вибір програмного забезпечення. На цьому етапі особлива увага приділяється функціональності системи, її гнучкості та можливості масштабування. Також оцінюється вартість впровадження, включно з початковими інвестиціями, вартістю ліцензій та витратами на підтримку. Додатково аналізуються успішний досвід експлуатації системи іншими організаціями, а також розглядаються рішення, які пропонують демонстраційні версії чи пілотні проекти.

3. Складання плану впровадження, який визначає ключові дати, ресурси та відповідальних осіб. У плані описують всі етапи реалізації системи: від налаштування до навчання персоналу. У плані враховуються ризики, які можуть виникнути під час впровадження, та заходи для їх усунення. Планування забезпечує чітку структуру робіт, допомагає уникнути затримок і перевищення бюджету.

4. Налаштування системи відповідно до потреб організації. На цьому етапі система конфігурується для відповідності специфічним бізнес-процесам, створюються шаблони документів, визначаються ролі користувачів і налаштовуються права доступу. Одночасно виконується інтеграція з іншими корпоративними системами, такими як ERP чи CRM, що забезпечує безперебійну роботу всіх інформаційних процесів. Якщо організація раніше використовувала інші електронні або паперові системи документообігу, проводиться міграція даних у нову систему. Особливу увагу приділяють тестуванню функціональності, щоб уникнути збоїв після запуску.

5. Навчання персоналу включає організацію тренінгів для співробітників, які працюватимуть із системою. Користувачам пояснюють основні функції, роботу з документами та особливості використання електронного підпису. Щоб

полегшити адаптацію, створюються посібники користувача та надаються доступи до баз знань чи відеоуроків.

6. Тестування та пілотний запуск. Система впроваджується у кількох відділах організації для перевірки її роботи в реальних умовах. Пілотний запуск дозволяє виявити можливі помилки, недоліки у налаштуваннях чи проблеми у взаємодії з іншими системами. Такий підхід мінімізує ризики перед повноцінним впровадженням.

7. Повномасштабне впровадження. Під час цього етапу усі співробітники переходять на використання нової СЕД, а бізнес-процеси, пов'язані з документообігом, переносяться у цифрову форму. Під час цього етапу надається технічна підтримка для оперативного усунення проблем, які можуть виникати в перші дні роботи системи. Забезпечується постійний зворотний зв'язок між командою впровадження та користувачами.

8. Підтримка та вдосконалення. Після повного запуску забезпечується регулярне оновлення СЕД, яке може включати виправлення помилок, додавання нових функцій чи покращення безпеки. Аналіз ефективності використання системи дозволяє виявити, які аспекти потребують доопрацювання, а також адаптувати систему до нових потреб бізнесу [2, с. 133].

Впровадження електронного документообігу неможливо без сучасних інформаційних систем. Ринок електронного документообігу розвивається дуже динамічно. Огляд пропозицій ринку програмних продуктів та сервісів для електронного документообігу засвідчує, що сьогодні в Україні є широкий вибір подібних продуктів, зокрема, система Megapolis.DocNet надає комплексні рішення для автоматизації бізнес-процесів, інтегруючи документообіг з іншими системами підприємства, що сприяє підвищенню ефективності роботи [3].

Інша система, FossDoc, відзначається гнучкістю налаштувань та можливістю масштабування, що дозволяє адаптувати її під специфічні потреби організації [4]. Вона забезпечує управління як внутрішнім, так і зовнішнім документообігом, підтримуючи різні формати документів та способи їх обробки. Програма дозволяє автоматично створювати, обробляти та зберігати електронні

документи, а також інтегрувати документообіг з іншими управлінськими та фінансовими системами підприємства.

На ринку програмних продуктів в Україні також існують вже апробовані системи електронного документообігу. Наприклад, АСКОД забезпечує ефективне управління документами та інформаційними потоками в організації [5]. Система здійснює ефективне управління корпоративними інформаційними ресурсами, що дозволяє швидко і прозоро організувати та автоматизувати управлінські бізнес-процеси як в умовах централізованої, так і розподіленої організаційної структури.

Ще один продукт сучасного ділового світу, eIDoc, пропонує зручний інтерфейс та широкий спектр функціональних можливостей для малого та середнього бізнесу [6]. Система підтримує електронний підпис та інтеграцію з зовнішніми сервісами, що спрощує взаємодію з партнерами та клієнтами. eIDoc – система нового покоління для комплексної автоматизації процесів обміну документами та організації електронного документообігу.

Один із варіантів системи електронного документообігу відкритою платформою управління контентом Alfresco дозволяє створювати власні рішення з управління документами та бізнес-процесами [7]. Завдяки своїй модульності та підтримці відкритих стандартів, вона стала популярною серед організацій, що прагнуть до гнучкості та масштабованості.

Ефективна система для автоматизації документообігу, DOCS.UA, пропонує хмарні рішення на основі штучного інтелекту для зберігання та управління документами, забезпечуючи швидкий доступ до інформації з будь-якого пристрою та підтримуючи спільну роботу над документами в режимі реального часу [8].

Отже, ринок програмних продуктів пропонує досить широкий вибір сервісів електронного документообігу, але особливу увагу при виборі певного сервісу для свого підприємства, слід звертати орієнтуватись на індивідуальні потреби компанії та її можливості, і напевно найголовніше врахувати критерії вибору:

- мету та напрямки впровадження системи електронного документообігу;
- структуру і масштаби господарської діяльності підприємства;

– рівень підготовки та наявність власних (чи залучених) ресурсів [2, с. 131].

Оцінювати ефективність впровадження електронного документообігу доцільно за наступними показниками: витрати на документообіг, результати роботи відповідного виду діяльності, витрати відповідного виду діяльності. Відповідно для підвищення ефективності електронного документообігу важливо, щоб результати роботи відповідного виду діяльності були максимальними, а витрати відповідного виду діяльності, навпаки, були мінімальними [9, с. 277].

Аналіз сучасних технологій дає підстави стверджувати, що переваги впровадження СЕД включають: підвищення ефективності роботи завдяки автоматизації рутинних завдань, швидкий доступ до інформації, зниження витрат на друк та зберігання фізичних документів, підвищення безпеки інформації та документів, покращення взаємодії між відділами та співробітниками, а також позитивний вплив на навколишнє середовище через зменшення використання паперу.

Дослідивши особливості систем електронного документообігу, зазначимо, що перспективи їхнього розвитку безпосередньо пов'язані з впровадженням штучного інтелекту та машинного навчання, які дозволять автоматизувати аналіз документів та прийняття управлінських рішень. Хмарні технології та мобільні додатки продовжать розширювати можливості доступу до документів з будь-якого місця та пристрою, а для забезпечення вищого рівня безпеки даних будуть розроблені й активно впроваджуватимуться складніші алгоритми шифрування та системи автентифікації.

Джерела та література

1. Захарченко Н. В., Маслій Н. Д., Мамуненко М. С. Вплив електронного документообігу на ефективність діяльності підприємства. *Молодий вчений*. 2017. № 5. С. 582–587.
2. Ясінська А. Проблеми та перспективи електронного документообігу в умовах цифрової трансформації. 2022. *Молодий вчений*. № 11 (111). С. 128–134.
3. Megapolis.DocNet. InBase: вебсайт. URL: <https://inbase.com.ua/vsi-produkty/megapolis/> (дата звернення: 12.10.2024).

4. FossDoc: вебсайт. URL: <https://fosSDoc.com/> (дата звернення: 12.10.2024).
5. АСКОД: вебсайт. URL: <https://askod.ua/home> (дата звернення: 12.10.2024).
6. eIDoc: вебсайт. URL: <https://eldoc.online/uk/> (дата звернення: 12.10.2024).
7. Alfresco: вебсайт. URL: <https://docs.alfresco.com/> (дата звернення: 12.10.2024).
8. DOCS.UA: вебсайт. URL: <https://docsua.org/> (дата звернення: 12.10.2024).
9. Корольок Т., Рапа Н. Діджиталізація документообігу: законодавчі аспекти, переваги та недоліки, ефективність впровадження. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2021. Вип. 2 (25). С. 270–280.

Олена Маслівець

Наук. керівник – к. філол. н., доц. Денисовець І.В.

м. Полтава

РОЛЬ ТА ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ ДОКУМЕНТАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УПРАВЛІНСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДУ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

Документаційне забезпечення є невід’ємною частиною ефективної управлінської діяльності будь-якого закладу, зокрема й закладу фахової передвищої освіти. Воно охоплює організацію, ведення та зберігання документації, що сприяє належному функціонуванню закладу, регулює його діяльність і забезпечує збереження важливої інформації.

У праці дослідниць О. В. Феєр та О. О. Безуглої зазначено, що поняття «документаційне забезпечення управління» (ДЗУ) з’явилося наприкінці 1970-х років та пов’язане з активним впровадженням комп’ютерних технологій у роботу

з документами. Його витлумачено як комплекс процесів, спрямованих на створення, оброблення, зберігання та використання документів в управлінській діяльності [1, с. 321]. На нашу думку, ДЗУ також передбачає розроблення стандартів та регламентів, які визначають порядок документообігу, що сприяє оптимізації управлінських процесів, підвищенню їх прозорості та контрольованості. Отже, ДЗУ є важливим інструментом для забезпечення ефективності управлінських рішень і функціонування організацій в умовах сучасного інформаційного середовища

У Вільній енциклопедії виділено основні аспекти досліджуваного поняття:

1. Документування діяльності означає фіксацію будь-яких управлінських дій державних органів у документах. Документація може бути як паперовою, так і електронною.

2. Контроль за якістю і кількістю документів. ДЗУ включає перевірку того, що документи відповідають встановленим стандартам та нормам, а також управління їхнім обсягом.

3. Спрощення роботи з документами. Застосування нових технологій дозволяє спрощувати підготовку, зберігання та доступ до документів, підвищуючи ефективність управлінської діяльності.

4. Зберігання та передавання документів. Одним із завдань ДЗУ є забезпечення правильного зберігання документів, а також їхня передача на архівне зберігання або знищення відповідно до законодавства.

5. Технічне забезпечення. У рамках ДЗУ важливе значення має функціонування технічних засобів, які забезпечують створення, обробку та зберігання документів [2].

На нашу думку, документаційне забезпечення охоплює всі аспекти роботи з документацією в контексті управління, включаючи діловодство як складник ширшого процесу організації управлінської діяльності. Ця комплексна система є особливо важливою для закладів фахової передвищої освіти, де ефективна робота з документами впливає на ключові управлінські процеси. Документаційне забезпечення в таких закладах виконує важливу роль у кількох аспектах:

- управлінський контроль. Документи є основним інструментом для планування, контролю та оцінювання роботи закладу. Вони дозволяють адміністрації приймати обґрунтовані рішення, ґрунтуючись на фактичних даних;
- правова регламентація. Документація фіксує правові аспекти діяльності закладу, забезпечуючи дотримання нормативних вимог і стандартів. Це стосується кадрових питань, навчальних планів, результатів академічної успішності студентів та іншої важливої інформації;
- комунікація. Документи слугують засобом взаємодії між підрозділами закладу, забезпечуючи злагоджену роботу всіх структурних елементів. Вони також є основним каналом зв'язку із зовнішніми стейкхолдерами, зокрема з іншими закладами освіти, громадськими організаціями тощо;
- інформаційна функція. За допомогою документів заклад накопичує та передає знання й досвід, зберігаючи історичну та адміністративну інформацію, що може бути використана для подальшого становлення й поступу закладу [3, с. 199].

Отже, документаційне забезпечення є важливим складником управлінської діяльності будь-якого освітнього закладу, зокрема й закладів фахової передвищої освіти. Це комплекс заходів, спрямованих на організацію, зберігання та ефективне використання документів, необхідних для належного функціонування установи. Документаційне забезпечення виконує кілька ключових завдань, від яких залежить як поточна діяльність закладу, так і його стратегічний розвиток.

Згідно із твердженням дослідниці Н. О. Гайсинюк, одним із основних завдань документаційного забезпечення є чітка організація документального обігу. У закладі фахової передвищої освіти функціонує значний обсяг документації, пов'язаної з різними аспектами діяльності: освітнім процесом, кадровими питаннями, фінансовими операціями тощо. Ефективна організація обігу цих документів уможливорює забезпечення своєчасного виконання управлінських рішень, знижує ризик втрати важливої інформації та підвищує продуктивність праці [4, с. 366].

Заклад фахової передвищої освіти повинен дотримуватися низки законодавчих вимог, зокрема щодо ведення освітньої документації. Це включає

розробку та контроль навчальних планів, підготовку звітів про діяльність, облік результатів успішності студентів, а також ведення кадрової документації. Забезпечення актуальності, точності та відповідності документів встановленим стандартам є важливим завданням, від якого залежить якість освітнього процесу.

Документаційне забезпечення передбачає охорону конфіденційної інформації. Освітні заклади працюють із персональними даними студентів та працівників, інформацією про фінансові операції тощо. Тому важливо забезпечити захист цієї інформації від несанкціонованого доступу, дотримуючись сучасних стандартів інформаційної безпеки. Це завдання особливо актуальне в умовах цифровізації документообігу, коли зростає ризик кібератак та втрати даних.

Належне зберігання та архівування документів є ще одним важливим завданням документаційного забезпечення. Заклади фахової передвищої освіти повинні забезпечувати довготривале зберігання важливих документів, зокрема: освітні програми, протоколи засідань, фінансові звіти тощо. Це вможливить збереження історії діяльності закладу, аналіз попередніх рішень та забезпечить правову основу для подальших дій.

Сучасні заклади освіти поступово впроваджують автоматизовані системи управління документами, що дозволяє спростити оброблення, пошук і зберігання інформації. Автоматизація документообігу є ефективним засобом для підвищення оперативності управлінських процесів, скорочення витрат часу та мінімізацію кількості помилок. Упровадження таких технологій сприяє вдосконаленню управлінської діяльності загалом і створює сприятливе підґрунтя для модернізації освітнього закладу.

Документаційне забезпечення в управлінській діяльності закладу фахової передвищої освіти є важливим інструментом для забезпечення стабільності й ефективності управлінських процесів. Від його організації залежить як поточна робота закладу, так і його майбутній розвиток. У сучасних умовах автоматизація документообігу та забезпечення інформаційної безпеки стають пріоритетними завданнями, які сприяють успішному функціонуванню освітніх установ та адаптації до змінних умов освітнього середовища.

Окрім проаналізованих завдань, важливе місце займає впровадження системи моніторингу та оцінювання ефективності документального обігу. Це завдання полягає у регулярному аналізі якості, швидкості та точності оброблення документів, що дозволяє виявляти проблеми на ранніх стадіях і вживати необхідних і дієвих заходів для їх усунення. Моніторинг забезпечує зворотний зв'язок щодо управлінських процесів, сприяє постійному вдосконаленню практик роботи з документацією та підвищує загальну ефективність функціонування закладу. Тобто забезпечення моніторингу документального обігу вможливорює виявлення слабких місць у процесах (регулярний аналіз документів дозволяє вчасно виявляти проблеми, які можуть заважати ефективності роботи закладу); підвищувати відповідальність співробітників (чіткий моніторинг і оцінювання сприяють формуванню культури відповідальності за виконання обов'язків серед працівників); оптимізувати ресурси (дані моніторингу дозволяють краще планувати використання ресурсів та зменшувати витрати на документообіг).

Отже, документаційне забезпечення в управлінській діяльності закладу фахової передвищої освіти відіграє ключову роль в організації освітнього процесу, контролі за виконанням управлінських рішень та забезпеченні правової відповідності. Воно охоплює не лише ведення та облік документів, але й захист інформації, архівування та автоматизацію документообігу. Ефективне документаційне забезпечення сприяє підвищенню продуктивності роботи закладу, впровадженню сучасних технологій та покращенню якості управління в освітній сфері. Основними завданнями є складання, зберігання, захист документів та їхня автоматизація, що сприяє підвищенню ефективності управлінських процесів і забезпечує відповідність вимогам сучасного освітнього середовища.

Джерела та література

1. Феєр О.В., Безугла О.О. Документаційне забезпечення управлінської діяльності в органах публічної влади. *Міжнародний науковий журнал «Освіта і наука»*. Мукачево-Ченстохова : РВВ МДУ; Академія імені Я. Длугоша, 2022. №2 (33). С. 320–326.

2. Документаційне забезпечення управління. Вікіпедія вільна енциклопедія. URL : <http://uk.wikipedia.org/wiki/Діловодство> (дата звернення: 21.10.2024)

3. Якименко Н.О., Вощенко В.Ю. Організаційно-педагогічні й дидактичні умови формування професійної компетентності фахівців із документознавства та інформаційної діяльності в процесі дистанційного навчання. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2020. №. 185. С. 196–201.

4. Гайсинюк Н.О. Ефективні механізми підвищення якості системи інформаційно-документаційного забезпечення. *Collection of scientific papers «ΛΟΓΟΣ»*. Cambridge, United Kingdom. 2022. №. 20. С. 365–367.

Олег Шимко

Науковий керівник – к.філол.н., доц. Чередник Л.А.

м. Полтава

СИСТЕМИ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ У СФЕРІ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА

В умовах цифрової трансформації управління документами стає одним із найважливіших аспектів функціонування сучасних організацій. Традиційні методи діловодства, що базуються на паперовій документації, поступаються місцем електронним системам, які забезпечують швидкість, доступність і ефективність обробки інформації. Системи електронного документообігу (СЕД) набувають дедалі більшого поширення, адже вони дозволяють автоматизувати рутинні процеси, забезпечують інтеграцію з іншими інформаційними системами та мінімізують вплив людського фактора на роботу з документами.

Серед найпоширеніших СЕД, які використовуються в сфері управління документацією, виділяються такі системи, як Microsoft SharePoint, Documentum і М.Е.Дос. Кожна з них має свої унікальні особливості, що визначають їх

застосування в різних сферах. Метою нашого дослідження є аналіз особливостей зазначених систем, їхніх переваг та викликів, пов'язаних із впровадженням і використанням у практичній діяльності.

Зокрема, Microsoft SharePoint – це багатофункціональна платформа, яка інтегрує функції документообігу, комунікацій і управління проектами. Її основна перевага полягає в універсальності: SharePoint дозволяє створювати корпоративні портали, організувати спільну роботу співробітників над документами, автоматизувати робочі процеси та забезпечувати безпечний доступ до бази даних. Завдяки інтеграції з іншими продуктами Microsoft, такими як Office 365, ця система стає особливо зручною для організацій, що вже використовують екосистему Microsoft.

СЕД Documentum – це рішення, орієнтоване на великі корпорації з високими вимогами до управління інформацією. Ця система пропонує широкий спектр функцій для роботи з великими обсягами документів, їхнього класифікування, пошуку та архівування. Documentum також підтримує складні процеси управління контентом і забезпечує високий рівень безпеки, що робить її особливо актуальною для банківського сектора, фармацевтики та державних установ.

Широко використовується і система електронного документообігу М.Е.Дос. Варто підкреслити, що це спеціалізований український продукт, зорієнтований переважно на обмін електронними документами та подання податкової звітності. Його основна перевага – проста інтеграція з бухгалтерськими програмами та підтримка електронного цифрового підпису (ЕЦП), що є важливим для забезпечення юридичної значущості електронних документів. М.Е.Дос популярний серед малого та середнього бізнесу завдяки доступності та можливості спрощення облікових процесів.

Також варто зазначити, що однією з ключових переваг СЕД є можливість значно скоротити час, необхідний для обробки документів. У таких системах можна автоматизувати завдання, які раніше виконувалися вручну: від створення шаблонів документів до їхнього узгодження й затвердження.

Наприклад, у Microsoft SharePoint реалізовані робочі потоки, що дозволяють налаштувати автоматичний маршрут проходження документа в залежності від його типу чи мети.

Іншим важливим аспектом використання подібних систем є економія ресурсів. Використання СЕД дозволяє мінімізувати витрати на паперові носії, друк, фізичне зберігання документів і їхню архівацію. Крім того, електронний документообіг значно знижує ризик втрати інформації: усі дані зберігаються в централізованому сховищі, а резервне копіювання забезпечує їхню безпеку навіть у разі технічних збоїв.

Важливою перевагою є й підвищення рівня прозорості та контролю. Усі дії з документами, зокрема їх редагування, перегляд і переміщення, фіксуються в системі, що забезпечує можливість аудиту та аналізу процесів.

Попри значні переваги, впровадження СЕД супроводжується й певними викликами. Одним із найсерйозніших є необхідність адаптації персоналу до нових технологій. Багато співробітників звикли працювати з паперовими документами, і перехід на електронний документообіг може викликати труднощі. Для подолання цього виклику потрібні навчання та підтримка на етапі впровадження.

Ще одним аспектом є вартість впровадження. Для великих систем, таких як Documentum або Microsoft SharePoint, потрібні значні фінансові вкладення: ліцензування програмного забезпечення, налаштування інфраструктури, наймання фахівців з інформаційних технологій.

Не можна залишити поза увагою і юридичні питання. Використання електронного документообігу має відповідати вимогам законодавства, особливо в частині захисту персональних даних і збереження конфіденційної інформації.

На нашу думку, в майбутньому розвиток СЕД буде пов'язаний із впровадженням технологій штучного інтелекту (ШІ), машинного навчання та блокчейн. Наприклад, ШІ може допомагати у класифікації документів та автоматизації рутинних завдань, тоді як блокчейн забезпечить максимальну прозорість і незмінність записів.

Особливий акцент робитиметься на інтеграцію СЕД із хмарними платформами, що дозволить організаціям зменшити витрати на підтримку ІТ-інфраструктури та забезпечити доступ до документів із будь-якої точки світу. Microsoft SharePoint уже реалізує подібні функції у своїй хмарній версії, і ця тенденція, імовірно, тільки посилюватиметься.

Отже, системи електронного документообігу, такі як Microsoft SharePoint, Documentum і М.Е.Дос, давно вже стали невід'ємною частиною сучасного управління документами. Їхнє впровадження сприяє підвищенню ефективності, безпеки та прозорості процесів у різних сферах діяльності. Водночас, успішне використання таких систем потребує врахування специфічних викликів і забезпечення відповідності вимогам законодавства.

Розвиток нових технологій обіцяє ще більше вдосконалення СЕД, що відкриває нові перспективи для їхнього застосування.

Джерела та література

1. Закон України «Про електронні довірчі послуги» від 05.10.2017 № 2155-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19> (дата звернення: 20.10.2024)
2. Мединський В. Л. Електронний документообіг: сучасні технології та перспективи розвитку. Київ: Логос, 2020. 312 с.
3. Шевченко О. П. Документознавство: теорія і практика. Харків: Прапор, 2019. 256 с.
4. Microsoft SharePoint Documentation. URL: <https://learn.microsoft.com/en-us/sharepoint/https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19> (дата звернення: 20.10.2024)
5. Documentum Overview. URL: <https://www.opentext.com/products-and-solutions/products/enterprise-content-management/documentumhttps://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19> (дата звернення: 20.10.2024)
6. Сайт М.Е.Дос. URL: <https://www.me-doc.com.ua/https://zakon.rada.gov.ua/> (дата звернення: 20.10.2024)

7. Грищенко І. М. Інформаційні технології у сфері діловодства. Одеса: Наукова думка, 2021. 290 с.

8. Ярошенко Т. О. Цифрова трансформація документознавства. Львів: Аверс, 2022. 200 с.

Антон Гриб

Наук. керівник – к. філол. н., доц. Дерев'янка Л. І.

м. Полтава

РОЛЬ ХМАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ЦИФРОВІЙ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасному глобалізованому світі технологічні інновації суттєво впливають на розвиток підприємств, зокрема на процеси цифрової трансформації. Хмарні технології стали одним з основних інструментів для автоматизації бізнес-процесів та ефективною моделлю надання обчислювальних ресурсів через інтернет-мережу, що дозволяє підприємствам використовувати потужні інфраструктури без значних інвестицій у власне обладнання. Такий підхід сприяє досягненню гнучкості та масштабованості бізнес-процесів, які раніше були недоступними.

Усе частіше сучасні інтегровані ІТ-рішення в багатьох галузях будуються на основі хмарних сервісів. Така модель дозволяє легко інтегрувати рішення з будь-якою наявною ІТ-системою, скоротити та спростити процеси впровадження, уникнути капітальних і мінімізувати операційні витрати на його придбання, що, безумовно, сприяє розвитку бізнесу [1, с. 46].

Сучасні дослідники поділяють хмарні технології на категорії, кожна з яких відіграє важливу роль в управлінні бізнес-процесами:

– платформа як послуга (PaaS), яка надає інструменти для розроблення та розгортання додатків без необхідності управління фізичною інфраструктурою;

– інфраструктура як послуга (IaaS), що забезпечує доступ до віртуалізованих обчислювальних ресурсів, таких як сервери, сховища та мережеві компоненти;

– програмне забезпечення як послуга (SaaS), воно надає готові програмні рішення, до яких можна отримати доступ через інтернет [2, с. 6].

Використання хмарних сервісів дозволяє компаніям швидко створювати нові додатки й сервіси, що є критичним фактором у середовищі високої конкуренції та швидких ринкових змін. Підприємства можуть експериментувати з новими ідеями й запускати пілотні проєкти, що особливо важливо в умовах високої конкуренції.

Хмарні сервіси також сприяють підвищенню ефективності внутрішніх процесів. Інтеграція різноманітних бізнес-додатків у єдине хмарне середовище уможливорює безперебійну взаємодію між відділами, покращення комунікації та зниження витрат на підтримку IT-інфраструктури.

Крім того, хмарні технології забезпечують високий рівень безпеки даних. Провайдери хмарних послуг інвестують значні ресурси в захист інформації, використовуючи передові методи шифрування та системи виявлення загроз.

Проте, попри численні переваги, упровадження хмарних технологій вимагає обережного підходу та врахування можливих ризиків, а саме: залежності користувачів від стабільності інтернет-з'єднання, сумісності з наявними системами й відповідності законодавству щодо зберігання та оброблення даних. Важливо також вибрати надійного постачальника послуг, який може забезпечити необхідний рівень технічної підтримки й безпеки [1, с. 48].

Серед популярних програмних рішень, що використовують хмарні технології, можна виокремити Salesforce, Microsoft 365, Google Workspace, Dropbox Business, Adobe Creative Cloud, Slack [3]. Зокрема, платформа Salesforce є потужним інструментом для управління взаємовідносинами з клієнтами, яка забезпечує автоматизацію продажів, маркетингу й обслуговування клієнтів. Водночас Microsoft 365 пропонує інтегрований набір офісних інструментів, що дозволяє працювати з документами, таблицями та презентаціями, забезпечуючи синхронізацію даних через хмарний сервіс OneDrive. За таким же принципом

працює і Google Workspace, який уможливорює спільну роботу користувачів через сервіси Gmail, Google Docs, Sheets і Drive, що робить процес взаємодії більш прозорим та ефективним.

Для зберігання та обміну файлами, а також синхронізації даних між пристроями зазвичай використовують Dropbox Business. Тоді як за допомогою програмного забезпечення Adobe Creative Cloud користувачі отримують доступ до колекції програмного забезпечення для графічного дизайну, редагування мультимедійних матеріалів, а також для веброзробки [3].

Для організації комунікації і спільної роботи популярним є месенджер Slack, що підтримує інтеграцію з іншими хмарними сервісами, такими як Google Drive і Trello. Інструмент Trello дозволяє управляти проєктами, сприяючи більш ефективному виконанню завдань [3].

Основними напрямками розвитку хмарних технологій є:

1. Автоматизація бізнес-процесів через CRM (Customer relationship management) та ERP (Enterprise resource planning) для ефективного управління клієнтськими базами, ресурсами та внутрішніми управлінськими процесами.

2. Розроблення та впровадження інновацій через PaaS для створення, тестування та впровадження нових програмних продуктів.

3. Інтеграція IoT (Internet of Things), Big Data та AI (Artificial intelligence) у виробничі процеси для ефективного збирання та аналізу даних.

4. Забезпечення кібербезпеки та захисту даних за допомогою шифрування, аутентифікації та контролю доступу.

5. Підтримання мобільності й дистанційної роботи.

6. Спільна розробка продуктів у хмарних CAD/CAE-системах [3].

Успішна цифрова трансформація за допомогою хмарних технологій потребує стратегічного планування та підготовки. Підприємствам варто провести детальний аналіз своїх потреб, розробити поетапний план впровадження та інвестувати в навчання персоналу. Такий підхід дозволить максимально використати потенціал хмарних технологій і забезпечити довгостроковий успіх організації.

Отже, в умовах глобалізації та постійного технологічного прогресу хмарні технології стають не просто інструментом, а необхідністю для сучасних підприємств. Вони відкривають нові можливості для інновацій, сприяють покращенню продуктивності й допомагають створювати більш цінні продукти та послуги для клієнтів. Підприємства, які вчасно адаптуються до цих змін, матимуть конкурентну перевагу та зможуть успішно розвиватися в цифрову епоху.

Джерела та література

1. Бунке О. С. Ефективні сценарії використання хмарних технологій на підприємстві. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: технічні науки*. 2020. Т. 31 (70). Ч. 1. № 6. С. 44–49.
2. Мерінова С. В., Половенко Л. П. Хмарні технології в управлінні бізнес-процесами на сучасному підприємстві. *Здобутки економіки: перспективи та інновації*. 2024. № 10. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14003546>.
3. Хмарні сервіси для збереження даних. *Ucloud*: вебсайт. URL: <https://ucloud.ua/hmarni-servisy-dlya-zberezhennya-danyh/> (дата звернення: 06.11.2024).

Вікторія Юницька

Науковий керівник – к.філол.н., доц. Чередник Л.А.

м. Полтава

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ДОКУМЕНТООБІГУ ТА ІНФОРМАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Трансформація документообігу з фізичних носіїв у цифрові форми та перехід на сучасні цифрові технології, зазвичай, ставить перед підприємствами низку викликів, що потребують значних ресурсів і часу для їх вирішення. Використання штучного інтелекту (далі — ШІ) у процесах документообігу

відкриває нові можливості для автоматизації, оптимізації та підвищення ефективності інформаційної діяльності.

Загалом, тенденції розвитку та застосування ШІ переконливо свідчать про те, що в перспективі він буде використовуватись у всіх сферах людської діяльності, в яких спостерігається низька ефективність, обумовлена наявністю природної обмеженості когнітивних можливостей людини [1, с. 33]. Отже, місія штучного інтелекту в документообігу полягає у заміні неефективної інтелектуальної праці людини на більш продуктивні та автоматизовані рішення, що здатні виконувати рутинні завдання, зокрема сортування, класифікацію, збереження та пошук документів, з мінімальними затратами часу та зусиль. ШІ дозволяє вивільнити людські ресурси для більш креативної та стратегічної діяльності, підвищуючи загальну ефективність і точність обробки інформації в межах документообігу. Згідно з даними сервісу Statista [2], ШІ найчастіше використовують у сферах операцій обслуговування, управління ризиками та розробки продуктів і послуг. Наприклад, у сфері споживчих товарів та роздрібною торгівлі ШІ активно застосовується для підтримки операцій обслуговування (31%), а в галузі високих технологій і телекомунікацій – для управління ризиками (38%).

Однак проблеми електронного документообігу гальмують впровадження у нього ШІ, оскільки не всі підприємства наразі використовують електронну документацію у своїй роботі.

Незважаючи на це, в Україні уряд розуміє важливість штучного інтелекту для сучасних технологій та бізнесу. Так, ще 2 грудня 2020 року Кабінет Міністрів схвалив Концепцію розвитку штучного інтелекту в Україні на 2021-2024 роки. У постанові зазначено основні напрями, цілі та завдання розвитку ШІ в країні, акцентуючи на впровадженні технологій ШІ у різні сфери, серед яких освіта, економіка, публічне управління, кібербезпека та оборона. Постанова зазначає, що вплив реалізації Концепції розвитку штучного інтелекту буде відчутним на кількох рівнях, зокрема й у сфері електронного документообігу. Очікується, що впровадження ШІ у документообіг сприятиме підвищенню ефективності державного управління, оптимізації обробки та зберігання

документів, а також покращенню якості надання послуг громадянам [3]. Зокрема, розвиток нейротехнологій та таких субтехнологій, як комп'ютерний зір, обробка природної мови, розпізнавання та синтез мови, а також інноваційні методи в ІІІ, дозволяють вивести роботу з електронними документами на новий рівень. Системи ІІІ автоматизують процеси введення та реєстрації документів, формування документів на основі шаблонів, а також маршрутизацію внутрішніх документів для погодження, підписання та затвердження, значно спрощуючи документообіг у державних установах.

Побудова аналітичних алгоритмів технологій ІІІ корпоративної ЕСМ-системи (Enterprise Content Management, управління корпоративним контентом) дозволить на основі структурованих метаданих документів здійснювати прискорену реєстрацію документа в системи електронного документообігу (далі – СЕД) без участі оператора. Варто нагадати, що автоматичне створення звітів у СЕД базується на комп'ютерному аналізі та виділенні структурованих даних із документів. Використання ІІІ в перспективі значно покращить бізнес-процеси, забезпечуючи безперервну аналітику вхідної документації, автоматичну обробку типових документів таких, як рахунки-фактури, договори, та службові записки.

Самонавчальна СЕД зможе аналізувати зміст документів, розпізнавати структуровані й неструктуровані дані, виконувати розширений пошук і створювати завдання для ділових паперів. Хоча технології ІІІ в СЕД показують високу ефективність, усе ще необхідно вдосконалювати функціонал, зокрема для перевірки орфографії та оптимізації індексації документів.

Із 2018 року провідні розробники СЕД інтегрували в системи модулі ІІІ для автоматизації рутинних процесів, як-от: автоматичне розпізнавання та реєстрація метаданих, класифікація звернень, голосовий набір, реферування текстів, використання електронного підпису, а також контроль проходження документів. ІІІ розподіляє вхідні документи, розпізнає та класифікує їх, заповнює дані, завантажує документи в інші системи (ERP, CRM, HRM), забезпечуючи ефективну та прозору обробку документації.

Структуровані дані є найпростішим типом для асоціацій у штучному інтелекті, тому що вони організовані у фіксованому форматі, з чітко визначеними полями та значеннями, що робить їх легко зрозумілими та оброблюваними для алгоритмів. Такі дані зберігаються у таблицях, базах даних, або інших структурованих форматах (наприклад, у вигляді рядків і стовпців), що полегшує пошук, сортування та аналіз за допомогою ШІ.

Відомо, що ШІ працює зі структурованими даними за такою схемою:

1) розпізнавання – алгоритми машинного навчання ідентифікують типи даних, структуру та значення, які відповідають очікуваним шаблонам;

2) асоціація та предикативний аналіз – оскільки дані мають сталі формати, алгоритми можуть легко знаходити закономірності й асоціації між різними полями, що використовується для прогнозів і класифікації;

3) автоматизація – ШІ легко автоматизує завдання, такі як заповнення пропущених даних, їх сортування чи фільтрування, що значно підвищує швидкість і точність обробки.

Однак, попри значні переваги, упровадження штучного інтелекту в документообіг та інформаційну діяльність супроводжується низкою проблемних аспектів. Однією з ключових перешкод є забезпечення надійної безпеки даних, адже використання ШІ передбачає обробку значного обсягу інформації, що вимагає додаткових заходів захисту від несанкціонованого доступу та витоків.

Не менш важливим є питання підготовки кадрів: для ефективної реалізації ШІ в документообігу необхідні фахівці, здатні працювати з новими технологіями. Це зумовлює потребу у створенні освітніх програм, а також у постійному підвищенні кваліфікації працівників, які працюють з документами.

Існують також юридичні та етичні аспекти. Правове регулювання ШІ ще перебуває на стадії розвитку, що породжує невизначеність у питаннях відповідальності й етичних принципів використання технологій у процесах обробки та зберігання документів. Інші виклики стосуються забезпечення прозорості алгоритмів і запобігання можливим упередженням у прийнятті рішень ШІ.

Отже, впровадження штучного інтелекту у документообіг та інформаційну діяльність відкриває нові можливості для автоматизації, прискорення та підвищення точності процесів, пов'язаних з обробкою документів.

ШІ здатний виконувати різноманітні рутинні завдання, такі як розпізнавання, класифікація та заповнення документів.

Водночас, для повноцінного застосування ШІ необхідно враховувати важливі технічні, правові й етичні аспекти, зокрема питання безпеки та захисту даних, сумісності систем, а також підготовки кваліфікованих кадрів.

Джерела та література

1. Баранов О. А. Визначення терміну “штучний інтелект”. *Інформація і право*, (1 (44)), 32-49. 2023.
2. Statista. Artificial intelligence (AI) adoption worldwide 2022, by industry and function. URL: <https://www.statista.com> (дата звернення 10.11.2024)
3. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні : Постанова Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 р. № 1556-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення 10.11.2024)

БІБЛІОТЕЧНА, АРХІВНА ТА МУЗЕЙНА ГАЛУЗІ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Д-р Веселіна Георгієва

Переклад з болгарської мови – Йоліана Страшнюк

м. Софія, Республіка Болгарія

СИНЕРГІЯ КУЛЬТУРНИХ ІНСТИТУЦІЙ: БІБЛІОТЕКИ, АРХІВИ ТА МУЗЕЇ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

„Бібліотека є серцем суспільства, а культурні інституції будують його
кровоносну систему” (Роберт Дарнтон)

Сучасне інформаційне суспільство висуває вимоги вільного й рівного доступу до інформації, захисту особистих даних та заохочення громадянських прав, що змінює традиційне уявлення про бібліотеку. Вона вже не є тільки місцем для зберігання книг, а еволюціонує в культурний і соціальний центр, який відповідає потребам сучасного користувача й середовища, що змінюється.

У контексті нових вимог модерна бібліотека все більше функціонує як інформаційний і соціальний хаб, що поєднує доступ до знання й інформаційні технології з простором для особистісного розвитку та соціальними контактами. Стратегія розвитку сучасних бібліотек включає різноманітні форми інформаційного обслуговування, орієнтовані на різні потреби користувачів.

Дигіталізація бібліотечних ресурсів має суттєве значення у створенні рівних можливостей доступу до інформації, особливо для людей, котрі не можуть відвідувати фізичний об’єкт. Онлайн-колекції, доступ до електронних книг і баз даних, так само як і можливість бронювання книг онлайн, розширюють діапазон впливу бібліотеки до будь-якої точки світу, де є інтернет.

Висловлювання Роберта Дарнтона – „Бібліотека є серцем суспільства, а культурні інституції будують його кровоносну систему“ [1, с. 23] – відображає сутність бібліотек та їхню роль у сучасному світі, змушуючи задуматися про

значення культурних інституцій, які пов'язані між собою й відіграють життєво важливу роль у підтриманні культурного та освітнього життя суспільства. Ця цитата синтезує роль бібліотек та культурних інституцій у суспільстві, підкреслюючи їхній тісний взаємозв'язок і значущість. Вони разом будують міцну культурну основу, яка робить суспільство життєздатним і стійким, надихаючи на особистісний та колективний розвиток й несучи збережену спадщину в майбутнє.

Бібліотека виконує роль серця в організмі суспільства. Подібно до серця, яке розподіляє кисень та поживні речовини у тілі людини, вона забезпечує її знання, інформацію та натхнення. Бібліотека виконує цю роль не тільки як місце доступу до книг і ресурсів, але й як соціальний та культурний центр, що об'єднує людей і заохочує їхній особистісний та інтелектуальний розвиток. Вона є місцем обміну ідеями, де люди різного віку й соціальних груп можуть знайти підтримку, можливості для навчання та зростання.

Культурні інституції як „кровоносна система“ – музеї, галереї, театри та архіви – доповнюють функції бібліотеки, переносючи культуру та історію у повсякденне життя людей. Вони розширюють культурні та освітні можливості, пропонуючи простір для дослідження мистецтва, наук і культурних традицій. Ця „кровоносна система“ сприяє розповсюдженню духовних цінностей, породжує інтерес та створює мости між різними соціальними групами й поколіннями.

Значення зв'язку між бібліотеками й іншими культурними інституціями стає все більш вираженим. Їхня взаємодія збагачує культурне і соціальне життя суспільства. Коли бібліотеки, музеї та галереї працюють разом, вони створюють умови для повнішого доступу до культурної спадщини і стимулюють соціальну залученість та приналежність до культури й історії [2, с. 33–44]. Цей зв'язок дає можливість людям дізнатися про нові ідеї, різні точки зору та уявлення про світ, що їх оточує.

Осмислення духовної та матеріальної спадщини, що сприяє інтелектуальному розвитку, відбувається переважно завдяки бібліотекам та

іншим культурним інституціям. Таким чином суспільство має можливість зберегти й передати накопичене знання майбутнім поколінням. Це знання буде стійку культурну основу, на якій ґрунтуються критичне мислення, креативність та спільні цінності. Ця „серцево-судинна“ система сприяє формуванню суспільства, яке цінує знання, культурну спадщину та спільну ідентичність.

Взаємозв'язок між бібліотеками, архівами та музеями у збереженні культурно-історичної спадщини стає все більш необхідним для розкриття фондів цих культурних інститутів. Бібліотеки, архіви та музеї відіграють суттєву роль у збереженні, захисті та популяризації культурно-історичної спадщини. Хоча кожний з цих інститутів має унікальну в своєму роді місію й підхід до зберігання матеріалів, їхня діяльність та цілі часто взаємно доповнюються та збагачуються.

Спільне завдання по збереженню культурної спадщини дає можливість бібліотекам, архівам і музеям розділити місію зберігання історично значущих артефактів та інформації для наступних поколінь [3, с. 60–63]. Вони збирають, каталогізують та організують матеріали таким чином, щоб вони були доступні для дослідників, студентів та широкої громадськості. Завдяки цим інституціям цінні документи, рукописи, фотографії, книги, витвори мистецтва й артефакти захищені від знищення і забуття.

Роль і специфіка кожного з інститутів:

–бібліотеки збирають і зберігають текстові та інформаційні ресурси, такі як книги, журнали, газети й дигітальні документи. Через свої колекції вони надають доступ до інформації та знання, що є ключовим фактором для освіти й культурного розвитку суспільства;

–архіви фокусуються на документах з історичною значущістю – це державні документи, рукописи, листи та адміністративні записи. Вони відіграють важливу роль у документуванні історії та забезпеченні доступу до оригінальних матеріалів, що прослідковують минуле;

–музеї зберігають фізичні артефакти, витвори мистецтва та матеріальні об'єкти, які мають важливе значення для розуміння культурного й наукового

розвитку. Вони збагачують суспільне уявлення про минуле через виставки та експозиції, що дають контекст і візуалізацію історичних процесів.

Взаємодія та спільна діяльність цих інституцій виражається у їхній співпраці за різними напрямками з метою досягнути більшої цілісності у зберіганні й представленні культурно-історичної спадщини. Такими точками дотику є, наприклад, спільні програми з дигіталізації, які надають суспільству доступ до рідкісних і цінних матеріалів онлайн [4, с. 28–30]. Ця практика дозволяє зберегти оригінали, при цьому робить їхній зміст доступним для широкого загалу; спільними зусиллями організовуються виставки і проекти: часто музеї готують експозиції, що базуються на матеріалах архівів та бібліотек, тоді як бібліотеки урізноманітнюють свої заходи артефактами й документами з музейних та архівних колекцій. Також створюються спільні освітні програми: інституції розробляють освітні ініціативи й програми для школярів, студентів і широкої аудиторії. Це сприяє більш поглибленому розумінню культурно-історичного коріння суспільства.

Спільна робота бібліотек, архівів і музеїв є особливо важливою у справі розробки інноваційних методів зберігання старовинних матеріалів [5, с. 17–20]. Вони обмінюються знаннями й технологіями фізичної консервації та дигітального зберігання, щоб продовжити життя цінних документів й артефактів.

Завдяки сучасним технологіям та інтернету бібліотеки, архіви та музеї можуть надавати доступ до своїх колекцій на глобальному рівні. Це означає рівні можливості доступу для всіх і можливість більшому числу людей доторкнутися до культурної спадщини людства. Онлайн-платформи та цифрові колекції дозволяють людям з різних куточків світу, різних соціальних груп ознайомлюватися з історичними й культурними цінностями інших народів.

Співробітництво між цими культурними інституціями створює цілісний та багатосаровий підхід до зберігання й репрезентації культурно-історичної спадщини. Ці інституції роблять внесок не тільки у захист минулого, але й у

заохочення пізнання, культурного усвідомлення та самоідентифікації, на чому базується стійкий розвиток сучасного суспільства.

Внаслідок цих трансформацій бібліотека закріплює за собою роль нейтрального захищеного центру вільного доступу до інформації, соціального спілкування і культурного розвитку. Вона не тільки відповідає вимогам інформаційного суспільства, але й адаптується до перманентних змін, щоб зустріти майбутні виклики, пов'язані із захистом громадянських прав і вільним розповсюдженням інформації.

Центральна бібліотека і Науковий архів Болгарської академії наук часто-густо співпрацюють в організації спільних виставок, що мають на меті популяризацію значущої культурної й наукової спадщини, яка зберігається в їхніх фондах. Так, 20 жовтня 2023 р. у Центральному фойє Болгарської академії наук голова БАН академік Юліан Ревальський відкрив виставку, присвячену 185-й річниці від дня народження професора Марина Дринова [6].

Інша знакова експозиція, підготовлена спільними зусиллями Центральної бібліотеки й Наукового архіву БАН, була присвячена 200-річчю видання "Рибного букваря" Петара Берона. Експозиція відкрилась у Галереї просто неба в Міському саду перед Народним театром імені Івана Вазова й тривала від 14 до 28 травня 2024 р. Виставка представила перше видання "Букваря з різними повчаннями" 1824 р., що стало відомим як "Рибний буквар", а також наступні видання 1847 р. та 1850 р. Ця виставка стала частиною програми з відзначення 155-річчя заснування БАН і включала архівні документи Наукового архіву Академії, представлені й англійською мовою для міжнародного загалу [7].

Ще одним прикладом виставки, організованої спільно з іншими інституціями, є експозиція до 187-ої річниці від дня народження Василя Левського, представлена у Літературно-художньому музеї „Чудомир“ в Казанлику 17 липня 2024 р. Цю фотодокументальну виставку під назвою „Місця пам'яті (1873 – 1933): виміри героїчного образу Левського“, було підготовлено Інститутом історичних досліджень разом з Центральною бібліотекою БАН за сприяння Національного музею імені Василя Левського, м. Карлово [8].

Виставки часто охоплюють такі теми, як книги-стародруки, архівні документи й художні твори, що ілюструють різні етапи болгарської та світової культурної історії. Ці спільні ініціативи представляють знакові артефакти і документи, що розширює доступ до історично цінної інформації і таким чином допомагає майбутнім дослідникам.

Музейні установи, архіви та бібліотеки постійно адаптуються до вимог сучасного інформаційного суспільства і відіграють активну роль у створенні системи, яка сприяє розповсюдженню культурних послань і розбудовує інформаційно грамотне суспільство. Ці інституції є не лише охоронцями минулого, а й інноваторами, котрі спрямовують суспільство у більш усвідомлене, об'єднане й культурно багате майбутнє.

Джерела та література

1. **Darnton R.** The Case for Books: Past, Present, and Future // Robert Darnton. – New York: NY Public Affairs, 2009.

2. **Толева П.** Музейната библиотека – традиции, иновативни политики и практики // Годишник на РАМ Пловдив. - Т. 12. – 2014. – С. 33 – 44.

3. **Недков С.** Библиотечно-информационните центрове в музеите и тяхното всестранно сътрудничество с музейната колегия // Сборник доклади, XIII Нац. науч. конф. – София, 2003. – С. 60-63.

4. **Попова А.** Паметта на света в дигиталната епоха. Дигитализация и съхранение: Ванкувърска декларация на ЮНЕСКО и Университета на Британска Колумбия 26-28 септември 2012 // Списание ББИА. – Бр. 1. – С. 28–30.

5. **Библіотеки в трансформація:** проблеми, предизвикателства, нови възможности: Сборник с доклади от XXIV Национална конференция на ББИА, София, 5 – 6 юни 2014 г. – София : Бълг. библиотечно-информ. асоц., 2014.

6. <https://www.bas.bg/?p=46296>

7. <https://www.bas.bg/?p=49946>

8. <https://bnr.bg/starazagora/post/102020243/kazanlak-otbelazva-rojdenieto-na-apostola-s-izlojba>

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВАДЖЕННЯ КОМЕМОРАТИВНИХ ПРАКТИК БІБЛІОТЕКАМИ, АРХІВАМИ ТА МУЗЕЯМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО ЗБРОЙНОГО Й МЕНТАЛЬНОГО ПРОТИСТОЯННЯ

Добре відомо, що серед наріжних складників духовно-культурного розвитку будь-якого народу, а певною мірою й засобом, що впливає на процеси політичного націєтворення є його історична пам'ять. Для нашої країни та її громадян вона має особливе значення в контексті ворожих прагнень росії знівелювати згадане націєтворення, а також знищити українську державу, що в умовах повномасштабної війни, яку наразі веде рф проти незалежної України, набуло абсолютно відвертих і максимально агресивних та жорстоких форм.

Збройне протистояння між двома країнами, одна з яких намагається відновити свій імперський статус (абсолютно неможливий без повернення України як системоутворювального елемента цієї імперії, де українці були позбавлені навіть елементарного права на визнання себе окремою повноцінною національною одиницею, але при цьому відігравали далеко не останню роль у становленні, розбудові та зміцненні метрополії й імперії загалом), а інша – зберегти так довго виборювану протягом багатьох попередніх століть силами не одного покоління незалежність і державність, у основі має не боротьбу за території, а, насамперед, двобій, у якому українці змагаються за остаточне повернення собі власної ідентичності, можливість реалізувати законне право мати власну державу та кардинально змінити подальший вектор свого політичного розвитку у бік прямо протилежний від росії, що можливо зреалізувати лише за умови існування української державності. І саме в такому вимірі стає зрозумілим особливе значення історичної пам'яті у цьому двобойі, бо

він триває не лише безпосередньо на полі бою, а й у площині ментального самоусвідомлення та протистояння.

У цьому контексті особливу роль відіграє комеморація – свідомий акт конструювання та передавання світоглядно значущої інформації про минуле шляхом увічнення певних осіб і подій через створення «місць пам'яті». Відповідно комеморативні практики, за визначенням американського історика Алана Мегілла – це сукупність способів, які сприяють закріпленню, збереженню та передаванню в суспільстві пам'яті про його історичне минуле. До них, як відомо, належать створення музеїв і меморіальних комплексів, спорудження пам'ятників, відзначення на державному й місцевому рівнях пам'ятних дат, публікація історичних документів, історичних праць (у тому числі популярного характеру), які проливають світло на замовчувані або сфальшовані раніше історичні події, проведення різноманітних просвітницьких заходів, покликаних відповідні наративи транслювати та закріплювати тощо [1, с. 156].

В умовах сьогодення неабияк зростає роль бібліотек, архівів і музеїв (яким давно надано статус інституцій пам'яті) як реалізаторів таких практик. Сьогодні можна вже констатувати чималий досвід цих закладів у процесах комеморації. І він помітно набув динаміки з початком повномасштабної війни росії проти України.

Основним завданням, яке покладається у цій практиці на інституції пам'яті, є широка популяризація української історії, вітчизняної культурної спадщини, як усередині країни, так і за її межами з метою подолання усталених стереотипних уявлень про Україну, як «частину Росії».

Реалізувати комеморативну функцію архіви, бібліотеки й музеї можуть у різний спосіб – у своїй виставковій роботі, шляхом організації та проведення різних тематичних заходів, а також, здійснюючи комунікацію відповідної тематики через власний вебсайт та сторінки у соціальних медіа. Зокрема, саме на сторінках у соцмережах заклади культури наразі активно й оперативно

висвітлюють свою різновекторну діяльність, у багатьох напрямках якої апріорі закладено й потенціал комеморації.

Наприклад, ДКЗ «Поле Полтавської битви» активно реалізує виставкові проекти, зокрема, спільно з Полтавським регіональним відділенням Інституту національної пам'яті України, шведськими партнерами тощо. Зокрема, у грудні 2022 р. було представлено виставку «Мазепинці – поборники незалежності України», зреалізовану за фінансової підтримки Посольства Швеції в Україні. Після презентації вона розпочала експонування в закладах освіти Полтави. Мета проекту полягає в популяризації знань про видатних українців першої половини XVIII ст., поборників незалежності нашої держави. Йдеться про основні віхи життя та діяльності найближчих соратників гетьмана Івана Мазепи, котрі найбільше долучилися до створення державного документу 1710 р. – знаменитої Конституції – Пилипа Орлика, Костя Гордієнка, Андрія Войнаровського, Федора Мировича, Федора Нахимовського, Кліма Довгополого, Григорія Герцика, Дмитра Горленка, Ганну Орлик та Григора Орлика [2, с. 178].

Не менш плідну виставкову діяльність, яка реалізується як у традиційний спосіб, так і віртуально (через вебсайти та сторінки у соцмережах) здійснюють і вітчизняні архіви, наукові інституції історичного профілю. Причому, особливе місце тут посідає саме електронна комунікація, з огляду на цілу низку специфічних особливостей, притаманних сучасному суспільству. За свідченням американського політолога Жана-Вернера Мюллера, «новітні електронні технології збирання й відтворення даних обумовили фундаментальний поворот у мнемонічних технологіях, який, ймовірно, рівнозначний винаходу друкарського верстата й згасанню усної пам'яті ... після епохи Відродження»¹. Засоби ретрансляції пам'яті вийшли на новий рівень, що виявилось останнім

---

¹ 7. Müller J.-W. (2004). Introduction: the power of memory, the memory of power and the power over memory. *Memory and Power in Post-War Europe. Studies in the Presence of the Past*. Cambridge. P. 1–35. URL: [http:// assets. cambridge.org/97805218/06107/excerpt/9780521806107_excerpt.pdf](http://assets.cambridge.org/97805218/06107/excerpt/9780521806107_excerpt.pdf).

часом у створенні величезної кількості вебресурсів, провідна мета яких – актуалізувати й передати історичні знання.

У сучасному вітчизняному віртуальному просторі представлені різноманітні інституційні вебресурси, які виконують у тому числі й комеморативну функцію.

Зокрема, на всіх без винятку сайтах державних архівів є розділи тематичних онлайн-виставок історичних документів, що покликані сприяти реалізації зазначених завдань. Так, на вебсайті Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (ЦДАВОУ) такі виставки представляють широке розмаїття тем, як присвячених окремим видатним персоналіям в історії України («Українська нація мусить добути собі свободу, хоч би захиталася ціла Росія!»). До 150-річчя від дня народження Миколи Міхновського»; «Совість, як чистий кришталь». Виставка архівних документів до 300-річчя від дня народження Григорія Сковороди (1722–1794); Із сузір'я «розстріляного відродження»: Лесь Курбас; До 140-річчя від дня народження Івана Івановича Огієнка та інші), так і славетним / трагічним історичним сторінкам, подіям, пам'ятним датам (Чорнобильська трагедія, День Соборності України, День Конституції, День незалежності, День державного прапора України, День пам'яті жертв голодоморів, Перша світова війна, депортація кримських татар, хрещення Київської Русі, трагедія Бабиного Яру, бій під Крутами, українські національно-визвольні змагання 1917–1921 рр. тощо).

Практично всі представлені документальні матеріали супроводжуються стислою загальнотематичною анотацією, котра допомагає відвідувачу сайту (якщо це не вчений-дослідник, а пересічна людина) скласти принаймні загальне уявлення про історичну добу, подію чи персоналію та її місце в історії, а самі документи – допомогти поглибити ці уявлення, зацікавити історією свого народу / країни / держави, спонукати до відповідної рефлексії. Більшість згаданих виставок перед тим, як з'явитися онлайн, презентуються громадськості й у фізичній формі, і лише за тим розміщуються на інституційних вебресурсах.

І це приклади, які представляють лише один з центральних державних архівів України. Насправді ж, подібна діяльність широко ведеться й іншими державними архівними установами – центральними, окремими галузевими, всіма обласними.

Сайт Національної бібліотеки України імені В. Вернадського містить багато різноманітних матеріалів, покликаних популяризувати вітчизняну історію та сприяти її належній комеморації без ідеологічних нашарувань, – від суто бібліографічних до презентаційно-бібліологічних, документальних та навіть образотворчих. Зокрема, представлений на сайті бібліотеки проєкт «Е-архів М. Грушевського» (започаткований ще до 150-річчя видатного діяча), здійснюваний спільно з установами НАН України, Канадським інститутом українських студій Альбертського університету, низкою музейних установ та видавництвом «Світ», представляє книжкові новинки та дисертаційні роботи з царини грушевськознавства, висвітлює роботу відповідних за темою наукових конференцій, пропонує відеосюжети, присвячені діячеві. Проєкт постійно поповнюється новими матеріалами, зокрема іконографічними, меморіальними тощо.

Також бібліотеки можуть у різний спосіб популяризувати доробок, публікації, зокрема й науково-популярні, знаних дослідників-істориків, які спеціально займаються проблематикою, що особливо актуальна з погляду історичної пам'яті, а надто – міфологізованих, сфальшованих комемораційних наративів.

Наприклад, у 2022 р. одна з провідних вітчизняних університетських бібліотек – Наукова бібліотека імені Михайла Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка – презентувала статті, опубліковані у перші місяці після повномасштабного російського вторгнення Володимиром Сергійчуком – доктором історичних наук, професором, автором численних монографічних досліджень з історії України та значної кількості публікацій на сторінках періодичних видань. Це статті, що мають такі заголовки: «Окремішність українства: і не сестра, і не брат, бо на болотах і на

чорноземі творилися зовсім інші етноси»; «Та є в Україні бандерівці! – І їхні гасла – сьогодні для нас закон»; «Хай світ почує правду про наш рід, або Якою буде національно-державна ідеологія України після перемоги над Росією».

Значний потенціал також закладений у такій формі мережевої комунікації, як бібліотечний подкастинг. Подкаст – окремий звуко- чи відеофайл, що розповсюджується безкоштовно через Інтернет для масового прослуховування/перегляду. Подкасти, об'єднані спільною тематикою можуть утворювати серію ресурсів в Інтернеті, що регулярно оновлюється. На нашу думку, зазначений потенціал цього інструменту в контексті комеморації вітчизняними закладами культури досі не використаний, а тому цю прогалину слід нівелювати.

Усі зреалізовані заходи архівів, бібліотек, музеїв відповідної спрямованості, безперечно, сприяють формуванню та закріпленню історичної пам'яті про значущі – трагічні й славні сторінки вітчизняної історії, а розгорнута презентація їх у соціальних мережах (через інформаційні, фото та відео матеріали), на офіційних вебсайтах, за допомогою інших каналів комунікації – фактично забезпечує ефективну реалізацію комеморативної функції цих інституцій. Одночасно в цій царині є ще й незреалізований потенціал, на який потрібно звернути увагу.

Джерела та література

1. Передерій І.Г. Новітні музейні комунікації в комеморативних практиках постмодерного суспільства. *Документно-інформаційні комунікації в умовах глобалізації*: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції. Полтава: ПолтНТУ, 2018. С. 155-163. (дата звернення 31.10.2024).

2. Гула Р.В., Дзьобань О.П., Передерій І.Г., Чобіт І.Р. Інформаційне протиборство: роль та практика діяльності бібліотек, архівів та музеїв (за досвідом російсько-української війни): монографія Київ: Вид-во Ліра-К, 2023. 260 с.

3. Müller J.-W. Introduction: the power of memory, the memory of power and the power over memory. *Memory and Power in Post-War Europe. Studies in the Presence of the Past*. Cambridge. 2004. P. 1–35. URL: [http:// assets.cambridge.org/97805218/06107/excerpt/9780521806107_excerpt.pdf](http://assets.cambridge.org/97805218/06107/excerpt/9780521806107_excerpt.pdf). (дата звернення: 13.11.2024).

4. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. URL: [http:// tsdavo.gov.ua/category/novyny/](http://tsdavo.gov.ua/category/novyny/) (дата звернення: 13.11.2024).

5. Національна бібліотека України імені В. Вернадського (2023). URL: <http://hrushevsky.nbu.gov.ua> (дата звернення: 13.11.2024).

6. Єфремова Л. Бібліотека для тебе: як бібліотека допомогла чи продовжує допомагати вам під час повномасштабного вторгнення росії в Україну. *Бібліотека. Бюлетень Української бібліотечної асоціації*. 2022. №3. С. 3.

Олена Коноплицька

м. Тернопіль

БІБЛІОТЕКИ ЯК ПРОСТІР ПСИХОСОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ (НА ПРИКЛАДІ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕК М. ТЕРНОПОЛЯ)

Сучасні бібліотеки відіграють важливу роль у суспільстві, надаючи доступ до інформації з різних галузей знань, освітніх програм та культурних ресурсів.

Протягом 4-8 листопада 2024 року в м. Львові відбувся тренінг «Бібліотеки як простір психосоціальної підтримки». Захід пройшов у рамках реалізації флагманського проєкту «Мистецтво допомагати» на підтримку Всеукраїнської програми ментального здоров'я «Ти як?» за ініціативи першої леді України Олени Зеленської та за підтримки Міністерства культури та

стратегічних комунікацій України спільно з Бюро ЮНЕСКО в Україні за фінансової підтримки Японії та у співпраці з Координаційним центром з психічного здоров'я Кабінету Міністрів України.

Учасники пройшли навчання з надання першої психологічної допомоги, підтримки психічного здоров'я працівників бібліотеки на робочому місці та профілактики професійного вигорання, вивчали проблеми стресу та методи його подолання, опрацьовували вправи для відновлення, психологічної стійкості (резильєнтності), арт-практик.

Тренінг відкрив новий погляд на роль книгозбірні в сучасному суспільстві, адже сьогодні бібліотека не лише місце для книг, а й простір для психологічної та соціальної підтримки, місце, де можна відчувати безпеку.

Мета проекту — акцентувати увагу на тому, що бібліотеки можуть сприяти емоційному благополуччю відвідувачів та працівників, створити сприятливу атмосферу для роздумів і відпочинку, а також надати підтримку потребуючим.

Біблотеки як соціальні інституції, що мають розгалужену мережу онлайн та офлайн платформ для обміну професійним досвідом, вже здійснюють заходи з підтримки психосоціального здоров'я населення. Книгозбірні працюють з усіма віковими категоріями та доводять, що здатні надавати таку підтримку. Водночас існує потреба розвитку актуальних, саме з точки зору психологічної підтримки, навичок працівників бібліотеки та налагодження комплексного фахового підходу підвищення ефективності, посилення саме цього напрямку діяльності.

Проект «Бібліотеки як простір психосоціальної підтримки» допомагає бібліотекарям стати опорою для громад. Серед його завдань – психосоціальна підтримка людей в громадах, поширення інструментів самодопомоги, першої психологічної допомоги, використання артметодик у своїй роботі та за потреби переспрямування людей до наявних психологічних служб.

Упродовж трьох місяців пілотна навчальна програма охопить 6 регіонів України (Київську, Житомирську, Львівську, Івано-Франківську, Тернопільську

та Одеську області) та стане важливим кроком у формуванні стійкості українців під час війни.

Участь у тренінгу взяли і працівники бібліотек м. Тернополя. Зокрема, Тернопільської обласної універсальної наукової бібліотеки, Тернопільської обласної бібліотеки для молоді, а також мережі Центральної бібліотечної системи міста.

Учасники тренінгу після його завершення планують створити у своїх закладах простір психосоціальної підтримки, де проходитимуть різноманітні тренінги та арт-практики.

Проте і зараз бібліотеки проводять різноманітні заходи для забезпечення нагальних питань населення, зокрема внутрішньо переміщених осіб. Зупинимося на деяких з них.

У липні на базі Тернопільської обласної бібліотеки для молоді відбувся воркшоп «Налагодження співпраці Представництва Норвезької ради у справах біженців із бібліотеками територіальних громад Тернопільської області. Бібліотечні практики на підтримку внутрішньо переміщених осіб» за сприяння Норвезької ради з питань біженців (НРСБ) та Тернопільського обласного відділення ВГО УБА .

Під час зустрічі з активними бібліотекарками громад представники юридичного відділу Норвезької ради у справах біженців у Тернополі Максим Голтвяницький та Володимир Богуш ознайомили присутніх із діяльністю організації та її юридичними послугами, сформувавши бачення та конкретні пропозиції щодо співпраці бібліотек із НРСБ на підтримку внутрішньо переміщених осіб.

Голова ради з питань внутрішньо переміщених осіб Тернопільської ОВА Яна Шкуратова висвітлила тему якісного перенаправлення на інформування ВПО в регіоні.

Про бібліотеку як безпечний простір для соціокультурної інтеграції та адаптації ВПО в місцеві громади говорила Надія Чайківська – заступниця

директорки Тернопільської обласної бібліотеки для дітей з питань інформаційно-бібліотечного обслуговування користувачів.

Кращі бібліотечні практики, спрямовані на підтримку внутрішньо переміщених осіб представила завідувачка науково-методичного відділу Тернопільської обласної бібліотеки для молоді Оксана Малярчук.

Про успішні грантові кейси Тернопільської обласної універсальної наукової бібліотеки на підтримку ВПО учасників воркшопу поінформувала завідувачка відділу інформації Тернопільської обласної універсальної наукової бібліотеки Світлана Воробель.

Працівники Тернопільської обласної бібліотеки для молоді також провели психологічний тренінг «Дружба як основа підтримки та взаєморозуміння». Під час заходу учасники дізналися про важливість емоційної підтримки в стосунках, техніки покращення комунікації між друзями, як розвивати довіру та вирішувати конфлікти.

Завдяки інтерактивній вправі, обговоренням та командній роботі присутні не лише отримали корисну інформацію, а й змогли поділитися своїми історіями, що допомогло кожному розкритися та відчувати себе частиною спільноти.

Тімблдінг тренінг є важливою частиною розвитку колективу, формування командного духу, створення почуття єдності, довіри й взаєморозуміння.

На тімблдінг тренінгу «Психологічна підтримка та взаємодія з користувачами бібліотеки у кризових ситуаціях» учасниці навчались ефективно спілкуватися, слухати та висловлювати свої думки, працювати разом при подоланні викликів і розв'язанні проблем.

Працюють і групи психологічної підтримки «ПОРУЧ», де учасники зможуть поспілкуватися, поділитися власним досвідом та отримати поради щодо виховання від фахівця.

Тернопільська міська бібліотека-філія №4 для дорослих «Етно-центр» організувала майстер-клас із виготовлення воскових свічок «Світло добра», поєднаний із тематичною бесідою про символіку світла в Різдвяному пості.

Під час майстер-класу учні Тернопільської спеціальної школи TOR дізналися про значення світла у християнських традиціях, символіку свічки як джерела тепла, миру та надії. Вони створювали власні свічки з натурального воску, які можна використовувати під час святкових молитов або подарувати близьким.

Та само, у книгозбірні, для відвідувачів Тернопільського міського територіального центру пройшло арттерапевтичне заняття «Розмальовування картин за номерами».

Тернопільська обласна універсальна наукова бібліотека має кілька програм терапевтичного характеру.

Спільно з ГО «Амазонки Тернопілля» - клуб реабілітації та психологічної підтримки жінок, які поборолі онкозахворювання або лікуються «Світло надії». Учасниці отримують дружню підтримку та психологічну допомогу. На такі зустрічі раз у місяць запрошують лікарів, психологів, фітнес-тренерів, грають у психологічні гри, обговорюють книги, займаються рукоділлям. Дату анонсують на сайті книгозбірні (www.library.te.ua), на сторінці мережі Facebook.

У відділі міського абонементу діють психологічні студії «ДоВіри», які відбуваються онлайн та офлайн. Спікери студії — психологи, педагоги, медики та священнослужителі.

Під час зустрічей із фахівцями обговорюють проблеми учасників ООС та членів їхніх сімей, подолання сімейних криз, формування в молоді орієнтації на традиційну українську сім'ю, підвищення сексуальної грамотності в підлітків; подолання підвищеної тривожності та депресій.

Психологічні студії відбуваються щомісяця. Дату й час проведення анонсують на сайті Тернопільської ОУНБ та книжковій платформі «Прочитай. Книгозбірня» в соціальній мережі Facebook.

Бібліотерапевтична студія «Бібліотека — територія мудрості, добра і милосердя» функціонує теж у відділі міського абонементу Тернопільської ОУНБ й об'єднує людей з інвалідністю. Заходи відбуваються за участю вихованців благодійного фонду «Карітас» та молодіжної спільноти з інвалідністю громадської організації «Виходь назовні».

Мета студії – надання можливості людям з інвалідністю приємно проводити час, розвивати нові інтереси, створювати комфортні умови для спілкування.

У рамках бібліотерапевтичних студій організують зустрічі з митцями, педагогами та місцевими авторами. Заняття проводять у формі інформаційно-просвітницьких заходів, мультимедійних презентацій, дискусій, оглядів літератури.

Запрошують до співпраці волонтерів-педагогів, творчих людей та всіх, хто має бажання налагоджувати комунікації та вести діалог, творити добро для особливо потребуючих осіб, наповнювати їхнє буття новим змістом і дарувати відчуття приналежності.

Дату й час проведення анонсують на сайті Тернопільської ОУНБ та книжковій платформі «Прочитай. Книгозбірня» в соціальній мережі Facebook.

Таким чином, бібліотекарі створюють у своїх закладах особливу атмосферу, де кожен відвідувач зможе знайти спокій, розслабитися та отримати необхідну підтримку. Адже бібліотека – це місце, де кожен може знайти не лише знання, а й друзів, підтримку та розуміння.

Участь у тренінгу дав можливість дізнатися про різноманітні методи роботи зі стресом, вивчили вправи для відновлення та психологічної стійкості, а також освоїли основи арт-терапії. Бібліотекарі опанували нові навички надання першої психологічної допомоги, підтримки психічного здоров'я та профілактики стресу.

Джерела та література:

1. Ментальне здоров'я: бібліотека як простір психосоціальної підтримки та відновлення. URL: <https://oth.nlu.org.ua/?p=9737>

2. Презентація проекту «Бібліотеки як простір психосоціальної підтримки». URL:<https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3915868-presentacia-proektu-ta-programi-biblioteki-ak-prostir-psihosocialnoi-pidtrimki.html>

3. Тернопільська обласна універсальна наукова бібліотека . URL: <https://library.te.ua/kluby-za-interesamy/#1620419905527-8ce3497a-8bd9>

4. Тернопільська обласна бібліотека для молоді. URL: <https://tobm.org.ua/>

5. Тернопільська міська бібліотека-філія №4 для дорослих «Етно-центр» . URL: <https://www.facebook.com/profile.php?id=100067061031315>

Ірина Денисовець

м. Полтава

ОСОБЛИВОСТІ ЦИФРОВІЗАЦІЇ РОБОТИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ ПОЛТАВСЬКОЇ МІСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Важливою ознакою сьогодення є тотальна інформатизація та цифровізація усіх сфер суспільної діяльності, зокрема бібліотечної. Поступово відбувається трансформація, модернізація та віртуалізація різновекторних напрямів бібліотечної діяльності. Віртуальний простір бібліотечного закладу забезпечує безбар'єрний доступ до інформації та послуг, ефективний зворотній зв'язок з користувачами, а також актуальне залучення їх до створення затребуваного контенту. Передусім бібліотечне цифрове середовище представлене сайтами, електронними каталогами, електронними бібліотеками, соціальними медіа. Це вможливує розширення асортименту інформаційних та соціально-культурних послуг, робить сучасну книгозбірню доступною та відкритою.

Глобальним завданням цифровізації бібліотеки є створення нової моделі та запровадження інноваційних форм реального та віртуального обслуговування. Такі часті проблемні питання у своїх наукових працях досліджували Г. Булахова [1], Т. Вилегжаніна [2], І. Гах [3], О. Кузьменко [4],

К. Лобузiна [5], В. Медведєва [6], О. Онихенко [7], А. Пелешихин [8], С. Чумак [9] та iн.

Повсякчасна системнiсть i масштабнiсть упровадженням сучасних iнформацiйних технологiй у всi бiблiотечнi технологiчнi цикли створили якiсне пiдгрунття для нового етапу розвитку бiблiотечної справи, а це вможливило не лише модернiзацiю основних процесiв, а й суттєво пiдвищило якiсть надання бiблiотечно-iнформацiйних продуктiв та послуг.

Зауважимо, що Центральна бiблiотека Полтавської мiської територiальної громади динамiчно трансформувалася iз класичної книгозбiрнi в рiзноаспектнi за своєю дiяльнiстю i змiстом сучаснi iнформацiйнi центри, де активно впроваджують вебтехнологiї та сервiси; застосовують новi технологiї у розрiзi корпоративної спiвпрацi; використовують глобальнi мережевi й генерують локальнi iнформацiйнi ресурси; створюють вiртуальнi довiдковi служби, iнтерактивнi форми взаємодiї з користувачами; уводять в експлуатацiю сучасне обладнання, програмне забезпечення, а також системи автоматизацiї.

Глобальнi трансформацiї у сферi соцiальних комунiкацiї та управлiння даними впливають на iнформацiйнi потреби користувачiв й активiзують бiблiотеки до створення нових ресурсiв i контентiв, а також впровадження iнновацiйних послуг обслуговування. Зокрема, важливу роль вiдiграє цифровiзацiя як послiдовне продовження iнформатизацiї, яку витлумачують як «соцiально-економiчний та науково-технiчний процес широкомасштабного застосування iнформацiйно-комунiкацiйних технологiй у всiх сферах соцiально-економiчного, полiтичного та культурного життя суспiльства з метою пiдвищення ефективностi використання iнформацiї та знань для управлiння, задоволення iнформацiйних потреб громадян, органiзацiй, мiсцевих органiв влади та держави, для створення передумов для переходу до iнформацiйного суспiльства» [6, с. 30]. Саме iнформатизацiя вможливорює перехiд до цифровiзацiї – процесу, який вiдбувається на вищому етапi розвитку та передбачає застосування бiльш складних технологiй. А бiблiотечна цифровiзацiя – це «процес упровадження цифрових технологiй створення,

175

опрацювання, передавання, зберігання та візуалізації даних у різні сфери бібліотечної діяльності для забезпечення умов сталого розвитку бібліотеки як соціального інституту, необхідного суспільству в період побудови цифрової економіки» [10, с. 6].

Ключові напрями бібліотечної цифровізації зумовлені соціальними функціями сучасної книгозбірні, адже в реаліях сьогодення вона постає як культурна інституція, осердя збереження й трансляції документованого знання для забезпечення неперервного суспільного поступу. Процеси цифровізації пронизують основні вектори діяльності Центральної бібліотеки Полтавської міської територіальної громади, зокрема збирання, формування, створення, адаптацію інформаційних ресурсів, організацію всебічного доступу до них; організацію інформаційного обслуговування користувачів; поширення інформації та знань через бібліографічне інформування та культурно-просвітницьку діяльність (організацію й проведення різноманітних тематичних майстер-класів, групових івентів, воркшопів для всіх вікових груп); соціокультурну діяльність, спрямовану на підвищення інформаційної культури та організацію інтелектуального дозвілля; наукове та методичне забезпечення бібліотечної роботи; управління бібліотечною діяльністю та употужнення кадрового потенціалу книгозбірні [6, с. 30].

У сучасних реаліях діяльність бібліотеки покликана створити умови для користувачів швидкого та ефективного пошуку якісної інформації, змістовного вітчизняного й зарубіжного контенту, що сприятиме формуванню нових знань, навичок та умінь, загалом інтелектуальному розвитку особистості.

Серед провідних трендів використання інноваційних технологій, що є маркером бібліотечної трансформації як сучасного інформаційно-наукового хабу, виокремлюємо, зокрема, такі: оцифрування, систематизація та надання доступу до бібліотечного контенту за допомогою хмарних технологій; розроблення та впровадження комплексної системи пошуку, яка дозволяє інформацію, збережену на світових бібліотечних серверах та індексовану єдиною пошуковою системою, відображати на першій сторінці результатів

запитів у мережі Інтернет; дистанційне обслуговування користувачів через інтернет, зокрема ведення бібліотечних вебсайтів, створення блогів та облікових записів у соціальних медіа, надання послуг без обмежень у часі та локаційно; роботизація бібліотечних процесів, а саме: використання чат-ботів, автоматизованих компактних фондосховищ; застосування технологій мобільного зв'язку для інформування про книжкові новинки, доступ до баз даних бібліотеки, замовлення книг в електронному форматі, доставки електронних копій документів, QR-кодування інформації, створення особистого кабінету користувача бібліотечних послуг тощо; використання потенціалу інтерфейсів доповненої реальності – для зручної навігації всередині бібліотек, надання користувачам додаткової аудіовізуальної та текстової інформації на книжкових виставках, у ході бібліографічних оглядів, а також застосування радіочастотної ідентифікації (RFID), заснованої на використанні електромагнітного випромінювання, яка дозволяє здійснювати безконтактний обмін та забезпечувати контроль за пересуванням фондів усередині бібліотеки; створення мультимедійного медіасередовища, що вможливує отримання за запитом контенту будь-якого формату.

Упровадження нових інтерактивних технологій у роботу Центральної бібліотеки Полтавської міської територіальної громади сприяє підвищенню продуктивності праці фахівців установи та збільшенню атрактивності самої книгозбірні. Зокрема в бібліотеці успішно функціонує різнопланове обладнання для організації змістовного й цікавого дозвілля відвідувачів, зонування на локації уможливує реалізацію творчого потенціалу користувачів, а бібліотека водночас трансформується в потужний інтелектуально дозвільний центр. Важливим чинником такої продуктивної діяльності є створення комфортних умов для обслуговування людей з обмеженими можливостями – пандусів, портативних дисплеїв Брайля, портативних індукційних систем для слабчущих тощо.

Процес цифровізації розширює стратегічні можливості Центральної бібліотеки Полтавської міської територіальної громади як соціального,

освітнього, виставкового та культурного центру. Книгозбірня реалізовує якісно нові функції, розширюючи стратегічні вектори співпраці, зокрема й в освітній царині, адже провідні фахівці бібліотеки активно долучаються до розроблення освітньої програми «Документознавство та інформаційна діяльність» підготовки здобувачів вищої освіти за спеціальністю 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа, яка здійснюється на кафедрі українознавства, культури та документознавства Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», а науково-педагогічні працівники кафедри поглиблюють фахові знання щодо засад використання новітніх інформаційних технологій у бібліотечній сфері, методів і засобів оцифрування документальних фондів бібліотек та їх удоступнення; використання сучасних автоматизованих бібліотечних інформаційних систем, хмарних сервісів у вітчизняних бібліотеках під час проходження стажування на базі Центральної бібліотеки Полтавської міської територіальної громади.

Специфічна діяльність Центральної бібліотеки ПМТГ як бібліографічного, інформаційного, культурно-просвітницького закладу забезпечує накопичення та доступність документально-інформаційних ресурсів для громади Полтавського району. Найважливішим результатом інформатизації бібліотеки стало розроблення офіційного сайту, на якому надається повна, змістовна й вичерпна інформація про бібліотечні продукти та послуги. Бібліотечний сайт – це не тільки позитивний іміджевий чинник, а й дієвий засіб масштабування інформації, інструмент розширення кола читачів, популяризації діяльності бібліотеки.

Сайт ЦБ ПМТГ складається з таких сторінок: «Головна», «Новини», «Блоги» (відділу обслуговування та бібліотек-філій міста), «Нові надходження», «Афіша», «Відео», «Бібліотечному фахівцю», «Про нас». Розділ «Про нас» вміщує такі підрозділи: «Правила користування», «Графік роботи», «Про нас в ЗМІ» (друковані видання, інтернет-видання, архів публікацій) [11].

Для зворотного зв'язку на сайті розміщено зручну форму, яка дозволяє користувачам ставити запитання або залишати пропозиції щодо оптимізації

діяльності закладу. Також на сайті є адреса бібліотек, карта їхнього розміщення, номери телефонів контактних осіб та електронна пошта. Гостям сайту доступні електронний каталог, інформація про нові надходження до бібліотеки, а також покрокова інструкція щодо запису в бібліотечну систему. На сайті також розміщено такі інструменти: «Календар», «Карта повітряних тривог», «Перевірені джерела інформації», «Корисні посилання» (на інформаційні ресурси органів влади, засобів масової інформації, інформаційно-бібліотечні контакти), «Краєзнавчі ресурси», «Світ інтернету – кожному», «Лічильник відвідувань». Мережевий простір бібліотеки розширено завдяки використанню хмарних технологій Google. Бібліотека використовує онлайн-сховище даних для кооперативної роботи з інформаційними ресурсами та базами даних документів.

Бібліотека активно використовує функційні можливості соціальних мереж для постійної комунікації з віртуальними користувачами, популяризації діяльності та просування іміджу бібліотечного закладу серед широких груп громадськості міста. Для реалізації цих цілей ЦБ ПМТГ створено офіційні сторінки у соціальній мережі «Facebook» та на каналі відеохостингу «YouTube».

Використання вебтехнологій уможлиблює надання повної, достовірної, точної, релевантної інформації користувачу, поширення та актуалізацію фондів за допомогою віртуальних сервісів. Найважливішим результатом інформатизації Центральної бібліотеки Полтавської міської територіальної громади стає підвищення якості обслуговування читачів, створення та розвиток нових форм та засобів взаємодії бібліотеки та читача.

Отже, фахівці Центральної бібліотеки Полтавської міської територіальної громади для автоматизації та оптимізації діяльності книгозбірні активно й системно використовують такі інформаційні технології та електронні ресурси: бази даних електронних бібліотек мережі Інтернет для надання користувачам релевантних даних відповідно до їхніх онлайн-запитів у персональному обліковому кабінеті; електронний онлайн-каталог та бібліотечний фонд для

розміщення інформаційних ресурсів на офіційному вебсайті; вебтехнології, зокрема сторінки та спільноти у соціальній мережі «Facebook» та на відеохостингу «YouTube»; бібліографічні, фактографічні, повнотекстові банки даних; зону покриття бездротової локальної мережі для підключення до інтернету пристроїв працівників та читачів бібліотеки. Бібліотека також виконує надважливу соціальну функцію як активний суб'єкт інформатизації міста, почасти надаючи своїм користувачам допомогу в підвищенні рівня інформаційної культури та комп'ютерної грамотності.

Джерела та література

1. Булахова Г. Перспективи використання інструментарію соціальних медіа для просування бібліотечних продуктів і послуг. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2019. № 55. С. 80–91.
2. Вилегжаніна Т. І. Трансформація функцій публічних бібліотек у реаліях сьогодення. *Бібліотечна планета*. 2018. № 1. С. 4–5.
3. Гах І. Перспективи розвитку мультимедійних технологій у бібліотечних мережах. *Бібліотечний вісник*. 2020. № 2. С. 10–16.
4. Кузьменко О. І., Загуменна В. В. Бібліотека як соціокультурний публічний простір: трансформаційні зміни. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2020. № 4. С. 24–31.
5. Лобузін К. В. Бібліотека цифрового суспільства в забезпеченні системної підтримки наукових досліджень. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2020. № 4. С. 5–12.
6. Медведєва В. Мультимедійні інформаційні технології в інформаційно-бібліотечному середовищі. *Вісник Книжкової палати*. 2019. № 2. С. 29–31.
7. Онищенко О. Цифровізація – стратегічний шлях розвитку бібліотечної сфери. *Бібліотечний вісник*. 2021. № 4. С. 3–9.
8. Пелецишин А. М., Добровольська В. В., Трач Р. О. Особливості інформаційних технологій в бібліотечній справі. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2018. № 4. С. 14–21.

9. Чумак Є. Трансформація інформаційних ресурсів публічних бібліотек України в сучасних умовах. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2022. № 10. С. 36–48.

10. Назаровець С., Кулик Є. Бібліотека 4.0: технології та сервіси майбутнього. *Бібліотечний вісник*. 2017. № 5. С. 3–14.

11. Центральна бібліотека Полтавської міської територіальної громади: вебсайт. URL: <https://cbs.poltava.ua/> (дата звернення: 01.10.2024)

Ольга Кочерженко

м. Полтава

РОБОТА БІБЛІОТЕКИ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У сучасних умовах цифровізації та надзвичайно швидкого зростання кількості інформації бібліотека стає не просто осередком знань, а перетворюється на інноваційний центр освіти, комунікації та культурного розвитку.

Особливо важливу роль виконують бібліотеки в закладах освіти, надаючи студентам і учням, викладачам та вчителям, аспірантам і науковцям ресурси для навчання, саморозвитку та творчості.

Проблеми, пов'язані з сучасними потребами користувачів бібліотек закладів освіти, вивчали дослідники Л. Амлінський, С. Молчанова, Т. Проценко, М. Швець та ін.

Метою нашої роботи буде вивчення особливостей функціонування бібліотек освітніх закладів в умовах повномасштабних воєнних дій в Україні.

Слід зазначити, що бібліотеки України в умовах повномасштабного воєнного вторгнення, попри екстремальні умови, обстріли, руйнування, загрози життю, фінансові труднощі, продовжують залишатися осередками, які надають інформаційну, психологічну, юридичну та гуманітарну допомогу користувачам.

В умовах дії воєнного стану роль бібліотек у закладах освіти набуває особливого значення. Їхня діяльність адаптується до нових викликів сьогодення, адже у період нестабільності, втрати звичних умов для навчання і праці бібліотеки залишаються осередками не лише освіти, а й емоційної та психологічної підтримки учасників освітнього процесу, центрами волонтерського руху та взаємодопомоги.

Можна визначити основні напрямки роботи сучасної бібліотеки закладу освіти в умовах повномасштабного воєнного вторгнення: інформаційне забезпечення освітнього процесу; підтримка інновацій та науково-дослідницької діяльності; формування цифрової та інформаційної грамотності користувачів, у тому числі боротьба з дезінформацією, фейками та кіберзагрозами; цифровізація та забезпечення доступу до електронних ресурсів; культурно-просвітницька діяльність; створення простору для дозвілля й комунікації; збереження культурної та історичної спадщини українського народу; заходи, спрямовані на формування української ідентичності.

Окремо зупинимось на питанні створення у бібліотеці «третього місця».

У своїй книзі «Велике Добре місце» (The Great Good Place) американський соціолог, професор соціології в Університеті Західної Флориди, Рей Ольденбург вказує на необхідність людей мати «третє місце» після дому та роботи, яке забезпечує взаємодію спільноти та соціалізацію з іншими [1]. У сучасному закладі освіти необхідно мати місце, яке б забезпечувало не тільки потреби навчання, а й дозволяло взаємодіяти, змістовно й цікаво організовувати дозвілля. І таким «третім місцем», безперечно, може стати бібліотека, у якій учасники освітнього процесу відчуватимуть себе вільно і розумітимуть, що бібліотека – не тільки простір, де заборонено їсти, пити, голосно розмовляти, де створені умови виключно для навчання і пошуку інформації, а й місце для відпочинку та спілкування зі спільнотою, майданчик, де вирішуються питання громадського життя.

Без сумніву, в умовах війни бібліотеки залишаються не тільки культурно-інформаційними центрами, а й стають територією безпеки, психологічного

комфорту, де емоційна розрядка користувачів здійснюється за допомогою бібліотерапії [2, с. 13].

Отже, сучасна бібліотека закладу освіти – це поліфункціональний простір, який не лише забезпечує доступ до знань, а й підтримує всебічний розвиток учасників освітнього процесу, відіграє ключову роль у забезпеченні освітніх, наукових та культурних потреб, розвитку навичок інформаційної грамотності, адаптації користувачів до процесу цифровізації суспільства, стає комфортним осередком змістовного дозвілля і спілкування, вирішення громадських питань.

Джерела та література

1. Цимбалюк С.Я, Кочур М.І. Бібліотека як «третє місце». URL : <https://ekhnuir.karazin.ua/server/api/core/bitstreams/d23d910c-4797-41db-9dec-da40dd0b128d/content> (дата звернення – 04.11.2024).

2. Сердюк С., Герасимова С. Бібліотеки України під час війни: адаптація до нових реалій та визначення пріоритетів. *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*. 2022. № 3(29). С. 9-14.

Світлана Калайда, Алла Болотнікова

м. Полтава

АСПЕКТИ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ РОБОТИ БІБЛІОТЕКИ ЦДМУ

Вагомим внеском в інформаційний простір Полтавського державного медичного університету є пошукова робота та краєзнавчі дослідження бібліотеки, які є невіддільним складником збереження історичної спадщини медичної галузі, вишу та власне і самої книгозбірні. Усі пропоновані бібліотекою видання охоплюють цілий спектр тем, які відображені в

електронних презентаціях, віртуальних бюлетенях, у різноманітних онлайн-проектах.

Саме показником ефективної діяльності бібліотеки є її присутність в електронному інформаційному просторі, тому книгозбірня ПДМУ активно представляє свої послуги в усіх популярних соціальних мережах, адже саме тут відбувається продуктивний діалог та інтерактивне спілкування бібліотекарів зі своїми читачами; залучає якомога більше користувачів до свого вебсайту з різноаспектним функціоналом щодо представлення і надання інформаційних послуг; обслуговування віддалених користувачів.

Популярність сторінок у мережі досягається щоденною активністю, цим самим розширюється коло читачів, швидко публікуються новини про актуальні бібліотечні події та успішно презентуються можливості бібліотеки [2, с. 36].

Книгозбірня Полтавського державного медичного університету повсякчас реалізовує інноваційні, креативні проекти, щоб посилити читачеві контент та залучити бібліотечну онлайн-авдиторію до комунікування, адже саме книгозбірня натеper володіє й оперує основними масивами документально зафіксованого матеріалу про вищ. Актуальна та багата текстова інформація у поєднанні з високоякісним ілюстративним матеріалом сприяє успішному позиціонуванню ПДМУ в електронному просторі [1, с. 2].

З огляду на це, важливим напрямом діяльності бібліотеки є дослідження наукової спадщини провідних учених університету, які зробили вагомий внесок у розвиток вітчизняної та світової медицини. Задля успішної пошукової роботи співробітники книгозбірні активно співпрацюють із народним музеєм історії університету; звертаються до архівних матеріалів, бібліографічних джерел, спогадів старшого покоління. У своїй професійній діяльності співробітники бібліотеки використовують також принцип усноісторичних досліджень задля відтворення портретів науковців не лише завдяки ретельній роботі з архівними матеріалами, а й зі слів колег, родичів, учнів.

Така діяльність книгозбірні, на нашу думку, є фактором формування творчого потенціалу й професійного зростання бібліотечних працівників.

Одним із цікавих і популярних каналів комунікування з онлайн-авдиторією став проєкт «Бібліозанурення в історію Університету». У 2021 році Полтавський державний медичний університет відсвяткував своє 100-річчя. Сто років – це історія наукових досягнень, відкриттів та успіхів визначних учених: стоматологів, хіміків, фізіологів, хірургів, біологів, мікробіологів... Здобутки і досягнення сучасної медицини, зокрема стоматології, були б неможливими без наполегливої праці та наукових відкриттів, що були закладені провідними вченими. У фокусі всіх активностей, які провадилися в межах святкування, креативна команда бібліотекарів презентувала онлайн-проєкт «Бібліозанурення в історії Університету».

Творчий колектив активно працював і нині працює над утіленням усіх задумів, адже багато славних імен згуртував навколо себе Полтавський державний медичний університет. Кожен заслуговує доброго слова. У проєкті акцентовано на полтавському періоді функціонування вишу, йдеться про перших керманічів кафедр, які організовували навчальний процес Гофунг Юхим, Фабрикант Мойсей, Баранов Йосип, Нежданов Михайло, Ткаченко Степан, Личман Григорій, Власенко Павло, Воронянський Григорій, Лісова Ніна, Дельва Віктор, Скрипніков Микола, Бромберг Евеліна, Фуголь Ольга, Фрідман Яків та багато інших, про тих, хто створював й обладнував нові лабораторії, започатковував школи (Лія Григор'єва – фундатор Полтавської наукової школи ортодонції, Анатолій Гасюк – фундатор полтавської школи морфології, Лідія Тарасенко – неперевершений експериментатор, під керівництвом якої було створено потужну наукову школу з вивчення стрес-синдрому). Пам'ять про цих людей і сьогодні освітлює науковий шлях університету. Для них не існувало слів «ні», вони були переконаними максималістами у задумах і досягненні результатів. Безцінні знання та досвід вони передавали своїм послідовникам, учням, колегам, які сьогодні примножують славу Alma Mater. Вони цікавилися не тільки медициною (Юрій Максимук – закінчив вечірній університет журналістики; був блискучим літератором, членом Полтавської спілки літераторів, Віктор Ковальов – мав прекрасний голос, був лавреатом Міжнародного конкурсу вокалістів у

Франції, Кіндій Данило – театрал, який у студентські роки побував в усіх театрах Харкова і по-справжньому закохався в мистецтво опери та балету, Вячеслав Рубаненко – захоплювався фотографією, мав хист до виконання інкрустаційних робіт (портретних та пейзажних).

Робота над проектом є надзвичайно цікавою і пізнавальною, і, що головне, відгукується поміж читачів. Колишні студенти, а нині – викладачі, науковці, медики, лікарі активно долучаються до онлайн-комунікування: читають про своїх вчителів та пишуть багато вдячних коментарів про своїх наставників. Нині робота над проектом продовжується, укладаються біобібліографічні огляди, упорядковується інформація, яка слугує основою для глибокого висвітлення діяльності окремих персоналій, ведеться пошук фотографічних та фактографічних матеріалів, які розкривають науковців з позицій лікаря, колеги, друга, сім'янина.

Популяризування досягнень українських учених і медиків є важливим складником роботи бібліотеки ПДМУ, адже приклади життя і професійної діяльності визначних науковців орієнтують майбутніх лікарів на розвиток глибокої зацікавленості, любові і поваги до обраної професії.

Одним зі способів реалізації наявного потенціалу є подання бібліотекою до інтернет-ресурсів актуальної і достовірної інформації, адже саме вони наразі є головним джерелом знань. Ця робота є багатоплановою: пошук та опрацювання матеріалу; структурування; інформаційне наповнення; аналітична діяльність; поширення інформації про всі аспекти діяльності університету та результати її науково-дослідної роботи тощо.

Сьогодні Всемережжя надає широкий доступ до різноманітних інформаційних ресурсів. З-поміж них особливе місце відводиться електронній енциклопедії, адже такі видання репрезентують посилений інтерес з-поміж науковців, видавців та читачів. Натепер енциклопедії розглядають як певний товарний знак, бренд, тому актуальна інформація про виш, подана в ній сприяє успішній реалізації інформаційної політики ПДМУ. Показником ефективної діяльності книгозбірні є підготовлений бібліотекою інформативний матеріал про науковців Полтавського державного медичного університету до

Енциклопедії Сучасної України, де представлені провідні фахівці медичної галузі, яскраві особистості, які присвятили своє життя професії лікаря; до Енциклопедії медичної освіти України тощо.

Натепер бібліотекарі вишу також продукують вікіконтент, модерують роботу ініційованого бібліотекою вікіпроєкту (інформаційне наповнення, коригування, внесення змін та доповнень до Вікіпедії) про відомих учених-медиків, провідних науковців, якими повниться життєствердний сторічний літопис Полтавського державного медичного університету. Співробітники бібліотеки укладають матеріал про відомих медиків до Книги Пам'яті лікарів Полтавщини.

Окреслені напрями дослідницької діяльності роботи бібліотеки мають поступальний рух, який потребує кропіткої роботи з пошуку, дослідження, вивчення, систематизування, узагальнення, збереження та популяризування цінного надбання університету та медицини Полтавщини. Обов'язковою компонентою успіху цієї роботи є професійність, творчість, технічні вміння укладачів. А результати і цінність такої діяльності визначають читачі – їх зацікавленість, коментарі, репости, уподобайки.

Джерела та література

1. Безноса С. П. Інформаційний потенціал бібліотеки як інструмент іміджевого позиціонування «УМСА» [Електронний ресурс]. *Бібліотеки і суспільство: рух у часі та просторі* : матеріали III наук.-практ. інтернет-конф., м. Харків, 22–29 жовтня 2018 р. Харків, ХНМУ 2018. С. 1–5. Режим доступу: <https://repository.pdmu.edu.ua/handle/123456789/8777> (дата звернення 29.05.2024).

2. Боровик О. Б. Бібліотека як флагман академії в Інтернет-просторі. *Бібліотеки і суспільство: рух у часі та просторі* : матеріали II наук.-практ. Інтернет-конф., м. Харків, 24–31 жовтня 2016 р. / Харк. нац. мед. ун-т ; [редкол. : І. В. Киричок, Т. Б. Павленко, Н. Д. Гаєва]. Харків, 2016. С.34–39.

**ОРГАНІЗАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ВІДДІЛУ ФОРМУВАННЯ
НАЦІОНАЛЬНОГО АРХІВНОГО ФОНДУ ТА ДІЛОВОДСТВА В
ДЕРЖАВНОМУ АРХІВІ М. КИЄВА**

Вступ. Організаційна діяльність відіграє ключову роль у забезпеченні ефективного функціонування відділів державних архівів, особливо в контексті збереження історичної спадщини та управління документацією. Відділ формування Національного архівного фонду та діловодства Державного архіву міста Києва (далі Відділ) є важливою ланкою в системі управління архівною справою, адже відповідає за поповнення та систематизацію архівних матеріалів, які мають культурну, наукову та історичну цінність.

У цьому контексті особлива увага приділяється питанням організації діловодства, забезпеченню збереження документів, а також взаємодії з установами, які передають документи до архіву. Завдяки злагодженій роботі Відділу формується безцінний інформаційний ресурс, що дозволяє зберігати історичну пам'ять та сприяє розвитку науки, культури й освіти.

Мета статті. Розкрити особливості організаційної діяльності Відділу, проаналізувати його ключові функції, завдання та значення у збереженні документальної спадщини.

Завдання: Описати основні функції відділу, включно з порядком прийому, обліку та обробки документів.

1. Висвітлити роль відділу у вдосконаленні діловодства в установах, підприємствах та організаціях міста Києва.

2. Окреслити виклики та перспективи діяльності відділу в умовах цифровізації та реформування архівної галузі.

3. Підкреслити значення співпраці з установами, які передають документи, у формуванні якісного архівного фонду.

Виклад основного матеріалу. Відділ формування Національного архівного фонду та діловодства є структурним підрозділом Державного архіву міста Києва. У свої діяльності Відділ керується законодавчими актами України, зокрема контролює та регулює відносини з організаціями міста незалежно від їх форми власності в межах повноважень відповідно до Положень про Державний архів м. Києва. Діє у межах виконання Закону України Про внесення змін до Закону України “Про Національний архівний фонд і архівні установи” [2], Правила організації діловодства та архівного зберігання документів у державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях, Положенням про державний архів м. Києва, наказами Міністерства юстиції України.

Відділ має свої функції та завдання. З основних завдань можна виділити такі пункти [5] :

1. Визначає перспективи та пріоритети розвитку, а також здійснює управління архівної справи та діловодства на теренах міста.

2. Координує діяльність органів державної влади, районних в місті Києва державних адміністраціях, підприємств, установ, організацій усіх форм власності у питаннях діловодства та рівної справи.

3. Проводять обстеження, облік та аналіз діяльності архівних установ незалежно від їх форми власності та підпорядкування.

4. На підставі затверджених списків НАФ, веде облік фізичних та юридичних осіб, які знаходять в зоні комплектування Державного архіву.

5. Розробка списків джерел формування НАФ які перебувають в зоні комплектування архіву.

6. Розробка списків районних архівних відділів, які також знаходяться в зоні комплектування Державного архіву.

Основні функції роботи Відділу:

- незалежно від місця зберігання та форми власності веде облік профільних документів НАФ, здійснює їх контроль за збереженістю, внесенням документів до НАФ, а також організовує роботу по їх вилученню. Виконує роботу на виявлення, взяття на облік, повернення, відтворення або придбання в копіях профільних документів архіву, які перебувають в межах іншої країни і документів іноземного походження, що відтворюють історію міста;

- разом з відділом обліку та зберігання документів, приймає участь у роботі щодо уточнення фондування документів;

- контролює дотримання умов зберігання документів установ, які перебувають в зоні комплектування архіву незалежно від форми їх власності. Також відділом контролюється проведення експертизи цінності документів та підстави її проведення на підставі законодавства у сфері архівної справи та діловодства, типових та галузевих переліків видів документів із зазначенням строків зберігання, що підлягають внесенню до НАФ, номенклатур справ та інших нормативно-правових актів з питань експертизи цінності, методичних рекомендацій Державної архівної служби України. Без проведення експертизи цінності документів їх вилучення до знищення, заборонено законодавством;

- слідкує за роботою архівних підрозділів та ведення діловодства в органах виконавчої ради, місцевого самоврядування, в установах, які перебувають в зоні комплектування архіву. Цей контроль здійснюється для перевірки того, як установи дотримуються строків зберігання архівних документів, вимог щодо їх зберігання, проведення обліку та доступу до них;

- надає методичну допомогу в організації діловодства та зберіганні документів установам що перебувають в зоні комплектування архіву, допомагає, а також контролює складання та додержання номенклатур справ;

- займає центральну позицію в комісії, і виходячи з цього готує документи з профільних питань для розгляду на засідання комісії.

Відділ відіграє ключову роль у забезпеченні якісного ведення документів в організаціях міста Києва. Його діяльність спрямована на дотримання стандартів роботи з документацією, що є основою для ефективного формування архівного

фонду та збереження інформаційної спадщини. Основні аспекти роботи відділу у вдосконаленні діловодства: методичне забезпечення та навчання, контроль за дотриманням нормативно-правових актів, упровадження стандартів з чинним законодавством України [2], ДСТУ [3] та іншими НПА [1], допомога в організації архівних підрозділів в установах для попереднього зберігання документів.

Робота Відділу сприяє підвищенню якості роботи з документами в установах міста. Завдяки впровадженню сучасних стандартів, наданню методичної підтримки та контролю, установи можуть ефективніше управляти документацією, забезпечуючи її надійне збереження та доступність для майбутніх поколінь.

Серед викликів діяльності Відділу

1. Зростання обсягів електронних документів: Поширення цифрових технологій призводить до значного збільшення кількості електронних документів, що потребують архівування. Це створює навантаження на процеси обліку, зберігання та забезпечення доступу до інформації.

2. Недостатня матеріально-технічна база: Брак сучасного обладнання, серверів для зберігання великих обсягів цифрових даних та інструментів для оцифрування паперових архівів уповільнює процес цифровізації.

3. Недосконала нормативно-правова база: чинне законодавство не повністю враховує специфіку роботи з електронними документами та цифровими архівами, що ускладнює процедури передачі, обліку та зберігання документів у цифровому форматі.

4. Збереження інформаційної безпеки: цифрові архіви вразливі до кіберзагроз, зокрема хакерських атак, втрати даних через технічні збої чи програмні помилки.

5. Брак кадрів з компетенціями у цифрових технологіях: фахівці з традиційної архівної справи часто не володіють навичками роботи з новітніми цифровими системами, що ускладнює впровадження інновацій.

6. Фінансові обмеження: Недостатнє фінансування стримує розвиток цифрової інфраструктури, реставрацію документів і навчання персоналу.

До перспектив діяльності Відділу можна віднести

1.Цифровізацію архівної справи. Активне впровадження цифрових технологій дозволить: створювати електронні копії документів для їх тривалого зберігання; забезпечить швидкий доступ користувачів до архівних матеріалів через онлайн-платформи, вдосконалить пошукові системи в архівних базах даних.

2.Розвиток електронного діловодства: перехід на електронний документообіг у джерелах комплектування спрощує передачу документів до архіву; стандартизація форматів електронних документів сприяє їх зручному збереженню та обробці, реформування нормативно-правової бази.

3. Удосконалення законодавства дозволить: регламентувати роботу з електронними документами; інтегрувати сучасні міжнародні практики збереження цифрових архівів.

4.Покращення інфраструктури: модернізація архівних приміщень для зберігання цифрових носіїв та обладнання для оцифрування документів; інтеграція «хмарних» технологій для створення надійних резервних копій архівних матеріалів.

5.Навчання та підвищення кваліфікації персоналу: організація тренінгів та курсів з використання сучасних інформаційних технологій; залучення молодих фахівців, які володіють цифровими компетенціями.

6.Залучення фінансування та грантових ресурсів: для розвитку архівної інфраструктури та впровадження інновацій, участі у міжнародних програмах з підтримки культурної спадщини.

Висновок. Організаційна діяльність відділу формування Національного архівного фонду та діловодства Державного архіву міста Києва є ключовою ланкою у забезпеченні збереження документальної спадщини. Завдяки чітко визначеним функціям, включаючи комплектування, облік, обробку та зберігання документів, відділ сприяє формуванню повноцінного НАФ, що є важливим джерелом історичної, культурної та наукової інформації. Співпраця з установами-джерелами комплектування відіграє вирішальну роль у

забезпеченні цілісності та якості архівних матеріалів. Надання методичної допомоги, контроль за діловодством та підтримка цифровізації сприяє підвищенню рівня організації документообігу, що позитивно впливає на формування архівного фонду.

У сучасних умовах цифровізації та реформування архівної галузі відділ адаптується до нових викликів, запроваджуючи інноваційні методи роботи, розвиваючи електронний документообіг та використовуючи цифрові технології для збереження та популяризації архівної спадщини. Результатом діяльності Відділу є не лише збереження документів минулого, а й створення умов для доступу до них сучасним і майбутнім поколінням, що сприятиме підтримці національної ідентичності, розвитку наукових досліджень та збереженню історичної пам'яті, яка є невід'ємною частиною культурної спадщини України.

Джерела і література

1. Перелік типових документів, що створюються під час діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування, інших юридичних осіб, із зазначенням строків зберігання документів: збірник основних нормативних актів. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show>. Київ: Паливода А.В., 2024. 231 с.

2. Про Національний архівний фонд та архівні установи: Закон України від 24.12.1993 № 3814-ХІІ.

3. ДСТУ 4163:2020. «Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлення документів». [Чинний від 01 вересня 2021 року].

4. Про затвердження Правил організації діловодства та архівного зберігання документів у державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях: Наказ Міністерства юстиції України від 18.06.2015 № 1000/5.

5. Положення про відділ формування Національного архівного фонду та діловодства Державного архіву м. Києва: Наказ директора Державного архіву м. Києва від 24.05.2016 року.

Андрій Юдов

Науковий керівник – д.н.соц.ком., доц. Збанацька О.М.

м. Київ

ДО ПИТАННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ КОРИСТУВАЧІВ ЦИФРОВИХ БІБЛІОТЕК

У 2023 році в Україні було оголошено про запуск проєкту створення Національної електронної бібліотеки України (НЕБУ) за підтримки ЮНЕСКО та Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій та установ (ІФЛА). На координаційній зустрічі, присвяченій ухваленню цього рішення, були присутні представники Української бібліотечної асоціації, Міністерства культури та інформаційної політики України, Державної архівної служби України, а також національних, державних, університетських і публічних бібліотек, національних музеїв та архівів. Метою цього проєкту є збереження культурної спадщини України, яка зберігається в установах пам'яті по всій країні (бібліотеках, архівах, музеях тощо), шляхом її цифрового архівування та створення надійної системи збереження і довготривалого доступу до цифрових копій матеріалів через мережу Інтернет [2, 14].

У зв'язку з цим набуває актуальності питання про користувачів електронних бібліотек та необхідність у організації зручного доступу до культурного надбання для всіх, хто має в цьому потребу. Мета даної роботи – проаналізувати принципи взаємодії користувачів із цифровими бібліотеками, дослідити та порівняти їх потреби із потребами користувачів традиційних бібліотек.

Теоретико-методологічним підґрунтям даного дослідження стали праці зарубіжних та українських науковців, які під різним кутом зору звертались до вивчення проблем діяльності бібліотек.

Теоретичні та практичні аспекти результатів досліджень користувачів бібліотек та їх обслуговування висвітлено у працях Л. Кононученко [3], Т. Новальської [13], Л. Прокопенко [16]. Огляд контингенту користувачів бібліотек та їх окремих категорії через призму соціологічних досліджень подано у статті О. Мастіпан [12]. Зокрема, було зазначено пріоритетні завдання навчання основ інформаційної культури та можливість використання поняття «клієнт» замість «користувач». І. Панченко зібрав, систематизував, проаналізував та структурував властивості цифрової бібліотеки, схарактеризував спеціалістів цифрової бібліотеки та визначив методи комунікації із користувачем на прикладі діяльності бібліотеки Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського [18].

Про певні трансформації, що простежуються у функціонуванні бібліотек, огляд причин, які цьому передують та проблематику наявних способів опанування бібліотеками цифрового простору, зокрема, за допомогою переведення паперових каталогів у цифровий формат було розглянуто у роботі Г. Салати [17].

У презентації проєктів документів створення Національної електронної бібліотеки України колектив авторів О. Бруй, І. Бірюкова, С. Доценко, Н. Розколупа та Т. Чорна В. [0] представили вичерпну інформацію стосовно планів збереження документальної спадщини та поліпшення якості обслуговування читачів шляхом впровадження цифрових технологій.

Глибокі дослідження сучасної організації роботи вітчизняних цифрових бібліотек здійснили І. Лобузін [4] та К. Лобузїна [6, 7, 8] та у співавторстві з іншими дослідниками [5, 9, 10, 11].

Зарубіжні дослідники К. Нвало [23], Л. Айна [21], Дж. Рейтс [22], Е. Адомі, Е. Кпанган, Р. Окій, та Дж. Рутеян [18, 20] провели дослідження потреб користувачів та здійснили їх класифікацію.

Для розуміння контексту даної проблеми необхідно конкретизувати деякі ключові терміни та поняття. Згідно з Положенням про Українську цифрову бібліотеку під поняттям «цифрова бібліотека» варто розуміти універсальну централізовану інформаційну систему, що «призначена для накопичення, упорядкування, обліку, оброблення, зберігання, використання фондів електронних документів та управління ними, обслуговування відвідувачів і користувачів бібліотеки через телекомунікаційні мережі у спосіб, що гарантує дотримання вимог щодо захисту інтелектуальних та майнових прав» [15].

Також варто розрізнити поняття «відвідувач цифрової бібліотеки» та «користувач цифрової бібліотеки». Спираючись на Положення про Українську цифрову бібліотеку, можна сформулювати такі дефініції:

- *відвідувач цифрової бібліотеки* – «користувач, який не проходив процедури реєстрації в Бібліотеці [цифровій бібліотеці] та якому доступна тільки відкрита інформація, а також певна частина інформаційних ресурсів, призначених для вільного поширення», якому забезпечується на правах цілодобового користування «пошук та повнотекстовий перегляд відкритих документів, а також певної частини інформаційних ресурсів, призначених для вільного поширення» [15];

- *користувач цифрової бібліотеки* – «zareєстрована (авторизована) юридична чи фізична особа, яка пройшла процедуру реєстрації в Бібліотеці [цифровій бібліотеці], якому забезпечується на правах цілодобового користування «пошук, повнотекстовий перегляд, копіювання, завантаження та використання всього обсягу документів, крім документів, використання яких обмежується відповідно до законодавства України» [15].

У роботі К. Нвало (2003) [23] користувачів бібліотек було визначено як будь-кого, хто відвідує бібліотеку з метою використання її ресурсів для задоволення своїх інформаційних потреб. Значення слова «відвідування» автор

пропонує тлумачити і як візит до бібліотечного закладу, і як і віддалений доступ до бібліотечного порталу чи веб-сайту.

У роботі Л. Айна (2004) [21] зазначено, що термін «користувач» охоплює всіх тих осіб, хто користується послугами, які пропонує бібліотека. Це поняття охоплює різні терміни, такі як відвідувачі, клієнти, користувачі інформації, шукачі інформації, споживачі, читачі тощо. Ці терміни можна використовувати як взаємозамінні, оскільки всі вони стосуються тих, хто прагне отримати бібліотечну послугу.

У ХХІ столітті більшість послуг було переведено у віртуальний простір, і бібліотеки разом із їхніми користувачами також стали віртуальними. Бібліотеку ХХІ століття, як зазначається у «Словнику з бібліотечної та інформаційної науки» [22], можна визначити як «бібліотеку без стін», у якій колекції існують не на папері чи в іншій матеріальній формі в певному фізичному місці, а доступні лише в електронному вигляді через комп'ютерні мережі та технології. З цього визначення випливає, що користувачі таких бібліотек потребують сучасних технологій для доступу до матеріалів, оскільки їх використання більше не обмежується відвідуванням бібліотеки особисто. У цьому контексті на користувачів бібліотеки покладається більша відповідальність у пошуку та отриманні інформації з її колекцій, порівняно з традиційними бібліотеками.

Профіль користувача. Для ефективного використання цифрових бібліотек ХХІ століття потрібен доступ до технологій та відповідні навички роботи з інформаційними технологіями. Як бібліотека, так і користувачі змінили свої характеристики, що впливає на визначення того, ким є користувач бібліотеки. У традиційному бібліотечному середовищі користувачів та їхні особливості легко ідентифікувати, оскільки вони відвідують бібліотеку фізично. Наприклад: студент, викладач, пересічний перехожий, ділова людина, людина похилого віку, людина з інвалідністю тощо.

В онлайн-середовищі визначити ці характеристики набагато складніше. Проте користувачів можна розрізняти за їхніми навичками володіння

інформаційними технологіями, незалежно від віку, статусу чи фізичних особливостей.

Традиційно користувачів бібліотеки поділяють на групи. У роботі Л. Айна (2004) [21] користувачі були розподілені на такі групи, як діти, учні, студенти, дорослі, професіонали, дослідники, політики, спеціалісти, особи з порушеннями слуху та зору, а також особи з фізичними обмеженнями. У цій роботі навички володіння інформаційними технологіями є основою для класифікації користувачів. Відповідно до цього критерію автор пропонує виокремити такі групи користувачів:

1. Некваліфікований користувач.
2. Напівкваліфікований користувач.
3. Кваліфікований користувач.
4. Нелегальний користувач.

Проаналізуємо характеристики цих груп.

Некваліфікований користувач. У бібліотеці XXI століття взаємодія між бібліотекарем і користувачами вимагатиме використання інформаційних технологій. Некваліфікований користувач не зможе звернутися за порадою до бібліотекаря без застосування цих технологій, а також не зможе самостійно користуватися ресурсами бібліотеки через відсутність відповідних навичок. До цієї категорії належать люди, які отримують бібліотечні послуги через посередників, які мають необхідні навички роботи з інформаційними технологіями. Цей факт спонукав Е. Адомі та Е. Кпанобан [20] стверджувати, що базові навички роботи з інформаційними технологіями є необхідними для доступу до інформації та її отримання. На їхню думку, поширене незнання та неправильне уявлення про інформаційні технології серед користувачів є головною перешкодою на шляху розвитку сучасних бібліотек. Водночас у роботі зазначено, що для цієї категорії користувачів інформаційні технології залишаються не настільки далекими та загадковими, як може здатися [20]. До цієї категорії також належать ті, хто не усвідомлює існування та важливості інформаційних технологій [18].

Напівкваліфікований користувач. Ця категорія користувачів здатна використовувати технологічні пристрої для доступу до бібліотеки з мінімальною підтримкою або навіть без неї. Вони можуть ефективно користуватися базовими засобами пошуку, наприклад, стандартною пошуковою системою, що свідчить про їхню інформаційну грамотність. Проте їм бракує навичок для ефективного використання розширених функцій пошуку, які дозволяють отримувати лише релевантну інформацію з бібліотечних колекцій.

Кваліфікований користувач. Ця категорія користувачів володіє такими навичками:

1. Уміння аналізувати свої інформаційні потреби (інформаційна грамотність).
2. Знання ефективного використання функцій як базових, так і розширених пошукових систем.
3. Навички формулювання запитів і вибору відповідних ключових слів.

Безсумнівно, ця категорія складається з осіб, які пройшли навчання з інформаційних технологій та набули відповідного досвіду роботи з інноваціями в пошуку інформації. Вони здатні отримати практично будь-яку необхідну інформацію швидко та ефективно. Іншими словами, до цієї групи належать користувачі, які можуть самостійно розділяти свої інформаційні запити на складові, виділяти ключові слова та шукати їх за допомогою базових або розширених інструментів пошуку, що дозволяє отримувати актуальну та релевантну інформацію.

Нелегальний користувач. Серед користувачів сучасних бібліотек є й нелегальні користувачі. Вони намагаються отримати несанкціонований доступ до бібліотечних ресурсів в Інтернеті, використовуючи хакерські методи. Цих користувачів називають хакерами; зазвичай вони використовують шкідливе програмне забезпечення для здійснення незаконних дій. На жаль, такі користувачі теж користуються бібліотечними ресурсами, але нелегально.

Отже, можна підсумувати, що на відміну від традиційних бібліотек, цифрові бібліотеки не обмежують доступ для жодної категорії користувачів, включаючи тих, хто має фізичні обмеження. Основним викликом для сучасної бібліотеки є користувач, якому бракує навичок для задоволення своїх інформаційних потреб, незалежно від його фізичних можливостей. Розрив між категоріями користувачів залежить від рівня володіння інформаційними технологіями. Традиційно користувачів бібліотек класифікували за фізичними ознаками та іншими зовнішніми характеристиками, однак у цифровому середовищі цей підхід поступово втрачає актуальність.

Джерела та література

1. Бруй О. М., Бірюкова І. О., Доценко С. О., Розколупа Н. І., Чорна Т. В. Національна електронна бібліотека України. Збереження документальної спадщини: презентація проєктів документів створення НЕБУ на круглому столі 31 січня 2024. *eKMAIR*. URL : <https://ekmair.ukma.edu.ua/items/c4065f45-fe8c-41f1-8748-2508df774989> (дата звернення: 12.11.2024).

2. Бруй О. Національна електронна бібліотека: як це працює і навіщо Україні. *Читомо*. 06.04.2021. URL : <https://chytomo.com/natsionalna-elektronna-biblioteka-iaak-tse-pratsiuie-i-navishcho-ukraini/> (дата звернення: 12.11.2024).

3. Кононученко Л. Впровадження новітніх комп'ютерних технологій для забезпечення інформаційних потреб користувачів бібліотек України (на прикладі ЛОУНБ України). *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ : НБУВ, 2005. Вип. 14. С. 353–361.

4. Лобузін І. В. Організація онлайн-електронних колекцій України. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Розвиток бібліотечно-інформаційного потенціалу в умовах цифровізації* : матер. Міжнар. наук. конф., Київ, 6–8 жовт. 2020 р., 2020. С. 195–199. URL : http://irbis-nbuv.gov.ua/E_LIB/PDF/er%2D0003836.pdf (дата звернення: 12.11.2024).

5. Лобузін І. В., Перенесієнко І. П. Електронні колекції української у вебсередовищі: організація та технологія формування ресурсів рукописних та

книжкових джерел у Національній бібліотеці України імені ВІ Вернадського. *Рукописна та книжкова спадщина України*. 2020. №25. 324–336. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/rks_2020_25_23 (дата звернення: 12.11.2024).

6. Лобузiна К. Сучаснi пiдходи до iнтеграцiї електронних iнформацiйних ресурсiв бiблiотек. *Вiсник Книжкової палати*. 2012. №12, 24–28. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkr_2012_12_6 (дата звернення: 12.11.2024).

7. Лобузiна К. Фундаментальна електронна бiблiотека «Україніка»: технологiчна органiзацiя та основнi принципи управлiння iнформацiйними ресурсами. *Бiблiотека. Наука. Комунацiя* : [тези доп.] Мiжнар. наук. конф., Київ, 6-8 жовт. 2015 р., Київ, 2015. URL : <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/656> (дата звернення: 12.11.2024).

8. Лобузiна К. Цифровий бiблiотечний проєкт: визначення, структура, органiзацiйнi форми. *Бiблiотека. Наука. Комунацiя. Розвиток бiблiотечно-iнформацiйного потенцiалу в умовах цифровiзацiї* : матер. Мiжнар. наук. конф., Київ, 6–8 жовт. 2020 р., Київ, 2020. С. 200–203. URL : http://irbis-nbuv.gov.ua/E_LIB/PDF/er%2D0003836.pdf (дата звернення: 12.11.2024).

9. Лобузiна К., Клочок, А. Електронний каталог НБУВ: проблеми адаптацiї до умов сучасного iнформацiйного середовища. *Бiблiотечний вiсник*. 2011. № 4. С. 3–10. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2011_4_1 (дата звернення: 12.11.2024).

10. Лобузiна К., Коновал Л. Електроннi бiблiотеки. Автоматизацiя бiблiотечної технологiї. *Бiблiотечний вiсник*. 2015 № 6. С. 42–43. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2015_6_13 (дата звернення: 12.11.2024).

11. Лобузiна К., Коновал Л. Електроннi iнформацiйнi ресурси наукової бiблiотеки в сучасному веб-середовищi. *Бiблiотечний вiсник*. 2018. № 6. С.51–53. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2018_6_13 (дата звернення: 12.11.2024).

12. Мастiпан О. Третi соцiологiчнi читання в Нацiональнiй парламентськiй бiблiотецi України. *Бiблiотечна планета*. 2010. № 1. С. 6–8.

13. Новальська Т. В. Український читач у бiблiотекознавчих дослiдженнях (кiнець ХІХ — початок ХХІ ст.) : монографiя. Київ : [б. в.], 2005. 250 с.

14. Початок проєкту створення Національної електронної бібліотеки України за підтримки ЮНЕСКО та ІФЛА. 17 лютого 2023. *Українська бібліотечна асоціація*. URL : <https://ula.org.ua/novyny-ta-podii/novyny/5078-rochatok-proiektu-stvorennia-natsionalnoi-elektronnoi-biblioteku-ukrainy-za-pidtrymku-yunesko-ta-ifla> (дата звернення 12.11.2024).

15. Про затвердження Положення про Українську цифрову бібліотеку. Наказ Міністерства культури України від 08.08.2018 № 684. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0970-18#Text>. (дата звернення 12.11.2024).

16. Прокопенко Л. Принципи рівних можливостей: проблеми бібліотечного обслуговування людей з особливими потребами в проєктах ІФЛА. *Вісник Книжкової палати*. 2009. № 6. С. 14–18.

17. Салата Г. В. Тенденції і розвиток бібліотек у цифровому середовищі. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2022. № 61. С. 30–39. DOI: <https://doi.org/10.31516/2410-5333.061.03>.

18. Цифрові технології в роботі з джерелами інформації / уклад. І. В. Панченко. Одеса : Університет Ушинського, 2023. 27 с. URL : <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/17305/1/Tsyfrovii%20tekhnohohii%20ov%20roboti%20z%20dzherelamy%20informatsii.pdf>. (дата звернення 12.11.2024).

19. Adomi E. E., Okiy, R. B., Ruteyan, J. O. A survey of cybercafes in Delta State, Nigeria. *The Electronic Library*. 2003. № 21. P. 487–495. DOI: 10.1108/02640470310499876.

20. Adomi E. E., E. Krangban. Application of ICTs in Nigerian Secondary Schools. *Library Philosophy and Practice (e-journal)*. 2010. March. P. 1–8. URL : <https://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/345> (дата звернення 12.11.2024).

21. Aina L. O. Library and information science text for Africa. Ibadan: Third World Information Services Ltd, 2004. 365 p.

22. Dictionary for library and information science / ed. J. M. Reitz. Westport: Libraries Unlimited, CT, 2004. 788 p.

23. Nwalo K. I. N. Fundamentals of library practice: a manual on library routines. Ibadan: Sterling-Horden Publishers Ltd, 2003. 120 p.

Галина Нудищук

Науковий керівник – к. культ., проф. Горбань Ю. І.

м. Київ

БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ У ПРОТИДІІ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ

Українські бібліотеки, як і інші заклади сфери культури, переживають важкі часи через російську збройну агресію. Натепер понад 600 бібліотек вважаються зруйнованими або пошкодженими внаслідок воєнних дій, бомбардувань та окупації [5]. Проте навіть у таких надскладних умовах бібліотеки намагаються виробити ефективні стратегії, що здатні зацікавити владу та громадян, залучити й утримати користувачів, впливати на компетенції професійної спільноти та стосуються безперервної освіти, цифрових викликів, нових способів комплектування та форматів роботи бібліотечних фахівців. Водночас важливо розуміти, що критерієм оцінки діяльності є не фонди та доступ до інформації, а їхнє ефективне використання та попит серед користувачів.

З перших днів повномасштабного вторгнення бібліотеки України долучилися до активного спротиву на інформаційному фронті. Асоціація українських бібліотекарів 28 лютого 2022 року звернулася із закликом до всього бібліотечного світу: «Окупанти стріляють не лише по військовій інфраструктурі, а й по школах, музеях, бібліотеках, лікарнях, будинках цивільних. У Чернігові знищили міську бібліотеку для дітей. Наші відважні захисники і мирне населення, зокрема діти, – гинуть. У ці непрості часи українські бібліотекарі стоять разом із народом. Там, де це можливо, бібліотеки продовжують надавати свої послуги користувачам, у тому числі онлайн-сервіси. Бібліотеки працюють у кіберпросторі проти дезінформації, проводять навчання з невідкладної медичної допомоги, приймають переселенців і надають їм первинну допомогу» [4]. Публічна бібліотека імені Лесі Українки 24 лютого 2022 року опублікувала слова Президента України та власне звернення до своїх

користувачів: «Дорогі друзі. Бібліотека сьогодні не працюватиме. Але на зв'язку. Зберігаймо спокій! Слава Україні!» [4]. Вже за два дні від початку війни працівники Публічної бібліотеки імені Лесі Українки створили афішу і запланували онлайн-лекції «Як українці придумали Росію» та «Втікав як москаль з-під Конотопу. З історії походження приказки» із циклу «Інформаційний спротив». У такий спосіб бібліотекарі намагалися морально підтримувати широку аудиторію користувачів у перші вкрай важкі дні для України. На сайті Публічної бібліотеки імені Лесі Українки у новостворених розділах представлено «важливу інформацію на допомогу інформаційному протистоянню у війні, пошуку ліків, пошуку притулку для біженців та роботи, а у соціальних мережах проводиться щоденне інформування киян з важливих питань життєдіяльності міста» [4].

Від початку війни бібліотеки України продовжують бути ефективними комунікативно-освітніми центрами, а також проводять активну роботу щодо запобігання поширенню дезінформації. За даними Чернігівської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка, узагальненими в методичному порадику, «бібліотеки активно долучилися до захисту інформаційного простору та боротьби з фейками. Так, Київська міська спеціалізована молодіжна бібліотека “Молода гвардія” підготувала інформаційний вебліографічний дайджест до Всесвітнього дня здоров'я “Ворожі атаки на ваше здоров'я” [7]. У дайджесті закликають користувачів соціальних мереж перед поширенням будь-якої інформації перевіряти, чи була вона оприлюднена хоча б на одному з офіційних джерел» [2].

Інший приклад, згаданий у порадику, – «Євроклуб, що діє на базі Тернопільської центральної дитячої бібліотеки, провів медіаурок “Протидія дезінформації в умовах війни”» [2]. Під час зустрічі працівники бібліотеки розповіли про поширення фейків на прикладі подій Голодомору в Україні 1932–33 рр., ознайомили з роботою Центру протидії дезінформації та StopFake.

Щочетверга в Олександрійській бібліотеці для юнацтва (Кіровоградська обл.) проходять заняття курсу «Будь медіаграмотним», на яких слухачам розповідають, зокрема, про те, як працюють алгоритми соціальних медіа

(Facebook, Twitter, Instagram). В іншій місцевій бібліотеці – Олександрійській ЦМБ – за участі юриста місцевого центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги В. Джеваги відбувся захід у форматі інформ-досьє «Обережно! Фейкові волонтери» для учнів ліцею інформаційних технологій [2].

Одеська обласна універсальна наукова бібліотека ім. М. Грушевського також робить свій внесок у протидію дезінформації: на базі відділу соціокультурної діяльності працює «Народний університет», який у форматі онлайн- та офлайн-конференцій організовує проведення лекцій, кожна з яких присвячена актуальній темі, зокрема захисту інформаційного простору [2].

Працівники відділу обслуговування Центральної бібліотеки КЗК «Жовтоводська ЦБС» (Дніпропетровська обл.) розробили мультимедійний інформ-акцент «Інформаційна війна. Як протидіяти дезінформації та боротися з фейками», де «ознайомлюють користувачів з правилами, які допоможуть вистояти під час інформаційної атаки окупантів» [2].

Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека імені Валентина Отамановського «з метою допомоги користувачам бібліотек розпізнавати дезінформацію та маніпуляції в інформаційному середовищі, захистити персональні дані та протидіяти інформаційним загрозам і долучитися до інформаційної оборони нашої держави брала участь у реалізації проєкту «Цифрові, інклюзивні, доступні: підтримка цифровізації державних послуг в Україні»» [2].

Національна бібліотека України ім. Ярослава Мудрого робить свій внесок у перемогу – готує «щоденну підбірку інформації з мережі Інтернет про те, як галузь культури України тримає свій, культурний фронт, і як світ засобами культури допомагає Україні» (<https://nlu.org.ua/article.php?id=561>). Крім того, бібліотека постійно проводить різноманітні заходи, зокрема унікальну інноваційну виставку «Справжні причини війни, або як працює російська пропаганда». Як зазначено на сторінці події, що відбулася у жовтні 2023 року, «експозиція розроблена спеціально для протидії російській пропаганді з метою підвищення рівня обізнаності та медіаграмотності у суспільстві». Виставка поєднує «формат постерів з новітніми технологіями: завдяки застосунку edAR 205

всі переваги 3D, AR та VR-досвіду можуть бути доступні без спеціальної техніки. При наведенні смартфона на плакат мобільний застосунок edAR активує та «оживляє» плакати» (<https://nlu.org.ua/event.php?id=2087>). У листопаді 2023 року у бібліотеці відбулася лекція «Твій профіль як твоє обличчя в соцмережах. Правила поведінки. Як поводитися з агресією в соцмережах», присвячена актуальній і дуже важливій темі – культурі спілкування та правилам поведінки у соціальних мережах [6].

Бібліотеки України не лише проводять окремі заходи, але й беруть активну участь у збиранні фактів воєнних злочинів РФ проти України. Наприклад, Рівненська обласна універсальна наукова бібліотека долучена до документування воєнних злочинів Російської Федерації в Україні (<http://libr.rv.ua/>). З метою «належного документування воєнних злочинів та злочинів проти людяності, скоєних російською армією в Україні» [5] Офіс Генерального прокурора разом з українськими та міжнародними партнерами створив відповідний ресурс, де кожен може надати інформацію про злочин, свідком якого він став [3].

У березні 2022 року Українська бібліотечна асоціація ініціювала створення Національної цифрової бібліотеки України, закликавши бібліотекарів країни збирати цифрові документи про російсько-українську війну: «факти (фото, відео, аудіо, будь-що інше) російської агресії та нашої боротьби; плакати, анекдоти, жарти (народну творчість), що демонструють нашу нескореність, праведну лють та неперевершений гумор; факти, що підтверджують підтримку України бібліотечною та іншими професійними спільнотами, окремими громадянами з інших країн світу; фейки, які поширюють вороги про нас і нашу боротьбу, щоб ослабити нас у цій війні» (<https://cutt.ly/bwKGEkTE>).

З метою налагодження міжнародної співпраці та пошуку бібліотек-посестр, для професійної, моральної та гуманітарної підтримки бібліотек України благодійний фонд «Бібліотечна країна» анонсував ініціативу встановлення співпраці із бібліотеками світу. На сайті фонду зазначено: «бібліотеки, реалізуючи інформаційну політику держави, стають також і

акторами публічної дипломатії. Особливо це важливо у часи війни, щоб адвокатувати нашу перемогу, суб'єктність України, унікальну історію та культуру. Бібліотеки можуть: висвітлювати правдиву інформацію про війну росії проти України, її наслідки та українців та інших країн; розвінчувати міфи щодо української історії, культури та мови за кордоном, розповідати про прагнення України до деколонізації; популяризувати культуру, туризм, спорт, кухню, індустрію моди, інноваційні та креативні продукти; забезпечувати постійну міжнародну підтримку Україні» [5].

Висновки. Отже, незалежно від відомчого підпорядкування і напрямів діяльності, бібліотеки України популяризують українську культуру та мову, беруть активну участь у протидії російській дезінформації та пропаганді. Тож серед напрямів співпраці бібліотек, що здійснюватиметься на засадах рівноправності, добросовісності, взаємної поваги до прав та інтересів сторін, значущими є сприяння інформаційній співпраці та протидія дезінформації, обмін досвідом тощо.

Джерела та література

1. В Ужгороді на панельній дискусії говоритимуть про протидію дезінформації в умовах інформаційних війн. *Закарпаття онлайн Beta*. 2022. 25 лип. URL: <https://zakarpatya.net.ua/News/221961-V-Uzhhorodi-na-panelnii-diskusii-hovorytymut-pro-protydiiu-dezinformatsii-v-umovakh-informatsiinykh-viin> (дата звернення: 05.10.2024).

2. Діяльність бібліотек в умовах війни : метод. порадник бібліотекаря / уклад. О. Шурубенко. Чернігів, 2022. Вип. 9. 64 с. URL: <http://surl.li/pvthny> (дата звернення: 05.10.2024).

3. Документуємо воєнні злочини Російської Федерації в Україні. *Офіс Генерального прокурора*. URL: <https://warcrimes.gov.ua/> (дата звернення: 05.10.2024).

4. Іванова І. Київські бібліотеки під час війни. *Методична служба публічних бібліотек Києва*. 2022. 10 квіт. URL: <https://olga-methodlibkyiv.blogspot.com/2022/04/blog-post.html> (дата звернення: 05.10.2024).

5. Міжнародне партнерство. *Бібліотечна країна*. URL: <https://livelibrary.com.ua/projects/twinning-libraries/> (дата звернення: 05.10.2024).

6. Сливка О. Твій профіль як твоє обличчя в соцмережах. Правила поведінки. Як поводитися з агресією в соцмережах. *Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого*. 2023. 11 лип. URL: <https://nlu.org.ua/event.php?id=2023> (дата звернення: 05.10.2024).

7. Фоміна Н. Ворожі атаки на ваше здоров'я. *Міська спеціалізована молодіжна бібліотека*. URL: <https://msmb.org.ua/biblioresursi/bibliografiya/> (дата звернення: 05.10.2024)

Лариса Шаповал

м. Полтава

ІНФОРМАТИЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2020-2023 РОКАХ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У рамках стратегії входження України до світового інформаційного простору набуває поширення інформатизація всіх аспектів людського існування. Входження сфери культури до загальнодержавної мережі інформаційного забезпечення передбачена одним із положень Закону України «Про Концепцію Національної програми інформатизації». Виходячи зі Стратегії формування інформаційного суспільства в Україні, у межах розвитку електронної культури широко залучаються інформаційно-комунікаційні технології до архівної справи [1]. Це передбачає поступовий перехід до електронної форми архівних документів, формування електронних інформаційно-пошукових систем, підвищення рівня забезпечення збереженості документів НАФ, створення техніко-технологічної інфраструктури, електронних інформаційних ресурсів в архівах та інші заходи, які передбачають упровадження електронних послуг для користувачів. Розвиток цифровізації архівної галузі та впровадження електронних архівних ресурсів набули гостроти після широкомасштабного

російського вторгнення як ефективний чинник забезпечення збереженості архівних документів, можливість використовувати їх для дослідників у режимі онлайн.

Актуальним питанням сьогодення є застосування інформаційних технологій у діяльності державних архівних установ, оскільки вони, зберігають культурний, духовний та історичний спадок. Відомості з історії України, які зберігаються в державних архівах, можуть стати потужною зброєю проти ворога в інформаційній боротьбі. Від роботи архівістів залежить збереженість документів, які мають цінність та викликають суспільний інтерес. Громадяни при втраті документів, для виходу на пенсію та з інших причин звертаються до архівних установ. Сьогодні, коли обсяги документації зростають, впровадження інформаційних технологій в архівну справу України стало необхідною умовою ефективної роботи архівів, які мають власну веб-сторінку, підключення до мережі Інтернет, традиційні офісні програмні продукти MS Office ,серед яких Державний архів Полтавської області. Державних архівних установ в Україні, які мають спеціалізовані інформаційні технології налічується мало. Більша їх кількість надають архівні послуги традиційним способом, відповідно до якого паперовий документообіг переважає над електронним. Архівісти підкреслюють, що впровадження інформаційних технологій у діяльність архівних установ України є єдиним шляхом щодо підвищення ефективності їх функціонування [2].

В умовах карантинних заходів, пов'язаних із поширенням COVID-19 в світі 02 червня 2020 р. Голова Державної архівної служби України А. Хромов підписав Меморандум про співробітництво з корпорацією Family Search International (США), метою якого є оцифрування документів НАФ України генеалогічного характеру та створення фонду користування на такі документи та розширення доступу для користувачів до інформації оцифрованих архівних документів у режимі онлайн [3]. 21 жовтня 2020 р. за участі представників корпорації О. Січкаренка, Голови Державної архівної служби України А. Хромова, його заступника Л. Левченко, директор Державного архіву Полтавської області В. Гудим підписала договір про співпрацю. 27 травня 2021

р. за умовами договору розпочалося оцифрування 556 фондів, що мають генеалогічну інформацію [3]. Окрім метричних книг та метричних записів, що зберігаються у фондах Полтавської духовної консисторії, Пирятинського духовного правління, об'єднаних архівних фондах «Православні церкви Полтавської губернії», «Колекції книг записів актів громадянського стану Полтавщини» на електронні носії перенесені документи генеалогічного характеру із фондів полтавських дворянських родів, Полтавського губернського правління, канцелярії Полтавського цивільного губернатора, Полтавського губернського дворянського зібрання, рекрутських та військових присутствій, виконавчих комітетів рад робітничих, селянських, червоноармійських депутатів, адміністративних відділів окружних виконавчих комітетів, комісій у справах червоноармійців. До оцифрування підготовлені фільтраційні справи громадян, примусово вивезених на роботу до Німеччини в роки Другої світової війни, кримінально-слідчі справи із фондів Полтавського губернського революційного трибуналу, окружних, кущових судів, документи генеалогічного характеру із фондів нацистської окупації, видання науково-довідкового фонду архіву.

Держархів Полтавської області продовжує підготовку нового переліку архівних документів, які планують перевести на електронні носії. У двох корпусах ДАПО встановлено 6 комплектів техніки та проводяться практичні заняття з підготовки працівників до процесу оцифрування документів: розшивання, реставрація метричних книг фонду 1011 «Православні церкви Полтавської губернії». Станом на 01 червня 2022 р. ДАПО оцифрував 324 тисячі одиниці зберігання або 7 млн. 585 тис. аркушів архівних документів, що складає 74 % від кількості документів генеалогічного характеру, 25 % від загальної кількості справ, що перебувають на обліку. Повністю оцифровано 107 фондів, частково – 1 028 фондів. На сайті генеалогічної корпорації Family Search International подано 178 тисяч оцифрованих справ із фондів ДАПО. Співпрацюючи з американською корпорацією, Полтавський архів за перше півріччя 2022 р. оцифрував 182 тис. 838 справ, за серпень 2022 р. відскановано та оприлюднено на сайті корпорації 50 тис. 491 справу. У двох корпусах ДАПО

є шість апаратів для оцифрування, на яких щоденно сканують від 12 до 15 тис. аркушів. Станом на 02 серпня 2022 р. оцифровано та виставлено 50491 справа із фондів Державного архіву. Номера фондів, описів, справ і DGS-номера для зручності пошуку додаються у 2-х таблицях Excel, у рубриці «Архівні ресурси» (електронні). В ДАПО з вересня 2020 р. розпочато оцифрування науково-довідкового фонду описів радянського періоду [4]. На 13 листопада 2023 р. відскановано 82% документів радянських зразків. У березні 2021 р. описи справ почали публікуватися на офіційному веб сайті архіву, зокрема фонди: Ф.Р-1500 Відділ юстиції Полтавського губернського виконавчого комітету рад робітничих, селянських і червоноармійських депутатів, Ф.Р-1502 Полтавський губернський революційний трибунал, Ф.Р -1503 Полтавський губернський виконавчий комітет рад робітничих, селянських та червоноармійських депутатів, Ф.Р - 1505 Державний архів Полтавської області [5]. На сайті архіву розміщено описи періоду до 1917 р. та радянського періоду до порядкового номеру Р-4978, які щомісячно оприлюднювалися на офіційному веб-сайті установи упродовж 2023 р. [6]. Серед майже 1 мільйона 300 тисяч документів, 95% з яких зберігаються в паперовому вигляді. Відповідно до рішення пленарного засідання другої сесії восьмого скликання Полтавської обласної ради від 29 грудня 2020 р. «Про Комплексну програму комунікацій влади з громадськістю та розвитку інформаційної сфери в Полтавській області на 2021-2023 роки» задля організації зберігання документів НАФ було виділено 8 мільйонів 889 тис. грн. Завдяки підтримці Полтавської обласної державної адміністрації та депутатського корпусу Полтавської обласної ради було зроблено важливий крок до цифровізації архівних процесів у ДАПО, який доєднався до державної електронної бази даних про жертви репресій комуністичного тоталітарного режиму «Український мартиролог ХХ століття» [7].

Державною архівною службою України з 11 травня 2022 р. запущено Міжархівний пошуковий портал, який дає можливість доступу через єдине вікно до цифрових ресурсів архівів в режимі 24/7. представлено цифрові ресурси центральних державних архівів України, майже 1,5 млн

повнотекстових сканкопій архівних документів, до яких створено повноцінний пошуковий апарат. Пошук має гнучкі налаштування, здійснюється за повними текстами довідкового апарату, представленого на локальних ресурсах: за назвами фондів, історичними довідками до них, анотаціями до фондів та описів, заголовками справ і документів, серед позицій є покажчики, що є аналогами архівних каталогів [8]. Інформаційний ресурс створено за ініціативи та підтримки Анатолія Хромова, Голови Державної архівної служби України, ПП «Архівні інформаційні системи» у співпраці з Центральним державним архівом вищих органів влади та управління України, Центральним державним архівом громадських об'єднань України, Центральним державним архівом-музеєм літератури і мистецтва України та Державним архівом Львівської області на платформі ARCHIUM. Державна архівна служба України, долучила до нього всі центральні й обласні архіви, щоб стали доступними десятки мільйонів справ. 7 мільйонів копій є доступними на Міжархівному пошуковому порталі в Україні, до якого долучилися 6 архівних установ: 4 центральних та 2 обласні архіви, зокрема Державний архів Полтавської області. У Полтаві 19 грудня 2023 р. презентовано електронний ресурс Державного архіву Полтавської області на базі Міжархівного пошукового порталу. Державна архівна служба України спільно з Полтавською обласною військовою адміністрацією та компанією «Архівні інформаційні системи» презентувала електронний ресурс на платформі ARCHIUM, який забезпечує онлайн доступ до оцифрованих колекцій ДАПО. Пріоритетними завданнями, які дозволяють розв'язати впровадження платформи, є формування цифрового контенту (облікових даних, цифрових зображень документів) та створення електронних сервісів, спрямованих на забезпечення доступу до архівних інформаційних ресурсів. ARCHIUM – комплексна програма інформатизації державного архіву за системою архівного зберігання та описування: фонд-опис-справа-документ. Це файлове сховище для індексованих цифрових зображень сканованих архівних матеріалів з можливістю прив'язування файлів на рівні справи або документу- формування та ведення інтерактивних покажчиків (груп тегів) відповідає традиційній системі формування архівних каталогів та картотек (іменний, географічний,

предметний), прив'язування файлів на рівні справи, документу або цифрового зображення сторінки [9].

Отже, на сьогодні питання застосування інформаційних технологій в архівній справі України є актуальним, виходячи з перспектив щодо вступу України до Європейського Союзу постає завдання щодо відповідності функціонування архівної сфери найвищим європейським стандартам. У тому числі до цього й відноситься впровадження інформаційних технологій в діяльність архівних установ та підвищення рівня їх інформатизації.

Джерела та література

1. Василенко Д., Бутко Л. Пріоритетні напрями цифровізації архівної справи. URL: [file:///C:/Users/User2/Downloads/249322-Текст%20статті-572097-1-10-20211225%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User2/Downloads/249322-Текст%20статті-572097-1-10-20211225%20(1).pdf)

2. Божук Л. Інформаційні ресурси і сервіси Інтернет в роботі державних архівів України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія*. 2016. Вип. 3. С. 14–18; Васильченко М. М. Інформатизація архіву як соціально-комунікаційної структури. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2010. Вип. 31. С. 199–208.

3. Оцифрування архівних документів розпочав Держархів Полтавської області спільно з корпорацією Family Search International. 27 травня 2021 р. Офіційний вебпортал Державної архівної служби України. <https://archives.gov.ua/ua/> ; Співпраця з корпорацією «FamilySearch». Офіційний веб-сайт Державного архіву Полтавської області. 02 серпня 2022 року. URL: <https://poltava.archives.gov.ua/novyny/424-spivpratsi-z-korporatsiieiu-familysear>

4. Розпочато роботу з оцифрування описів. Офіційний веб-сайт Державного архіву Полтавської області. 02.10.2020 URL: <https://poltava.archives.gov.ua/novyny/259-rozpochato-robotu-z-otsyfruvannia-orusyiv-rzhavnoho-arhivu-poltavskoi-oblasti-vid-14-kvitnya-2021-roku>

5. Державний архів Полтавської області продовжує роботи щодо оцифрування науково – довідкового апарату фондів радянського періоду. 30 березня 2021 року. URL: <https://poltava.archives.gov.ua/novyny/312-derzhavnyi->

arkhiv-poltavskoi-oblasti-prodovzhuie-roboty-shchodo-otsyfruvannia-naukovo-dovidkovoho-aparatu-fondiv-radianskoho-periodu

6. Офіційний веб-сайт Державного архіву Полтавської області. URL: <http://poltava.archives.gov.ua/>

7. Цифровізація архівних процесів. Офіційний веб-сайт Державного архіву Полтавської області. 20 серпня 2020 року. URL: <https://poltava.archives.gov.ua/novyny?start=160> 94.

8. В Україні з'явився міжархівний пошуковий портал. Закон і бізнес. 13 травня 2022 року. URL: <https://zib.com.ua/ua/151418.html>

9. Перші кроки до впровадження програми ARCHIUM. 28 вересня 2023 року. Офіційний вебсайт Державного архіву Полтавської області. URL: <https://poltava.archives.gov.ua/?start=8>

Пікалова Валерія, Ірина Передерій

м. Полтава

ХМАРНІ ТЕХНОЛОГІЇ: ВИКОРИСТАННЯ В БІБЛІОТЕКАХ

Протягом останніх років усе більш популярними у різних сферах інформаційної діяльності стають хмарні технології. Серед цих сфер не є винятком і бібліотечна галузь, яка зазнає дедалі глибших трансформаційних змін кілька десятиліть поспіль, як з погляду своєї суспільної ролі, так і впровадження інноваційних технологічних рішень, що впливають на кардинальне перетворення цих закладів з традиційних і певною мірою консервативних осередків збереження авторитетних, перевірених часом і усталених знань на мультифункціональні інформаційні хаби з додатковими ролями громадських просторів спільноти, соціальної підтримки тощо. Хмарні технології, й зокрема хмарні сховища створюють умови для реалізації найрізноманітніших завдань, які стоять перед бібліотечними закладами – від

надійного збереження суспільно значущої інформації, до її максимального удоступнення всім групам користувачів, покращення умов цього удоступнення тощо.

Нагадаємо, що хмарне сховище – це місце, де можна зберігати будь – які файли, такі як: документи, фотографії, відео, музику тощо. Бібліотека може використовувати хмарні сховища для зберігання та обробки великих обсягів даних, запровадивши інноваційні послуги на основі хмарних технологій.

Хмарне сховище – це сервіс який дозволяє користувачам зберігати, завантажувати та працювати з файлами віддалено без використання фізичних носіїв інформації [1]. Простіше кажучи, хмарні сховища дозволяють користувачеві отримати доступ з будь-якого місця та з будь-якого пристрою до даних, які зберігаються в оцифрованому вигляді на сервері. Також у таких сховищах доступна функція обміну файлами, що дозволяє легко ділитися, наприклад, документами з колегами, не зважаючи на їх обсяг та кількість, при цьому не маючи обмежень у розмірі при відправленні.

Бібліотеки зберігають величезну кількість інформації у традиційному вигляді книг, журналів, газет, аудіо- та відеозаписів, а також – у все більшій мірі – в цифровому форматі. І одна з класичних проблем бібліотек (як і архівів) – це обмежений простір зберігання – площі фізичних сховищ. Через це можуть виникати такі проблеми як:

- пошкодження документів;
- неможливість розширення фондів;
- порушення умов зберігання документів (наприклад: вологість, пил, механічні пошкодження).

То ж хмарні сховища можуть певною мірою нівелювати ці загрози.

Одним із найпопулярніших застосувань хмарних обчислень у бібліотеках можна вважати розміщення інтегрованої бібліотечної системи (ILS) хмарними провайдерами. Раніше постачальники інтегрованих бібліотечних систем надавали спеціальне програмне забезпечення бібліотекам, а бібліотеки мали

надати сервер і розмістити програму на місці, включаючи обслуговування, резервне копіювання та оновлення ПЗ. Однак останніми роками такі компанії, як OCLC і Ex Libris, почали пропонувати свої програмні додатки як уже «розміщені рішення», фактично ставши постачальниками хмарних послуг для бібліотек, які використовують їхні продукти. Служби управління Worldshare від OCLC і продукти Alma від Ex Libris є прикладами таких ILS, які пропонуються через хмарні обчислення

Окрім ILS, бібліотеки також звернулися до хмарних обчислень, щоб забезпечити розміщення програмного забезпечення для власного інституційного сховища. Раніше інституційні репозиторії також купувалися як програмні додатки, для яких бібліотеки мали надавати простір на сервері, але тепер є додатки-сховища з відкритим кодом, такі як DSpace і Fedora Commons, вони пропонуються як розміщені рішення для бібліотек такими компаніями, як ByWater Solutions. DuraCloud і є ще одним прикладом розміщення програмного забезпечення інституційного сховища, яке зараз надається віртуально [2, с. 4].

Є також приклади бібліотечного програмного забезпечення, створеного як хмарний ресурс, як-от платформа LibGuides від Springshare, яка пропонує бібліотекам довідкові послуги, програмне забезпечення, розміщене в хмарі. Програмне забезпечення Springshare також можна використовувати для розміщення вебсайту бібліотеки, що зараз використовує все більше бібліотек. Платформи Discovery також є хмарним продуктом, створені для бібліотек такими компаніями, як Ebsco, яка пропонує Ebsco Discovery Service (EDS), і OCLC, яка пропонує WorldCat Discovery. Інші хмарні інструменти, які не є специфічними для бібліотек, також часто використовуються для надання бібліотечних послуг, включаючи Wiki, «інструменти для створення вебсайтів без знання HTML і з можливістю постійної співпраці» [2, с. 5].

Є велика кількість сервісів, аби забезпечити перехід бібліотеки у «хмару». Зокрема, такі сховища як: OneDrive, Dropbox, MEGA є сервісами, які забезпечують всі необхідні інструменти для роботи та зберігання файлів різного типу та виду. Безумовно, оскільки бібліотека зберігає велику кількість

документів, виникає питання про достатність обсягу хмарного сховища для їх зберігання аби гарантувати їх збереженість, адже бібліотека має також і рідкісні видання, які є культурною спадщиною і втрата яких може призвести до не виправних наслідків як для бібліотеки так і для суспільства загалом. Однак, хмарні сховища є цілком безпечними щодо використання й зберігання інформації. На наш погляд, кращим сховищем, яке підійде для бібліотек – це AmazonS3, та спеціалізовані хмарні сховища.

AmazonS3 – є одним із найкращих хмарних сервісів для зберігання об'єктів, якими ми можемо користуватися, оскільки вони також пропонують дешеві тарифні плани з хорошим з'єднанням [3]. Основними перевагами цієї програми є те, що Amazon S3 забезпечує високу надійність завдяки розподіленій архітектурі та автоматичному резервуванню, гарантуючи збереження даних. Завдяки широкому спектру інструментів безпеки, включаючи шифрування та контроль доступу, документи надійно захищені. Гнучкість системи дозволяє зберігати різноманітні типи даних, від невеликих файлів до великих архівів. Легка інтеграція з іншими сервісами AWS та довговічність зберігання ідеально підходить для зберігання великих обсягів даних [4].

Говорячи про спеціалізовані хмарні сховища, слід зазначити, що їхня перевага полягає у розробленні таких програм під конкретну бібліотеку з урахуванням її особливостей. Також, у таких сховищах є підтримка метаданих, інтеграція з каталогами, що є недоступним у більшості хмарних сервісах. Також, є створення спеціалізованих функцій для бібліотек, таких, як аналітика даних, захист авторських прав тощо.

Отже, переваги використання хмарних сховищ у роботі бібліотек – це:

- захист даних;
- віддалений доступ;
- швидкий обмін даними;
- економія місця;

- спільний доступ та робота;
- відновлення та резервне копіювання [1].

Прикладом успішного застосування хмарних технологій у бібліотечну діяльність може слугувати Цифрова бібліотека Університету Колорадо (CU-DL) в Боулдері, США. Вона надає централізований доступ своїм користувачам до 150 000+ оцифрованих і цифрових колекцій для викладання, навчання та досліджень. Колекції включають зображення, аудіо та відео файли. Багато з цих ресурсів доступні широкому загалу [5]. На їхньому сайті зазначено, що перехід на сервіс Google дозволяє краще керувати періодичними колекціями [6]. Це розширює ресурси бібліотеки й надає співробітникам коледжу та студентам ширші можливості, зокрема, дає їм змогу створювати індивідуальні цифрові колекції для викладання, навчання й досліджень [6].

Бібліотека оновила свої бази даних, спочатку побудовані на додатковому програмному забезпеченні Microsoft, до служби Google App Engine, щоб зменшити витрати на відповідне обслуговування. [6]. Адже питання фінансового підґрунтя впровадження хмарних технологій є також актуальним для бібліотечних закладів.

На сьогодні, й в Україні, започатковано процес включення бібліотек до використання хмарних сховищ. Зокрема, Львівські бібліотеки почали переводити свої електронні дані у хмарні сховища ще до повномасштабної війни. Для цього запустили спеціальну програму «Е-бібліотека». Проєкт, який реалізує міська влада з 2018 року, розпочали впроваджувати з двох дитячих бібліотек. Обчислювальну інфраструктуру забезпечує хмарний оператор GigaCloud. Програма передбачає створення спеціальної електронної системи, що візьме на себе обслуговування та облік книг, комп'ютеризацію робочих місць бібліотекарів і купівлю техніки. Мета «Е-бібліотеки» – максимально звільнити бібліотекарів від паперової роботи. Замість цього вони зможуть активніше займатися веденням соцмереж, новими послугами, писати грантові проєкти, створювати публічні події та реалізувати культурний менеджмент.

Також бібліотекарі перейдуть на автоматизоване обслуговування користувачів, усі книги в бібліотеках отримають штрих-коди, а це спростить процес видачі книг і статистичні підрахунки щоденної та місячної роботи. Отже, така система робить бібліотеки доступнішими. Інформацію від них можна отримати цілодобово, а сам пошук необхідних джерел стане зручнішим. Наприклад, користувач зможе одночасно шукати інформацію про книгу за різними критеріями. [7]. Також особливістю провадження цього проєкту було передбачено створення єдиного електронного каталогу та єдиного читацького квитка для об'єднання двох бібліотечних систем в одну [8].

Насамкінець слід наголосити, що в умовах посилення інформаційних загроз, пов'язаних з російсько-українською війною, застосування хмарних сервісів для надійного зберігання багатющих цифрових колекцій вітчизняних бібліотек набуває особливого значення.

Отже, використання хмарних сховищ надає нові можливості для бібліотек, що дозволяють цим закладам оптимізувати робочі процеси, покращити доступ до інформації, забезпечити надійний захист культурної спадщини, максимально оптимізувати процес надання послуг користувачеві та досягнути у бібліотечному обслуговуванні абсолютно нового рівня.

Джерела та література

1. Що таке хмарні сховища і як їх використовувати: усе, що потрібно знати. URL: <https://online.novaposhta.education/blog/shho-take-hmarni-shovishha-i-yak-ih-vikoristovuvati-use-shho-treba-znati> (дата звернення 10.11.2024)

2. Gonzales B. The Role of Cloud Computing in Modern Libraries. *Library Philosophy and Practice* (e-journal). 7941. URL: <https://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=15233&context=libphilprac> (дата звернення 12.10.2024)

3. С AWS веб-ресурси без падінь. Сервера без простоїв. Особливості Amazon S3. URL: <https://softprom.com/ua/vendor/amazon-web-services/product/amazon-simple-storage-service-amazon-s3> (дата звернення 10.11.2024)

4. Вільямс В. Як використовувати сховище об'єктів AmazonS3 як менеджер завантажень. 2024. URL: <http://surl.li/ysxyfn> (дата звернення: 10.11.2024)

5. Цифрова бібліотека CU | Бібліотеки університету | Університет Колорадо в Боулдері URL: <https://libraries.colorado.edu/libraries-collections/cu-digital-library> (дата звернення 11.11.2024)

6. Стратегії використання хмарних обчислень у бібліотеках. URL:<https://cloudpar.com/blog/cloud-computing-in-libraries/#:~:text=Examples%20of%20Cloud%20> (дата звернення: 11.11.2024)

7. Дмитро К. Львівські бібліотеки переводять у «хмару». Як це працює і що дає читачам? 2019. URL: <https://vctr.media/ua/lvov-biblioteku-v-hmaru-23353/> (дата звернення: 10.11.2024)

8. У Львові створять єдиний електронний каталог бібліотек URL: <https://varianty.lviv.ua/publikatsiyi/u-lvovi-stvoriat-yedynyi-elektronnyi-kataloh-bibliotek> (дата звернення: 11.11.2024)

Марина Чиркова

м. Полтава

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В АРХІВНІЙ ГАЛУЗІ

Укладачі словника англійської мови Collins Dictionary назвали головним словом 2023 року «штучний інтелект» (ШІ), що свідчить про занепокоєння зростанням влади цієї технології, яка може стати силою революційного добра або апокаліптичного руйнування людства [1]. Штучний інтелект (англ. Artificial intelligence, AI) – це широка галузь комп'ютерних наук, призначених для імітації людського інтелекту машинами. Сам термін вперше використано в 1956 році професором Дартмутського коледжу Джоном Маккарті, який на чолі

команди вчених досліджував, чи можуть машини вчитися, як діти, методом спроб та помилок, щоб зрештою розвинути формальне мислення [2].

Лавиноподібне зростання обсягів інформації, вдосконалення каналів її обміну, масштабування інформаційних потоків спричинило поширення інструментів ШІ у найрізноманітніші сфери людського життя: вже звичні голосовий пошук, електронна пошта Gmail, сервіс Google Maps, Facebook, відеоігри, автономні автомобілі, електронний додаток Uber, технології розумного дому, пропозиція товарів у торгівельних мережах, чат-боти на веб-сайтах підприємств і організацій; більш складні використовуються для проведення медичних операцій, створення фінансових звітів, творів мистецтва або відтворення втрачених шедеврів за збереженими залишками, у військових дронах, для імітації структури людського мозку тощо. І хоча архівна галузь традиційно вважається доволі консервативною, проте загальні тенденції гігантського зростання обсягів документної інформації, інтенсифікація комунікацій з приводу її накопичення, зберігання, пошуку й використання змушують архівістів опановувати сучасні інформаційні технології, зокрема ШІ, для виконання своїх професійних завдань.

Тенденція використання ШІ в діяльності державних архівів пояснюється насамперед прагненням державних установ до оновлення різноманітних складових процесів управління документацією, оптимізації процедури обробки, збереження та доступу до архівних документів. Наприклад, урядове агентство США Національне управління архівів та документації (NARA) завдяки системам штучного інтелекту здійснює автоматичне заповнення метаданих – інформації, що описує ключові для ефективного управління документами атрибути записів [3, с.166]. У зв'язку з великою трудомісткістю через опрацювання гігантських обсягів інформації та рутинністю операційних процесів заповнення метаданих використання ШІ не тільки значно пришвидшило виконання цієї роботи, але й звело до мінімуму можливість помилок. Наведений приклад підтверджує справедливність висновку Т. Годецької: «Наявність автоматизованої операційної аналітики для

221

опрацювання інформації на сьогодні є необхідною умовою конкурентоздатності будь-якої структури» [4]. Сучасні системи штучного інтелекту – це ідеальні аналітики, які здатні опрацьовувати надзвичайно великі обсяги даних і практично ніколи не припускаються помилок, водночас, вони не потребують заробітної плати, хоча постійно вдосконалюються через навчання.

Соціальні комунікації, налагодження зворотного зв'язку зі стейкхолдерами дуже важливі для інститутів соціальної пам'яті у сучасному суспільстві, тому для підвищення їх ефективності NARA також використовує системи штучного інтелекту для підготовки відповідей на запити. На офіційному вебсайті NARA оприлюднено перелік з 11 пунктів, в яких вказані найбільш розвинуті на сьогодні технології ШІ, визначені для використання в архівній справі.

Ще одним з перспективних напрямів використання штучного інтелекту в архівах є розпізнавання рукописних та друківаних текстів, написаних застарілими шрифтами. Труднощі з розшифруванням таких документів відчувають не тільки пересічні громадяни, але й історики. Для полегшення їх роботи, наприклад, у Федеральному архіві Німеччини започатковано пілотний проект для розшифровки німецького готичного курсиву куррент – одного із найпопулярніших шрифтів у першій половині ХХ століття, забороненого нацистами у 1941 році. Спеціально розроблена архівом програма на основі ШІ здатна розшифровувати тексти, написані або надруковані різними шрифтами. Розробники навчали програму вручну, перевіряючи результати транскрипції та покращуючи їх в кожному окремому рядку, адже розшифровані документи мають велику історичну цінність і є дуже важливими в процесі переосмислення минулого Німеччини [5].

Європейська архівна група (EAG), як офіційний орган Європейської комісії, розробила й сприяла затвердженню у 2024 році Стратегії європейських архівів (2025–2030), якою передбачено конкретні заходи щодо впровадження ШІ у цій сфері. На думку Ю. Ковтанюка та О. Кузнецова узагальнений перелік напрямів використання ШІ в діяльності інститутів соціальної пам'яті (архівів,

бібліотек, музеїв) може складатися на підставі доступних технологічних рішень: удосконалення пошукових можливостей за голосовим запитом; каталогізація та створення метаданих; розпізнавання рукописних текстів на цифрових зображеннях; переклади текстів; розшифрування змісту документів, складених втраченими мовами; транскрибування – перетворення аудіо або відео на текст; аналіз бібліотечних колекцій; перевірка якості цифрових копій; реконструкція пошкоджених або зруйнованих документів; 3D-моделювання; анімація статичних зображень; розпізнавання користувачів і працівників; застосування чат-ботів; менеджмент, зокрема розробка планів екскурсій відповідно до тематики, рівня обізнаності користувачів і часових обмежень; підбір літератури за бажанням користувача [6].

Частина з перелічених технологій наразі успішно використовується в практичній діяльності українських архівів, бібліотек і музеїв. Наприклад, в межах Регіональної програми інформатизації «Цифрова Львівщина» у жовтні 2021 року студент та завідувачка кафедри систем штучного інтелекту Львівської Політехніки створили спеціальну комп'ютерну програму у форматі вебсайту для перевірки відсканованих архівістами документів [7].

Використання ШІ не тільки підвищує ефективність архівних установ, але й відкриває нові можливості для глибокого аналізу та інтерпретації історичних даних, збільшує варіативність доступу до ретроспективної інформації. Іншою перевагою є його використання для автоматичного виявлення та категоризації документів, завдяки чому скорочуються час та витрати на ручне індексування, розпізнавання тексту та об'єктів, осіб та інших елементів на фотографіях і відеозаписах для кращої класифікації та пошуку [3, с. 168].

У «Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні», схваленій Кабінетом Міністрів України у грудні 2020 року, архіви згадані один раз побіжно, тому для розширення сфери застосування систем ШІ в нашій архівній галузі видається доречним розробити відповідну галузеву стратегію.

Джерела та література

1. Штучний інтелект визнано словом року за версією Collins Dictionary. URL: <https://www.bbc.com/news/entertainment-arts-67271252> (дата звернення: 07.11.2024)

2. Ковальський Віктор. Штучний інтелект: сила і слабкість феномену. URL: <https://lexinform.com.ua/v-ukraini/shtuchnyj-intelekt-syla-i-slabkist-fenomenu/> (дата звернення: 07.11.2024)

3. Чукут С.А., Карапозюк А.Л. Цифровізація процесів архівної справи в контексті формування Національного архівного фонду та його інтеграції у світовий інформаційний простір. *Державне управління*. 2023. № 24. С. 168.

4. Годецька Тетяна. Застосування штучного інтелекту в інформаційно-аналітичній діяльності. *Forum-SOIS, 2024: Розбудова єдиного відкритого інформаційного простору освіти впродовж життя* : збірник матеріалів (наукових праць, тез доповідей) 6-го Міжнародного науково-практичного WEBфоруму / за наук. ред.: М. Л. Ростоки, Т. С. Бондаренко, Г. С. Черевичного; упоряд. М. Л. Росток; літ. ред. Ю. А. Кравченко, Н. М. Василенко, бібліогр. ред. О. В. Углова] ; НАПН України, ДНПБ України, УПА, КНУ ім. Тараса Шевченка. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2024. Вип. 5. С. 37. URL: <http://repo.uipa.edu.ua/jspui/handle/123456789/8101> (дата звернення: 17.11.2024)

5. Греніер Елізабет. Головний архів Німеччини відкрили для штучного інтелекту. URL: <https://www.dw.com/uk/golovnij-arhiv-nimeccini-vidkrili-dla-stucnogo-intelektu/a-69962518> (дата звернення: 11.11.2024)

6. Ковтанюк Ю.С., Кузнєцов О.Ю. Використання штучного інтелекту в діяльності архівів, бібліотек і музеїв. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Інтеграція у міжнародний бібліотечний простір*: міжнародна наукова конференція (2024). URL: <http://conference.nbu.gov.ua/report/view/id/2269> (дата звернення: 17.11.2024)

7. Денисяка Ольга. Львівський студент розробив штучний інтелект для роботи з архівами. URL: <https://portal.lviv.ua/news/2022/02/06/lvivskyj-student-rozrobyv-shtuchnyj-intelekt-dlia-roboty-z-arkhivamy> (дата звернення: 11.11.2024)

МІЖНАРОДНЕ НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ ОЦИФРУВАННЯ АРХІВНОЇ СПАДЩИНИ

Оцифрування архівної спадщини – це не просто сучасний тренд, а необхідність, продиктована швидкими темпами розвитку інформаційних технологій та багатьом загрозам цій самій спадщині. Переведення паперових документів у цифровий формат відкриває безмежні можливості для збереження, дослідження та популяризації історичної пам'яті. Проте цей процес вимагає чіткого та всебічного нормативно-правового регулювання, яке б забезпечило збереження автентичності документів, захист авторських прав, забезпечення доступу до інформації тощо.

Важливість законодавства та регуляторних процесів у сфері оцифрування можна проілюструвати на прикладі таких питань, як захист авторських прав, охорона культурної спадщини, цифрова безпека та електронне урядування. Перед аналізом міжнародних вимог до оцифрування ми маємо звернути увагу на базові законодавчі акти України, що регулюють процес діджиталізації:

1. Цивільний кодекс України, який містить статті, пов'язані з авторським правом, суміжними правами та захистом персональних даних [7].

2. Закон України «Про авторське право і суміжні права», який регулює права та обов'язки авторів, виконавців, виробників об'єктів авторського права, а також встановлює порядок використання об'єктів авторського права [2].

3. Закон України «Про захист персональних даних», який регулює обробку персональних даних, встановлює права суб'єктів персональних даних та обов'язки операторів [4].

4. Інше законодавство, яке залежно від сфери оцифрування може застосовуватися інше законодавство, наприклад, Закон України «Про

Національний архівний фонд та архівні установи» [6], Закон України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» [3], Закон України «Про інформацію» [5].

Нормативно-методичні документи, що регулюють використання технологій оцифрування, включають міжнародні нормативні документи, такі як стандарти та технічні звіти Міжнародної організації зі стандартизації, а також національні нормативні документи. Існують різні нормативно-методичні документи, що регулюють процес оцифрування:

1. «Стандарт оцифрування S6». Він є спеціалізованим набором правил та рекомендацій, розробленим для забезпечення високої якості та довготривалої збереженості цифрових копій архівних документів. Цей стандарт, розроблений національним комітетом зі стандартизації Австралії та Нової Зеландії, детально описує процес оцифрування, від створення електронного образу документа до його подальшого зберігання в архіві. Ключові аспекти стандарту: повноваження Головних архівістів; комплексний процес оцифрування (створення електронного образу документа, засвідчення автентичності електронної копії, метадані, збереження, гарантія довготривалої збереженості).

2. AS/NZS ISO 13028: 2012. Міжнародний стандарт, який надає детальні рекомендації щодо процесу оцифрування документів. Він охоплює всі етапи цього процесу, від планування до зберігання цифрових копій, забезпечуючи високу якість та довготривалість результатів. Стандарт регулює планування оцифрування, підготовку документів, сканування, обробку зображень, перевірку якості, зберігання.

3. ISO/TS 19264-1:2017. Міжнародний стандарт, розроблений для забезпечення високої якості зображень, отриманих в результаті оцифрування. Він встановлює критерії оцінки якості цифрових копій, що дозволяє гарантувати, що вони точно відображають оригінали. Аналіз якості зображень: Стандарт визначає методики оцінки різних характеристик зображень, таких як: тони та шум, кольори, деталізація, геометрія, тестові діаграми, процес оцифрування.

4. METS. Міжнародний стандарт, який використовується для створення метаданих, що описують оцифровані матеріали. Метадані містять інформацію про формат файлу, роздільну здатність, колірний профіль, авторські права, дату створення та інші важливі характеристики. Основні функції METS: структурування метаданих, інтерпретація метаданих, обмін метаданими, підтримка різних типів метаданих.

5. OAI-PMH. Протокол, що, що дозволяє автоматично збирати метадані з різних цифрових сховищ. Він забезпечує стандартизований спосіб отримання метаданих, що полегшує пошук та доступ до оцифрованих матеріалів. Протокол надає такі переваги під час його застосування: стандартизація протоколу: автоматизація процесу, інтероперабельність (сумісність між різними цифровими сховищами), підтримка різних форматів метаданих.

Отже, ми бачимо, що проблема розробки чітких правил і методів оцифрування є актуальною для всього світу. Такий інтерес підтверджує, наскільки важливою є ця сфера для розвитку суспільства.

Кількість документів, створених UNESCO для розвитку цифрових технологій, свідчить про масштабність діяльності організації в цій галузі:

– «Конвенція про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту» (1954 р.) встановлює міжнародно-правові норми захисту культурних цінностей під час воєнних дій, а оцифрування забезпечує додатковий рівень захисту шляхом створення цифрових копій, які можуть бути збережені навіть у разі втрати оригіналів. Цифрові копії є своєрідним страхуванням від втрати оригіналів внаслідок воєнних дій [8];

– «Конвенція про заходи, спрямовані на заборону та запобігання незаконному ввезенню, вивезенню та передачі права власності на культурні цінності» (1970 р.). Отож одним із інструментів збереження оригіналів є їхнє оцифрування, тоді як у метаданих зазначено законного власника оригіналу документа. Така система не тільки зберігає інформацію від можливого викрадення, а й є підставою для доведення права власності [9];

– «Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини» (1972 р.). Конвенція встановлює міжнародні стандарти для захисту культурних

цінностей, а оцифрування є одним із найефективніших способів збереження архівних матеріалів. Оцифрування робить архівні матеріали доступними для широкого кола користувачів. Цифрові копії можна легко копіювати, поширювати та зберігати, що значно розширює доступ до культурної спадщини. Це повністю узгоджується з цілями Конвенції, яка спрямована на забезпечення доступу до культурних цінностей для всіх [10];

– «Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини» (2003 р.) Конвенція 2003 року фокусується на нематеріальній спадщині, тобто на звичаях, традиціях, знаннях та навичках, переданих від покоління до покоління. Оцифрування архівів, в свою чергу, дозволяє зберегти матеріальні носії цієї нематеріальної спадщини – тексти, фотографії, аудіо- та відеозаписи, що документують традиції, ритуали та інші прояви нематеріальної культури [11];

– «Конвенція про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження» (2005 р.). Конвенція 2005 року встановлює рамки для міжнародного співробітництва в галузі захисту культурного розмаїття, а оцифрування дозволяє обмінюватися цифровими копіями архівних матеріалів між країнами [12].

Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про культуру» щодо впровадження та ведення електронних реєстрів обліку та управління культурною спадщиною та культурними цінностями України» (2023 р.) [1] передбачає створення електронного реєстру, який об'єднає інформацію про всю культурну спадщину України. Це дозволить ефективніше управляти культурними об'єктами, забезпечити їх збереження та захист. На сьогоднішній день відсутність такого реєстру та чітких правил його ведення створює перешкоди для розвитку культурної сфери та унеможлиблює надання сучасних культурних послуг [13, с. 60-61].

Дотримання відповідних технічних стандартів під час оцифрування архівних матеріалів є фундаментальним кроком для довгострокового збереження світової культурної спадщини. До такого відповідального процесу треба підійти з усією серйозністю та попередньо порадитись з фахівцями сфери архівування та діджиталізації аби забезпечити сумісність цифрової копії з

майбутніми технологіями та мінімізувати можливість пошкодження чи втрати даних через застарілість формату. До початку роботи з оцифрування також необхідно оцінити стан архівних справ, тоді як під час самого сканування стоїть завдання максимально точного представлення оригіналу за допомогою параметрів сканування та метаданих. Відповідність міжнародному законодавству та стандартам уможливорює інтеграцію до інформаційних систем та доступ для широкого кола користувачів.

Отже, онлайн-доступ до оцифрованих архівних документів відкриває необмежені можливості для досліджень, освіти та збереження культурної спадщини. Однак у цьому процесі слід враховувати різні юридичні нюанси, такі як авторське право та суміжні права, а також право інтелектуальної власності. Публікуючи оцифровану інформацію в мережі Інтернет в рамках міжнародної співпраці, всі учасники цього процесу повинні дотримуватись вимог власного національного законодавства, а також нормативних актів і міжнародних стандартів країн своїх партнерів.

Джерела та література

1. Постанова Верховної Ради України 21.03.2023 № 3003-IX проєкт Закону України про внесення змін до Закону України «Про культуру» щодо впровадження та ведення електронних реєстрів обліку та управління культурною спадщиною та культурними цінностями України (реєстр. № 8024) прийнято за основу. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3003-IX#Text> (дата звернення 30.08.2023).

2. Про авторське права і суміжні права : Закон України від 01.12.2022. № 2811-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text.2>. (дата звернення: 21.10.2024).

3. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги : Закон України від 05.10.2017. № 2155-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2155-19> (дата звернення: 21.10.2024).

4. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010. № 2297-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2297-17> (дата звернення: 21.10.2024).

5. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992. № 2657-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2657-12> (дата звернення: 21.10.2024).

6. Про Національний архівний фонд та архівні установи : Закон України від 24.12.1993. № 3814-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/3814-12> (дата звернення: 21.10.2024).

7. Цивільний кодекс України від 13.04.2012. № 4651-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15Text>. (дата звернення: 21.10.2024).

8. Про ратифікацію Конвенції про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту 1954 року. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-99#Text (дата звернення: 23.10.2024).

9. Про ратифікацію Конвенції про заходи, спрямовані на заборону і запобігання незаконному ввезенню, вивезенню та передачі права власності на культурні цінності. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/5396-11> (дата звернення: 23.10.2024).

10. Про ратифікацію Конвенції про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_089#Text (дата звернення: 23.10.2024).

11. Про ратифікацію Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_d69#Text (дата звернення: 23.10.2024).

12. Про ратифікацію Конвенції про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/952_008 (дата звернення: 23.10.2024).

13. Менська О.А. Оцифрування об'єктів культурної спадщини як спосіб формування нового цифрового культурного простору України. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку: матеріали XXXV*

Міжнародної науково-практичної конференції / за ред. І.В. Жукової, Є.О. Романенка. м. Стамбул (Туреччина): ГО «ВАДНД», 07 серпня 2023 р. С. 59-68.

Марія Серба

Науковий керівник – д.і.н., проф. Передерій І.Г.

м. Полтава

ПРИСКОРЕННЯ ДИНАМІКИ ОЦИФРУВАННЯ АРХІВНИХ ДОКУМЕНТІВ ЯК РЕАКЦІЯ НА ВИКЛИКИ І ЗАГРОЗИ АРХІВНІЙ ГАЛУЗІ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

В умовах російсько-української війни архівна галузь України зіткнулася з новими і небаченими досі викликами та загрозами. Архіви як носії історичної пам'яті нації опинилися під прямою фізичною загрозою через бойові дії, які можуть призвести до знищення унікальних документів, що відображають багатовікову історію України. Окрім фізичної загрози, актуалізувалися й питання інформаційної безпеки: зберігання та доступ до архівних даних стали критично важливими як для державних інституцій, так і для суспільства загалом.

Оцифрування архівних документів стає не просто сучасним технологічним трендом, а нагальною необхідністю для захисту національної спадщини. Оцифрування дозволяє зберегти у цифровому форматі найцінніші документи, забезпечуючи їхню доступність незалежно від фізичного стану архівів та забезпечуючи швидкий доступ для дослідників, освітніх закладів, громадян і державних органів. Це створює своєрідний цифровий щит, який зможе вберегти архівні фонди від непоправних втрат, зумовлених війною, а також сприятиме розвитку національної та громадянської ідентичності через широке вивчення й осмислення історичного минулого.

Російсько-українська війна становить серйозну загрозу для збереження українських архівів. Унаслідок агресивних дій російських військ частина документів Національного архівного фонду в Запорізькій, Луганській, Сумській та Чернігівській областях зазнала пошкоджень, була викрадена або знищена. Бомбардування та ракетні обстріли завдали шкоди архівним будівлям у багатьох регіонах.

Так, у Чернігівській області постраждав архівний відділ СБУ, де зберігалось близько 13 тисяч справ про радянські репресії, що вказує на можливу цілеспрямованість атак на історичну спадщину. Пошкоджень зазнали також архіви Харківської та Херсонської областей [1]. У Бучі окупанти знищили архів В'ячеслава Чорновола, колишнього кандидата в президенти України. Знищені всі книги з Фонду Чорновола, понад 60 повних комплектів десятитомника В. Чорновола, а також архіви політв'язня радянської системи, жертви каральної психіатрії Миколи Плахотнюка. Рашисти безперечно воюють з історичною пам'яттю та бажанням наших громадян бути українцями [2, с. 123].

Окрім фізичних руйнувань, війна призвела до масштабного викрадення документів: частину архівів із Севєродонецька вивезли на окуповані території, що створює загрозу їхнього маніпулятивного використання. У Державному архіві Херсонської області було зафіксовано зникнення 121 тисячі одиниць зберігання [3,4].

У відповідь на ці загрози архівні установи України продовжують працювати над посиленням охорони, поліпшенням умов зберігання документів і їхнім активним оцифруванням, щоб забезпечити цінну інформацію навіть за умов фізичних втрат.

Оцифрування (або діджиталізація) — це процес перетворення аналогової інформації (такої як зображення, звук чи текст) у цифровий формат, зручний для зберігання та обробки комп'ютерами. У цифровому вигляді інформація стає доступнішою для обміну, а також стійкішою до фізичного зносу, що робить оцифрування важливим інструментом збереження даних для різних установ по всьому світу [5].

Перехід до цифрових архівів став важливим кроком для сучасної архівної справи, оскільки він не лише сприяє доступу до інформації, а й розв'язує низку проблем, пов'язаних із збереженням та обслуговуванням документів. Оцифрування архівних джерел забезпечує їхню інформаційну безпеку та збереження, зафіксованих у них даних, надаючи можливість доступу до них у новий, сучасний спосіб.

Виділимо основні переваги, які забезпечує оцифрування архівних документів.

1. *Збереження матеріалів.* Цифрові копії архівних матеріалів дозволяють мінімізувати ризик пошкодження оригіналів, які використовуються лише один раз під час створення копій. Після цього цифрові версії стають універсальними у використанні: їх можна репродукувати, транспортувати, використовувати у поліграфії, пресі, наукових дослідженнях та експозиціях, не завдаючи шкоди оригінальним матеріалам.

2. *Оптимізація обслуговування.* Цифровізація зменшує потребу в обслуговуючому персоналі архівів, який забезпечує посередництво між документами та різними групами їх користувачів, оскільки робота з цифровими копіями не вимагає фізичної взаємодії з оригіналами. Це дозволяє зменшити навантаження на архіви та підтримувати ефективність доступу до документів без необхідності значного збільшення персоналу.

3. *Стабільність архівної системи.* Оцифрування матеріалів дозволяє вдосконалювати систему опису архівних документів: існуючі описи можна інтегрувати у нові цифрові формати, що створює більш сталу та адаптивну систему архівування, яка відповідає сучасним стандартам.

4. *Доступність та відкритість.* Цифровий формат архівів сприяє відкритому доступу до документів. Певні матеріали, що можуть бути тимчасово недоступними через реставраційні роботи або інші обмеження, стають легкодоступними для дослідників та науковців завдяки цифровим копіям. Це забезпечує рівний та необмежений доступ до важливих історичних документів для широкого кола користувачів.

5. *Географічна незалежність*. Завдяки онлайн-доступу до архівів через Інтернет, науковці та інші групи користувачів можуть працювати з архівними даними дистанційно, що дозволяє організовувати віртуальні експозиції та презентації архівних матеріалів без прив'язки до конкретного місця.

6. *Прискорення наукових досліджень*. Оцифровані архіви надають можливість автоматизованого пошуку та обробки даних, завдяки чому наукові дослідження, які раніше потребували тривалого часу саме через пошук релевантної джерельної бази, тепер виконуються значно швидше завдяки реалізації пошуку джерел за лічені хвилини. Це значно підвищує ефективність дослідницької роботи та спрощує доступ до великого обсягу інформації, а також сприяє оптимізації роботи архівних установ [6, с. 277].

Головний археограф ДАПО В. Кручиненко зазначає, що робота з документами в цифровому форматі значно спрощує доступ до інформації як для архівістів, так і для відвідувачів. За його словами, цей формат є надзвичайно зручним, оскільки дозволяє уникнути тривалих процедур, які вимагають оформлення замовлень архівних справ, очікування їх кількогодинної доставки з архівосховища та лише після цього – безпосередньої роботи з документами [7].

Дослідниця С. Литвинська підкреслює, що створенню цифрового архіву передують визначення основних потреб і пріоритетів. Цифровізація архіву може бути зумовлена низкою факторів: необхідністю зберегти оригінали, обмеживши до них доступ, зростанням ризику пошкоджень, значним збільшенням обсягу матеріалів, різноманітністю документів та складністю їхнього опису, потребою створення єдиного каталогу для кількох архівів, а також обмеженнями у доступі для віддалених дослідників. Ці аспекти вказують на важливість переходу до цифрового формату, що забезпечує збереження, зручність доступу та підвищення ефективності використання архівних матеріалів [6, с. 278].

Оцифрування архівних документів є одним із ключових засобів збереження та захисту інформації, особливо в умовах загроз фізичному їх існуванню. Цифровий формат відіграє ключову роль у забезпеченні довготривалого збереження архівних даних, оскільки дозволяє створювати

резервні копії, які можуть зберігатися на різних платформах. Цифрові документи можна розміщувати на серверах, у хмарних сховищах або на фізичних носіях, що мінімізує ризик втрати інформації через пошкодження або знищення одного зі сховищ.

У мирний час для збереження архівних даних зазвичай використовуються серверні сховища, страхові фонди та віддалені сховища, не підключені до мереж. Однак у воєнний час, коли архіви піддаються додатковим ризикам, важливими стають мережеві сховища та хмарні платформи, розташовані за межами країни. Це забезпечує додатковий рівень захисту, дозволяючи зберегти важливу інформацію навіть у випадку втрати доступу до фізичних архівів у зоні бойових дій. Цифрові копії високої якості не лише виконують функцію збереження, але й можуть бути використані у різних форматах, забезпечуючи доступність документів для широкого кола користувачів. Вони є інформаційними об'єктами, здатними замінити оригінали, якщо останні будуть знищені. Водночас, процес оцифрування вимагає значних ресурсів, як фінансових, так і часових, для виготовлення копій високої якості, а також відповідного їх зберігання.

Особливого значення набуває питання переміщення фондів із зон бойових дій. Однак це не завжди можливо. Саме тому дослідники відзначають необхідність визначення вартості документів і обґрунтування стратегії їхнього збереження за допомогою хмарних технологій. Для архівів, розташованих поблизу зони конфлікту, саме вони стають дієвим способом збереження важливих документів, навіть якщо фізичне переміщення фондів є складним або небезпечним [8].

Оцифрування також сприяє захисту інформації від несанкціонованого доступу, модифікації чи знищення, оскільки дозволяє застосовувати сучасні засоби захисту даних, зокрема резервне копіювання, шифрування та контроль доступу. Таким чином, цифрові копії архівних документів не лише забезпечують збереження важливих історичних даних, а й створюють можливості для ефективного управління доступом до них.

Ще донедавна Україна значно відставала від європейських країн у сфері цифровізації архівних фондів: оцінки експертів вказували, що для повного оцифрування архівних справ за наявних темпів знадобилося б близько тисячі років. Проте за останні чотири роки відбувся значний прорив, і темпи оцифрування зросли в десятки разів, що дозволяє архівним установам значно швидше досягати стратегічних цілей. Яскравим прикладом є Державний архів Полтавської області, який посів провідні позиції за швидкістю оцифрування серед державних архівів країни. Серед обласних державних архівів найвищі показники оцифрування демонструють архіви Полтавської області з 141 632 одиницями зберігання (4 193 364 файли цифрових копій), Кіровоградської області з 82 841 одиницею зберігання (3 824 911 файлів цифрових копій) та Київської області з 40 112 одиницями зберігання (1 827 458 файлів цифрових копій) [3].

Значний обсяг оцифрованих документів ДАПО є результатом успішної співпраці з американською корпорацією FamilySearch International, яка розпочалася 30 травня 2021 року після підписання Меморандуму про співпрацю між Укрдержархівом та корпорацією. Основною метою цього партнерства є оцифрування архівних документів генеалогічного характеру та забезпечення доступу до них для широкого кола користувачів [9, с. 79].

За три роки їхньої співпраці було оцифровано близько 400 000 архівних справ і створено понад 11 мільйонів цифрових копій архівних документів. Серед них метричні книги, актові записи про народження, шлюб, смерть, судові та фільтраційні справи, військові документи, матеріали періоду нацистської окупації та особові документи. Значна частина цих даних доступна для користувачів на вебпорталі FamilySearch, що робить історичну спадщину Полтавської області відкритою для дослідників з усього світу.

ДАПО також бере активну участь у міжнародних заходах, організованих FamilySearch International. Зокрема, у вересні 2023 року делегація українських архівістів на чолі з Головою Укрдержархіву А. Хромовим та директоркою архіву В. Гудим представляли Україну на генеалогічному симпозиумі у Потсдамі, Німеччина. Під час заходу обговорювалися сучасні технології

оцифрування та кращі практики європейських архівів, серед яких українські архіви, зокрема у Полтавській області, упевнено утримують лідерські позиції.

Ця співпраця демонструє, як вітчизняні архіви не лише адаптують передові технології, але й стають важливими учасниками міжнародних процесів збереження історичної спадщини [10].

Центральні та обласні державні архіви постійно оновлюють інформаційно-пошукові бази даних, додаючи оцифровані описи фондів і повнотекстові документи, а також регулярно презентують документальні виставкові проекти на власних вебсайтах та у соціальних мережах [11].

ДАПО, як один із лідерів цифровізації в Україні, долучився 2023 р. до Міжархівного пошукового порталу, що стало вагомим кроком у комплексному процесі модернізації архівної справи країни, який охоплює матеріально-технічне, фінансове, кадрове та нормативно-правове забезпечення. За результатами підключення, станом на листопад 2024 року, архів оприлюднив такі дані: 6950 фондів, 12 124 описи та 1 340 000 справ. Цей вебсайт об'єднує у єдиному пошуковому просторі електронні ресурси державних архівів, а також окремі тематичні цифрові колекції документів, які працюють на платформі ARCHIUM [12]. Вона забезпечує онлайн-доступ до оцифрованих матеріалів архіву, більшість із яких стосується генеалогії, зокрема даних про походження, родинні зв'язки та родовід жителів Полтавщини. Платформа надає можливість повнотекстового пошуку за назвами фондів, анотаціями, історичними довідками та заголовками справ, що значно спрощує роботу з архівними даними.

З початку грудня 2023 року працівники ДАПО оцифрували понад 4,2 мільйона аркушів документів, з яких 80% становлять дані генеалогічного характеру. Як зазначив заступник начальника Полтавської ОВА Антон Чубенко в інтерв'ю телеканалу «ІРТ», такі результати стали можливими завдяки наполегливій роботі та впровадженню сучасних технологій [13]. Підключення ДАПО до Міжархівного пошукового порталу та інтеграція з платформою ARCHIUM є важливими кроками на шляху цифрової трансформації архівної галузі.

Отже, оцифрування архівних документів стало важливим інструментом для збереження культурної спадщини та забезпечення її максимальної доступності. Цифровий формат дозволяє ефективно захищати інформацію, зберігати її у зручному вигляді та створює нові можливості для досліджень і популяризації історичних матеріалів. Упровадження цифрових технологій в архівну справу сприяє оптимізації роботи установ, підвищує стійкість систем зберігання та робить архіви більш відкритими для широкого кола користувачів. Завдяки цьому забезпечується не лише збереження цінних документів, а й підтримується розвиток суспільної пам'яті. Цифровізація архівів є стратегічно важливим кроком, який дозволяє адаптувати галузь до сучасних викликів, зміцнює її потенціал, стійкість і забезпечує довготривалу цінність для майбутніх поколінь.

Джерела та література

1. Анатолій Хромов: на Чернігівщині знищено архів СБУ з документами, які стосувалися репресій радянського режиму проти українців // Міністерство юстиції України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/anatolij-hromov-na-chernigivshchini-znishcheno-arhiv-sbu-z-dokumentami-yaki-stosovalisya-represij-radyanskogo-rezhimu-proti-ukrayinciv> (дата звернення: 31.10.2024).
2. Інформаційне протиборство: роль та практика діяльності бібліотек, архівів і музеїв (за досвідом російсько-української війни): монографія / Р.В. Гула, О.П. Дзьобань, І.Г. Передерій, І.Р. Чобіт. Київ: Видавництво Ліра-К, 2023.
3. Хромов А. Про роботу Укрдержархіву, архівних установ і спеціальних установ страхового фонду документації у 2023 році та пріоритети на 2024 рік / Державна архівна служба України. Київ, 2024. 75 с. URL: <https://archives.gov.ua/wp-content/uploads/ЗВІТ.pdf> (дата звернення: 18.09.2024).
4. Росіяни викрали з обласного архіву Херсонщини 121 тисячу документів – директорка. *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3755588-rosiani-vikrali-z-oblasnogo-arhivu-hersonsini-sonajmense-121-tisacu-dokumentiv-direktorka.html> (дата звернення: 07.11.2024).

5. Оцифрування. *Wikipedia*. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Оцифрування> (дата звернення: 01.11.2024).

6. Литвинська С. Оцифрування документів як інноваційний спосіб збереження історико-культурної спадщини. *Історико-культурна спадщина: збереження, доступ, використання* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 7–9 квітня 2015 р., Національний авіаційний університет / редкол. Тюрменко І. І. та ін. Київ : Талком, 2015. С. 276–279.

7. Щодня до 13 тисяч сторінок: у Державному архіві Полтавської області оцифровують документи. *Телеканал «IPT-Полтава»*. URL: <https://irt.pl.ua/news/29003/> (дата звернення: 04.11.2024).

8. Ковтанюк Ю. С. Від концепції зберігання документів в електронній формі до нормативно-правової бази створення національних архівних та бібліотечних інформаційних ресурсів. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2024. № 13. 99–115. URL: <https://doi.org/10.31866/2616-7654.13.2024.307129> (дата звернення: 07.11.2024).

9. Чередник Л., Панченко І. Упровадження новітніх інформаційних технологій у Державному архіві Полтавської Області. *Архіви України*. 2023. № 3 (336). С 74-86.

10. Участь у генеалогічному симпозиумі. Офіційний сайт Державного архіву Полтавської області. URL: <https://poltava.archives.gov.ua/novyny/577-uchast-u-henealohichnomu-sympoziumi> (дата звернення: 07.11.2024).

11. Палієнко М. Г. Українські архіви, війна та збереження національної ідентичності. *Архіви України*. 2022. С. 12-38. URL: <https://doi.org/10.47315/archives2022.330.012> (дата звернення: 05.11.2024).

12. Міжархівний пошуковий портал. URL: <https://searcharchives.net.ua/> (дата звернення: 05.11.2024).

13. Обласний Держархів приєднався до онлайн-проєкту, завдяки якому полтавці зможуть дослідити свій родовід. *Інтернет-видання «Полтавщина»*. URL: <https://poltava.to/news/74492/> (дата звернення: 09.11.2024).

РОЗШИРЕННЯ ФУНКЦІОНАЛУ АРХІВНИХ УСТАНОВ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Багатоаспектний характер ретроспективної документної інформації, зосередженої в системі під назвою Національний архівний фонд (НАФ), і, відповідно, багатоадресність та багатоманітність цілей і форм її використання, з одного боку, та суто специфічні технологічні особливості її організації, зберігання й опрацювання, з іншого боку, обумовлюють відособленість архівної справи від інших суспільних сфер і галузей.

Відомий архівознавець В. Автократов зазначав, що державна архівна служба створюється задля реалізації таких функцій: 1) накопичення документної ретроспективної інформації у межах НАФ; 2) її «впорядкування» (або організація) у цих межах; 3) зберігання; 4) пошук; 5) організація використання, спрямована на задоволення потреб суспільства у ретроспективній інформації. Відповідно до цих завдань сучасні архівісти займаються трьома групами питань: вивченням проблем, які безпосередньо пов'язані з архівами та архівними документами як з інформаційними системами; ставленням до архівів як до об'єктів управління (тобто організаційно-економічних систем); дослідженням архівів і документів у загальнонауковому та технологічному контексті (як матеріальних об'єктів).

Розвиток архівів як інформаційних систем відповідно до викликів інформаційного суспільства суттєво залежить від трьох груп функцій управління: масивами інформації, інформаційними потоками та інформаційними технологіями.

Серед функцій управління масивами інформації можна виділити ряд таких, що постійно здійснюються державними архівами: формування НАФ та забезпечення збереженості (тобто зберігання) документів НАФ. Зберігання, на

думку В. Автократова, – це найбільш складна функція архівних установ, тому що їхня діяльність у цій сфері спирається на методи різної наукової природи. У ній виділяються дві підфункції: 1) спорудження архівних будівель і їхнє технічне оснащення; 2) забезпечення збереженості документів за допомогою використання як загальнонаукових методів, технічних засобів, так і методів архівознавства.

Діяльність архівних установ із забезпечення фізичної та фізико-хімічної збереженості документів базується на застосуванні загальнонаукових методів. Вона складається з створення і підтримання оптимальних умов зберігання архівних документів, їх консервації, реставрації, біозахисту [1]. Паралельне використання архівознавчих методів дозволяє вирішити проблему «забезпечення наявності» документів, що певною мірою допомагає забезпечити їх фізичну збереженість. Складовими діяльності з «забезпечення наявності» документів є: а) облік документів (пов'язано з функцією накопичення та «впорядкування»); б) контроль фактичної наявності та стану документів, топографування, вдосконалення структури зберігання документів, раціональне використання наявних площ архівосховищ; в) організація порядку доступу до документів, їх видавання з архівосховищ та повернення на місце. З урахуванням повсюдного переходу до електронного документообігу функція зберігання набуває нового змісту, адже до цього часу світове співтовариство ще не дійшло остаточної згоди щодо методик зберігання документації на носіях різного типу.

Не менш важливою є діяльність державних архівів з формування Національного архівного фонду як документального сегменту соціальної пам'яті. Формування складається з комплексу організаційних, методичних і практичних рішень та заходів, спрямованих на систематичне поповнення НАФ цінними для суспільства архівними документами та вилучення з нього документів, що втратили свою культурну цінність. Воно відбувається у кілька етапів:

- визначення профільних джерел формування НАФ;

- організація експертизи цінності документів, нагромаджених за час діяльності юридичних і фізичних осіб;
- державна реєстрація і державний облік документів НАФ;
- комплектування документами НАФ;
- контроль за здійсненням експертизи цінності документів в інших архівних установах та приватних архівних зібраннях.

Теоретико-методичною основою формування НАФ є експертиза цінності документів, тобто це визначення культурної чи практичної цінності документів через їх всебічне вивчення з метою внесення документів до НАФ або вилучення з нього, встановлення строків зберігання архівних документів, що не підлягають внесенню до НАФ, грошової оцінки документів НАФ та віднесення їх до унікальних і особливо цінних [2].

Комплектування державних архівів – це цілеспрямоване і систематичне поповнення їх складу документами НАФ у відповідності з профілем конкретного архіву. Мета комплектування архівних установ – сформувати і зберегти найповніший і багатовимірний, найбільш наближений до об'єктивності інформаційний відбиток життя суспільства.

Перехід до е-урядування й загальна віртуалізація соціальних комунікацій змушує архівістів поєднувати функцію комплектування з управлінням документацією тому, що проблему архівного зберігання електронних документів треба вирішувати на етапі їхнього створення. Невизначеність з процедурами архівування та зберігання електронних документів призводить до їх втрати, що вже сталося з частиною таких інформаційних джерел кінця 1990-х – початку 2000-х років. Архівісти через документальний комплекс НАФ можуть представити образ сучасної культури перед майбутніми поколіннями й таким чином визначити розвиток історичного пізнання, яке безпосередньо впливає на історичний процес. Наше розуміння сьогодення, й адекватність реагування на його виклики нерозривно пов'язані з нашим уявленням про

минуле, від розуміння нашої історії майбутніми поколіннями залежить їхня соціально-політична діяльність.

Останніми роками змінились принципи формування Національного архівного фонду: від пасивного приймання документів за усталеною технологією до активного впливу на процеси документотворення включно з ініціативним документуванням відповідних процесів і подій. Цей комплекс заходів з реформування архівної сфери відомий архівознавець К. Новохацький назвав «архівною революцією» [1]. Спостерігається суттєва експансія архівів у напрямку збирання та зберігання документів на нетрадиційних носіях, кінофотофонодокументів, комп'ютерних баз даних, сайтів, усноїсторичних документів тощо.

Не менш важливою є діяльність з обліку архівних документів, яка передбачає визначення кількості, складу і стану документів в одиницях обліку та відображення їх в обліковій документації. Під обліком архівних документів розуміють комплекс контрольних-охоронних заходів, що забезпечують фіксацію наявності архівних документів, а також одержання відомостей про їхній склад, обсяг і рух в одиницях обліку [1]. Українські архіви здійснюють державний облік документів централізовано у межах повноважень, визначених чинним законодавством.

Серед функцій управління масивами інформації, які виконуються державними архівами в міру необхідності, слід назвати зняття необґрунтованих обмежень на доступ до архівних документів, тобто розсекречування.

Функції управління інформаційними потоками поєднані з організацією використання ретроспективної інформації. Вони є відображенням характеру взаємозв'язків з користувачами документної інформації – організаціями та громадянами. Архівна інформація має власну, відмінну від бібліотечної чи іншої тиражованої, структуру, пов'язану з функцією документа як інструмента виконання визначеного завдання, тому її зберігання має сенс лише за умови створення можливостей для використання. Особливий характер архівної інформації стає доступним тільки після її упорядкування, що здійснюється на

підставі селекції та визначення ієрархічності, із застосуванням специфічних методів, за відомим і зрозумілим для користувачів принципом.

Не менш соціально значущим є виконання архівістами аналітико-синтетичної переробки архівної інформації, тобто створення вторинної архівної інформації у вигляді науково-довідкового апарату, що дозволяє скоротити її об'єм для користувача до мінімуму, а за потреби й оперативно звернутись до першоджерела.

Функції управління інформаційними потоками, зокрема використання ретроспективної інформації у сфері соціального захисту, нерозривно пов'язані з функціями управління інформаційними технологіями. Раціоналізація використання інформаційних ресурсів НАФ вимагає удосконалення системи документаційних комунікацій за рахунок інформатизації традиційних технологічних процесів, у тому числі й модернізації довідкового апарату шляхом створення нових типів документів вторинного рівня у вигляді баз та банків даних, особливо для найчастіше запитуваних фондів.

Цифровізація документів НАФ і активне впровадження в повсякденну практику архівних установ інформаційно-комунікаційних технологій урізноманітнюють види та інструменти їхньої інформаційної діяльності. Організація он-лайн виставок і віртуальних екскурсій, надання довідок електронною поштою, доступ до науково-довідкового апарату та колекцій оцифрованих документів, онлайн-консультації на сайті – все це вже стало буденністю українських архівів. Створення Державною архівною службою України в 2022 р. міжархівного пошукового порталу «Єдине вікно доступу до цифрових ресурсів українських архівів» на платформі ARCHIUM засвідчує розширення та урізноманітнення функцій українських архівів для задоволення інформаційних потреб широкого кола користувачів. Загальний обсяг доступних в режимі онлайн документів «Міжархівного пошукового порталу» наразі складає 7 млн документів з 7 тематичних документальних комплексів: 5 центральних, 3 обласних архівів, а також «Цифрового архіву Західноукраїнської народної республіки» [4. с. 22].

Переведення взаємодії державний архів – користувач інформації з читального залу архіву до віртуального (електронного) значно розширює можливості обслуговування користувачів (не важлива місткість читального залу, не потрібно видавати документи зі сховища й перевіряти їх стан до та після видачі, проводити реставрацію внаслідок інтенсивного користування тощо). У віртуальному читальному залі кількість одноразово доступних цифрових копій документів (замовлених документів) може обмежуватися тільки швидкістю програмно-апаратних комплексів та обсягами носіїв, на яких розміщують цифрові копії документів. Наприклад, у 2023 р. архівно-пошуковим ресурсом «Український мартиролог ХХ століття», створеним українськими архівістами, скористалися понад 50 тис. відвідувачів [4, с. 41].

Отже, незважаючи на передбачення скептиків щодо маргіналізації архівних установ в інформаційному/мережевому/цифровому суспільстві, а то й повному заміщенні їх інформаційними технологіями, сучасні архіви, й українські зокрема, демонструють високу адаптивність до сучасних реалій і затребуваність в українському суспільстві.

Джерела та література

1. ДСТУ 2732:2004. Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять. [Чинний від 2005-07-01]. Вид. офіц. Київ: Держспоживстандарт України, 2005. 32 с.

2. Правила роботи архівних установ України, затверджені наказом Міністерства юстиції України 08 квітня 2013 р. № 656/5, зареєстровані в Міністерстві юстиції України 10 квітня 2013 р. за № 584/23116 [зі змінами]. URL: <https://bit.ly/3Nwrv8E> (дата звернення: 27.03.2023).

3. Новохатський К. Гуманітарна місія архівів та реформування архівної справи в Україні. *Архіви України*. 2006. № 1-6. С. 81.

4. Про роботу Укрдержархіву, архівних установ і спеціальних установ страхового фонду документації у 2023 році та пріоритети на 2024 рік. URL: [zvit_archiv_2023.pdf](#) (дата звернення: 15.11.2024)

Валерія Чурікова

Науковий керівник – викл. Чиркова М.Ю.

м. Полтава

КОНЦЕПЦІЯ «ЧОТИРЬОХ ПРОСТОРІВ» ЯК ВЕКТОР ЗМІН БІБЛІОТЕК

У контексті трансформацій функціонального призначення сучасних культурно-освітніх закладів особливої актуальності набуває концепція бібліотеки як відкритого публічного простору для зустрічей. Дослідницький проект PLACE («Публічні бібліотеки – арени для громадянства»), який виконувався у Норвегії та Швеції протягом 2007-2012 років, підтвердив значний потенціал бібліотек у створенні комфортного середовища для взаємодії різних соціальних груп. Результати дослідження показали, що майже половина відвідувачів використовує бібліотеку як місце для спілкування з незнайомцями, що сприяє формуванню полікультурного простору та розвитку згуртованості громади. Така трансформація бібліотечного простору відповідає принципам фокусування на потребах відвідувачів та підтверджує сучасну місію бібліотеки як центру розвитку громади.

У 2010 році данськими дослідниками була розроблена прогресивна модель розвитку бібліотек відповідно до викликів сучасного суспільства: концепція чотирьох просторів бібліотеки. Ця модель охоплює чотири ключові простори – навчання, натхнення, зустрічей та подій – що допомагають переосмислити функціонування бібліотек як інтегрованих центрів культури, освіти та спільних дій.

Перший простір – навчальний – передбачає створення умов для безперервної освіти та самоосвіти користувачів. У цьому просторі бібліотека виступає як освітній центр, де відвідувачі можуть здобувати нові знання, розвивати навички та компетенції.

Для задоволення різних потреб користувачів бібліотека повинна мати лекційні зали, зони для групової роботи, комп'ютерні класи, лабораторії та

місця для індивідуальних занять. Зони мають бути гнучкими, щоб адаптуватися до різних видів активностей (лекції, тренінги, самостійна робота). Кожну зону треба оснастити необхідним обладнанням (проектори, комп'ютери, лабораторне обладнання) та меблями.

Бібліотеки повинні бути доступними для всіх, включаючи людей з інвалідністю. Необхідно створювати спеціальні умови та надавати додаткові послуги для цієї категорії користувачів. Сучасні технології значно розширюють можливості для людей з інвалідністю отримувати доступ до інформації та навчатися.

Крім фізичного простору, бібліотека повинна надавати різноманітні послуги, такі як:

- доступ до електронних ресурсів.
- консультації фахівців.
- освітні заходи.
- програми для різних вікових груп.

Бібліотека повинна співпрацювати з іншими інституціями (школами, університетами) для розширення своїх можливостей. Крім того, використання сучасних технологій (веб-сайти, онлайн-платформи) збільшить можливості бібліотеки як освітнього центру.

Другий простір – надихаючий – спрямований на розвиток творчого потенціалу відвідувачів. У цьому просторі бібліотека стає місцем для творчості, експериментів та інновацій. Тут можна розмістити творчі майстерні, мультимедійні студії, простори для проведення мистецьких заходів. Це середовище стимулює креативне мислення та сприяє розвитку творчих здібностей користувачів.

Простір натхнення в бібліотеці повинен бути комфортним, цікавим і доступним для всіх користувачів, незалежно від їхніх інтересів. Бібліотека пропонує різноманітні творчі матеріали та заходи, які сприяють розвитку уяви особистості та соціальних навичок. Створення простору натхнення дозволяє бібліотекам стати центрами громади, де люди можуть обмінюватися досвідом та ідеями. Створення простору натхнення в бібліотеці – це не лише оновлення

інтер'єру, а й зміна підходу до роботи з користувачами. Це інвестиція в розвиток громади та створення умов для всебічного розвитку особистості.

Третій простір – зустрічей – перетворює бібліотеку на місце соціальної взаємодії та комунікації. Цей простір забезпечує можливості для спілкування, обміну думками, проведення дискусій та культурних заходів. Простір зустрічей може бути розташований як всередині, так і зовні бібліотеки. Такий простір доцільно адаптувати під різні типи заходів та аудиторії з огляду на те, що бібліотеки пропонують як формальні, так і неформальні зустрічі.

Проекти PLACE в Норвегії та Швеції підтвердили важливість бібліотек як місць зустрічей. Завдяки організації простору для зустрічей бібліотеки сприяють соціальній згуртованості та інтеграції. Створення спеціальних зон для зустрічей в бібліотеках – це необхідний крок для реалізації її соціального призначення.

Четвертий простір – подій – надає можливості для самовираження та активної участі користувачів у створенні культурного продукту. Бібліотека є важливим центром комунікації громади, який може організовувати різноманітні заходи. Створення такого простору сприяє залученню нового кола читачів, популяризації бібліотеки, створенню її позитивного іміджу у суспільстві. Відвідувачі отримують можливість зустрічатися з авторами, брати участь у творчих майстернях, лекціях, дискусіях, а також вони можуть створювати власний контент, презентувати свої роботи.

В Україні концепція чотирьох просторів є особливо актуальною для публічних бібліотек об'єднаних територіальних громад (ОТГ). Завдяки її втіленню ці заклади перетворюються на інноваційні, багатофункціональні простори, де мешканці можуть розвивати власний творчий потенціал, здобувати нові знання та взаємодіяти між собою.

Данська модель, адаптована експертами Української бібліотечної асоціації та Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого, націлена на створення комфортних, відкритих і доступних бібліотек, здатних задовольнити потреби громадян у фізичному й цифровому просторі. Її використання в публічних бібліотеках сприяє побудові клієнтоорієнтованих

закладів, де акценти зміщуються від суто бібліотечних функцій до активного культурного й соціального центру [1].

Бібліотечні заклади Полтавської області теж використовують модель чотирьох просторів для організації своєї діяльності. Зокрема, у Чорнухинській публічній бібліотеці можна спостерігати елементи всіх чотирьох просторів, хоча вони реалізовані в традиційному форматі. Навчальний простір представлений через надання доступу до літератури, довідково-інформаційного апарату бібліотеки та виконання віртуальних довідок. Простір натхнення та досвіду реалізується через організацію масових заходів з популяризації літератури. Простір зустрічей забезпечується читальним залом, а продуктивний простір проявляється через можливість використання електронних ресурсів та Інтернету. Бібліотека пропонує як безкоштовні, так і платні послуги, що розширює можливості для відвідувачів [2].

Центральна бібліотека Полтавської міської територіальної громади (ЦБ ПМТГ) демонструє більш сучасний підхід до впровадження концепції чотирьох просторів. Навчальний простір тут розширений за участі в проекті «Бібліоміст» та створеній мережі хабів цифрової освіти в 19 філіях. Простір натхнення яскраво представлений через літературно-мистецький простір БібліоХаб та дитячий креативний простір В-zone. Простір зустрічей реалізований через коворкінг-центр у бібліотеці-філіалі №1 та проведення зустрічей із сучасними українськими письменниками в рамках проекту «ЛітОрбіта». Перформативний(подій) простір проходить через активну співпрацю з громадськими організаціями, творчими спілками та участь у різноманітних проектах, включаючи волонтерську діяльність під час війни.

Особливо варто відзначити, що ЦБ ПМТГ активно трансформується в сучасний громадський простір, де всі чотири простори гармонійно поєднуються та взаємодоповнюють один одного, створюючи комфортне середовище для різноманітних груп користувачів [3].

Концепція чотирьох просторів в бібліотеці є потужним інструментом для трансформації традиційних бібліотечних моделей та адаптації їх до потреб сучасного суспільства. Впровадження цієї концепції передбачає комплекс

заходів: від перепланування приміщень та оновлення технічного оснащення до розширення спектру послуг та розвитку нових компетенцій бібліотекарів. Гнучкий простір, який легко адаптується до різних потреб користувачів, стає ключовим елементом такої трансформації, а також стимулює розвиток громадських ініціатив щодо вирішення різноманітних місцевих проблем. Таким чином, концепція «чотирьох просторів» є ефективним шляхом до модернізації бібліотек, перетворення їх на сучасні відкриті та інноваційні установи, які відіграють важливу роль у розвитку суспільства знань і інтеграції громад.

Джерела та література

1. Чотири простори бібліотеки: модель діяльності: практичний посібник / автори-укладачі: О. Бояринова, О. Бруй, Л. Лугова, Я. Сошинська, І. Шевченко; Українська бібліотечна асоціація. Київ : ВГО Українська бібліотечна асоціація, 2020. 104 с.
2. Публічна бібліотека ім. Г. С. Сковороди. URL: <http://surl.li/timozr>. (дата звернення: 05.11.2024)
3. Центральна бібліотека Полтавської міської територіальної громади. URL: <https://cbs.poltava.ua/index.php/pro-nas> (дата звернення: 05.11.2024)

ДОКУМЕНТНО-ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ ТА PR-ТЕХНОЛОГІЇ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ

Людмила Дерев'янка, Світлана Дорошенко

м. Полтава

КОРПОРАТИВНИЙ САЙТ ЯК ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЦЕНТР ТА ЗАСІБ ПРЕЗЕНТАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Новітні цифрові технології динамічно змінюють і продовжують трансформувати суспільство на різних рівнях – від мікрорівня до світових масштабів. Постійний розвиток інформаційних технологій у всіх сферах суспільного життя формує нові види спілкування онлайн. Сучасні цифрові інструменти суттєво скорочують відстань між компаніями та аудиторією, уможливають персоналізування комунікації і вивчення поведінки споживачів для покращення продукту чи послуги.

Сучасні корпорації спрямовані на цифрове перетворення для підвищення конкурентоспроможності та розширення позначення бренду в інтернеті, тому розроблення ефективного вебсайту є для багатьох із них стратегічно значущим. Корпоративний сайт є специфічним зосередженням важливої інформації, інструментом взаємодії з клієнтами, а також впливає на формування першого враження про підприємство. Належне розроблення цього вебресурсу допомагає підприємствам викликати довіру серед своєї цільової аудиторії.

Вебсайт – це сукупність програмних, інформаційних, а також медійних засобів, які логічно пов'язані між собою. За наявності власного вебсайту зростає ефективність проведених в мережі Інтернет комунікаційних заходів, оскільки будь-який носій інформації може містити посилання на електронний ресурс підприємства. Він дає можливість таргетованого повідомлення інформації про себе і, залежно від типу реклами та просування сайту, можливість знайти в

Інтернеті свою цільову аудиторію. Крім того, відомості про поведінку відвідувачів сайту відразу ж потрапляють в інформаційну систему підприємства і покращують якісне обслуговування своїх клієнтів [2, с. 21–22].

Створення та підтримка вебсайту є актуальним і доволі перспективним напрямом сучасного підприємства, адже його представлення в онлайн-просторі забезпечується шляхом формування власного стилю з метою надання оперативної, якісної та повної інформації, встановлення і підтримання плідного й ефективного спілкування, а також забезпечення зворотного зв'язку та вивчення громадської думки. Відтак провідна роль у діяльності підприємства чи закладу, незалежно від організаційно-правової форми, спеціалізації та масштабів діяльності, належить технології просування вебсайтів як одного з визначальних конститuentів механізму взаємодії зі споживачами. Для підприємства це передусім зручний канал зв'язку і швидкий вихід на клієнтів [2, с. 103]. Вебсайт повинен відповідати сучасним вимогам: бути інформативним і функціональним, привабливим і простим у навігації, з постійно оновлюваною інформацією, базуватись на загальних принципах якості сайтів.

Розроблення сайту організації чи підприємства – важливий і відповідальний крок, оскільки сайт виконує кілька важливих функцій, з-поміж яких – іміджева, позаяк він є засобом привертання уваги клієнтів і споживачів та створення власного позитивного іміджу. Робота вебсайту спрямована на отримання довіри й уваги відвідувачів, він надає всі необхідні відомості про товари й послуги підприємства, виконуючи при цьому інформаційну функцію, яка забезпечує отримання відповідей на типові актуальні питання. Рекламна функція виявляється в тому, що сайт рекламує підприємство й результати його діяльності. Комерційна функція реалізується в тому, що сайт сприяє збільшенню кількості споживачів продукції чи послуг, клієнтів і прибутків.

Вебсайт є основним і найбільш продуктивним інструментом просування та розповсюдження інформації про організацію чи підприємство, їхню діяльність, а також слугує майданчиком для формування всіх видів рекламних

інтернет-комунікацій для зворотного зв'язку зі споживачами чи клієнтами, проведення опитувань та збору маркетингової інформації. Якісне віртуальне представництво підприємства передбачає розміщення документів і матеріалів, які формують імідж у віртуальному середовищі. Сайт забезпечує інформаційну й сервісну підтримку клієнтів і партнерів; рекламу, продаж товарів та послуг; налагодження контактів і зв'язків тощо.

Створення і застосування власного сайту в мережі Інтернет суттєво змінює підходи суб'єктів господарювання до ведення бізнесу й надає їм значні можливості та переваги, серед яких: вихід на нові ринки з унікальними товарами й послугами; організація зворотного зв'язку та поліпшення роботи служби підтримки користувачів шляхом інтерактивної обробки запитів споживачів; отримання та обробка актуальної інформації, прийняття на її основі ефективних управлінських рішень. Все це сприяє підвищенню ефективності діяльності підприємств та їхньої економічної безпеки [1, с. 108].

Отже, провідну роль для презентації діяльності сучасних підприємств, організацій, фірм і закладів в онлайн-середовищі відіграє корпоративний вебсайт, унікальний контент якого формує соціальну привабливість та позитивний імідж, а також забезпечує відкритість діалогу зі споживачами, партнерами й конкурентами.

Джерела та література

1. Орлик О. В. Сучасні тенденції та напрями використання підприємствами інформаційно-комунікаційних технологій. *Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць*. Одеса: Одеський національний економічний університет. 2021. № 2 (77). С. 98–110.

2. Якушев О. В., Васильченко Л. С., Литвин С. В. Вебсайт підприємства як ефективний інструмент маркетингових комунікацій в мережі Інтернет. *Вісник Херсонського національного технічного університету*. Херсон: ХНТУ, 2020. №1 (72). Частина 2. С.19–24.

РОЛЬ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ТРАНСФОРМАЦІЇ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ

У ХХІ ст. світ пережив серйозні зміни через неспинний розвиток цифрових технологій. Це цифрове відродження не лише змінило спосіб спілкування, роботи та розваг, але й залишило незгладимий слід у світі політики. Загальне значення цифрових технологій у суспільстві, особливо в політичному контексті, дуже різноманітне, впливаючи на всі аспекти управління, участі громадськості та формування політики [1, с. 23].

В умовах цифрової культури медіа-комунікації формують нову реальність, нову ієрархію і нові соціальні стосунки. Комунікативні трансформації обумовлені появою так званої цифрової ідентичності або ідентичностей, які можуть повністю не збігатися з реальною людиною або збігатися лише частково. Великою мірою це спричинено розвитком штучного інтелекту, що стає соціальним актором, який здійснює комунікацію, але не просто фігурує у соціальній структурі, як ми це зазвичай розуміємо [2, с. 39].

Однією з найяскравіших змін, що принесли цифрові технології, стало створення соціальних медіа-платформ, таких як Facebook, Instagram, X (Twitter) та TikTok. Вони створили нові шляхи для спілкування та дозволили користувачам отримувати та поширювати інформацію миттєво, незалежно від географічних обмежень. У результаті традиційні ЗМІ втратили монополію на створення та поширення новин. Сьогодні кожен користувач соціальних медіа може стати «громадянським журналістом» і впливати на глобальні процеси, поширюючи власні думки, новини або відео в режимі реального часу. Цифрові платформи також відіграють важливу роль у створенні майданчиків для залучення громадськості та підтримки громадського участі, забезпечуючи

простір для обміну ідеями, думками та інформацією між громадянами і органами влади [3, с.184].

Ця децентралізація інформації змінила суспільний дискурс, створивши нові можливості для участі різних груп у комунікаційному процесі. Наприклад, рухи на підтримку соціальної справедливості, такі як #MeToo або Black Lives Matter, отримали значну підтримку та розповсюдження через соціальні медіа. Однак із цим також виникають проблеми, зокрема дезінформація та фейкові новини, які можуть швидко поширюватися завдяки віральному контенту, що поширюється користувачами.

Цифрові технології, зокрема алгоритми, що керують соціальними мережами та іншими платформами, змінюють спосіб, яким люди отримують інформацію. Алгоритми використовують дані про попередні уподобання користувачів для створення персоналізованого контенту, який вони будуть бачити. Хоча це покращує користувацький досвід і робить інформаційний потік більш релевантним, виникають проблеми з так званими «інформаційними бульбашками». У таких умовах користувачі отримують лише ту інформацію, яка підтверджує їхні вже сформовані погляди, що призводить до поляризації суспільства та зменшення можливості для критичного осмислення різних точок зору.

Ця динаміка впливає на соціальні комунікації, оскільки створює умови для «цифрових племен» – окремих спільнот, які підтримують лише свої переконання і практично не взаємодіють із протилежними точками зору. Політичні дискусії, соціальні питання та навіть міжособистісні відносини можуть постраждати від цього, оскільки відсутність багатостороннього діалогу обмежує можливості для порозуміння та співпраці.

Крім того, змінювати соціальні комунікації певною мірою уже почав штучний інтелект. Інструменти на основі штучного інтелекту, такі як чат-боти, здатні автоматизувати частину комунікацій між організаціями та користувачами. Це знижує навантаження на людські ресурси та забезпечує швидшу відповідь на запити, але разом з тим змінює характер людської

взаємодії. Автоматизовані комунікаційні системи можуть бути менш емпатичними та персоналізованими, що може вплинути на якість спілкування та довіру користувачів до брендів чи організацій.

Крім того, штучний інтелект використовується для аналізу великих масивів даних, що дозволяє ефективніше оцінювати тенденції у суспільних настроях, політичних уподобаннях або споживчих запитах. Це дає можливість як приватним компаніям, так і державним структурам краще розуміти аудиторії та адаптувати свої комунікаційні стратегії. Проте використання таких інструментів викликає етичні питання щодо приватності даних і ризиків маніпуляції.

Розвиток цифрових технологій також викликає серйозні питання щодо приватності та етики. Значні обсяги даних, що збираються про користувачів, стають цінним ресурсом для компаній і держав, проте існує ризик зловживань. Скандали на кшталт Cambridge Analytica, де дані користувачів соціальних мереж використовувалися для політичної маніпуляції, показали вразливість сучасних комунікаційних систем до недоброчесних практик.

Завданням на майбутнє є розробка більш ефективних регуляторних механізмів для захисту прав користувачів і забезпечення прозорості у використанні цифрових технологій. Стандарти цифрової етики повинні враховувати баланс між інноваціями та захистом суспільних інтересів, щоб уникнути зловживань і забезпечити більш безпечне комунікаційне середовище.

Таким чином, можемо стверджувати, що цифрові технології стали невід'ємною частиною сучасних соціальних комунікацій, відкриваючи нові можливості для спілкування, взаємодії та суспільної активності. Водночас вони створюють нові виклики, зокрема стосовно етики, приватності та впливу на суспільний дискурс. Майбутнє соціальних комунікацій залежить від того, як суспільство зможе адаптуватися до нових умов і знайти баланс між інноваціями та захистом фундаментальних прав людини.

Джерела та література:

1. Воронкова В., Кивлюк О., Андрюкайтене Р. Еволюція від активного відповідального громадянства до цифрового в контексті критичного мислення: досвід країн ЄС. *Humanities studies. Zaporizhzhia : Zaporizhzhia National University*. 2023. Vol. 91. No 14. P. 23-7.
2. Зражевська Н., Литвиненко О. Комунікативні трансформації як наслідок розвитку сучасних цифрових інтернет-технологій. *Інтегровані комунікації*. 2023. №1 (15). С. 36-41.
3. Стаднійчук Р. Роль цифрових технологій у підвищенні ефективності механізмів реалізації публічної політики управління соціальними конфліктами в Україні. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія «Економічні науки»*. 2024. № 1. С.183-188.

Ольга Мізіна

м. Полтава

СТВОРЕННЯ ТА ПІДТРИМКА ПОЗИТИВНОГО ОБРАЗУ КОМПАНІЇ ЗА ДОПОМОГОЮ ПРИКМЕТНИКІВ-КОЛЬОРОНАЗВ

Прикметники – потужний інструмент у мові, який дозволяє описувати і оцінювати різноманітні об'єкти, явища, процеси та властивості, Ад'єктиви допомагають зробити мовлення більш точним, виразним і емоційно забарвленим, надаючи більше інформації про предмети, явища, події. Завдяки прикметникам можна не лише класифікувати, а й створювати образи в уяві слухача, глядача, читача, акцентувати увагу на важливих деталях чи відмінностях. У контексті брендингу вони можуть стати справжнім ключем до серця споживача, допомагаючи створити яскравий образ компанії, який надовго запам'ятовується.

На думку О. Дзівак, усі кольори в природі становлять тривимірну замкнену систему: кожен колір варіюється за тоном, насиченістю та яскравістю [1]. Основні кольоративи – *червоний, жовтий, зелений, синій, голубий/блакитний, білий, чорний, сірий* – виникли в період спільнослов'янської єдності.. Для багатьох ад'єктивів характерні широкі дериваційні можливості, здатність входити в термінологічні сполуки та фразеологізми, вживатися в переносному значенні, широке асоціативне поле, семантична нейтральність тощо [1]. Серед кольороназв існують хроматичні (кольори веселки та їх поєднання) й ахроматичні (*чорний, білий, сірий*). Окремо виділяють загальні лексеми: *різноколірний, барвистий*. Кольороназви можуть бути утворені від назв реалій дійсності: рослин, матеріалів, харчів, явищ природи тощо (*бузковий, кавовий, сніжний*), серед них є лексеми іншомовного походження (*рожевий, бежевий, бордовий*) [2].

За словотвірною структурою кольоративи поділяються на первинні (прості назви, наприклад, *зелений*) і вторинні (складні назви), що характеризують яскравість, насиченість (*зеленуватий, світло-зелений, ясно-зелений, сліпучо-білий*), проміжні кольори (*чорно-коричневий*), емоційно підсилене сприйняття (*ніжно-рожевий*), подібність до реалій (*вишневий, молочний*) [3]. Ось кілька прикладів рекламних оголошень в друкованих медіа, на телебаченні, в інтернеті або на білбордах, у яких використовуються прикметники-назви кольорів: 1) в автомобільній рекламі: *чорний металік, яскраво-червоний, перламутрово-білий*; 2) у рекламі косметики, зокрема помад, тіней для очей чи лаків для нігтів: *насичений червоний, ніжно-рожевий глибокий фіолетовий*; 3) у рекламних оголошеннях одягу переважають вторинні прикметники-назви кольорів: *смарагдово-зелений, пастельний блакитний, бордовий*; 4) реклама напоїв містить кольороназви на кшталт *золотистий буришин* для віскі або *насичено-червоний* для вина. Назви кольорів мають атрибутивний характер, тому найчастіше виражені прикметниками, адже колір є статичною ознакою.

Правильно підібрані прикметники викликають певні емоції й асоціації, що допомагає створити емоційний зв'язок між брендом і споживачем,

допомагають підкреслити унікальність, виділити продукт або послугу серед конкурентів, за допомогою ад'єктивів можна сформувати бажаний імідж компанії. Яскраві і незвичайні прикметники допомагають краще запам'ятати інформацію про торгову марку. Послідовне використання ад'єктивів – потужний інструмент у руках маркетологів, який дозволяє створити міцний і впізнаваний бренд. Коли продукт або послуга постійно асоціюється з певними характеристиками, у свідомості споживача формується відповідний позитивний образ. Колір – це не просто фізична характеристика предмета, а потужний інструмент, який впливає на емоції, сприйняття та поведінку людини, формує асоціації, допомагає створювати образи, викликає певні відчуття та емоції. Наприклад, *червоний* колір асоціюється з любов'ю, пристрастю, енергією. Він популярний у брендів, пов'язаних із їжею, напоями або розвагами, таких як Coca-Cola і McDonald's. Синій створює відчуття спокою, довіри, надійності та стабільності, вказує на професіоналізм, тому цей колір часто використовують у рекламі банківських, технологічних та медичних послуг, що важливо для фінансових установ, таких як PayPal або Visa. Ось ще декілька асоціацій, пов'язаних з кольорами: *оранжевий* – радість, ентузіазм, креативність; *жовтий* – оптимізм, радість, інтелект; *зелений* – природа, зростання, спокій, гармонія; *фіолетовий* – таємниця, духовність, креативність; *білий* – чистота, невинність, початок. Кольори можуть впливати на поведінку людини. Наприклад, теплі кольори (*червоний, помаранчевий, жовтий*) стимулюють апетит, а холодні (*синій, зелений, фіолетовий*) – заспокоюють, природні кольори асоціюються зі стабільністю [4].

Кожна культура має свої унікальні асоціації з кольорами, пов'язані з історією, релігією та соціальними уявленнями: 1) якщо у західній культурі *білий* є символом чистоти, невинності, початку, то в деяких країнах Сходу *білий* асоціюється з трауром; 2) *чорний* колір на Заході – символ трауру, зла, таємниці, а у готичній культурі – символ індивідуальності, бунту; 3) у загальному значенні *червоний* колір – це символ любові, пристрасті, енергії, а от китайці сприймають його як символ щастя та удачі; 4) у загальному значенні *синій* колір викликає спокій, довіру та стабільність, а у Франції – це колір революції.

Великі історичні події можуть трансформувати значення кольорів, зокрема після революцій часто змінюються державні символи та кольори прапорів. Так, наприклад, у радянські часи *червоний* колір мав особливе символічне значення і був тісно пов'язаний з ідеологією комунізму: *червоний* прапор символізував революцію, боротьбу за соціальну справедливість, а *червона* п'ятикутна зірка була символом комунізму та міжнародного пролетаріату. Під час подій в Україні у 2004 році *помаранчевий* колір, що асоціюється з сонцем, теплом, оптимізмом та новими початками, був офіційним кольором передвиборчої кампанії Віктора Ющенка, кандидата від опозиції, він став упізнаваним в усьому світі як символ протесту, демократії, прагнення до змін, об'єднав мільйони українців, які вийшли на вулиці, вимагаючи справедливих виборів, став символом надії на краще майбутнє для України. Після Революції Гідності 2014 року, кольори українського прапора – *жовтий* та *блакитний* – набули для наших співвітчизників ще глибшого, сакрального значення. Ці кольори стали символами не лише державності, а й свободи та незалежності (*жовтий* і *блакитний* перетворилися на візуальне втілення боротьби українців за свободу і право самостійно визначати свою долю), єдності та солідарності (вони об'єднали мільйони українців у боротьбі за європейські цінності та демократичні принципи), пам'яті про жертви (*жовтий* і *блакитний* стали кольорами згадки про тих, хто віддав життя за незалежність України), надії на майбутнє (ці кольори символізують віру українців у світле майбутнє своєї країни).

На сприйняття кольорів впливають не лише історичні події, а й мода і тренди: кольори, які були популярні в одній епосі, можуть стати немодними в іншій. Щороку дизайнери представляють інноваційні палітри, які диктують тренди на майбутні сезони. Нові технології виробництва тканин і барвників дозволяють створювати несподівані кольори та відтінки. Ось кілька яскравих прикладів: 1) чорний колір пройшов довгий шлях від трауру до елегантності. Якщо у XIX столітті його носили виключно в жалобі, то у XX столітті легендарна Коко Шанель зробила чорний колір символом елегантності та розкоші, створивши «маленьку чорну сукню» та зробивши чорний колір базовим

у гардеробі найвишуканіших модниць. 2) На початку ХХ століття рожевий колір уважався кольором для дівчаток, а синій – для хлопчиків. У ХХІ столітті стереотипи щодо цього кольору було зруйновано. Рожевий став універсальним, який можуть носити всі, незалежно від статі та віку. 3) У 1950-ті пастельні тони були символом романтики та жіночності, а у 1990-ті з появою гранжу пастельні відтінки відійшли на другий план, поступившись місцем більш темним і насиченим кольорам. Однак, у 2010-х роках вони знову повернулися в моду, але вже в більш сучасній інтерпретації. Поєднання пастельних тонів з яскравими акцентами створює відчуття легкості та свіжості. 4) У 1980-ті неонові кольори були невіддільною частиною диско-культури. У 2010-их яскраві барви знову стали популярними, але вже в спортивному стилі. Значення кольорів – це не статична величина, а скоріше рухома мішень, яка змінюється з часом, культурою та контекстом. Мода – динамічне явище, яке постійно розвивається і змінюється, кольори відіграють важливу роль, відображаючи дух епохи та соціальні настрої. Розуміння цих змін дозволяє краще орієнтуватися в сучасних модних трендах та створювати свій унікальний стиль.

Отже, кольори – це потужний інструмент у руках маркетологів та дизайнерів. Вони здатні викликати емоції, створювати асоціації та формувати уявлення про бренд. Використання прикметників-кольоративів дозволяє створити яскравий образ, що надовго запам'ятовується, допомагає виділитися серед конкурентів та залишити незабутнє враження, передати почуття та цінності, бо кожен колір має свою символіку, яка може передати довіру, радість, енергійність, спокій тощо. Кольори є важливим елементом візуальної ідентичності бренду, вони допомагають створити гармонійний та цілісний образ сучасної, креативної, надійної компанії. Правильно підібрані кольори допоможуть залучити цільову аудиторію, привернути увагу саме тих споживачів, на яких розрахований продукт або послуга. Оскільки кольори викликають емоції та асоціації, вони можуть ефективно передавати ідею об'єднання різних культур, людей та ідей, стають інструментом для вираження солідарності та привернення уваги до важливих проблем сьогодення.

Джерела та література

1. Дзівак О. М. Про систему назв кольорів у сучасній українській літературній мові. *Українське мовознавство*. Київ, 1975. Вип. 3. С. 25–31.
2. Бабій І.М. Семантика, структура та стилістичні функції назв кольорів у сучасній українській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 1997. 21 с.
3. Іншаков А. Є. Теоретичні засади дослідження колірної лексики в мовознавстві. *Науковий вісник КДПУ*. 2013. Вип. 9. С. 188–195.
4. Психологія кольору в рекламі: як вибір кольорів впливає на сприйняття бренду та товару. URL: <https://samety.com.ua/psychologiya-koloru-v-reklami-yak-vybir-koloriv-vplyvaye-na-spryjnyattya-brendu-ta-tovaru/> (дата звернення 12.11.2024).

Ірина Недошитко

м. Тернопіль

ВИКЛИКИ ТА ЗАГРОЗИ РЕКЛАМИ ДЛЯ СУСПІЛЬСТВА ТА ОСОБИСТОСТІ В УКРАЇНА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ

Сьогодні сучасний інформаційний простір не лише відкриває нові можливості, але й створює певні виклики та потенційні загрози, пов'язані з рекламною діяльністю. Дослідник Роман Кукляк у своїй роботі «Роль і місце інформаційної безпеки у забезпеченні національної безпеки» наголошує, що хоч і реклама не є основним джерелом загроз, проте її недобросовісний і нерегульований характер може сприяти виникненню серйозних загроз для інформаційної безпеки, включаючи порушення прав людини, інформаційного суверенітету держави та принципів достовірності та об'єктивності інформації [1].

Варто зазначити, що особливого значення сьогодні набуває проблема впливу реклами онлайн-казино на свідомість громадян, зокрема військовослужбовців.

Причиною цього є низка важливих факторів:

1. Неконтрольоване розповсюдження агресивної маніпулятивної реклами азартних онлайн-ігор в інтернет-просторі, особливо в умовах воєнного стану, коли психіка людей є вразливішою.

2. Підвищений ризик формування згубних звичок і залежностей, зокрема ігроманії, серед військових, які перебувають у складному психологічному стані через бойовий досвід.

3. Відволікання військових від службових обов'язків через захопленість онлайн-казино, що може підірвати їхню дисципліну, бойовий дух та ефективність військових формувань.

4. Ймовірність численних фінансових витрат на азартні ігри.

5. Намагання реклами онлайн-казино поширювати неправдиву інформацію та ілюзію легкого збагачення, що спотворює світогляд і цінності українського суспільства.

6. Потенційна загроза для інформаційного суверенітету України через вплив іноземних операторів азартних ігор, які часто є рушіями такої реклами.

Усвідомлення цих серйозних ризиків спонукає владу, військове керівництво, експертів з інформаційної безпеки та громадянське суспільство приділяти все більше уваги проблемі впливу онлайн-казино, особливо в контексті захисту українських військових і суспільства загалом.

20 квітня 2024 року Президент України Володимир Зеленський увів у дію рішення РНБО «Щодо протидії негативним наслідкам функціонування азартних ігор в мережі «Інтернет». Указ спрямований на посилення регулювання та обмеження діяльності онлайн-казино в Україні в умовах воєнного стану, через на численні занепокоєння щодо поширення ігрової ситуації, особливо серед військовослужбовців. Він передбачає встановлення певних вимог до організаторів азартних онлайн-ігор, зокрема заборонена реєстрація кількох акаунтів, обмеження часу безперервної гри, встановлення

лімітів витрат тощо. Також передбачається посилена інформаційна кампанія про безпеку ігрового простору та способи її подолання.

Відповідно до рішення РНБО забороняється реклама азартних ігор з використанням символіки ЗСУ та військових формувань. Військовослужбовцям повністю обмежено доступ до гральних закладів та онлайн-казино під час воєнного стану. Також застосовуються заходи для блокування нелегальних сайтів з азартними іграми та вилучення відповідних додатків з українських сегментів магазинів додатків [2].

Загалом ці кроки покликані захистити громадян, особливо військових, від руйнівних наслідків ігрової залежності під час війни. Вони є комплексною реакцією на важливу суспільну проблему та демонструють прагнення влади обмежувати і контролювати діяльність, пов'язану з азартними онлайн-іграми.

Сьогодні глобальна експансія великих міжнародних компаній та їхніх рекламних кампаній створює ризик культурної уніфікації. Транснаціональні бренди часто просувають універсальні цінності, стандарти краси та способи життя, що можуть не відповідати місцевим культурним особливостям. Це явище викликає занепокоєння щодо втрати культурного різноманіття та самобутності.

Доволі ґрунтовно, з оперттям на великий фактичний матеріал український культуролог О. О. Строганов у своєму дослідженні висвітлює питання культурної глобалізації. Автор зазначив, що процес глобалізації, який охопив майже всі сфери життєдіяльності людства, не оминув і культурну галузь. Взаємопроникнення та взаємовплив різних культур в епоху глобалізації є неминучим і багатовекторним явищем.

З одного боку, воно відкриває нові можливості для діалогу та синтезу культурних традицій, сприяє взаємозбагаченню і формуванню загальнолюдських культурних цінностей. Водночас існує ризик нівелювання культурної самобутності окремих народів, домінування певних культурних зразків і стандартів над іншими, загострення конфліктів через культурні відмінності. З огляду на це надзвичайно важливо в контексті глобалізаційних процесів знайти збалансований підхід, який забезпечить гармонійну інтеграцію

культур у світовий культурний простір зі збереженням їхніх автентичних, ідентичних рис. Міжкультурний діалог і синтез різних культурних традицій має відбуватися на засадах рівноправності, взаємоповаги, без жодного примусу чи нав'язування певних культурних стандартів.

Лише за умови дотримання принципів культурного плюралізму і поваги до розмаїття глобалізація культурної сфери матиме позитивний характер. В іншому випадку наслідки глобалізації культури можуть мати руйнівний вплив, призводячи до втрати ідентичності, конфліктів, культурної уніфікації та гомогенізації [3].

З розвитком цифрових технологій і збільшенням кількості людей в інтернеті питання належного використання персональних даних у рекламній індустрії набирає все більшої актуальності. У роботі українського науковця Г. В. Криніна обстоюється позиція, що одним із провідних інструментів онлайн-маркетингу є SMM (маркетинг у соціальних медіа) – робота з платформами соціальних мереж із залученням уваги, комунікації, реклами, маркетингових досліджень та прямого продажу товарів і послуг.

Популярність соціальних мереж та активне їх використання роблять їх ефективним майданчиком для досягнення маркетингових цілей за допомогою можливостей точної реклами, поділу аудиторії та високого рівня довіри користувачів [4].

Зважаючи на те, що обсяги особистих даних, які збираються онлайн-сервісами та платформами, зростають швидкими темпами, стрімке розширення персоналізованої реклами, націленої на вузькі цільові аудиторії, може становити загрозу збереженню конфіденційності особистої інформації. З огляду на сказане сьогодні важливим завданням є забезпечення належного балансу між персоналізованою рекламою та захистом прав споживачів.

В Україні наразі діє Закон «Про захист персональних даних», ухвалений у 2011 року. Однак він не цілком враховує специфіку роботи з персональними даними в інтернет-просторі та соціальних мережах, через що забезпечує складність із забезпеченням належного дотримання встановлених вимог [5].

Бондаренко О. С. у своєму дослідженні зазначає, що основними проблемами є надійність створення чіткої та інформованої згоди користувачів на опрацювання їхніх даних. Через спеціальну норму щодо роботи з даними в онлайн-середовищі українське законодавство в цій сфері перебуває у стані свого правового вакууму. Для усунення цієї прогалини та вдосконалення правового регулювання науковець пропонує звернутися до практики Європейського Союзу, де встановлено суворі критерії створення згоди, покладено обов'язок дотримання норм на компанії, які збирають дані. Також автор зауважив, що важливим нормативним актом є схвалений Digital Services Act, який запроваджує нові правила підзвітності онлайн-платформи щодо протиправного та шкідливого контенту.

Підсумовуючи зазначимо, що правове регулювання питань захисту персональних даних в інтернет-середовищі в Україні потребує невідкладних змін з урахуванням європейського досвіду для подолання існуючого правового вакууму та належного забезпечення прав користувачів.

Джерела та література

1. Кукляк Р. І. Роль і місце інформаційної безпеки у забезпеченні національної безпеки України. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2023. № 10 (16). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-10\(16\)-227-239](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-10(16)-227-239) (дата звернення: 18.10. 2024).

2. Указ Президента України № 234/2024 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 квітня 2024 року «Щодо протидії негативним наслідкам функціонування азартних ігор в мережі Інтернет». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2342024-50413> (дата звернення: 19. 10. 2024).

3. Строганов О. О. Культурна глобалізація: тенденції та протиріччя. 2019. URL: <https://dspace.onu.edu.ua/handle/123456789/25432> (дата звернення: 20. 10. 2024).

4. Кринін Г. В. Використання інтернет-інструментів для просування товарів та послуг. *Домінанти соціально-економічного розвитку України у нових*

реаліях / Київський національний університет технологій та дизайну, 2023.
URL:https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/23903/1/DOMIN_2023_P092-093.pdf (дата звернення: 20. 10. 2024).

5. Про захист персональних даних: Закон України від 1 червня 2010 р. № 2297-IV. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР). 2010. № 34. Ст. 481.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (дата звернення: 21. 10. 2024).

Ксенія Вангельєва
Науковий керівник – к.філол.н., доц. Чередник Л. А.
м. Полтава

ВИДИ КОМУНІКАЦІЇ ПОЛТАВСЬКОЇ РВА З НАСЕЛЕННЯМ В ЗВИЧАНИЙ ТА КРИЗОВИЙ ПЕРІОДИ

Комунікація в державних органах влади є надзвичайно важливим елементом для зміцнення довіри населення та забезпечення прозорості діяльності. Оперативна та чітка комунікація сприяє підвищенню безпеки в суспільстві, особливо під час кризових ситуацій, забезпечуючи громадян важливою інформацією та вказівками щодо дій у надзвичайних умовах. До того, ефективна взаємодія з населенням допомагає державним установам краще розуміти потреби суспільства та отримувати зворотний зв'язок.

Полтавська РВА виконує адміністративні та соціальні завдання в регіоні, підтримує постійну комунікацію з громадськістю та місцевими органами для забезпечення прозорості своєї діяльності, задоволення потреб населення.

Комунікацію можна розділити на три категорії:

1. Прозорість і доступність інформації.
2. Взаємодія з громадянами.
3. Підтримка місцевих ініціатив і культурних заходів.

Прозорість є пріоритетом у діяльності Полтавської РВА, тому інформація про її роботу доступна громадянам через певні канали:

Офіційний вебсайт адміністрації є головним ресурсом для публікації різного виду оголошень, новин про діяльність, проекти та адміністративні рішення. На вебсайті регулярно оновлюються розділи з нормативними документами, програмами розвитку району та результатами проведених заходів. Також тут розміщені контакти посадовців та графіки прийому громадян, що полегшує зв'язок із адміністрацією [1].

Адміністрація постійно публікує підсумкові звіти про діяльність, витрати бюджету, реалізацію соціальних та економічних програм. Це можуть бути текстові матеріали, розміщені на сайті та сторінках у соціальних мережах, що робить звітність доступною для всіх груп населення. Керівництво приділяє увагу зворотному зв'язку з населенням, забезпечуючи відкритість у спілкуванні з громадянами для вирішення їхніх запитів та проблем:

У звичайний період адміністрація організовує прийоми громадян, посадовці відповідають на питання мешканців району, надають роз'яснення щодо діяльності та розглядають їхні скарги й пропозиції.

Полтавська РВА забезпечує можливість громадянам звертатися із запитом через електронну пошту та спеціальні гарячі лінії. Цей спосіб зв'язку дозволяє швидко та гарантовано реагувати на звернення, забезпечувати консультаційну підтримку, а також приймати пропозиції, що допомагають у вирішенні поточних питань.

Установа досить активно використовує соціальні мережі, зокрема Facebook, щоб своєчасно інформувати громадян про новини, анонси подій і програми допомоги. Це дає змогу безпосередньо взаємодіяти з жителями району, відповідати на їхні запитання та збирати зворотний зв'язок.

Полтавська РВА підтримує культурні, соціальні та освітні заходи, що сприяють розвитку громади та соціальної згуртованості:

1) Займається анонсуванням фестивалів, святкувань, спортивних подій та інших важливих заходів. Це підтримує культурне життя громади та сприяє збереженню регіональних традицій. Установа також співпрацює з освітніми

зкладами, допомагаючи в реалізації навчальних програм і культурних проєктів.

2) Організовує громадські обговорення та опитування щодо важливих ініціатив, таких як розробка бюджету, впровадження інфраструктурних проєктів та заходів соціальної підтримки. Залучення мешканців району до таких заходів сприяє об'єднанню громади та забезпечує ефективний зворотний зв'язок.

3) Сприяє діяльності місцевих громадських організацій, забезпечуючи інформаційну та організаційну підтримку. Спільна робота з громадськими організаціями у звичайний період сприяє посиленню активної громадської позиції та залученню громадян до вирішення суспільно важливих питань.

Отже, у звичайний період комунікативна діяльність Полтавської РВА орієнтована на підтримку відкритого діалогу з населенням, прозорість роботи, співпрацю з місцевими ЗМІ та активне сприяння місцевим ініціативам, що разом забезпечує стабільний зв'язок з громадськістю та сприяє розвитку району.

У кризовий період, зокрема під час війни, комунікація Полтавської РВА спрямована на оперативне інформування громадян, забезпечення відносної безпеки, координацію гуманітарної підтримки та взаємодію з державними й військовими структурами. Важливо виділити такі напрямки комунікації:

1. Оперативне інформування населення та попередження про загрози.
2. Координація гуманітарної допомоги та підтримка внутрішньо переміщених осіб (ВПО).
3. Інформаційна безпека та боротьба з дезінформацією.
4. Взаємодія з державними установами та військовими структурами.

В умовах кризи пріоритетом для установи стає швидке донесення до громадян інформації про загрози та необхідні заходи безпеки. Це включає інформування про повітряні тривоги, плани евакуації та правила поведінки у разі небезпеки.

Офіційна сторінка адміністрації у Facebook стала важливим каналом для поширення інформації про актуальну ситуацію, як і в мирний час. У кризовий

період адміністрація часто оновлює новини, публікує рекомендації, а також надає важливі вказівки щодо дій у разі загрози.

Полтавська РВА підтримує актуальну інформацію про розташування укриттів у районі. Це дозволяє громадянам швидко знаходити безпечні місця у разі необхідності, а також полегшує планування рятувальних операцій [2, 3].

У період кризової ситуації Полтавська РВА відіграє важливу роль в організації гуманітарної допомоги для місцевих жителів і внутрішньо переміщених осіб, що шукають притулку в Полтавському районі. Адміністрація створила спеціальні центри для розміщення та допомоги переселенцям, які змушені залишити свої домівки. Ці центри забезпечують житлові умови, харчування та доступ до медичної допомоги, а також надають психологічну підтримку для адаптації в нових умовах.

Крім того, відбувається координація отримання та розподілу гуманітарної допомоги від міжнародних організацій, благодійних фондів і місцевих волонтерів. Це стосується продуктів харчування, засобів гігієни, одягу та медикаментів через спеціально створені пункти видачі. Завдяки цьому громадяни та переселенці отримують необхідні речі, що сприяє стабільності та покращенню умов життя в кризових обставинах.

Адміністрація організовує доступ до психологічної допомоги, відкриваючи гарячі лінії та надаючи консультації для постраждалих. Це допомагає громадянам і ВПО подолати стресові ситуації та отримати необхідну підтримку.

Під час війни значну загрозу становить поширення дезінформації, тому адміністрація посилює контроль за інформаційною безпекою та веде активну роботу над захистом інформаційного простору.

Полтавська РВА публікує достовірні дані про ситуацію в регіоні, що допомагає уникати паніки та запобігати поширенню чуток, співпрацює з місцевими ЗМІ, які розповсюджують офіційні повідомлення, та підтримує постійний контакт з місцевими жителями через офіційні канали в соціальних мережах.

Співпраця з правоохоронними органами для боротьби з дезінформацією координує роботу для відстеження джерел дезінформації та запобігання поширенню фейкових новин. Ця співпраця допомагає підтримувати довіру громадськості та забезпечує інформування громадян лише з достовірних джерел.

Важливою є психологічна підтримка через гарячі лінії та консультації. Поширення тривожної інформації в кризовий період може викликати стрес у населення, тому адміністрація відкриває гарячі лінії для консультацій з психологічної підтримки. Такі заходи дозволяють людям отримати професійну допомогу, що знижує рівень тривоги та допомагає адаптуватися до складних обставин.

Кризова ситуація вимагає ефективної взаємодії між усіма державними органами для швидкого та скоординованого реагування на загрози. Орган влади тісно співпрацює з військовими, рятувальними та державними службами.

Координація з Міністерством оборони та іншими військовими структурами забезпечує установі зв'язок з військовими підрозділами для узгодження заходів щодо безпеки, а також планує дії на випадок надзвичайних ситуацій, включно з евакуацією та забезпеченням громадян засобами захисту.

Взаємодія з рятувальними службами дає змогу адміністрації оперативно реагувати на потенційні надзвичайні ситуації та координувати рятувальні заходи. Це включає планування евакуації, розподіл матеріальної допомоги та розгортання пунктів медичної підтримки в кризових умовах.

Адміністрація підтримує зв'язок з органами місцевого самоврядування, щоб координувати дії з підтримки населення, забезпечувати доступ до ресурсів і проводити роз'яснювальну роботу.

Завдяки цій діяльності Полтавська РВА створює надійний комунікативний процес, який забезпечує своєчасне інформування громадян, підтримку соціальної стабільності та координацію зусиль державних структур для швидкого реагування на будь-які загрози в кризовий період.

Джерела та література

1. Офіційний сайт Полтавської РВА. URL : <https://poltava-rda.gov.ua/> (дата звернення: 12.11.2024).
2. Захисні споруди Полтавського району. URL : <https://poltava-rda.gov.ua/zahisni-sporudi-poltavskogo-rajonu-10-51-45-30-06-2023/> (дата звернення: 13.11.2024)
3. Пункти незламності Полтавського району. URL : <https://poltava-rda.gov.ua/punkti-nezlamnosti-poltavskogo-rajonu-21-59-07-04-01-2024/> (дата звернення: 13.11.2024).

Мирослав Васи́лецький

Науковий керівник – к.н. соц. к, доц. Парфенюк І. М.

м. Львів

ЦИФРОВІ ПЛАТФОРМИ ТА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ЯК КАТАЛІЗАТОРИ ТРАНСФОРМАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНИХ МЕДІА В УКРАЇНІ: МОЖЛИВОСТІ, ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Стрімкий розвиток цифрових технологій та глобальні трансформаційні процеси суттєво впливають на функціонування регіональних медіа в Україні. Реформа децентралізації створює нові умови для розвитку локальних засобів масової інформації, змінюючи їхню роль у формуванні громадської думки та забезпеченні інформаційних потреб місцевих спільнот. Водночас, технологічна модернізація медіасфери призводить до появи нових форматів контенту та каналів його поширення, що вимагає від регіональних ЗМІ адаптації до цифрового середовища і переосмислення традиційних моделей роботи [1].

Цифрові платформи стали невід'ємною частиною медіаландшафту, суттєво трансформуючи способи створення, поширення та споживання інформації. Сутність цифрових платформ у медіасфері полягає в тому, що вони створюють багатосторонні ринки, де взаємодіють виробники контенту, споживачі

інформації та рекламодавці. Типологія цифрових платформ є досить розгалуженою і включає соціальні мережі, відеохостинги, месенджери, агрегатори новин та спеціалізовані платформи для створення контенту. Кожен з цих типів платформ має свої особливості та механізми впливу на регіональні медіа, надаючи їм безпрецедентні можливості для розширення охоплення аудиторії, диверсифікації джерел доходу та оптимізації процесів виробництва і поширення контенту [2].

Механізми впливу цифрових платформ на регіональні медіа є багатограними та охоплюють різні аспекти їх функціонування. По-перше, платформи змінюють економіку медіавиробництва, пропонуючи нові моделі монетизації контенту, цифрові платформи трансформують процес створення контенту, стимулюючи розвиток мультимедійних форматів та інтерактивних елементів, платформи змінюють характер взаємодії з читачами, надаючи можливості для більш персоналізованої комунікації та залучення аудиторії до створення контенту [2].

Реформа децентралізації в Україні, започаткована у 2014 році, стала потужним каталізатором змін у регіональному інформаційному просторі. Передача значних повноважень та ресурсів на місцевий рівень створила нові умови для функціонування регіональних медіа, водночас поставивши перед ними серйозні виклики. Одним з ключових викликів стала необхідність переосмислення своєї ролі в інформаційному забезпеченні життєдіяльності об'єднаних територіальних громад. Цифрові платформи в цьому контексті стали інструментом, що дозволяє медіа оперативно реагувати на ці зміни, розширюючи свою присутність у нових територіальних межах без значних додаткових витрат.

Фінансова стійкість регіональних медіа стала ще одним серйозним викликом в умовах децентралізації. Процес роздержавлення комунальних ЗМІ змусив багато видань шукати нові джерела фінансування та бізнес-моделі. Цифрові платформи в цьому контексті відкрили нові можливості для монетизації контенту та диверсифікації доходів, такі як цифрова передплата, спонсорський контент, краудфандинг. Водночас, конкуренція з боку соціальних

мереж та інших цифрових платформ за рекламні бюджети залишається серйозною проблемою для багатьох локальних ЗМІ [3].

Зміна інформаційних потреб та звичок аудиторії в умовах децентралізації та цифровізації стала ще одним фактором, що суттєво вплинув на роботу регіональних медіа. Зростання попиту на оперативну та інтерактивну інформацію про місцеві події змусило багато ЗМІ переглянути свої редакційні політики та формати подачі контенту. Цифрові платформи надали регіональним медіа інструменти для створення більш персоналізованого та привабливого контенту, використання візуальних форматів для пояснення складних місцевих проблем, а також організації онлайн-обговорень важливих для громади питань [4].

Підвищення прозорості та підзвітності місцевої влади стало однією з ключових можливостей, які відкрила децентралізація для регіональних медіа. Цифрові платформи надали журналістам потужні інструменти для аналізу відкритих даних, проведення розслідувань та оперативного інформування громади про виявлені порушення. Багато регіональних медіа активно використовують такі ресурси, як ProZorro, E-Data чи OpenBudget для моніторингу місцевих закупівель та бюджетних витрат, створюючи на основі цих даних аналітичні матеріали та візуалізації, що не лише підвищує якість журналістики, але й сприяє формуванню культури відкритості та відповідальності в місцевому самоврядуванні [1].

Громадська журналістика та контент, створений користувачами, стали ще одним важливим трендом, який посилився в умовах цифровізації та децентралізації. Соціальні мережі та месенджери дозволяють жителям громад оперативно ділитися інформацією про місцеві події, проблеми та ініціативи, що створює як виклики, так і можливості для професійних регіональних медіа. Неформальні інформаційні канали конкурують з ними, а вони ризикують поширювати неправдиву інформацію. Децентралізація та цифрова трансформація створюють складний, але потенційно ефективний контекст для розвитку регіональних медіа в Україні. Локальні ЗМІ повинні переосмислити свою місію та стратегію взаємодії з аудиторією, щоб адаптуватися до нових

обставин. З метою сприяння сталому розвитку та демократизації регіональних медіа мають потенціал стати ключовими акторами у формуванні інформаційного простору об'єднаних територіальних громад. З іншого боку, для реалізації цього потенціалу потрібна систематична підтримка з боку держави та міжнародних партнерів, підтримка повинна спрямована на розвиток цифрових навичок журналістів, створення сприятливого регуляторного середовища та стимулювання інновацій у медіасфері [5].

Таким чином, цифрові платформи та реформа децентралізації в Україні стали потужними каталізаторами трансформації регіональних медіа. Вони створюють нові можливості для розширення аудиторії, диверсифікації доходів, підвищення якості та прозорості журналістики, але водночас ставлять перед локальними ЗМІ серйозні виклики, пов'язані з адаптацією до нових технологічних та соціально-політичних умов.

Джерела і література

1. Гурковський В., Соловйов С. Цифровізація стратегічних комунікацій на прикладі реалізації реформ. *Public management*. 2019. Т. 16, № 1. С. 47--57. URL: <https://doi.org/10.32689/2617-2224-2019-16-1-47-57>

2. Дубель, М. Особливості розвитку цифрових платформ та їх вплив на світову економіку. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*, (7), 2021 17-26. URL: <https://doi.org/10.32851/2708-0366/2021.7.2>

3. Правове забезпечення розвитку технологій цифрової економіки та суспільства : монографія / за ред. О. В. Шаповалової, К. В. Єфремової. Харків: НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПрН України, 2023. 292 с.

4. Цифрова трансформація промислового менеджменту: теорія і практика : монографія за ред. д. філософ. н., проф. В. Г. Воронкової, д. е. н., проф. Н. Г. Метеленко. Львів Торунь : Liha-Pres, 2023. 816 с.

5. Boue'e C., Schaible S. *Die Digitale Transformation der Industrie*. Roland Berger Strategy Consultants und Bundesverband der Deutschen Industrie, 2015. 52 p.

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ РЕКРУТИНГОВИХ АГЕНСТВ

Сьогодні цифровізація стає невід’ємним складником сучасних бізнес-процесів у різних галузях суспільної діяльності. Рекрутингові агентства, які надають професійні послуги з пошуку та підбору персоналу на ринку праці, також активно впроваджують новітні технології для підвищення ефективності своєї діяльності та забезпечення потреб роботодавців у трудових ресурсах.

Динамічний процес управління персоналом трансформується внаслідок застосування цифрових технологій, які автоматизують великий обсяг роботи рекрутингових агентств. Використання сучасних інформаційних технологій значно знижує витрати на пошук кадрів, мінімізує суб’єктивний фактор у процесі відбору кандидатів та загалом підвищує ефективність роботи компаній.

Технології рекрутингу охоплюють різноманітні інструменти та платформи, зокрема такі, як: вебсайти вакансій, робочі портали, соціальні мережі, аналітичні системи та програмне забезпечення для автоматизації рекрутингових процесів. Вони дозволяють «розміщувати вакансії, отримувати резюме кандидатів, проводити онлайн-співбесіди та оцінювати навички та кваліфікацію кандидатів» [1, с. 297].

Варто наголосити на тому, що технологічні засоби для автоматизації та цифровізації роботи рекрутингової компанії можна умовно розділити на дві основні категорії:

1) ті, що націлені на прискорення процесу рекрутингу, ефективно управління великими обсягами роботи та забезпечення контролю за його результативністю;

2) ті, які спрямовані на автоматизацію рутинних завдань, що дозволяє звільнити рекрутерів від трудомістких і повторюваних операцій.

Автоматизовані системи відстеження кандидатів, відеоінтерв'ю, онлайн-чати та мобільні додатки підвищують гнучкість рекрутингового процесу, забезпечуючи дистанційну взаємодію рекрутерів із кандидатами. Зазначені інструменти сприяють оптимізації процесу рекрутингу, підвищують його гнучкість та ефективність завдяки автоматизації окремих етапів. Зокрема, автоматизовані системи відстеження кандидатів здійснюють попередній аналіз резюме і відбір релевантних претендентів, знижуючи суб'єктивність оцінок. Відеоінтерв'ю дозволяють дистанційно оцінювати кандидатів, а онлайн-чати та мобільні додатки забезпечують оперативну комунікацію та персоналізований підхід в основних етапах професійного підбору персоналу.

До цифрових технологій для автоматизації рутинних операцій також належать: роботизовані чат-боти, які автоматизують комунікацію та первинний відбір кандидатів; штучний інтелект – для швидкого аналізу резюме; а також предикативна аналітика, що оцінює відповідність кандидата релевантній посаді на основі попереднього досвіду та поведінкових характеристик.

Із-поміж технологій, що впливають на рекрутинг, варто виділити: гейміфікацію (ігрові елементи), віртуальну та доповнену реальність, а також пошук релевантних кандидатів через соціальні мережі.

Гейміфікація додає ігрові елементи у відбір, підвищуючи залученість кандидатів і покращуючи імідж компанії. Наприклад, CleverStaff – українська ІТ-компанія, що розробляє програмне забезпечення для автоматизації рекрутингу, – інтегрувала елементи гейміфікації у свій продукт. Із метою «підвищення мотивації рекрутери компанії отримують нагороди та відзнаки за закриття вакансій та інші професійні досягнення» [4].

Віртуальна та доповнена реальність створюють симуляції для оцінювання навичок у змодельованих робочих ситуаціях. Наприклад, компанія AESTAR надає повний цикл розробки VR/AR рішень – від початкової ідеї до запуску продукту та його подальшої підтримки, які «можна використати для тестування навичок кандидатів у змодельованих робочих умовах» [3].

Соціальні мережі відіграють важливу роль у діяльності рекрутингових агентств, оскільки вони забезпечують прямий доступ до широкого кола кандидатів, спрощують взаємодію з ними та сприяють побудові позитивного іміджу компанії. Наприклад, Values Value – команда експертів із залучення талантів у сфері геймдеву – «активно використовує соціальні мережі для пошуку та залучення спеціалістів» [5].

Сучасні технології оптимізують рекрутинг, скорочуючи витрати часу та ресурсів, підвищуючи ефективність та об'єктивність відбору і покращуючи взаємодію з кандидатами. Цифровізація дає змогу рекрутерам оперативно обробляти велику кількість заявок і підтримувати дистанційну комунікацію, а автоматизація рутинних завдань дозволяє зосередитися на стратегічних аспектах, таких як розвиток бренду роботодавця та покращення якості відбору.

Водночас цифровізація рекрутингу стикається з певними викликами, серед яких необхідність підвищення кваліфікації рекрутерів для роботи з новими інструментами, а також проблеми забезпечення конфіденційності даних кандидатів під час відбору за допомогою технологій штучного інтелекту.

Крім того, впровадження нових технологій потребує значних фінансових витрат, що може бути викликом для невеликих рекрутингових агентств.

Отже, сучасна цифрова трансформація значно вплинула на систему управління персоналом, відкрила нові можливості та виклики. Беззаперечно, управління персоналом та автоматизація бізнес-процесів стає ключовим стратегічним пріоритетом, що визначає умови довготермінового зростання та успіху.

Використання інструментів цифрової трансформації у сфері рекрутингу «значно розширюють сферу можливостей для професіоналів, які працюють у сфері пошуку та підбору персоналу» [2, с. 112].

Загалом, впровадження інструментів штучного інтелекту, предикативної аналітики та VR/AR-технологій дозволяє агентствам адаптуватися до нових реалій ринку праці, досягати значної економії часу та зусиль, а також підвищувати якість взаємодії з кандидатами та ефективність відбору.

Джерела та література

1. Бублик М., Копач Т. Технології рекрутингу працівників як інструмент управління людським капіталом. *Економічний аналіз*. 2023. Том 33. № 1. С.296–304.
2. Скібська К., Коновалова В. Цифровізація віддаленого рекрутингу персоналу. *Галицький економічний вісник*. 2024. Том 86. № 1. С. 107–114.
3. *Aestar*: вебсайт. URL: <https://aestar.tech/> (дата звернення: 01.11.2024).
4. *CleverStaff* реалізувала гейміфікований софт для рекрутерів. *Ain*: вебсайт. URL: <https://ain.ua/2022/08/04/ukrayinska-it-kompaniya-cleverstaff-realizovala-gejmifikovanyj-soft-dlya-rekruteriv/> (дата звернення: 01.11.2024).
5. *ValuesValue*: вебсайт. URL: <https://valuesvalue.com/uk/> (дата звернення: 01.11.2024).

Максим Щербак

Науковий керівник – д.філос.н., проф. Кравченко П.А.

м. Полтава

PR ЯК СУЧАСНА ФОРМА СОЦІАЛЬНОЇ АНТРОПОЛОГІЇ

Сучасна епоха глобалізації та цифрових технологій суттєво змінює підходи до комунікацій у суспільстві. PR (public relations) вже давно вийшов за межі традиційного розуміння як інструмент управління репутацією та інформаційними потоками. Сьогодні PR стає своєрідною формою соціальної антропології, досліджуючи не лише поведінку та потреби аудиторії, а й більш глибокі культурні, соціальні та психологічні аспекти суспільства.

У XXI столітті діяльність PR експертів стала однією з найпопулярніших рушійних сил суспільства. Небагато суспільних інститутів могутніші за практику зв'язків з громадськістю, особливо в поєднанні з соціальними медіа: Facebook і Twitter, Instagram і Snapchat, миттєві повідомлення, електронна пошта, мобільний телефон, блоги, вікі-сторінки, веб-кастинг, RSS-канали та всі інші новітні технології Всесвітньої павутини [2, с.96].

Особливістю PR-комунікації, – а до них належать комунікації щодо створення іміджу організацій, осіб, брендів, формування або підтримання громадської думки про організації чи особи, – є принципове зосередження фахівців зі зв'язків з громадськістю на комунікативній інтенції та каналах [1, с.105].

Соціальна антропологія досліджує людську поведінку, соціальні структури, культурні особливості та взаємодії в суспільстві. Її основним завданням є розуміння різних аспектів життя людей у конкретному соціальному контексті. PR, у свою чергу, зосереджений на комунікації між організаціями та їх аудиторіями, формуванні позитивного іміджу та управлінні громадською думкою.

Незважаючи на відмінності в завданнях, обидві дисципліни мають спільні інтереси – вивчення людей та соціальних процесів.

Основні точки дотику між PR та соціальною антропологією включають:

1. Розуміння аудиторії: як і антропологи, PR-спеціалісти прагнуть глибше зрозуміти свою аудиторію, її потреби, цінності та поведінку.

2. Використання етнографічних методів: PR дедалі частіше використовує етнографічні дослідження (опитування, спостереження, глибинні інтерв'ю), щоб вивчати аудиторію та адаптувати комунікаційні стратегії.

3. Формування соціальних наративів: подібно до антропологів, PR-спеціалісти створюють наративи, які сприяють формуванню колективних уявлень та ідентичності, зокрема через бренди та медіа.

Антропологічний підхід у PR передбачає врахування культурних, соціальних та психологічних особливостей аудиторії для розробки ефективних комунікаційних стратегій: вивчення локальних традицій, мовних особливостей та культурних кодів дозволяє PR-спеціалістам адаптувати свої повідомлення для різних груп споживачів. Це особливо важливо у міжнародних PR-кампаніях, де врахування місцевих особливостей може бути вирішальним фактором успіху; антропологи вивчають соціальні ролі та структури, які визначають поведінку людей у суспільстві, а PR-фахівці використовують ці знання, щоб виявити лідерів думок, впливових осіб і

ключових гравців, які можуть допомогти в поширенні меседжів; антропологи аналізують поведінкові патерни, ритуали та звички, а в PR це використовується для передбачення реакції аудиторії на певні комунікаційні меседжі та розробки кампаній, що відповідають потребам та очікуванням споживачів.

Сьогоднішня цифрова епоха надає нові можливості для використання антропологічних підходів у PR через аналіз поведінки користувачів у соціальних мережах, на вебсайтах та інших цифрових платформах. Цифрова антропология досліджує, як люди взаємодіють з цифровим середовищем і як це впливає на їхню поведінку та сприйняття інформації.

Прикладом можуть виступати: аналіз великих даних (Big Data), який дозволяє вивчати поведінку аудиторії у реальному часі, ідентифікувати тренди та розробляти персоналізовані комунікаційні стратегії; використання соціальних мереж для вивчення спільнот (PR-спеціалісти можуть використовувати соціальні мережі як інструмент для дослідження аудиторії, вивчення їх інтересів, настроїв та потреб); етнографічні дослідження у цифровому середовищі (наприклад, PR-кампанії можуть включати глибинні інтерв'ю з користувачами, аналіз форумів та груп у соціальних мережах для отримання якісної інформації про їхні вподобання та потреби).

Одним із прикладів є кампанія Nike з запуску колекції «Pro Hijab» для мусульманських жінок-спортсменок. Компанія провела ґрунтовні антропологічні дослідження, вивчаючи культурні особливості та потреби мусульманських жінок, що дозволило їм створити продукт, який відповідає потребам цієї аудиторії та отримав широкий позитивний відгук.

Інший приклад – кампанія Dove «Real Beauty», яка була розроблена на основі глибинного дослідження жіночих уявлень про красу. Кампанія звернула увагу на соціальні стандарти краси, ставши однією з найуспішніших PR-кампаній, спрямованих на зміну суспільних уявлень.

Таким чином, можемо констатувати, що сучасний PR дедалі більше інтегрує антропологічні підходи, що дозволяє краще розуміти аудиторію та

ефективніше з нею комунікувати. Використання соціальних, культурних та психологічних аспектів у розробці комунікаційних стратегій відкриває нові можливості для створення наративів, які знаходять відгук у серцях та розумах споживачів. PR як форма соціальної антропології дозволяє організаціям не лише ефективно просувати свої продукти та послуги, а й створювати справжні зв'язки з аудиторією, що базуються на глибокому розумінні людських потреб та цінностей.

Джерела та література

1. Савкова, К. Г. Сучасні канали PR-комунікації. *Сучасні проблеми розвитку підприємств харчової промисловості: теорія та практика* : програма і матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених і студентів, 13-14 листопада 2014 р. Київ : НУХТ, 2014. С. 105-107.
2. Шугаєв, А. В., Тараба, І. О. Сучасна сфера PR та її характеристика. 2023. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія. № 3 (59). С. 96-98.*

Олександр Лагно

Науковий керівник – к.н. соц.ком., доц. Осаула В. О.

м. Київ

ТРАНСФОРМАЦІЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ СВІДОМОСТІ: ВІЙСЬКОВА РЕКЛАМА В УКРАЇНІ

У кінці другої десятиліття ХХІ століття соціальна відеореклама стає не лише важливим інструментом масової комунікації, але й відображенням складних та актуальних проблем сучасного суспільства. Важливим аспектом стає розгляд військової тематики в контексті соціальної реклами, особливо в

умовах, коли багато країн, зокрема Україна, стикаються з викликами сучасної війни та загостреними соціальними питаннями. Ця магістерська робота присвячена детальному вивченню соціальної відеореклами на військову тематику в Україні в період з 2020 по 2024 роки. Проводячи дослідження ми спробуємо розкрити не лише самі стратегії та методи використання відеоформату для транслявання та підтримки національних ідей, але і вплив цих рекламних кампаній на формування громадської свідомості та визначення національної ідентичності.

Сучасні суспільства потрапляють під вплив численних викликів, таких як глобальні конфлікти, соціальні нерівності та криза довіри до влади. У цьому контексті соціальна відеореклама стає інструментом, який може не лише відобразити ці виклики, але й стати каталізатором для змін у громадянському суспільстві. Наше дослідження впливу соціальної відеореклами на військову тематику в Україні має на меті розкрити механізми, за допомогою яких рекламні ролики стають не тільки інформативними, але й емоційно насиченими для населення.

Однією з ключових складових нашого дослідження є літературний огляд, який висвітлить широкий спектр теоретичних підходів до аналізу соціальної відеореклами та військової реклами, як окремої категорії. Психологічні та соціокультурні виміри сприйняття відеоформату, політичні аспекти та етичні виклики - це лише деякі аспекти, які розглядатимуться в одному із розділів. Зокрема, буде акцентовано увагу на ролі військової реклами як чинника, що формує громадянську свідомість та патріотичні настанови. Розглядаючи різні підходи до вивчення впливу реклами на громадянську позицію, ми врахуємо як сучасні тенденції, так і історичний контекст використання відеореклами в армійських та національних кампаніях.

В дослідженні також враховуються новітні технології та інновації в галузі відеореклами, зокрема використання віртуальної реальності та інтерактивних форматів, які надають рекламним кампаніям нові можливості для спілкування з аудиторією та викликають більш глибокий емоційний

відгук. Загальний аналіз літературних джерел дозволить створити комплексний образ впливу соціальної відеореклами на суспільство, а також визначити ключові виміри та аспекти вивчення військової реклами в українському контексті.

Ретроспективний аналіз розвитку соціальної відеореклами на військову тематику в Україні за останні роки відображає не тільки зростання її кількісних показників, але й суттєві зміни у стратегіях та техніках комунікації. Інтерактивні формати, використання штучних інтелектів та акцент на новітніх підходах, вказують на необхідність постійного апдейту рекламних стратегій у контексті сучасних технологічних можливостей. Основні теми військової реклами стають своєрідним відображенням соціально-політичної реальності. Зокрема, вони транслюють актуальні проблеми, підкреслюють патріотичні цінності та намагаються мобілізувати громадян до активної участі в суспільних та оборонних ініціативах.

Глибокий аналіз трансформацій у сприйнятті теми війни та армії через призму соціальної відеореклами розкриває перед нами не тільки зміни в естетичних уподобаннях, але й справжній культурний та патріотичний розрив. Вивчення цих змін допомагає розкрити роль відеореклами як активного учасника культурного діалогу, формуючи стереотипи та конструюючи образ національної ідентичності, сили та волі. Аналізуючи механізми мобілізації громадян через відеорекламу, ми стикаємося з рядом складних питань. Як військова реклама спонукає до участі у соціальних та оборонних ініціативах? Як це впливає на стабільність та єдність суспільства? Як відбувається взаємодія з громадянами, які можуть перебувати в різних соціокультурних контекстах? Ці питання визначають актуальність дослідження впливу відеореклами на громадянську позицію та єдність суспільства.

Дослідження соціальної відеореклами на військову тематику в Україні в період з 2020 по 2024 роки підкреслює необхідність подальшого удосконалення цього комунікаційного інструменту. Розуміння того, як впливає військова реклама на громадянську свідомість, національну

ідентичність та активність громадян, визначає шляхи подальшого розвитку стратегій комунікації та її трансляції. Висновки дослідження можуть слугувати основою для формулювання рекомендацій для подальшого вдосконалення військової соціальної відеореклами в Україні. Наші рекомендації враховуватимуть не лише технологічні нововведення, але й зміни в суспільній думці, виявляючи гнучкість та адаптабельність до змін у сучасному соціокультурному та політичному середовищі.

Джерела та література

1. Alreyaee S. I., Ahmed A. Trends in Social Media Usage. *International Journal of Virtual Communities and Social Networking*. 2015. Vol. 7, no. 4. P. 45–56. URL: <https://doi.org/10.4018/ijvcsn.2015100103> (date of access: 11.11.2024).

2. Телевізійна реклама в Україні – від зворушливої до абсурдної: 35 роликів, які варто згадати | Na chasi. *Na chasi*. URL: <https://nachasi.com/creative/2018/11/23/videoreklama-v-ukrayini/> (дата звернення: 11.11.2024).

3. Соціальна реклама: історія виникнення та яскраві кейси – Bazilik Media. *Bazilik Media*. URL: <https://bazilik.media/sotsialna-reklama-istoriia-vunyknennia-ta-iaskravi-kejsy/> (дата звернення: 11.11.2024).

4. Патріотична реклама в Україні: відповідь на виклики часу. *Головна сторінка DSpace*. URL: <https://elib.nakkkim.edu.ua/handle/123456789/917?show=full> (дата звернення: 11.11.2024).

5. SJ Film Creations. Зігрій солдата в зоні АТО! (Соціальна реклама), 2014. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=mAbfbcnwg-g> (дата звернення: 11.11.2024).

6. Сухопутні війська України. Балада про піхоту, 2016. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=HZlyOmsDjew> (дата звернення: 11.11.2024).

КОМУНІКАТИВНІ МОДЕЛІ У БРЕНДИНГУ РОБОТОДАВЦЯ В УКРАЇНІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ

Сьогодні український ринок праці стоїть перед унікальними викликами та можливостями такими як:

- Динамічний розвиток та трансформація ринку праці в Україні: Український ринок праці переживає значні зміни. Індустріалізація, цифровізація та глобальні економічні тенденції змушують компанії адаптуватися до нових умов. Це створює нові можливості для розвитку бізнесу, але також вимагає від компаній бути гнучкими і здатними швидко реагувати на зміни.

- Зростання конкуренції за талановитих співробітників: З кожним роком кількість висококваліфікованих фахівців збільшується, але водночас зростає і попит на них. Компанії змушені докладати більше зусиль для залучення та утримання талановитих працівників, пропонуючи їм конкурентні умови праці, професійний розвиток та можливості для кар'єрного росту.

- Потреба у формуванні сильного бренду роботодавця для залучення та утримання кращих кадрів: Сильний бренд роботодавця стає ключовим фактором у залученні та утриманні талановитих працівників. Важливо, щоб компанії створювали позитивний імідж, який відображає їх цінності, культуру та можливості для розвитку. Бренд роботодавця допомагає виділитися на ринку праці та зробити компанію привабливою для потенційних кандидатів [3, с. 125].

Роль брендингу роботодавця полягає у створенні позитивного іміджу компанії, яка приваблює потенційних працівників. Вплив брендингу роботодавця на рішення кандидатів щодо прийняття роботи також є важливим аспектом. Крім того, існує пряма залежність між брендом роботодавця та ключовими показниками бізнесу, такими як продуктивність, рівень лояльності та збереження персоналу.

Актуальність дослідження комунікативних моделей визначається наступними аспектами:

1. Розмаїття комунікативних моделей, які можуть бути використані для підсилення бренду роботодавця.

2. Потреба у дослідженні ефективності та найкращих практик застосування різних моделей в українському контексті.

3. Проведення порівняльного аналізу комунікативних моделей для визначення оптимальних стратегій для українських компаній [2, с.190].

Типи комунікативних моделей:

Внутрішні моделі комунікації:

- Сприяння прозорій та відкритій взаємодії між управлінням та персоналом.

- Залучення працівників до процесу ухвалення рішень та формування корпоративної культури.

- Використання внутрішніх порталів, корпоративних чатів, регулярних зустрічей та інших каналів спілкування.

Зовнішні моделі комунікації:

- Створення позитивного іміджу компанії як роботодавця для зовнішньої аудиторії.

- Використання вебсайту компанії, кар'єрних сторінок, соціальних мереж, рекламних кампаній та участі у ярмарках вакансій.

- Акцент на автентичності, емоційному зв'язку та узгодженості зовнішніх комунікацій.

Онлайн моделі комунікації:

- Широке охоплення цільової аудиторії, інтерактивна взаємодія та використання цифрових інструментів.

- Використання соціальних мереж, кар'єрних сайтів, онлайн-дошок оголошень та електронної пошти.

- Потреба в відстеженні онлайн-трендів та аналізі ефективності за допомогою соціальних медіа-аналітики.

Офлайн моделі комунікації:

- Розвиток особистих контактів, створення фізичної присутності та повернення неактивних кандидатів, які не залучені до онлайн-спілкування.

- Використання друкованих рекламних матеріалів, участь у виставках та ярмарках вакансій.

- Інтеграція стратегій офлайн-комунікації з онлайн-ініціативами для створення чіткої та емоційно зворушливої кампанії брендингу роботодавця [4, с.87].

Ефективність комунікативних моделей можна вимірювати за допомогою наступних критеріїв:

- Встановлення чітких цілей та завдань для комунікацій, які відповідають загальним стратегіям брендингу роботодавця.

- Використання ключових показників ефективності (KPI) для оцінки результатів різних комунікаційних моделей.

- Застосування інструментів аналітики даних для відстеження впливу комунікаційних зусиль на ключові показники бізнесу.

Аналіз ефективності моделей враховує наступні чинники:

- Цільова аудиторія, така як випускники, досвідчені фахівці, кандидати з важливими навичками.

- Розмір компанії, галузь та цілі брендингу.

- Тренди та закономірності, які впливають на ринок праці [1].

Таким чином, планування організаційних комунікацій пов'язане з принципами та типами комунікації, однак зв'язок непрямий. Тому що, по перше, базові принципи і бажані керівництвом організації типи комунікації зумовлюють орієнтири комунікаційної стратегії, а в деяких випадках можуть призводити до зміни політики реалізації функціональних стратегій; по друге, оскільки комунікаційна стратегія є частиною розробленого стратегічного плану організації, принципи комунікації, слідуючи новим цілям, можуть зазнавати кардинальних змін при трансформації генеральної стратегії управління персоналом.

Джерела та література:

1. Мінчингтон Б. 15 основних напрямів розвитку HR-бренда, про які ви повинні знати. Talent Management – 2019. Ч.1. URL: <https://www.talentmanagement.com.ua/3645-15-osnovnyh-napравlenijrazvitiya-hr-brenda/>.
2. Мокіна С.М. Концепція бренду роботодавця: сутність, функції, класифікація, інструменти формування. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2014. № 6, Т.1. С.189-195.
3. Степанова Л. В., Тужилкіна О. В. Формування позитивного бренду роботодавця у сучасних умовах. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія: Економічні науки. 2018. № 5. С. 125–130. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvpusk_2018_5_20
4. Цимбалюк С. О. Бренд роботодавця: методологія дослідження та практика формування: монографія. Київ: КНЕУ, 2018. 227 с. URL: https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/35635/Tsymbalyuk_brend_18.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Катерина Озімковська

Науковий керівник – к.і. н., доц. Охріменко Г. В.

м. Острог

**СИСТЕМА ІВЕНТ-ІНДУСТРІЇ У ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ МОЛОДІЖНОЇ
ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ: ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНИЙ
АСПЕКТ**

Система івент-індустрії у популяризації молодіжної політики в Україні відіграє важливу роль у залученні уваги громадськості до ключових аспектів молодіжної сфери. Івенти, такі як конференції, форуми, тренінги, фестивалі та інші заходи, створюють можливості для взаємодії між державними органами,

некомерційними організаціями, молодіжними групами та громадськістю загалом.

Крім того, івент-індустрія є потужним інструментом для створення позитивного іміджу молодіжної політики. Якщо заходи організовані та проведені якісно, вони сприяють залученню уваги ЗМІ, громадських організацій та широкої громадськості до досягнень та ініціатив у цій сфері [2, с.21].

Процес активного використання івент-індустрії для популяризації молодіжної політики почав набирати обертів на початку 2000-х років.

Початковий етап розвитку івент-індустрії в молодіжній політиці в Україні характеризувався впровадженням нових форматів заходів та створенням платформ для обміну ідеями та досвідом у сфері молодіжної політики. Івенти цього періоду допомагали не лише презентувати стратегії та програми, а й сприяли формуванню мережі співробітництва між різними зацікавленими сторонами.

Пізніше івент-індустрія стала не лише платформою для діалогу, але й потужним інструментом популяризації молодіжної політики. Вона стала ефективним каналом комунікації для впровадження PR-стратегій, спрямованих на створення позитивного іміджу молодіжної сфери та залучення уваги громадськості. Застосування різноманітних інструментів зв'язків з громадськістю, таких як створення прес-релізів, організація прес-конференцій та використання мас-медіа, дозволило забезпечити широке охоплення цільової аудиторії та підвищити обізнаність громадськості про ключові питання молодіжної політики [3, с. 123].

На сьогодні система івент-індустрії у популяризації молодіжної політики в Україні продовжує активно розвиватися, стаючи все більш інтегрованою і складною. Її роль у формуванні громадської думки, залученні уваги громадськості та створенні позитивного іміджу молодіжної сфери залишається невід'ємною і важливою для подальшого розвитку країни. Система івент-індустрії у популяризації молодіжної політики в Україні є не лише ефективним

інструментом комунікації, але й особливим контекстом, який враховує культурні, історичні та політичні особливості країни.

Україна, як і будь-яка інша країна, має свої власні унікальні виклики та можливості, які відображаються в івент-індустрії. Важливою особливістю системи івент-індустрії в Україні є акцент на боротьбу з корупцією. Враховуючи високий рівень корупції у країні, івенти у молодіжній політиці спрямовані на створення прозорих та відкритих механізмів взаємодії між державними органами, громадськими організаціями та молодіжними групами з метою підвищення рівня довіри громадськості до органів влади [1, с.17].

Крім того, івент-індустрія в Україні також активно використовується для підтримки культурного та національного розвитку. Багатство культурної спадщини та міжнародний потенціал країни створюють унікальні можливості для організації різноманітних івентів, що просувають українську культуру, мистецтво та традиції як на внутрішньому, так і на міжнародному рівнях. Зокрема, фестивалі, концерти, виставки та інші культурні заходи сприяють відзначенню та поширенню української культурної спадщини, а також сприяють міжкультурному діалогу та співпраці з іншими країнами.

Упровадження міжнародних стандартів у івент-індустрії дозволить створити систему, яка сприятиме не лише популяризації молодіжної політики, але й забезпечить стійке та ефективне управління молодіжними ініціативами. Прозорість, доступність та стандартизація процесів організації та проведення івентів допоможуть залучити більше молодих людей до участі в політичному та громадському житті країни.

Джерела та література:

1. Беззуб І. Оновлення державної молодіжної політики в Україні. *Громадська думка про правотворення*. 2021. № 9 (214). С. 15-24. URL: <http://nbuviar.gov.ua/images/dumka/2021/9.pdf>.

2. Зеленська Л.М. *Івент-менеджмент*: навч. посіб. Київ: НАКККіМ, 2018.

З. Олексюк Г.В., Ангелко І.В., Самотій Н.С. Івент індустрія: розвиток та проблеми в Україні. *Регіональна економіка*. 2020. № 3. С. 120-130.

Олександр Пікалов

Науковий керівник – викл. Тенькова З.Ю.

м. Полтава

ІНФЛЮЕНС-МАРКЕТИНГ ТА ЕВОЛЮЦІЯ PR У ТІКТОК ТА INSTAGRAM

Інфлюенс-маркетинг та його роль у PR на платформах TikTok та Instagram стають дедалі актуальнішими у світі цифрових технологій. Щодня мільйони користувачів заходять у ці соціальні мережі, щоб отримати порцію новин, дізнатися про нові тренди, відкрити для себе нові можливості і, звичайно ж, слідкувати за життям улюблених блогерів. Саме ці люди, які мають великий вплив на своїх підписників, стали важливими посередниками між брендами та аудиторією. Але як TikTok та Instagram змінили підхід до PR і чому саме інфлюенс - маркетинг став настільки популярним?

Інфлюенсери (англ. Influencer) – це люди, за які стають так званими «лідерами думок». Це слово часто використовують для описання осіб, здатних впливати на рішення інших осіб завдяки своєму авторитету, знанням, досвіду або умінню вибудовувати стосунки з аудиторією. Також вони, окрім звичайної реклами, часто діляться своїм особистим досвідом та рекомендаціями, що створює відчуття автентичності та близькості між ними та їхньою аудиторією. Це відрізняє їх від традиційних знаменитостей: вони стають для своїх підписників "своїми", до яких можна звернутися за порадою або слідувати їхнім порадам як від знайомої людини.

Інфлюенсери мають різний рівень впливу залежно від кількості підписників і залученості аудиторії. Їх умовно ділять на:

1. Наноінфлюенсери (менше 10 тисяч підписників): Вони мають невелику, але дуже лояльну аудиторію і зазвичай працюють у нішевих темах. Рекомендації наноінфлюенсерів можуть сприйматися як особисті, що робить їх дуже ефективними в певних сегментах.

2. Мікроінфлюенсери (10–100 тисяч підписників): Їхні поради сприймаються як від експертів у своїй сфері, і вони можуть мати високий рівень взаємодії з аудиторією. Мікроінфлюенсери часто співпрацюють із меншими або локальними брендами.

3. Макроінфлюенсери (100 тисяч — 1 мільйон підписників): Вони мають широку аудиторію і здатні охопити велику кількість людей. Макроінфлюенсери часто працюють із середніми та великими брендами, але їхні послуги зазвичай коштують дорожче.

4. Мегайнфлюенсери (понад 1 мільйон підписників): Це відомі особистості, зірки шоу-бізнесу, спорту або інших галузей. Їхня популярність дозволяє їм впливати на глобальну аудиторію, але співпраця з ними потребує значних фінансових витрат.

Загалом, TikTok і Instagram стали платформами, де бренди можуть швидко досягати своєї цільової аудиторії, особливо до молоді. TikTok з його короткими відео та швидкоплинними трендами дозволяє навіть звичайним користувачам створювати вірусний контент. Алгоритм платформи побудований так, що інколи достатньо одного вдалого ролика, щоб здобути тисячі, а то й мільйони переглядів. Це ідеальне місце для запуску PR-кампаній, оскільки публіка швидко підхоплює тренди і активно бере участь у створенні контенту, використовуючи популярні хештеги та виклики. Наприклад, бренди можуть ініціювати челендж, який підхоплять відомі інфлюенсери, і це приверне увагу мільйонів користувачів[1, с.300-305].

Instagram також відіграє значну роль у PR, адже ця платформа дозволяє створювати візуально привабливий контент і пропонує різні формати для публікацій: від класичних постів і Stories до Reels та IGTV. Бренди можуть створювати багатогранні стратегії, які охоплюють різні аспекти продукту або послуги. Візуальна складова Instagram дозволяє сформувати естетику бренду,

яка приваблює аудиторію та робить її більш лояльною. А коли відомий інфлюенсер з великою кількістю підписників публікує рекомендацію, це створює ефект довіри до продукту. Важливо розуміти, що інфлюенсери бувають різні. Мікроінфлюенсери часто є експертами у своїй ніші, і їхні рекомендації сприймаються дуже серйозно. Наприклад, мікроінфлюенсер у сфері екологічного стилю життя може успішно просувати бренди, що пропонують екологічно чисту продукцію. А макроінфлюенсери, у яких понад 100 тисяч підписників, охоплюють широку аудиторію і здатні швидко збільшити видимість бренду, хоча їхні підписники, можливо, не настільки віддані, як у мікроінфлюенсерів. Окремо виділяються віртуальні інфлюенсери — персонажі, створені за допомогою комп'ютерної графіки, як, наприклад, Lil Miquela. Це новий підхід, який стає популярним, адже такі блогери привносять елемент фантазії і часто виглядають навіть цікавішими, ніж реальні люди [2,с.321-322].

Успішний PR на TikTok та Instagram передбачає використання кількох стратегій. Одна з найпопулярніших — це колаборації з інфлюенсерами, які підхоплюють актуальні тренди. Якщо інфлюенсер починає виконувати новий челендж, який пов'язаний з брендом, або ж створює контент на тему, що відповідає актуальним тенденціям, аудиторія швидко підхоплює ідею. Ще один цікавий підхід — це серійні відео або кампанії, що поступово розкривають певний продукт. Такі серії можуть підтримувати інтерес до бренду протягом тривалого часу. Наприклад, у кількох відео можна поступово розповідати історію знайомства з продуктом, що змушує аудиторію повертатися за наступними частинами. Безумовно, інфлюенс-маркетинг на TikTok та Instagram має свої переваги: швидке зростання охоплення, завдяки вірусному контенту, можливість звернутися до конкретної аудиторії через мікроінфлюенсерів, їх суттєвий вплив на рішення про покупку роблять його дуже привабливим інструментом[3,с. 154–160].

Проте є і виклики, такі як ризик співпраці з інфлюенсером, який може завдати шкоди репутації, складнощі у вимірюванні результативності, а також проблема фальшивих підписників та переглядів. Етичні аспекти також важливі. Прозорість у позначенні рекламного контенту є основою довіри аудиторії.

Бренди повинні відповідально підходити до вибору інфлюенсерів для співпраці, щоб не лише досягти своїх цілей, а й зберегти репутацію. Соціальна відповідальність і добір контенту, який відповідає цінностям бренду, можуть значно вплинути на ефективність PR-кампанії. На завершення, інфлюенс-маркетинг на TikTok та Instagram продовжує розвиватися, відкриваючи нові можливості для брендів. Важливо враховувати всі аспекти цієї стратегії, щоб досягти успіху в PR, зберегти довіру аудиторії і побудувати довготривалі партнерські стосунки з інфлюенсерами. Цей напрямок продовжує розвиватися, і його вплив на PR лише посилюватиметься. У майбутньому можна очікувати зростання ролі мікро- та наноінфлюенсерів, використання віртуальних персонажів та розширення можливостей для інтерактивного контенту.

Джерела та література

1. Божкова В. В., Мельник Ю. М., Сагер Л. Ю. Стратегічний маркетинг. Суми: СумДУ, 2010. 305с.
2. Зима О., Просяник О. Маніпулятивність у дискурсі соціальних медіа. Тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Економічний розвиток і спадщина Семена Кузнеця», 30-31.05.2019 р. Харків: ДІСА ПЛЮС, 2019. С.321-322.
3. Лобовікова О.О. Соціальні мережі як феномен інформаційного. *Вісник Львівського університету*. 2011. Вип. 5. С. 154–160. URL : <http://surl.li/auzzv> (дата звернення: 10.11.2024).

Єлизавета Полякова

Науковий керівник – к.філол.н., доц. Чередник Л.А.

м. Полтава

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В PR

Штучний інтелект (ШІ) все частіше впливає на більшість сфер життя людей, зокрема публічні комунікації. Він оснований на розвитку забезпечення

та обчислювальних можливостях техніки. ШІ допомагає людям в дизайні, медицині, маркетингу, освітній діяльності та багатьох інших галузях. Він дуже швидко інтегрується в робочі процеси, хоча приносить як користь, так і створює нові виклики.

«Штучний інтелект (ШІ) – унікальний продукт технічного прогресу, що дає змогу машинам вчитися, використовуючи людський і власний досвід, пристосовуватися до нових умов, виконувати різнопланові завдання, які тривалий час були під силу лише людині, прогнозувати події й оптимізувати ресурси різного характеру» [1, с. 1]. Він працює на аналізі даних та враховує правки, щоб покращувати самого себе за допомогою людини. Наприклад, людина задає штучному інтелекту конкретне питання, на яке він дає відповідь, після чого його просять щось переробити або уточнюють конкретну інформацію і ШІ знову дає відповідь з оновленими даними, запам'ятовуючи їх і в наступний раз надаючи більш якісну та розширену інформацію.

Варто зазначити, що такий спосіб аналізу та видачі релевантної інформації було застосовано ще під час розробки перших пошукових систем в мережі Інтернет. Чим конкретніше завдання ставить людина, тим якісніша буде відповідь, тобто робота штучного інтелекту. Але потрібно розуміти, що для більш швидкого «самонавчання» ШІ необхідна ідентифікація користувача, який робить запит. Тобто, штучний інтелект буде ефективніше покращувати свої знання з різних тем у тому випадку, якщо один і той самий користувач неодноразово взаємодіє із ШІ. Він аналізує історію запитів та на фоні них навчається.

Штучний інтелект в PR створює нові можливості для розвитку ефективних комунікацій. Він допомагає швидко аналізувати дані, користувачів соціальних мереж, конкурентів або публікації, створювати ідеї для статей, постів, новин, пресрелізів, генерувати тексти, використовує обробку наведеної інформації для створення контент-планів, інструкцій з проведення робіт. Визначає цільову аудиторію та підхід до неї. Він розуміється на трендах та актуальності інформації, за допомогою самонавчання, і виявляє який метод

подання контенту буде найефективнішим та актуальним на цей час. Крім того, надає рекомендації просування та стратегій для покращення інформації, прогнозує результати та допомагає уникнути негативних наслідків. Він може допомогти або навіть створити самостійно, унікальні зображення та відео для публікацій. Також іноді надає посилання на сторінки звідки бере дані.

Існують і чат-боти, що полегшують роботу із клієнтами. Вони відповідають на повідомлення, коментарі, надають посилання і допомагають зорієнтуватися в інформації, меню сайтів. Штучний інтелект, крім того, що може проаналізувати дані, також здатен упорядкувати їх в табличному вигляді. Проте варто перевіряти інформацію, яку надає штучний інтелект, якщо це створення текстів або подання прикладів, будь-якої іншої інформації. Він може припускатися помилок та не мати оригінальності чи взагалі надавати неправдиву, придуману ним самим інформацію. Іноді використовує застарілі повідомлення, не дивлячись на швидкий розвиток інформаційних технологій. «PR-фахівці повинні забезпечити точність, надійність і перевірку вмісту на основі штучного інтелекту» [2, с. 2]. Такі навички штучного інтелекту дозволяють значно економити час та сили для обробки великого обсягу інформації.

Отже, штучний інтелект стрімко розвивається разом з іншими інформаційними технологіями. Алгоритми ШІ передбачають самонавчання на базі отриманої інформації від користувачів, яку активно застосовують в різних галузях життєдіяльності людини. Також штучний інтелект допомагає аналізувати великі обсяги інформації, надавати рекомендації та відповідати на питання.

Упровадження штучного інтелекту – важливий крок у розвитку сучасного світу, а його роль в майбутньому буде тільки зростати. Успіх подальшого розвитку суспільства, економіки та комунікацій, зокрема і публічних комунікацій, залежить від того, як адаптувати ці технології та інтегрувати їх у повсякденне життя.

Джерела та література

1. Сморжевський Н. В. Штучний інтелект: перспективи розвитку : thesis. 2019. URL: <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/14286> (дата звернення: 10.11.2024).
2. ICCO Principles for Ethical Use of AI in Public Relations. URL: <https://iccopr.com/wp-content/uploads/2023/11/ICCO-Guidelines-for-Ethical-Use-of-AI-in-Public-Relations-Agencies.docx.pdf> (дата звернення: 11.11.2024)
3. Зінченко А. Г. Принципи використання штучного інтелекту у сфері зв'язків з громадськістю. Київ: 2024. 4 с. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/510a56f2-932f-4efd-893a-63ef4cadab18/content> (дата звернення: 11.11.2024)

Марк Яковенко

Науковий керівник – к.філол.н., доц. Чередник Л. А.

м. Полтава

СИСТЕМИ КЕРУВАННЯ ВМІСТОМ ТА ЇХ ВНЕСОК У ВЕБОПТИМІЗАЦІЮ

У сучасному цифровому середовищі, що швидко розвивається, для успіху будь-якої рекламної стратегії важливо мати вебсайт, який ефективно забезпечує взаємодію з користувачем. Для досягнення максимальних результатів вебресурс має бути швидким, зручним для відвідувачів та легким в управлінні. Однак забезпечення необхідного функціоналу та підтримка SEO-показників може бути складним завданням, особливо з постійними змінами в алгоритмах пошукових систем і поведінці користувачів. Системи керування вмістом стали основними інструментами для досягнення цих цілей, надаючи власникам вебсайтів потужні можливості для оптимізації їхньої присутності в Інтернеті.

Метою нашої статті стане дослідження основних способів, за допомогою яких системи CMS сприяють оптимізації вебконтенту.

Аналізуючи вплив системи управління контентом на процес SEO-оптимізації, варто виділити ключові аспекти, які впливають на ранжування вебсайту. Переважна більшість пошукових систем надають перевагу ресурсам, які дотримуються певних практик розробки та є найбільш відповідними до вимог користувачів [1, с.129]. Оцінювання проводиться за допомогою специфічних алгоритмів, котрі аналізують численні фактори, які уможливають ранжування вебсайту. Схарактеризуємо їх.

Насамперед, це релевантність та якість контенту. Пошукові системи надають перевагу ресурсам, які пропонують якісний та унікальний вміст, що стане найбільш відповідним до запитів користувачів. Контент має бути інформативним та привабливим, а також відповідати на запити та вимоги цільової аудиторії [2, с. 85]. Саме тому CMS стали основою організації контенту більшості сучасних вебсайтів, оскільки завдяки зручному інтерфейсу платформи вони надають можливість редакторам легко створювати, а також регулярно оновлювати свіжий та релевантний контент.

Ще одним важливим SEO-фактором є, так звана, авторитетність теми. Такі пошукові системи як Google надають перевагу ресурсам, що демонструють досвід та надійність у певних тематичних царинах. Відповідно до офіційної документації Google, пошукова система використовує алгоритми для оцінки тематичної авторитетності вебсайту шляхом аналізу контенту, який на ньому публікується [7]. Тобто, ресурси, які вважаються надійними та впливовими з певної теми, зазвичай, обіймають вищі позиції в результатах пошуку, оскільки вони надають корисний вміст, який ефективно відповідатиме запитам користувачів. Зосереджуючись на певній ніші або галузі, користувач сигналізує пошуковим системам, що вебсайт є основним ресурсом для певної теми. Для досягнення цієї мети платформи CMS надають усі необхідні інструменти, котрі знадобляться для організації, створення та підтримки вмісту, який посилить авторитетність вмісту. Наприклад HubSpot CMS надає можливість легко кластеризувати контент. Створення базових сторінок, які посиляються на

сторінки пов'язаних підтем, полегшує встановлення відповідності темі та створення чіткої внутрішньої структури посилань. Плагіни WordPress, зокрема такі, як YoastSeo або RankMath, пропонують рішення щодо внутрішніх посилань та автоматично створюють пропозиції з відповідними статтями, покращуючи загальний потік посилань на сайті. Тож, використовуючи ці та інші інструменти CMS, користувачі можуть легко створювати та підтримувати стратегію вмісту, яка зміцнює їхній авторитет у певних темах, цим самим покращуючи показники SEO.

Наступним важливим фактором для рейтингу SEO є взаємодія із користувачем. Вебсайти зі зрозумілою навігацією та добре організованим вмістом, передусім, мають вищі SEO-показники [8]. Тобто, якщо користувачі можуть легко знайти необхідну інформацію, це зумовить їх залишитись на сайті, що буде сигналом для пошукових систем, що ресурс забезпечує позитивний та безперебійний досвід користування.

Варто нагадати, що системи керування вмістом часто мають вбудований функціонал, за допомогою якого можна покращити користувацький досвід, наприклад, пришвидшити завантаження сторінок, створити інтуїтивну систему навігації чи зробити контент сайту доступнішим для людей з обмеженими можливостями.

Із зростанням використання мобільних пристроїв оптимізація для телефонів стала критично важливим фактором впливу на ранжування пошуковими системами. Наприклад, згідно зі звітом Statista, наприкінці 2021 року мобільні пристрої генерували 54,4% світового вебтрафіку [4]. Ця зміна призвела до того, що пошукові системи надають перевагу ресурсам, які добре адаптуються до мобільних пристроїв. Багато систем керування вмістом пропонують функції адаптивного дизайну, які автоматично налаштовують макети відповідно до різних розмірів екрана. Використовуючи такі інструменти, можна значно підвищити SEO-рейтинг вебсайту, а також отримати більшу частку мобільного трафіку.

Важливим фактором, який варто враховувати під час оптимізації вебсайту, є розмітка схеми. Додавання розмітки схеми до вмісту допомагає пошуковим

системам краще розуміти контекст сторінок. Тобто, це додатковий код, який презентує більш детальну інформацію про вміст на сайті.

Сучасні платформи CMS відіграють суттєву роль в процесі вбудовування структурованих даних. Вони пропонують вкладену функціональність або прості у використанні плагіни, які дозволяють реалізувати схему без необхідності кодування вручну. Наприклад, Yoast SEO для WordPress автоматично генерує розмітку схеми для необхідних сторінок, забезпечуючи належне відображення розширених фрагментів у результатах пошуку. Платформи CMS не тільки спрощують процес додавання структурованих даних, але й допомагають керувати ними та оновлювати їх відповідно до розвитку вмісту, заощаджуючи час і знижуючи ризик помилок.

Ще одним вагомим аспектом SEO є оптимізація зображень. Ця операція є необхідною для швидшого завантаження та забезпечення того, щоб кожне зображення містило описовий альтернативний текст, що може значно підвищити ефективність SEO вебсайту. Сьогодні, згідно з баченням Google майбутнього пошуку, понад 55% пошукових запитів містять зображення, які відображаються вище на сторінці результатів пошуку [6]. Вебсайти з великими зображеннями, зазвичай, завантажуються повільно, що може розчарувати користувачів і спричинити вищі показники відмов. Платформи CMS можуть стати вкрай корисними в оптимізації зображень, особливо для вебсайтів із великою кількістю візуального вмісту. Багато платформ CMS, наприклад WordPress, надають вбудовані інструменти або плагіни, які автоматично стискають зображення під час їх завантаження.

У контексті розуміння ролі та впливу систем управління контентом на вебоптимізацію вкрай важливо виділити фундаментальні особливості платформ CMS, які забезпечують можливості, призначені для підвищення продуктивності SEO. Передусім це стосується структури посилань та організації метаданих.

Платформи CMS, зазвичай, створюють динамічні URL-адреси, які автоматично генеруються на основі заголовку або категорії, до яких належить сторінка або запис. Проте більшість систем пропонують додаткові налаштування для посилань. Такі можливості дозволяють прописувати зручні

для SEO адреси сторінок разом із ключовими словами, що робить URL лаконічними та описовими для пошукових систем. Створення унікальних посилань має вагомую роль у процесі залучення органічного трафіку, а також допомагає підвищити рейтинг видачі в пошукових результатах.

Метадані, а саме метазаголовки та тексти надають пошуковим системам важливу інформацію про вміст вебсторінок. Теги заголовків особливо важливі, оскільки вони з'являються в результатах пошукових систем і безпосередньо впливають на рейтинг кліків [5]. Так само метаописи, які містять короткий опис вмісту сторінки, також можуть спонукати користувачів натиснути на посилання, коли воно з'являється в результатах пошуку. Платформи CMS спрощують процес керування метаданими, надаючи інтуїтивно зрозумілі поля, де можна легко додавати або редагувати теги заголовків, безпосередньо самі метаописи та ключові слова для кожної сторінки чи публікації. Наприклад, такі платформи, як WordPress і Shopify, пропонують вбудовані функції або плагіни (до прикладу, Yoast SEO для WordPress), які дозволяють створювати зручні для SEO метадані для кожної сторінки. Ці інструменти можуть навіть автоматично генерувати метадані на основі вмісту, забезпечуючи належну оптимізацію кожної сторінки для пошукових систем. Крім того, багато платформ CMS надають аналіз SEO та рекомендації, які допоможуть покращити метадані та покращити SEO на сторінці. Використовуючи ці функції CMS, також можна швидко оновлювати метадані, щоб відображати зміни у вмісті, або оптимізувати його на основі нових досліджень ключових слів, не потребуючи технічних знань чи значних зусиль.

Підсумовуючи результати нашого дослідження, варто наголосити, що оптимізація вебсайту для пошукових систем має важливе значення для покращення видимості, залучення трафіку та покращення конверсій.

У науковій розвідці було розглянуто ключові фактори SEO такі, зокрема, як: якість вмісту, авторитетність теми, швидкість реагування на мобільні пристрої, метадані, оптимізація зображень і розмітка схеми, які сприяють кращому рейтингу в пошукових системах. Нині платформи CMS стали

важливими інструментами для впровадження та управління цими стратегіями SEO.

Спрощення виконання таких завдань, як створення вмісту, керування метаданими та оптимізація зображень платформи CMS дозволяють компаніям підтримувати найкращі практики SEO з мінімальними технічними зусиллями. Завдяки зручним інтерфейсам і функціональним можливостям, системи керування вмістом формують і допомагають розвивати SEO-стратегії, сприяючи збільшенню вебтрафіку та покращуючи присутність в мережі «Інтернет».

Джерела та література

1. Дрокіна Н. Seo-оптимізація сайту підприємства як інструмент інтернет-маркетингу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. Т. 1, № 19. С. 127–132.

2. Дьячук І. Модель контент-маркетингу для ефективного управління web-контентом. *Вчені записки Університету "КРОК"*. 2021. № 2(62). С. 82–91.

3. Cordova M. Wordpress websites for business: how anyone can maximize website performance and results. O'Reilly Media, 2017. 246 p.

4. Global mobile traffic 2023 | Statista. *Statista*. URL: <https://www.statista.com/statistics/277125/share-of-website-traffic-coming-from-mobile-devices/> (date of access: 08.11.2024).

5. Google's 200 ranking factors: the complete list (2024). *Backlinko*. URL: <https://backlinko.com/google-ranking-factors> (date of access: 08.11.2024).

6. Research study: significant increase in google images within serps. *seoClarity*. URL: <https://www.seoclarity.net/blog/research-study-google-images> (date of access: 08.11.2024).

7. Understanding news topic authority. *Google Search Central Blog*. URL: <https://developers.google.com/search/blog/2023/05/understanding-news-topic-authority> (date of access: 08.11.2024).

8. What is SEO? An intro to search engine optimization. *Semrush*. URL: <https://www.semrush.com/blog/what-is-seo/> (date of access: 08.11.2024).

ІНФОРМАЦІЙНІ ТА КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ЗАХИСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВЕДЕННЯ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

УДК 355.01+327.8

Руслан Гула
м. Харків

КОГНІТИВНЕ ПРОТИБОРСТВО В РЕАЛІЯХ МЕНТАЛЬНОЇ ВІЙНИ

На початку ХХІ ст. чинники несилових форм ведення боротьби, які виконували раніше переважно допоміжну функцію, набули пріоритетного значення у спектрі комплексу технологій інформаційно-психологічного впливу, що застосовуються в сучасних конфліктах. При когнітивному протиборстві об'єктом впливу стає людський розум. Метою є не лише зміна думки людини, а зміна та трансформація думки і дії. При тотальному використанні усього комплексу інструментарію впливу можна формувати ті переконання та поведінку окремих індивідів і спільнот, допомагаючи таким чином агресору досягти своїх тактичних, оперативних і стратегічних цілей розколу та роздроблення суспільства. Це дозволяє позбавити його колективної волі до опору намірам противника підпорядкувати собі суспільство без застосування військової сили чи політичного й економічного примусу.

Цілі когнітивної боротьби можуть бути обмежені у тактичній перспективі з короткостроковими часовими горизонтами. Разом з тим вони можуть бути стратегічними, а кампанії можуть тривати десятиліттями. Одна цільова кампанія може проводитися з метою завадити провести заплановану військову операцію або змусити змінити певний політичний курс. Може бути проведений цілий комплекс кампаній із довгостроковою метою порушити функціонування суспільств, держав або альянсів держав. З цією метою в інформаційне поле цілеспрямоване «вкидаються» меседжі щодо сумнівів дій політичних і соціальних інститутів, що підриває демократичні процеси і провокує громадські заворушення або активізує сепаратистські рухи.

Інструментарієм когнітивної боротьби і досягнення намічених цілей є кібернетичні, інформаційні, психологічні засоби, а також форми і методи соціальної інженерії. За допомогою Інтернету і соціальних мереж ведуться цілеспрямовані дії, розраховані на свідомість представників політичного істеблїшменту, фінансово-економічних груп і велику кількість громадян у суспільстві, окремо і послідовно [1].

Слід також зазначити, що використання феномену «штучного інтелекту» в майбутньому дасть змогу певним суб'єктам глобального інформаційного простору відключати від світу цілі суспільні групи і країни, що може бути осмислено як кінець вільному і самостійному існуванню людини. І ця проблема заслуговує окремого вивчення.

Отже, нині інформаційно-комунікативні технології виступають у ролі ефективного засобу для здійснення безпосереднього прихованого впливу на масову свідомість соціуму та людини, її поведінку за допомогою «гіпердемократії», віртуального шантажу і цькування.

Для визначення сутності війни, що має подібний характер, дедалі частіше вживається поняття «ментальна війна». Вона являє собою один з видів інформаційного-психологічного когнітивного міждержавного протиборства. Цей від не передбачає першочергового застосування армії для досягнення перемоги над противником.

Автором цієї концепції називають колишнього помічника міністра оборони РФ А.М. Ільницького. В березні 2021 р. він наголосив, що США ведуть проти його країни «ментальну війну». У квітні 2021 р. в журналі «Военная мысль» вийшла його стаття «Стратегія ментальної безпеки Росії», а у Раді Федерації відбувся круглий стіл на тему ментальних війн. Визначення ментальної війни за А. М. Ільницьким – це «скоординована сукупність різного масштабу дій та операцій, спрямованих на «окупацію» свідомості супротивника з метою паралічу його волі, зміни індивідуальної та масової свідомості населення для деморалізації армії та суспільства, знищення духовно-моральних

цінностей, традицій та культурно-історичних засад держави, «стирання» національної ідентичності народу» [2].

В принципі, концепція ментальної війни А.М. Ільницького є компіляцією вже відомих теоретичних розробок західної полемології. Але аналіз дій агресора свідчить про цілеспрямоване використання цього виду протистояння з початку ХХІ ст. відносно нашої держави, а з урахуванням сучасних реалій російсько-української війни цю концепцію слід вважати важливим компонентом загальної воєнної теорії [3]. Тому стисло окреслимо основні положення цього «наукового продукту».

Головною метою ментальної війни стає зміна елементів свідомості та менталітету народу, який вважається противником.

Основними принципами є превентивність, релевантність, адаптивність, комплексність, індивідуальність, груповий і масовий підходи, наступальний, наростаючий характер, дзеркальність.

Об'єктами ментальної війни є національний менталітет і самосвідомість окремої особистості. Ментальна війна, яка спрямована на індивідуальну свідомість, націлена на ментальне інформаційне поле суб'єкта (сферу почуттів, емоцій, настроїв, захоплень, схильностей, потреб, залежностей, поведінки і духовних запитів особистості).

У межах цього когнітивного протистояння виокремлюють *три рівні реалізації*:

- тактичний - інформаційні кампанії (дні, тижні, місяці);
- оперативний - когнітивні операції (тижні, місяці, рік);
- стратегічний - ментальна війна (роки, десятиліття).

До *основних форм* цього виду протистояння слід віднести наступні:

- багатоходові інформаційні операції, при проведенні яких використовують специфічні психологічні механізми впливу на свідомість людини (установки, зараження, наслідування, переконання, вплив, придушення, навіювання та ін.);

- особливі сили і засоби, мережеві та інші інформаційні та психологічні техніки і технології, що вражають ментальність суспільства загалом, усі його сфери, індивідуальну та суспільну свідомість, соціальні відносини, соціальні інститути, зокрема сім'ю, освіту, органи влади, усі види діяльності.

Технологічний інструментарій ментальної війни включає в себе:

1) Інформаційні технології. Це маніпуляції зі змістом інформації й інформаційними потоками.

2) Когнітивні технології – тиск на чуттєвий і раціональний рівень пізнання.

3) Психоемоційні технології включають психологічний тиск на аудиторію, маніпуляція емоціями, такими як сором, совість, страх, ненависть тощо.

4) Духовні технології – вплив на волю, віру тощо [4].

На сучасному етапі ментальні війни ведуться з наростаючою інтенсивністю та мають всеохоплюючий і наростаючий характер ураження. Слід визнати, що зброя ментального ураження ефективно впливає на свідомість суспільства й індивіда. Свідомість за сутністю у більшості випадків є інерційною. Тому, будучи одного разу уражена помилкою, вона породжує такі ж хибні уявлення та переконання, які надалі виявляються винятково стійкими.

Отже, світ зіткнувся з новим викликом міжнародній безпеці – ментальними війнами. Незважаючи на те, що про це явище заговорили ще на початку минулого століття, саме ХХІ ст. вивело ментальні війни на новий рубіж небезпеки завдяки їх поєднанню із найвищим рівнем розвитку техніки і технологій.

Джерела та література

1. Hopkins J. Anticognitive Struggle: Awareness and Resilience. NATO newsletter. 20 may 2021. <https://www.nato.int/docu/review/ru/articles/2021/05/20/protivokognitivnaya-bor-ba-osvedomlennost>

istojchivost/index.html?fbclid=IwAR1taDjqketkg24Qi4GfwCxPgZ5nqAWN93xBE
QewZNaXgvUnVfCi1_VQW0E

2. Громенко О. «Ментальна війна» як складова агресії Росії проти України. Главком. 23 травня, 2022. URL: <https://glavcom.ua/columns/sgromenko/mentalna-viyna-yak-skladova-agresiji-rosiji-proti-ukrajini-847665.html>

3. Резнічнко О. Ментальна війна. Націоналістичний портал. 12 серпня 2014. URL: <https://ukrnationalism.com/publications/699-mentalna-viina.html>

4. Ткаченко С., Дядін А. Суспільна безпека в умовах воєнного стану та ментальної війни. Право і безпека. 2022. № 3 (86). С.128–139.

Олександр Лук'яненко

м. Полтава

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ МОСКОВСЬКОГО ПАТРІАРХАТУ В ГІБРИДНІЙ ВІЙНІ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Російська федерація протягом відкритої агресії проти України активно застосовує різноманітні гібридні методи ведення війни. Одним із ключових інструментів виступає використання релігії та вплив на духовне життя віруючих. Зокрема, православна церква московського патріархату та пов'язані з нею організації стають платформою для поширення фейкової інформації [10].

Основу «воєнного православ'я» формують висловлювання, проповіді та заяви патріарха Кирила (Гундяєва), які згодом у виконанні єпархіальних та парафіяльних священників набувають більш радикального характеру. Значну роль відіграють «фейки-пророцтва», спрямовані на морально-психологічний тиск на суспільство.

Проповіді Кирила, попри їхню ідеологічну спрямованість, не завжди є прямими прикладами фейкових матеріалів. Проте окремі його тези стають

базою для створення дезінформації. Наприклад, концепція «росії-миротворця», за якою агресивні війни росії трактуються як оборона православної цивілізації. Ця ідея лягла в основу риторики під час «спеціальної воєнної операції» і поширювалась священниками, закріплюючись у свідомості громадян обох сторін конфлікту.

Фейковість цієї концепції доводять численні справи проти релігійних діячів. Наприклад, священник із селища Письменне Запорізької області відкрито підтримував вторгнення та виправдовував окупацію України через публічні заяви та коментарі в соціальних мережах [5].

Ще одним прикладом є риторика про «канонічність Української православної церкви у єдності з московським патріархатом». Патріарх Кирило (Гундяєв) регулярно порушує цю тему, наголошуючи на труднощах, які нібито переживає УПЦ. У своїх проповідях він зазначає: «Ми розуміємо, що Блаженніший митрополит Онуфрій та єпископат змушені діяти з максимальною обережністю, щоб полегшити життя своїх вірян. Ми підтримуємо їх у цьому, але молимося за те, щоб зовнішні перепони не зруйнували духовну єдність нашого народу. Просимо у Бога, аби цінності, які сформувались під егідою єдиної російської православної церкви, продовжували зміцнювати віру і сприяли збереженню єдності Церкви» [8].

Ця концепція «захисту єдності та істини» використовується як основа для створення пропагандистських новин, спрямованих проти України. Ці наративи посилюються коментарями вірян, що транслюються в сюжетах і публікаціях: «Ми не віддамо святиню тим, хто безбожно править країною, тим, кого підтримують чужинці. Ми молимося, і за нас моляться святі» [3].

До створення подібного контенту залучаються навіть такі професійні організації, як портал «Спілка православних журналістів». На їхньому ресурсі публікуються матеріали про нібито «гоніння на УПЦ» з боку української влади. Ці публікації формують негативний імідж державної влади не лише в Україні, але й за її межами, залучаючи до цього міжнародних релігійних діячів. Наприклад, митрополит Чорногорський і Приморський Іоанникій у своєму

інтерв'ю висловлював підтримку УПЦ та засуджував дії українського уряду як «антихристиянські».

У статтях наголошується, що лише УПЦ під керівництвом митрополита Онуфрія є «канонічною церквою України». Ієрархи закордонних церков висловлюють солідарність із духовенством УПЦ, що, за їх словами, терпить утиски. Наприклад, митрополит Черногорський закликав молитися за митрополита Онуфрія та його клір, які «переносять приниження та наклеп, перебуваючи на своєрідній Голгофі Христовій» [2].

Для посилення впливу активно використовуються забобони українців. Як приклад останніх місяців, можна згадати історію з нібито почорнінням хрестів на Трапезному храмі Києво-Печерської Лаври через початок богослужінь ПЦУ. Тут поєднується реальність, зафіксована на фото, з фейковою інтерпретацією, що перетворює правдиве зображення на елемент дезінформації. У результаті такі події супроводжуються агресивними заявами на адресу ПЦУ, а її очільника називають виключно за прізвиськом «Думенко», уникаючи як титулу митрополита, так і чернечого імені. Наприклад, говорять: «Ієрарх УПЦ пов'язує це із “богослужінням” Думенка в Успенському соборі», додаючи образливі епітети, як-от «великий горе-українець».

До містичного контексту додають розповіді про мироточіння, зокрема повідомлення про появу крапель, схожих на миро, на хресті на могилі митрополита Володимира (Сабодана) біля Нижньої лаври. Такі випадки супроводжуються маніпулятивними твердженнями про «гоніння на Христа», коли розслідування кримінальних справ або врегулювання правових питань щодо УПЦ подається як «війна з Богом»: «Ще й Бога почали переслідувати. Але таку війну ніхто ніколи не вигравав і не виграє» [1].

Боротьба з подібними фейками ефективно ведеться через медіа, зокрема ТСН [6], Главред [4], Район in UA [9]. Вони залучають експертів, таких як Костянтин Крайній, заступник гендиректора Національного заповідника Києво-Печерська Лавра, а також релігійних діячів, наприклад митрополита ПЦУ

Євстратія Зорю, які спростовують ці заяви, опираючись на архівні фотографії та факти.

Однак значна проблема полягає в тому, що для певної частини населення основним джерелом інформації залишається місцевий священник, який часто представляє події у контексті ідеології «єдиної святої Русі». Це сприяє закріпленню фейкових наративів у свідомості людей.

Джерела та література

1. Бровко І. На Трапезному храмі Києво-Печерської лаври почорніли хрести. *Союз православних журналістів*. 13 березня 2023.

URL: <https://spzh.news/ua/news/72357-na-trapeznomu-khrami-kijevo-pecherskoji-lavri-pochornili-khresti>

2. Константинова О. Церква у Чорногорії про Лавру: Безбожна влада відбирає святиню Православ'я. *Союз православних журналістів*. 30 березня 2023.

URL: <https://spzh.news/ua/news/72824-tserkva-u-chornohoriji-pro-lavru-bezbozhna-vlada-vidbiraje-svjatinju-pravoslavja>

3. Лютіков О. «Якщо ми це заробили, ми отримуємо»: вірянку УПЦ МП виправдала розв'язану Росією війну, назвавши винною Україну. *Обозреватель*.

30 березня 2023. *URL:* <https://news.obozrevatel.com/ukr/society/yakscho-mi-tse-zarobili-mi-otrimuemo-viruyucha-upts-mp-vipravdala-rozvyazanu-rosieyu-vijnu-nazvavshi-vinnoyu-ukrainu-video.htm>

4. Підвисоцька А. Знак від Бога чи звичайне явище: чому на Лаврі почорніли хрести - відповідь священника. *Главред*. 15 березня 2023. *URL:*

<https://glavred.net/ukraine/znak-ot-boga-ili-obychnoe-yavlenie-pochemu-na-lavre-pocherneli-kresty-otvet-svyashchennika-10456541.html>

5. Підгола Ю. На Дніпропетровщині судили священника УПЦ (МП), який виправдовував напад Росії на Україну: який вирок. *Суспільне. Новини*. 24 травня 2023 року. *URL:*

<https://susplne.media/485725-na-dnipropetrovsini-svasennika-akij-vipravdovuvav-napad-rosii-na-ukrainu-zasudili-do-pati-rokiv-vaznici/>

6. Серов І. У Лаврі на Трапезному храмі почорніли хрести: що сталося (фото). *ТСН*. 15 березня 2023. URL: <https://tsn.ua/exclusive/u-lavri-na-trapeznomu-hrami-pochornili-hresti-scho-stalosya-foto-2285659.html>

7. Слово Святейшого Патріарха Кирилла в Неділю 3-ю по Пасху після Литургии в главному храмі Вооруженных сил РФ Спасителя 08 мая 2022 года. URL: <http://www.patriarchia.ru/db/text/5924172.html>

8. Слово Святейшого Патріарха Кирилла в Неділю 6-ю по Пасху після Литургии в Храмі Христа Спасителя 29 мая 2022 года. URL: <http://www.patriarchia.ru/db/text/5931598.html>

9. Фейк про потемнілі хрести на трапезному храмі Києво-Печерської лаври. *Район in UA*. 15 березня 2023. URL: <https://rayon.in.ua/news/583208-feyk-pro-potemnili-khresti-na-trapeznomu-khrami-kievo-pecherskoi-lavri>

10. Lukyanenko O. Manipulative Christianity: (Pseudo) Historical and Cultural Codes in the Concept of «Russian World». *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*. 2023. Vol. 43. Iss. 2, P.17-28.

11. Лук'яненко О. В. Православні фейки в ідеології «руського мира». *Імідж України: соціально-політичні репрезентації і мовне віддзеркалення воєнних реалій у зарубіжних і вітчизняних мас-медіа : тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції (15-16 червня 2023 р., ОНУ імені І. І. Мечникова) / Ред.-упор. О. Сніговська. Одеса : ОНУ імені І. І. Мечникова, 2023. С.132-136.*

12. Лук'яненко О. В. Боротьба двох світів як елемент ідеології «руського міра» в московському православ'ї. *Актуальні проблеми розвитку природничих та гуманітарних наук: збірник матеріалів VII Міжнар. наук. практ. конф. (10 листопада 2023р.) / відп. ред. Голуб Г.С., Зінченко М. О. Луцьк, 2023. С.354-356.*

13. Лук'яненко О. В. Питання міжрелігійних і міжконфесійних відносин у концепції «руського мира». *Правові, економічні та соціокультурні засади регулювання суспільних відносин: сучасні реалії та виклики часу : збірник матеріалів V Всеукр. наук.-практ. конф., 5-6 грудня 2023 р. / Полт. ін-т*

Ольга Жвава

м. Хмельницький

ЗНАЧЕННЯ ДОСЛІДЖЕНЬ ІНТЕРНЕТ-КОМУНІКАЦІЇ У ЗАХИСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Національна безпека є невід’ємною складовою суверенітету кожної країни. Глобальна інформаційна мережа поширює дані швидко, робить їх доступними. Інформаційна війна та дезінформація стали ефективними знаряддями впливу на думки та поведінку громадськості та політичні процеси. Україна зіткнулася з безпрецедентними викликами ведення не тільки бойових дій, а й інформаційної війни. Така інформаційна агресія щодо України з боку росії триває навіть не з 2014 року, а з першої заборони – 1627 року. Аналізуючи такий величезний період знецінювання й нівелювання України й українців, варто мати досвід щодо попередження впливу й втручання агресивного сусіда у політику нашої держави. Таким чином контроль спілкування в мережах набуває важливого значення для захисту національної безпеки. Стратегічні комунікації мають бути ефективною небойовою зброєю проти ворога та його прихильників, водночас роблячи ініціативи противника менш ефективними. А для цього потрібно не тільки вивчати історію становлення України, мови, а й впроваджувати контроль за висловлюваннями в мережі Інтернет, зокрема сторінок соціальних мереж.

Об’єктом дослідження є репости публікацій (записів) на «Стіні» власної сторінки в соціальній мережі «ВКонтакте» – «Надежда Фоу Раневская», розташована за адресою <http://vk.com/ladyfoxyu>; скриншоти сторінки соціальної мережі «Одноклассники» **аккаунту** «Надюшка Кудряшова»,

<https://ok.ru/profile/564665801335>. Збір та аналіз матеріалу було проведено 2014 року.

У процесі дослідження застосовано загальнонаукові, спеціально-лінгвістичні методи логіко-семантичного, контекстуального, структурно-системного, порівняльного аналізу.

Для аналізу досліджуваного матеріалу сформульовано такі запитання:

1. Чи містяться у дописах заклики до будь-яких дій. Якщо так, то в яких саме фразах (змістовних елементах), який характер і форми носять такі заклики?

2. Чи містяться у дописах заклики до дій, метою яких є насильницька зміна конституційного ладу, повалення конституційного ладу, захоплення державної влади, зміна меж території або державного кордону України на порушення порядку, встановленого Конституцією України, у тому числі поєднаних із розпалюванням національної ворожнечі, якщо так, то яких саме дій?

3. Чи спрямовані такі заклики до спонукання невизначеного кола осіб до певних конкретних дій, зокрема до умисних дій з метою насильницької зміни конституційного ладу, повалення конституційного ладу, захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України на порушення порядку, встановленого Конституцією України?

4. Чи містяться у дописах поширення комуністичної (нацистської) символіки та пропаганди комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів, якщо так, то в яких саме дописах та який характер поширеної інформації?

Відповідь на поставлені питання надавалася з урахуванням суспільно-політичної ситуації, що склалася в Україні з початку 2014 року до сьогодні.

За результатами проведеного дослідження зроблено такі узагальнення:

1. Тексти дописів, що зафіксовано на досліджуваних сторінках, містять фрагменти, які за лінгвістичними ознаками є **публічними закликами інклюзивної дії**:

– **заклики щодо руйнації територіальної цілісності України:** «...что Украина и есть Россия...», «Киев – мать городов русских», «Харьков, Днепр и Киев под ударом. Спецслужбы Украины готовят ко Дню независимости 24 августа теракты в трех крупных городах страны», «Донбас – не Украина», «Донбасс – это Россия», «территория ЛНР и ДНР – это уже Россия», «выдача российских паспортов – одно из важнейших звеньев этой интеграции», «Украина фактически отказалась от Донбасса».

– **заклики до участі у воєнних діях проти України:** «Вердикт: пойдём воевать, другого выхода просто нет», «Это война. Её не остановит...», «Хочешь, чтоб все фашисты сдохли? Репостни русского медведя», «Юго-Восток надо сравнять с землей», «Русские, не бросайте нас! Только вместе мы победим!», «Донбас, вставай и Киев ляжет»;

– **заклики до розпалювання внутрішньонаціональної ворожнечі на території України** «Западная Украина собирает деньги, чтобы уничтожить Донбасс», «Жители Донбасса приглашают на курорт жителей западной Украины. Когда в вас начнут стрелять – вы не бойтесь, это армия Украины вас так охраняет», «группа Галицких уродов»;

– **заклики до сепаратистських дій та вбивства українських військових:** «...нас ведут надежные люди по пути, который указывает Россия», «властям нужна наша поддержка, и мы их не подведем», систематичні свідчення про вбивства.

– **заклики до главенства Росії на території будь-якої держави:** «Россия везде, где есть русские!», «Россия обязательно окажет гуманитарную помощь Новороссии», «победа в информационной войне ... означает победу России за явным и неоспоримым преимуществом», «Держись, Донбасс, с тобой сила, с тобой русские», «Наше дело правое! Победа будет за нами!», «Великая Русь», «российское правительство – чуть ли не единственное в правительстве в мире, которое признало нас самопровозглашенными республиками ЛНР и ДНР»;

– **заклики щодо формування незаконних утворень як державних:** Фейсбук-сторінка «Харьковская республика», «мобилизоваться в

украинскую армию тоже не хотим», «Самооборона Горловки», «НовоРоссии быть!», «Новороссия»;

– **заклики щодо об'єднання навколо Володимира Путіна та Росії** з метою порятунку світу від війни, «они ждуть армию России, но ее нет», а також максимального репосту «Уважаешь Путина? Репост».

2. Дописи, у яких зафіксовано лексеми та фраземи з негативною конотацією:

2.1. Такі, що характеризують Україну як державу: «Разваливающееся государство», «откровенное фашистское государство», «Эти выборы незаконны», «Страна, в которой не действует конституция..... Государства Украины больше нет», «жадность и попытка решить все силой обрекла проект Украина на бесславный конец», написання назви держав из маленької літери, «нацистское государство», загальна характеристика.

2.2. Такі, що характеризують дії українського Президента та його особистість: «Кровавый Рошен»; «Порошенко – военный преступник», «Парашенко», «Фокусник б...ь», «в подземном переходе работал».

2.3. Такі, що характеризують дії українського Уряду та його представників: «Хунта», «захватившие власть в Киеве», ті, хто мають «нацистское нутро», «нацисты в Киеве», «Неофашистская хунта», «Я не хочу жить в стране, правительство которой называет свой народ бандитами и отправляет на расправу с ним вооруженные войска и танки!», «Киев делает очередную ошибку... Захватившие власть в Киеве в очередной раз показали миру свое нацистское нутро», «неизвестно, где развернутся самые кровопролитные бои – в Киеве или Донецке», «майданная истерия», «хунта кровавая», «провокационная машина», «циничные ЧУДЕСА майдана», «вседозволенность и беззаконие», «цель оправдывает средства», события на Украине граничат с маразмом», «бандеровец Ющенко», «Кролик Сеня», «полупидор Ляшко».

2.4. Такі, що характеризують дії українських військових: «Каратели»; «террористы сбивают украинские самолёты, которые мирно бомбят их города»,

«фашисты», «десантные войска ... зачищают территории для олигархов и западных спонсоров», «замучен украинскими карателями», «митинг против АТО», «підорги воюють а АТО», «покажем ВСУ что мы не хотим чтоб они сюда перлись и «освобождали» нас, освободители херовы».

2.5. Такі, що характеризують українців як спільноту: «Неофашистская хунта», «наглые хохлы», «сорт дерьма», «украинцы на самом деле русские», «нацисты в Галиции», принизливе ставлення до патріотизму українців – написання в лапках, що свідчить про використання у переносному значенні «сущность «патриотов украины», «самка «колорада», «укры», «фашисты», «херои майдауны», «народец».

2.6. Такі, що свідчать про формування незаконних утворень як держави, а також їх підтримку: «Командующий ополчением ДНР Игорь Стрелков расстрелял двоих ополченцев за мародерство!»; «утвержден флаг Новороссии», Фейсбук-сторінка «Харьковская республика», «Слава Новороссии! Спасибо ополчению Донбасса!».

До того ж зафіксовано й інші аспекти протиукраїнської позиції: **використання фашистської символіки, антинаукові вислови** про українську мову, **використання нецензурної лексики** у характеристиці представників українського, європейського, американського естаблішменту, **зневажливе ставлення до українських громадських угруповань, залякування населення України.** Виявлено характерні назви терористичних груп: «Вестник Новороссии», «Сепар», «Россия – великая держава», «Русское обозрение // Россия // Путин», «Сводки от ополчения Новороссии», «Мой Путин», «Антимайдан», «Лівий Сектор України».

Отже, такі висловлювання дискредитують українську владу та військовослужбовців, нівелюють поняття «Держава Україна» та «українська нація» в очах користувачів соціальних мереж, створюють негативний образ як України в цілому, так і всіх державних утворень. Заклики на схилання (спонукання) невизначеного кола осіб до певних конкретних дій, зокрема до умисних дій з метою насильницької зміни конституційного ладу, повалення

конституційного ладу, захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України на порушення порядку, встановленого Конституцією України є майже в усіх представлених прикладах. Вивчаючи сторінки у соціальних мережах, представники спецслужб із допомогою експертів з легкістю можуть визначити таких осіб, діяльність яких загрожує безпеці України.

Джерела та література

1. Радченко О. В. Роль інтернет-комунікацій у сучасній регіональній політиці. *Сучасна регіональна політика: освіта, наука, практика* : матеріали підсумк. наук.-практ. конф. За міжнар. участю. 28 жовтня 2011 року. У 2-м томах. Т. 2. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2011. С. 225-226.
2. Методи інформаційного захисту простору. Інформаційна безпека України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ua.textreferat.com/referat-7471.html>
3. Міненко Є. С. Виклики інформаційній безпеці людини в умовах гібридної війни проти України. *Протидія дезінформації в умовах російської агресії проти України: виклики і перспективи* : Міжнар. науково-практ. конф. (Анн-Арбор-Харків, 12-13 груд. 2023 р.). С.252-254. URL: <https://doi.org/10.32782/PPSS.2023.1.66>
4. Васильєва Н. В. Пропаганда як складова інформаційно-комунікативної політики і загроза національній безпеці. *Таврійський науковий вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2022. С. 34–41. <https://journals.ksauniv.ks.ua/index.php/public/article/view/201/188>.
5. Почепцов Г., Чукут С. Інформаційна політика: навч. посіб.: 2-ге вид. К., 2008. 663 с.
6. Рущенко І. П. Ідеологія рашизму : монографія / Харків : Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, 2023. 276 с.

Діана Виноградова

Науковий керівник – к.т.н, доц. Міхєєв Ю. І.

м. Київ

АНАЛІЗ МОЖЛИВОСТЕЙ СИСТЕМИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДІЙ ОРГАНІВ ВІЙСЬКОВОГО УПРАВЛІННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Відповідно до положень Стратегічного оборонного бюлетеня України, затвердженого Указом Президента України від 17 вересня 2021 року № 473/2021 [3] воєнна політика України як ключова складова державної політики у сферах національної безпеки і оборони спрямовується на забезпечення воєнної безпеки України. Очікуваними результатами реформ у сфері оборони, визначеними Стратегічним оборонним бюлетенем України, є створення за принципами та стандартами, прийнятими в державах-членах НАТО перспективної моделі Збройних Сил України та інших складових сил оборони, які за своєю візією і місією зразка 2030 року здатні здійснити: збройний захист національних інтересів, суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності України; відсіч і стримування збройної агресії проти України; сприяння створенню належних безпекових умов для сталого розвитку держави, життєдіяльності та добробуту її громадян; участь у підтриманні миру і безпеки в межах зусиль міжнародних організацій [3].

Відповідно до поставлених завдань, одним з найбільш актуальних під час оборонної реформи, є створення та впровадження автоматизованих (інформаційних) систем управління військами (силами) та оборонними ресурсами [1, с.62].

Зокрема органи військового управління мають забезпечувати не лише оперативний і тактичний рівень ведення бойових дій, але й стратегічний рівень інформаційного впливу. Це включає як захист власних інформаційних систем, так і активне ведення інформаційних операцій для досягнення переваги над противником.

Система інформаційних дій ЗСУ включає такі основні напрямки:

- захист інформаційних систем: запобігання кібератакам, забезпечення безпеки даних і комунікацій, збереження цілісності інформації;

- інформаційно-психологічні операції: вплив на свідомість і поведінку противника та мирного населення через медіа, соціальні мережі, пропагандистські кампанії;

- електронна боротьба: блокування, підробка чи перехоплення сигналів противника, що дозволяє порушити його здатність до комунікації та управління військами;

- розвідка та моніторинг: збір даних із відкритих джерел, супутникова розвідка, радіоперехоплення тощо.

Розглянувши основні компоненти системи інформаційних дій, констатуємо, що органи військового управління активно використовують сучасні інформаційно-комунікаційні системи, які забезпечують швидкий і захищений обмін даними. Основними можливостями органів військового управління є:

- поєднання різних підрозділів в єдину систему для оперативної взаємодії та обміну даними;

- застосування технологій захищеного зв'язку (шифрування даних, захист від кібератак та несанкціонованого доступу);

- розгортання мобільних систем управління (створення командних пунктів у польових умовах для швидкої реакції на зміни в бойовій обстановці).

Збройні сили України також активно використовують засоби радіоелектронної боротьби (РЕБ), зокрема:

- радіоподавлення – створення перешкод для комунікацій противника;

- перехоплення комунікацій – збір розвідувальних даних через перехоплення радіо- та телефонних сигналів;

- розвідка сигналів – аналіз електромагнітного спектра для визначення місцезнаходження і стану засобів зв'язку противника.

Однією з найважливіших складових є забезпечення кіберзахисту:

- розробка системи кіберзахисту – створення ефективних протоколів для виявлення та нейтралізації атак.
- постійний моніторинг загроз – аналіз даних та виявлення аномальної активності в мережах.
- навчання персоналу – підвищення кіберобізнаності військовослужбовців через регулярні тренування і симуляції атак.

Інформаційні операції ЗСУ базуються на використанні медіа, соціальних мереж і спеціалізованих платформ. Основні напрямки включають контрпропаганду (боротьбу з фейками та дезінформацією, поширення правдивої інформації про дії ЗСУ), вплив на моральний дух противника через використання соціальних мереж та медіа для розповсюдження інформації, яка послаблює моральний дух супротивника, інформаційна підтримка власних військових: розповсюдження мотиваційних матеріалів, підняття бойового духу серед українських військовослужбовців.

У той же час відсутність єдиної для Збройних Сил України автоматизованої системи управління військами не дозволяє вирішувати низку проблем, які заважають підвищенню ефективності управління військами. Наявність розвинутої системи комп'ютерних мереж на основі виділених каналів зв'язку, структурні та програмні удосконалення зможуть вирішити проблему створення автоматизованих систем управління військами [2].

Саме тому основними викликами у розвитку системи інформаційних дій Збройних Сил України є: швидкий розвиток технологій: постійні зміни в методах кібератак та нові засоби електронної боротьби потребують адаптації та оновлення систем захисту; інформаційна агресія противника: масована пропаганда та дезінформація, з якими необхідно боротися як у внутрішньому, так і в міжнародному інформаційному просторі; недостатність ресурсів: необхідність у постійному фінансуванні та забезпеченні новітніми засобами для ведення інформаційних операцій і захисту від кіберзагроз.

Характеризуючи перспективи розвитку системи інформаційних дій Збройних Сил України варто зауважити, що її значно може покращити інтеграція з міжнародними партнерами (обмін досвідом, участь у спільних навчаннях та доступ до новітніх технологій НАТО), удосконалення кіберзахисту (розширення можливостей кібернетичної розвідки та захисту від атак) та розвиток штучного інтелекту (використання штучного інтелекту для аналізу великих обсягів даних, прогнозування загроз і автоматизації рутинних процесів).

Таким чином можемо констатувати, що система інформаційних дій органів військового управління ЗСУ є важливим компонентом захисту національних інтересів в умовах сучасної війни. Вдосконалення засобів радіоелектронної боротьби, інформаційних операцій та кіберзахисту є ключовими напрямками розвитку, що забезпечують підвищення ефективності військових операцій та стійкість до інформаційних загроз. Для успішного протистояння противнику необхідна тісна взаємодія з міжнародними партнерами, а також постійне оновлення та адаптація системи до нових викликів і загроз.

Джерела та література:

1. Галаган В.І. Особливості вибору моделі створення інформаційних систем для потреб Збройних Сил України. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняховського*. 2022. №1(74). С.62-68.

2. Каковкін С.В. Інформаційні системи управління. *LI Науково-технічна конференція факультету машинобудування та транспорту*. 2022. URL: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-fmt/all-fmt-2022/schedConf/presentations>

3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 серпня 2021 року «Про Стратегічний оборонний бюлетень України»: Указ Президента України від 17.09.2021р. №473/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4732021-40121>

Олександр Мацюк

Науковий керівник – к.філос.н., доц. Штепа О.О.

м. Полтава

ЦИФРОВІ ПЛАТФОРМИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ У КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС ГІБРИДНИХ ВІЙН

У сучасному світі цифрові технології стали невід'ємною частиною повсякденного життя та активно використовуються для вирішення різних соціальних та економічних завдань. В умовах гібридної війни, де інформаційні загрози стають важливим елементом боротьби, особливого значення набувають цифрові платформи, здатні впливати на поведінку та свідомість людей. Формування здорового способу життя є одним із важливих аспектів забезпечення національної безпеки, оскільки фізично та психічно здорове населення більш стійке до інформаційних атак та маніпуляцій.

В умовах інформаційних атак здоровий спосіб життя стає важливим фактором національної безпеки, оскільки він сприяє зміцненню психічного та фізичного здоров'я громадян. Цифрові платформи можуть слугувати інструментом підвищення медіаграмотності та стійкості до маніпуляцій, поширюючи надійну інформацію про здоров'я та ефективні практики самозахисту від дезінформації.

Під час гібридних конфліктів, коли дезінформація стає засобом маніпуляції масовою свідомістю, важливо мати надійні джерела інформації, які формують обізнаність населення щодо загроз та методів протидії. Наприклад, цифрові платформи можуть бути використані для проведення інформаційних кампаній щодо вакцинації, боротьби з фейками про здоров'я, популяризації здорового харчування та фізичної активності. За допомогою цих платформ можна не лише поширювати освітній контент, але й залучати аудиторію до активного способу життя через різні інтерактивні елементи:

челенджі, конкурси, групи підтримки тощо. Необхідність та оперативність цифрової трансформації пояснюють так, що більшість випускників закладів освіти вбачають застосування інформаційно-комунікаційних технологій не лише в професійній діяльності, а й у сфері соціалізації та комунікації [с.5].

Для збільшення зацікавленості до занять фізичними вправами, можна використовувати новітні технології та інтерактивні платформи, які надають персоналізовані програми тренувань, мотивацію та моніторинг результатів. Такі інструменти можуть стати ефективними помічниками у підтримці рухової активності та здорового способу життя [1, с.77].

Серед популярних мобільних додатків можемо виокремити:

- MyFitnessPal – дозволяє не тільки відстежувати фізичну активність, але й вести журнал харчування;
- Strava – спеціалізується на відстеженні фізичної активності під час бігу, велосипедних поїздок, плавання та інших видів тренувань;
- ClassPass – збирає в собі широкий вибір тренувань різного типу, включаючи йогу, пілатес, кардіо, танці та багато інших;
- Seven – 7 MinuteWorkout – спрямований на людей, які хочуть тренуватися, але мають обмежений час; пропонує короткі, інтенсивні тренування тривалістю 7 хвилин, які можуть бути виконані вдома без необхідності в спеціальному обладнанні [1, с.78-79].

Такі додатки не лише надають користувачам інформацію, але й мотивують їх досягати поставлених цілей, забезпечуючи зворотний зв'язок через статистику та соціальні функції.

Використання цифрових платформ під час гібридних воєн має значну кількість переваг, з-поміж яких: доступність (цифрові платформи доступні будь-кому з підключенням до Інтернету, що дозволяє охопити широкі верстви населення); інтерактивність (завдяки інтерактивним елементам (опитуванням, тестам, онлайн-тренуванням) користувачі можуть активно залучатися до процесу навчання та покращення здоров'я); мотивація (цифрові платформи

стимулюють користувачів досягати поставлених цілей завдяки візуалізації прогресу, соціальній підтримці та гейміфікації); підвищення обізнаності (вони можуть стати ефективними каналами для розповсюдження достовірної інформації, що сприяє формуванню здорового способу життя та підвищенню медіаграмотності).

У той же час використання цифрових платформ має і достатню кількість недоліків, зокрема вони можуть бути використані для поширення фейкових новин та маніпуляцій, що негативно впливає на суспільне здоров'я; часто у соціальних мережах та додатках поширюються сумнівні поради, які можуть бути небезпечними для здоров'я користувачів; не всі громадяни мають доступ до Інтернету або достатні навички для використання цифрових платформ, що обмежує ефективність таких інструментів.

Проаналізувавши позитивні та негативні сторони використання цифрових платформ для формування здорового способу життя під час гібридних воєн, можемо запропонувати рекомендації щодо їх ефективного використання:

1. Розвиток медіаграмотності: підвищення рівня критичного мислення серед населення допоможе протистояти дезінформації та маніпуляціям, особливо у сфері здоров'я;

2. Просування перевірених додатків: рекомендація до використання надійних, сертифікованих додатків для здорового способу життя з акцентом на науково обґрунтовані методи;

3. Підтримка національних інформаційних кампаній: залучення цифрових платформ для реалізації державних програм з популяризації здорового способу життя та підвищення обізнаності щодо національної безпеки.

Таким чином, можемо констатувати, що цифрові платформи відіграють важливу роль у формуванні здорового способу життя та сприяють підвищенню стійкості населення в умовах гібридних конфліктів. Вони слугують як джерелом надійної інформації, так і інструментом мотивації, допомагаючи людям досягати кращих показників фізичного та психічного здоров'я. У контексті національної безпеки розвиток здорового способу життя

через цифрові технології є стратегічним напрямом, що підсилює здатність суспільства протистояти інформаційним загрозам та зберігати свою стійкість.

Джерела та література

1. Мошенська Т., Долгополова Н., Сорочинська М. Застосування онлайн-платформ та фітнес-додатків для формування здорового способу життя. *Науково-методичні основи використання інформаційних технологій в галузі фізичної культури та спорту*. 2023. № 7. С.75-83.

2. Нова українська школа: використання цифрових інструментів для організації сучасного освітнього процесу та розвитку ключових компетентностей : оглядовий посібник / уклад. О.В. Литвиненко. Кропивницький: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2023. 69 с.

Віталій Бажан

Науковий керівник – к.філос.н., доц. Штепа О.О.

м. Полтава

РОЛЬ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ СВІТОГЛЯДУ СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ГІБРИДНИХ КОНФЛІКТІВ

Сучасне суспільство знаходиться на перехресті культурно-історичних процесів та цифрової трансформації, що сприяє формуванню нових типів світогляду. Інформаційні та комунікаційні технології (ІКТ) стали основним інструментом впливу на свідомість і поведінку людей, особливо в умовах гібридних конфліктів, де інформаційні атаки та маніпуляції є невід'ємною складовою. Гібридна війна, поєднуючи традиційні військові дії з інформаційними атаками, спрямована на формування суспільних настроїв, зміщення акцентів у громадській думці та створення певного культурного

Інформаційні війни є невід'ємною складовою гібридних конфліктів, оскільки вони використовують інформаційні платформи як засіб маніпуляції свідомістю населення. Соціальні мережі, новинні портали та месенджери стали інструментами для поширення дезінформації, фейків та пропаганди. У цьому контексті цифрові технології виступають як потужний інструмент для впливу на формування світогляду сучасної людини.

Саме тому в епоху гібридних воєн одним з найважливіших soft skills є вміння розрізняти факти від думок означає вміти розпізнавати різницю між об'єктивними даними, що їх можна перевірити і підтвердити, та особистими висловлюваннями або переконаннями, що можуть бути суб'єктивними і відрізнятися від однієї особи до іншої [2, с. 4].

Адже зазвичай інформаційні атаки спрямовані на зміну уявлень про реальність, впливаючи на цінності, переконання та поведінку людей і можуть мати різні цілі: від дестабілізації політичної ситуації до формування негативних настроїв щодо певних суспільних груп чи державних інститутів. Використання ботів, тролів та алгоритмів для таргетування специфічних аудиторій створює ефект «інформаційної бульбашки», де люди отримують інформацію, що підтверджує їхні попередні переконання, обмежуючи доступ до альтернативних думок.

Сучасна людина все більше інтегрується у цифрове середовище, що стає основним джерелом інформації, розваг та соціалізації. В умовах гібридної війни ця інтеграція стає ще більш глибокою, оскільки люди постійно стикаються з інформаційними атаками та маніпуляціями, що змінюють їхнє сприйняття реальності.

Цифрові технології формують новий тип людини – «цифрового громадянина», який активно використовує інформаційні ресурси, є залученим до онлайн-дискусій і має доступ до великої кількості інформації. Однак ця «цифрова обізнаність» часто є поверхневою, оскільки більшість людей сприймає інформацію фрагментарно, не аналізуючи її глибоко. Це призводить

до формування стереотипного мислення та зниження критичного сприйняття інформації.

Соціальні мережі, як основний засіб комунікації в сучасному світі, мають значний вплив на формування світогляду. Платформи, такі як Facebook, Twitter, Instagram та TikTok, стають джерелами новин і місцями для обміну думками. Умови гібридних конфліктів створюють сприятливе середовище для поширення маніпулятивної інформації через соціальні мережі, що активно використовуються для ведення інформаційної війни.

Алгоритми соціальних мереж часто орієнтовані на збільшення часу перебування користувачів на платформі, що призводить до селекції контенту відповідно до інтересів користувача. Це створює ефект «фільтраційної бульбашки», коли людина бачить тільки ту інформацію, яка відповідає її попереднім уподобанням. Такий підхід обмежує доступ до різноманітних думок і сприяє закріпленню наявних переконань, що може бути небезпечним у контексті гібридних конфліктів.

Важливо відзначити, що успіх інформаційно-медійних технологій не обмежується лише кількістю поширення інформації чи рівнем впливу на громадську думку, а й від здатності створювати стійкі наративи, які можуть пережити критичну перевірку та продовжувати формувати уявлення та переконання людей навіть у довгостроковій перспективі [3, с.56].

Одним із важливих аспектів протидії негативному впливу цифрових технологій на формування світогляду є розвиток критичного мислення та медіаграмотності.

Американський дослідник Дж. Портер виокремлює вісім ключових рівнів медіаграмотності:

- осягнення основних положень (розуміння, що це відбувається не з ним/нею);
- усвідомлювання мови (розпізнавання мовного звучання та ототожнювання значень слів);

- усвідомлювання викладеної інформації (відрізняння вигадки від того, що може бути в реальності, вирізняння реклами тощо);

- розвиток скептицизму (оцінювання можливої брехні в рекламі, чітке розуміння, що подобається, а що ні, вміння побачити смішне в некомічних героях);

- інтенсивний розвиток (потужна мотивація до пошуку конкретної інформації, вироблення чітких наборів інформації, якій надається перевага, високий рівень розуміння корисності отриманої інформації);

- емпіричне вивчення (пошук різних форм подання контенту та переказів, пошук сюрпризів і нових емоційних, моральних реакцій та почуттів);

- критичне оцінювання (сприймання повідомлень такими, якими вони є, й подальше оцінювання у відповідному середовищі, глибоке й детальне розуміння історичного, економічного та художнього контекстів систем, представлених у повідомленні, здатність уловлювати нюанси в поданні інформації та відмінність від форми подання інших повідомлень на цю тему, здатність зробити висновки про сильні та слабкі сторони повідомлення);

- соціальна відповідальність (розуміння, що певні повідомлення більш позитивно впливають, ніж інші; усвідомлення, що чиясь власна думка впливає на суспільство, й не важливо, настільки сильно; визнання, що існують певні способи, завдяки яким особистість може конструктивно вплинути на суспільство) [1, с.13-14].

Таким чином, можемо констатувати, що в умовах гібридних конфліктів цифрові технології стають не лише засобом комунікації, а й полем бою за свідомість людей. Вони використовуються для ведення інформаційних воєн, що змінює розуміння реальності, впливає на громадські настрої та може спричинити радикалізацію суспільних настроїв.

Саме тому використання цифрових технологій вимагає особливої уваги до інформаційної гігієни, медіаграмотності та критичного мислення. Розуміння механізмів впливу цифрових технологій та розвиток навичок

критичного сприйняття інформації є необхідними для формування збалансованого та свідомого світогляду сучасної людини в умовах гібридних конфліктів.

Джерела та література

1. Гуцуляк Д.М. Роль інформаційно-медійних технологій як інструменту гібридної війни. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. Т. 35 (74) № 3 2024. Ч. 2. С.52-58.

2. Медіаграмотність під час війни: теорія, методика, інтерактив. Навчальний посібник / Довженко О., Єгорова А., Іванова Т., Міський В., Потапова В., Юричко А. / за загал. ред. О. Волошенюк, В. Іванова. Київ : Академія української преси, Центр вільної преси, 2023. 68 с.

3. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник / Ред.-упор. В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк; За науковою редакцією В. В. Різуна. Київ: Центр вільної преси, 2012. 352 с.

Артур Тимошенко

Науковий керівник – к.філос.н., доц. Головіна Н.І.

м. Полтава

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ В МЕДІАКОМУНІКАЦІЯХ: ЕТИКА, МАНПУЛЯЦІЇ ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

У світовій спільноті кінець ХХ – початок ХХІ століття визначається переходом до нового типу соціальної організації суспільства – відкритого інформаційного суспільства, яке можна визначити як суспільство, в якому економічний розвиток, соціальні зміни, якість і спосіб життя у визначальній мірі залежать і від наукового знання, і від способу використання інформації на основі інформаційно-комунікативних технологій. У таких умовах комунікації

стали відігравати визначальну роль. Інформація стала «товаром» не лише в економічній та політичній сфері, а й у зовсім неочікуваних інститутах постіндустріального суспільства – у сфері гуманітарній, соціальній або суспільній, культурній [3, с.8].

Інформаційні ресурси включають різні форми даних та знань, що використовуються у медіапросторі для обміну інформацією між різними групами населення. Вони можуть бути представлені як традиційними джерелами (книги, статті, новинні репортажі), так і сучасними цифровими платформами (соціальні медіа, блоги, відеоконтент). Основна мета використання цих ресурсів – поширення інформації, формування громадської думки та вплив на поведінку аудиторії.

Проте, в той же час, з розвитком цифрових технологій та соціальних мереж зросла роль користувачького контенту як одного з основних джерел інформаційних ресурсів. Це, з одного боку, сприяє демократизації інформації, а з іншого – збільшує ризики дезінформації та маніпуляцій.

Саме тому однією з головних проблем у медіакомунікаціях є дотримання певних етичних норм і принципів, які забезпечують достовірність, чесність та прозорість інформації. Основні етичні принципи включають:

1. Правдивість – обов'язок надавати лише перевірену інформацію, уникати поширення чуток та фейкових новин.

2. Об'єктивність – забезпечення балансу думок, уникання викривлення фактів та однобічного висвітлення подій.

3. Прозорість – відкритість щодо джерел інформації та методів її збору, особливо у випадках журналістських розслідувань.

4. Конфіденційність – повага до приватного життя та захист персональних даних, зокрема у випадках висвітлення чутливих тем.

Недотримання цих принципів може призвести до маніпуляцій, втрати довіри аудиторії та підриву авторитету медіа.

Маніпуляції у медіакомунікаціях – це свідоме використання інформаційних ресурсів з метою впливу на громадську думку або поведінку

аудиторії у вигідному для маніпулятора напрямку. Основні методи маніпуляцій включають:

1. Фейкові новини – поширення неправдивої інформації для створення хибного уявлення про події або особистостей. Це особливо актуально у контексті політичних кампаній або соціальних конфліктів.

2. Clickbait – створення провокативних заголовків або зображень, що привертають увагу та змушують користувачів натискати на контент, навіть якщо він не відповідає очікуванням або є дезінформацією.

3. Використання ботів та тролів – автоматизовані акаунти та спеціальні групи користувачів, що поширюють певний наратив або коментарі з метою маніпулювання громадською думкою.

4. Прихована реклама та «джинса» – подача рекламного контенту під виглядом об'єктивних новин або статей, що вводять в оману споживачів інформації.

Проблема маніпуляцій та дезінформації порушує питання відповідальності як медіаорганізацій, так і окремих користувачів. Медіа повинні відповідати за якість та достовірність інформації, що вони поширюють, а також дотримуватися журналістських стандартів та етичних норм. Особлива увага має приділятися перевірці фактів, корекції помилок та боротьбі з фейковими новинами.

Окремі дослідники вважають, що специфічних тактик маніпулятивної комунікативної стратегії немає, що «будь-які комунікативні тактики (і ті, що соціально схвалюються, і ті, що порушують етичні норми) можуть набувати маніпулятивного характеру при використанні їх у структурі маніпулятивної стратегії, прагматичною метою якої задається отримання одностороннього зиску, нав'язання адресатові власної думку, лінії поведінки тощо», а тому для об'єкта маніпуляції вони є «непомітними» [1, с.95].

Користувачі, зі свого боку, також відіграють важливу роль у протидії дезінформації. Вони повинні критично оцінювати джерела інформації, перевіряти факти та уникати поширення неперевіреного контенту.

Підвищення медіаграмотності серед населення є одним із важливих кроків у боротьбі з маніпуляціями та дезінформацією.

Таким чином, можемо констатувати, що інформаційні ресурси відіграють центральну роль у сучасних медіакомунікаціях, надаючи можливість широкого доступу до інформації та взаємодії з аудиторією. Однак разом із цими можливостями зростають ризики маніпуляцій та дезінформації. Дотримання етичних принципів, критичне мислення користувачів та відповідальність медіа є ключовими факторами у забезпеченні якісного та достовірного інформаційного середовища.

Підвищення рівня медіаграмотності серед населення, розвиток нормативних актів та стандартів у сфері медіа, а також етичне використання технологій можуть сприяти зниженню рівня маніпуляцій та зміцненню довіри до медіа в сучасному інформаційному просторі.

Джерела та література

1. Іващенко В.Л. Сучасні медіакомунікативні технології: навчальний посібник. Київ : ТОВ «Видавництво “Розумники”», 2021. 192 с.

2. Практична медіаосвіта: медіаграмотність в освітньому просторі : навч.-метод. посібник / уклад. : В. В. Байдик, О. В. Проніна; за заг. ред. В. В. Байдик. Лисичанськ, 2021. 66 с.

3. Шендеровський К. Передумови інституціалізації медіакомунікацій при розв'язанні соціальних проблем. *Шендеровський К.С. та ін. Медіакомунікації та соціальні проблеми: Збірка навчально-методичних матеріалів і наукових статей в трьох частинах. Частина перша* / Упор., ред. К. С. Шендеровського; Київ. нац. ун-т; Ін-т журналістики. Київ, 2012. С.8-33.

РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ЗАХИСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВЕДЕННЯ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Гібридна війна є новою формою конфлікту, в якій традиційні методи ведення війни поєднуються з інформаційними атаками, кіберзагрозами, економічним тиском та використанням пропаганди. У такому середовищі національна безпека залежить не лише від військової сили, а й від здатності оперативно реагувати на виклики, що виникають у цифровому просторі. Штучний інтелект – це високий результат досягнень техногенної цивілізації, складна система взаємозв'язків та підґрунтя для створення інформаційних системних утворень. У найближчій перспективі активне застосування технологій штучного інтелекту, нанобіотехнологій може дозволити переформатувати поведінку людини, змінити суспільні відносини та вплинути на екзистенційні характеристики особистості [1]. Штучний інтелект стає ключовим інструментом, що дозволяє посилити спроможність держав до захисту, аналізу загроз та ухвалення рішень у реальному часі.

Гібридна війна включає широкий спектр методів, які використовують слабкі місця держави, зокрема кіберзагрози та атаки на критичну інфраструктуру, зокрема енергетичні системи, фінансові установи, урядові мережі; інформаційна війна та дезінформація, спрямовані на маніпуляцію громадською думкою та підрив довіри до державних інститутів; економічний тиск, включаючи санкції, торгові війни та блокування важливих ресурсів; використання нерегулярних збройних формувань та підтримка внутрішніх конфліктів.

Відповідь на ці виклики вимагає комплексного підходу, де штучний інтелект може значно підвищити ефективність захисту національної безпеки, зокрема в таких галузях:

1. Кібербезпека: штучний інтелект здатний аналізувати величезні обсяги даних у режимі реального часу, що є критично важливим для виявлення кіберзагроз. Системи, засновані на штучному інтелекті, можуть: виявляти аномалії у мережевому трафіку та попереджати про потенційні атаки ще до їх початку; аналізувати шкідливий код та створювати моделі для розпізнавання нових кіберзагроз, включаючи фішингові атаки та зловмисне програмне забезпечення; адаптивно реагувати на загрози, автоматично блокуючи підозрілу активність та інформуючи про це фахівців.

Наприклад, система Microsoft Defender використовує моделі машинного навчання для аналізу мільярдів сигналів і забезпечення захисту від атак нульового дня, коли шкідливе програмне забезпечення ще не має відомих сигнатур.

2. Протидія дезінформації: гібридна війна часто включає інформаційні операції, спрямовані на маніпуляцію суспільною свідомістю. Штучний інтелект може бути використаний для: аналізу соціальних мереж з метою виявлення ботів та фейкових акаунтів, які поширюють дезінформацію; моніторингу інформаційних потоків та виявлення фейкових новин за допомогою аналізу лексичних патернів та перевірки фактів; аналізу настроїв у суспільстві, що дозволяє прогнозувати можливі хвилі дезінформації та оперативно реагувати на них.

Прикладом може служити платформа, розроблена Facebook для виявлення та блокування дезінформаційних кампаній під час виборів, що використовує алгоритми машинного навчання для аналізу контенту.

3. Розвідка та аналіз даних: штучний інтелект значно підвищує можливості розвідки за допомогою аналізу великих обсягів даних (Big Data) з різних джерел: супутникових знімків, соціальних мереж, відкритих даних та інших. Використання штучного інтелекту у розвідці включає: аналіз зображень за

допомогою комп'ютерного зору для виявлення змін на полі бою, пересування техніки чи підготовки до атак; обробку природної мови (NLP) для аналізу повідомлень у соціальних мережах та відкритих джерел розвідки, що дозволяє виявляти можливі загрози; моделювання поведінки противника для прогнозування потенційних сценаріїв розвитку конфліктів та підготовки адекватної відповіді.

4. Управління військовими операціями: штучний інтелект здатний підвищити ефективність планування та координації військових операцій. Автономні системи, які використовують алгоритми штучного інтелекту, можуть: аналізувати дані розвідки та пропонувати оптимальні стратегії для проведення операцій; керувати безпілотниками та роботизованими системами, що дозволяє знижувати ризики для особового складу; моделювати сценарії розвитку бойових дій, прогнозуючи наслідки тих чи інших рішень командування.

Результати досліджень Науково-технічної організації НАТО підтверджують важливість використання штучного інтелекту для забезпечення національної безпеки та обороноздатності, вони «визначають найбільш суттєві з них для розвитку технологій на найближчі 20 років. Зокрема, ключовими технологіями є: штучний інтелект, автономні транспортні засоби, космос, гіперзвукові літальні апарати, квантові технології, біотехнології, нові матеріали тощо» [2, с.44].

Основними перевагами використання штучного інтелекту у захисті національної безпеки: швидкість обробки даних (штучний інтелект дозволяє аналізувати величезні обсяги даних у реальному часі, що є критичним для швидкого реагування на загрози); адаптивність (ШІ-системи можуть навчатися на нових даних і покращувати свої алгоритми, що підвищує їх ефективність у змінних умовах гібридної війни); зниження людського фактору (використання автономних систем знижує ризик помилок через людський фактор, особливо в умовах стресу або високого навантаження).

У той же час використання штучного інтелекту у захисті національної безпеки ставить перед державою певні виклики: етичні питання (використання штучного інтелекту у військових цілях викликає питання про можливість автономного ухвалення рішень, які можуть вплинути на життя людей); ризик кіберзагроз (системи на основі штучного інтелекту самі можуть стати мішенню для атак з боку противника, зокрема з метою маніпуляції даними чи зламування алгоритмів); відсутність повної довіри (використання штучного інтелекту в ухваленні критичних рішень потребує високого рівня довіри з боку військових та урядових структур).

Таким чином можемо констатувати, що штучний інтелект стає незамінним інструментом у захисті національної безпеки в умовах гібридної війни. Завдяки здатності до аналізу великих даних, виявлення загроз у реальному часі та автоматизації складних процесів, штучний інтелект значно підвищує ефективність державних органів у боротьбі з кіберзагрозами, дезінформацією та іншими формами гібридного впливу. Проте для максимального використання можливостей штучного інтелекту необхідно враховувати потенційні ризики та виклики, зокрема пов'язані з етичними аспектами та кібербезпекою. Успішна інтеграція штучного інтелекту у стратегію захисту національної безпеки може забезпечити ефективну відповідь на сучасні загрози та підвищити рівень стійкості держави до гібридних атак.

Джерела та література:

1. Гбур З. В. Використання штучного інтелекту в інформаційній безпеці України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2022. № 1. URL: http://www.dy.nauka.com.ua/pdf/1_2022/4.pdf.

2. Павленко Т. А. Технології штучного інтелекту в забезпеченні національної безпеки та обороноздатності України: перспективи стратегії розвитку. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Серія «Право»*. 2023. Випуск 38. С.41-47.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Агейчева Анна Олександрівна, кандидатка педагогічних наук, доцентка, деканка факультету філології, психології та педагогіки, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава)

Акулов Анатолій Валерійович, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, ІБАС-М23, Донецький національний університет імені Василя Стуса (м. Вінниця)

Анісімова Ольга Миколаївна, докторка економічних наук, професорка, завідувачка кафедри інформаційних систем управління, Донецький національний університет імені Василя Стуса (м. Вінниця)

Бажан Віталій Олександрович, аспірант кафедри культурології, філософії та музеєзнавства, Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

Бережний Антон Валерійович, аспірант, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава)

Біловус Леся Іванівна, докторка історичних наук, професорка, професорка кафедри інформаційної та соціокультурної діяльності, Західноукраїнський національний університет (м. Тернопіль)

Блоха Ярослав Євгенійович, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри українознавства, культури та документознавства, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава)

Болотнікова Алла Петрівна, кандидатка філологічних наук, доцентка, завідувачка кафедри загального мовознавства та іноземних мов, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Вакула Вікторія Сергіївна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, група 401-ГД, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Вангельєва Ксенія Віталіївна, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти, група 601-ФД, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Василецький Мирослав Романович, аспірант, 2 рік навчання, група Ж-13, Київський університет культури (м. Київ)

Виноградова Діана Олександрівна, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти, 1 курс, група №8104 спеціальності 254 «Забезпечення військ (сил)», Національний університет оборони України (м. Київ)

Вощенко Вікторія Юріївна, кандидатка філософських наук, доцентка, доцентка кафедри українознавства, культури та документознавства, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Георгієва Веселіна Петрова, доктор, Центральна бібліотека Болгарської академії наук, керівник відділу «Міжнародний обмін публікаціями» (м. Софія, Болгарія)

Гнатченко Карина Олександрівна, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти, група 601-ФД, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Гориславець Аліна Дмитрівна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, група 301-ФД, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Гриб Антон Ігорьович, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, група 301-ФД, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Гула Руслан Володимирович, доктор історичних наук, професор, Харківський національний університет Повітряних сил імені Івана Кожедуба (м. Харків)

Гуменюк Галина Фаргатівна, викладачка, Полтавський фаховий коледж нафти і газу Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Денисовець Ірина Вікторівна, кандидатка філологічних наук, доцентка, доцентка кафедри українознавства, культури та документознавства, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Дерев'янка Людмила Іванівна, кандидатка філологічних наук, доцентка, доцентка кафедри українознавства, культури та документознавства, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Дорошенко Світлана Михайлівна, кандидатка філологічних наук, доцентка, доцентка кафедри українознавства, культури та документознавства, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Жвава Ольга Анатоліївна, кандидатка філологічних наук, доцентка, доцентка кафедри слов'янської філології, Хмельницький національний університет (м. Хмельницький)

Збанацька Оксана Миколаївна, докторка наук з соціальних комунікацій, доцентка, професорка кафедри журналістики і міжнародних відносин, Київський університет культури (м. Київ)

Зеленський Руслан Миколайович, викладач, Відокремлений структурний підрозділ «Миргородський фаховий коледж імені Миколи Гоголя Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Миргород)

Калайда Світлана Петрівна, бібліотекарка першої категорії, Полтавський державний медичний університет

Крицька Валерія Олексіївна, здобувачка, група Д-31, Відокремлений структурний підрозділ «Миргородський фаховий коледж імені Миколи Гоголя Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Миргород)

Коноплицька Олена Ігорівна, кандидатка філологічних наук, доцентка, доцентка кафедри інформаційної та соціокультурної діяльності, Західноукраїнський національний університет (м. Тернопіль)

Кочерженко Ольга Миколаївна, методистка, Відокремлений структурний підрозділ «Полтавський фаховий коледж нафти і газу Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Кравченко Петро Анатолійович, доктор філософських наук, професор, професор кафедри культурології, філософії та музеєзнавства, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Крутаков Андрій Олегович, аспірант, другого року навчання, Київський національний університет культури і мистецтв (м. Київ)

Крупа Христина Мар'янівна, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти, група ІСКм-23-1, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу (м. Івано-Франківськ)

Кудлай В'ячеслав Олегович, кандидат наук із соціальних комунікацій, завідувач кафедри інформаційної діяльності, Маріупольський державний університет (м. Київ)

Кузьменко Тетяна Сергіївна, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти, група 601-ФД, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Лагно Олександр Юрійович, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, група МЖ-23, Київський національний університет культури і мистецтв (м. Київ)

Литвинська Світлана Віталіївна, кандидатка філологічних наук, доцентка, доцентка кафедри журналістики та мовної комунікації, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ)

Лугова Руслана Павлівна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, група 301-ФД, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Лукаш Галина Павлівна, докторка філологічних наук, професорка, професорка кафедри інформаційних систем управління, Донецький національний університет імені Василя Стуса (м. Вінниця)

Лук'яненко Олександр Вікторович, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри культурології, філософії та музеєзнавства, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка (м. Полтава)

Маслівець Олена Сергіївна, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти, група 601-ФД, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Мацюк Олександр Олександрович, аспірант кафедри культурології, філософії та музеєзнавства, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка (м. Полтава)

Мізіна Ольга Іванівна, кандидатка філологічних наук, доцентка, доцентка кафедри українознавства, культури та документознавства, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Недошитко Ірина Романівна, кандидатка історичних наук, доцентка, завідувачка кафедри інформаційної та соціокультурної діяльності, Західноукраїнський національний університет (м. Тернопіль)

Нечитайло Анна Юріївна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, група 401-ГІ, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Нудищук Галина Миколаївна, здобувачка вищої освіти ОС «доктор філософії», 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа, Київський національний університет культури і мистецтв (м. Київ)

Озімковська Катерина Сергіївна, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти, спеціальність 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», 2 курс, Національний університет «Острозька академія»

Охріменко Ганна Валеріївна, кандидатка історичних наук, доцентка, завідувачка кафедри інформаційно-документних комунікацій, Національний університет «Острозька академія» (м. Острого)

Свиденюк Ілля Володимирович, здобувач 2 року навчання, другого (магістерського) рівня вищої освіти, спеціальність 029 «Інформаційна,

бібліотечна та архівна справа», Національний університет «Острозька академія»

Палеха Юрій Іванович, кандидат історичних наук, професор, Голова НМК 029 ІБАС МОНУ, Національний транспортний університет (м. Київ)

Передерій Ірина Григоріївна, докторка історичних наук, професорка, завідувачка кафедри українознавства, культури та документознавства Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Пікалов Олександр Володимирович, студент групи ІТ-3-1, Відокремлений структурний підрозділ «Полтавський фаховий коледж нафти і газу Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Пікалова Валерія Володимирівна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, група 301-пФД, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Полякова Єлизавета Олександрівна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, група 401-ПІ, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Прокоф'єва Катерина Анатоліївна, кандидатка філологічних наук, доцентка, доцентка кафедри документознавства та інформаційної діяльності, Український державний університет науки і технологій (м. Дніпро)

Рахно Михайло Юрійович, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської та німецької філології, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка (м. Полтава)

Радченко Дар'я Іванівна, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти, група 601-ФД, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Решетілова Оксана Михайлівна, кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри документознавства та інформаційної діяльності, Український державний університет науки і технологій (м. Дніпро)

Романишин Юлія Любомирівна, докторка педагогічних наук, професорка, завідувачка кафедри документознавства та інформаційної діяльності, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу (м. Івано-Франківськ)

Савонова Ганна Іванівна, докторка філософських наук, доцентка кафедри українознавства, культури та документознавства, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Салата Галина Володимирівна, докторка історичних наук, професорка, професорка кафедра інформаційної діяльності та зв'язків з громадськістю, Київський національний університет культури і мистецтв (м. Київ)

Серба Марія Сергіївна, здобувачка другого (магістерського) рівня спеціальності 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Сидорук Валентина Валентинівна, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти, група 601-ФД, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Стрюк Антон Олександрович, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, група 601-ФД, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Темченко Ірина Анатоліївна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, група 401-ГД, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Тенькова Зоя Юріївна, викладачка, Відокремлений структурний підрозділ «Полтавський фаховий коледж нафти і газу Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Тимощенко Артур Геннадійович, аспірант кафедри культурології, філософії та музеєзнавства, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка (м. Полтава)

Товстий Максим Володимирович, аспірант кафедри культурології, філософії та музеєзнавства, Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка (м. Полтава)

Тур Оксана Миколаївна, докторка наук із соціальних комунікацій, професорка кафедри гуманітарних наук, культури і мистецтва, Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського (м. Кременчук)

Федотова Оксана Олегівна, докторка історичних наук, старша наукова співробітниця, професорка кафедри інформаційної діяльності, Маріупольський державний університет (м. Київ)

Чередник Людмила Анатоліївна, кандидатка філологічних наук, доцентка, доцентка кафедри українознавства, культури та документознавства, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Чечнева Анастасія Сергіївна, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти, група КІм 1-1, Національний транспортний університет (м. Київ)

Чиркова Марина Юріївна, старша викладачка кафедри українознавства, культури та документознавства, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Чурікова Валерія Олегівна, здобувачка першого(бакалаврського) рівня вищої освіти, група 301-пФД, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Шабуніна Вікторія Валентинівна, кандидатка філологічних наук, доцентка, доцентка кафедри гуманітарних наук, культури і мистецтва, Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського (м. Кременчук)

Шаповал Лариса Іванівна, кандидатка історичних наук, доцентка доцентка кафедри історії України, Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка (м. Полтава)

Шаховал Зоряна Ігорівна, викладачка кафедри слов'янської філології, Хмельницький національний університет (м. Хмельницький)

Шимко Олег Анатолійович, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, група 401-ГІ, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Шрамко Руслана Григорівна, кандидатка філологічних наук, доцентка, доцентка кафедри англійської та німецької філології, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка (м. Полтава)

Штепа Олексій Олександрович – кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри культурології, філософії та музеєзнавства, Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

Щербак Максим Іванович, аспірант кафедри культурології, філософії та музеєзнавства, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Юдов Андрій Миколайович, аспірант, група АІБАС-22, Київський національний університет культури і мистецтв (м. Київ)

Юницька Вікторія Василівна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, група 401-ГІ, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Яблонська Наталія Мирославівна, кандидатка філологічних наук, доцентка, доцентка кафедри інформаційної та соціокультурної діяльності, Західноукраїнський національний університет (м. Тернопіль)

Яковенко Марк Олександрович, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, спеціальність 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ДЛЯ ПОДАТОК

ДЛЯ ПОДАТОК